నెహ్రూ లేఖలు

(A BUNCH OF OLD LETTERS)

నెహ్రూ లేఖలు

ప్రపంచ ప్రముఖులు నెహ్రూకి
వ్రాసినవి: నెహ్రూ వ్రాసినవి
[సంపుటి 3]

అనువాదం :
అవసరాల సూర్యారావు

ఆదర్శ గ్రంథమండలి,
విజయవాడ.

First Edition: 5000 copies
May 1960

NEHRU LEKHALU
VOL. 3.
(A BUNCH OF OLD LETTERS)

Translated by,
A. SURYA RAO

PRICE Rs. 2-75

Published under the auspices of
The Southern Languages Book Trust Madras
Telugu 60-3

Published by:
Adarsa Grandha Mandali, Vijayawada.

Printed at:
VICTORY PRESS. VIJAYAWADA

పరిచయము

ప్రజాసామాన్యానికి ఆకర్షకంగా, విశేషోపయోగకరంగా ఉండే పుస్తకాలప్రచురణకు దోహదం చెయ్యాలనే సంకల్పంతో దక్షిణభాషా పుస్తకసంస్థ లోగడ కొన్ని పుస్తకాలను ప్రచురింపజేసింది. ఆ ప్రచురణవలన కలిగిన అనుభవంతో ఇప్పుడు మరికొన్ని పుస్తకాలను వివిధ ద్రావిడభాషలలోకి అనువాదంచేయించి ప్రచురింపజేస్తూంది. పాఠకులలో భిన్నభిన్న అభిరుచులకు తగినట్టు ఈపుస్తకాలను శ్రద్ధగా ఎన్నికచేశారు. అందువల్ల మానవజీవితానికి సంబంధించిన వివిధవిషయాలనుగురించిన రచనలు ఇందులో ఉండటం సహజం. భారత మహానాయకుల జీవితచరిత్రలు, వారుచేసిన ఘనకార్యాలు వివరించే గ్రంథాలు ఈ ద్వితీయ గ్రంథపరంపరలో ఒకశాఖ. మన దేశశ్రేయస్సుకోసం, అభ్యుదయంకోసం ఆ మహాపురుషులు ఏమిచేసినది, వారికి తామెంత ఋణపడివున్నది, ప్రజలకు ముఖ్యావశ్యకములైన హక్కులను సంపాదించటానికి వారెన్నెన్ని పాట్లుపడినది ముందుతరాలవారంతా తెలుసుకుని ఉండటం మంచిది.

తత్వశాస్త్రం, మతం, విజ్ఞానశాస్త్రం, సాహిత్యం— ఈ గ్రంథపరంపరలోని ఇతర శాఖలు. కథానికలు, ప్రాచీన కళాసంపదలను అభివర్ణించే గ్రంథాలుకూడా ఇందులో వుండడం ముదావహం. నాటకకళ, శిల్పశాస్త్రం, పురావస్తు పరిశోధనలు, నిరతాద్భుతావహములైన దాక్షిణాత్య

దేవాలయాలనుగురించిన గ్రంథాలు ఈపరంపరలో ఉన్నవి. విజ్ఞానవికాసదాయకములైన భిన్నభిన్నవిషయాలను గురించిన ఈ గ్రంథాలు ప్రజలను విశేషంగా ఆకర్షింపగలవని, ఆవిధంగా ఇట్టిప్రచురణలకు ముందుముందు విస్తారప్రచారం కలుగగలదని నా విశ్వాసం.

దక్షిణభారతభాషలలోని ఉత్తమగ్రంథాలు కొన్నింటిని మిగిలిన దాక్షిణాత్యభాషలలోకి అనువదింపచేయటం ఈ ద్వితీయ గ్రంథపరంపరలోని మరొక ప్రశంసనీయమైన విశేషం. ఈ పుస్తకాలన్నీ పూర్తిగా వెలువడినప్పుడు విద్యావంతులలో ఎక్కువమందిని వివిధవిషయాలనుగురించిన జ్ఞానాసక్తిగల పాఠకులుగా ఆకర్షించి ఆ జ్ఞానపిపాసను తృప్తిపరచటానికి యోగ్యమైన గ్రంథాలనుకూడా వారికి అందజేసినట్లు అవుతుంది.

ఈ దక్షిణభాషాపుస్తకసంస్థ ఆశయాలు శీఘ్రగతిని సఫలంకాగలవని ఆశిస్తున్నాను.

ఎ. యల్. మొదలియార్
వైస్ ఛాన్సెలర్,
మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం.

7-10-1958

ఉపోద్ఘాతము

ఈ లేఖా సముచ్చయం వైవిధ్యపూర్ణమైనది. ఈ లేఖలన్నిటినీ సంకలనంచేసి, ప్రచురణోచితములైనవాటిని నిర్ణయించడం దుష్కరమయింది. ఈ ప్రచురణలోని ఔచిత్యాన్ని నిర్ధారణచేయడం నేను చేయదగిన పని కాదు. దాదాపు ఇందులోని లేఖలన్నీ నేడు సుదూరంగా కనిపిస్తూన్న భూతకాలానికి సంబంధించినవి. ఏవో కొన్ని తప్ప, మిగిలినవన్నీ భారతస్వాతంత్ర్యప్రాప్తికి పూర్వం వ్రాసినవి. మన దేశీయ సమస్యలు, మనపైన వాటి ప్రభావాలు ముఖ్యంగా ఈ లేఖలలో చర్చించబడినవి. ఇప్పుడు మళ్ళీ ఈ లేఖలను చదువుకుంటే వెనుకటి వివాదాలు పొటమరించడం, దాదాపు విస్మృతములైన విషయాలను సంస్మరించుకొనడం జరుగుతుంది. ఈ ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలలో చాలా భాగం 1910 – 1945 మధ్యకాలంలో మన స్వాతంత్ర్య సంగ్రామసమయంలో, మధ్య మధ్య నేను జైలు వెలుపల ఉన్న వ్యవధికాలంలో వ్రాసినవి.

ఈ లేఖలను శ్రద్ధగా భద్రపరచడానికి తగినంత వ్యవధిగాని, అవకాశంగాని ఆరోజులలో నాకు ఉండేవి కావు. అందువల్ల వాటిని గజిబిజిగా కట్టగట్టి పెట్టవలసి వచ్చింది. అప్పుడప్పుడు పోలీసులు మా నిలయాలపై దాడి చేసి, తమకు చిక్కిన కాగితాలన్నీ పట్టుకుపోతూవుండేవారు.

చిరకాలం జైలులో గడిపి, విడుదలపొంది వచ్చేసరికి, తరచు నా కాగితాలలో చాలాభాగం చెదపురుగులకు భక్ష్యమై వుండేవి. అయినప్పటికీ చాలా లేఖలు మిగిలినవి. పిమ్మట చాలాకాలానికి మిత్రులు నా కాగితాలను పరిశీలించి, ఏదో ఒక పద్ధతిలో విడదీసిపెట్టారు. నేను ఇటీవల హిమాలయాలలోని కులూలోయలో స్వల్పకాలం విశ్రాంతి తీసుకున్న సమయంలో ఆ కట్టలలోనించి ఈ లేఖలను ఎన్నికచేసి తీశాను.

మహాత్మా గాంధి నాకు వ్రాసిన ఉత్తరాలను మాత్రమే తీసి ప్రకటించాలని మొదట నా సంకల్పం. అయితే, ఆ లేఖలలోని అంశాలు పూర్తిగా బోధపడడానికి గాను ఇతరులు వ్రాసిన లేఖలు, నేను వ్రాసినవి కొన్ని కూడా చేర్చవలసివచ్చింది. కాలక్రమమే ఈ సంకలనంలోని లేఖల క్రమం. కొన్ని సందర్భాలలో మాత్రం సుబోధకత కోసం ఈ నియమాన్ని ఉల్లంఘించవలసివచ్చింది. లేఖలలోని అంశాలకు అక్కడక్కడ నేను కొన్ని వివరణలు, సూచికలు వ్రాశాను. అయినా, ఆసమయంలో భారతదేశంలో జరిగిన సంఘటనలలో పరిచయంలేనివారికి ఈ లేఖలలోని కొన్ని అంశాలు పూర్తిగా బోధపడకపోవచ్చు.

ఇందులోని కొన్ని లేఖలు నేడు మనమధ్య సజీవులై ఉన్న మిత్రులు వ్రాసినవి. వారు తమ లేఖలను ప్రచురించడానికి దయతో నాకు అనుమతి ఇచ్చారు. కొన్ని లేఖల

విషయంలో మాత్రం ముందుగా అట్టి అనుమతి పొందడం సాధ్యంకాలేదు. నేను సాహసించి వాటినికూడా ఈ సంపుటంలో చేర్చినందుకు వారు నన్ను మన్నించగలరని ఆశిస్తున్నాను.

ఈ సంపుటాన్ని ప్రచురించేకృషిలో వివిధదశలలో నాకు తోడ్పడిన మిత్రులందరికీ నా ధన్యవాదాలు. నిజానికి వారి సహాకారం లేకపోతే నేనీ లేఖల ప్రచురణకు ఉద్యమించడంగాని, పూర్తి చేయడంగాని సాధ్యమయ్యేదికాదు.

న్యూఢిల్లీ,
అక్టోబర్ 5, 1958.

జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

లేఖానుక్రమణిక

అరబ్బీభాషలోవున్న 225, 232, 244 నంబర్లుగల లేఖల అనువాదములు అందుటలో కలిగిన యిబ్బందులు కారణంగా అవి వరుసక్రమంలో చేర్చుటకు వీలుపడలేదు. అందుచే గ్రంథాంతమున చేర్చడమైనదని పాఠకులు గ్రహింతురు గాక.

ప్రకాశకులు

255. సుభాష్ బోస్‌కు

అలహాబాద్,

(వ్యక్తిగతమైన రహస్యలేఖ) ఏప్రియల్ 3, 1939

నా ప్రియమైన సుభాష్,

మీరు, మార్చి 28 వ తేదీన వ్రాసిన సుదీర్ఘమైనలేఖ యిప్పుడే నా కందింది. అందినవెంటనే నేను ఈ జవాబు వ్రాస్తున్నాను. మీరు నా కింతవివరంగా యింత నిష్కపటంగా లేఖవ్రాసి, నన్నుగురించి వివిధ సంఘటనలనుగురించి మీ అభిప్రాయాలు స్పష్టీకరించినందుకు నాకు ఎంత సంతోషం కలిగిందో, నేను మొదట మీకు చెప్పదలుచుకొన్నాను. నిష్కపటంగావుండడంవల్ల తరచు ఇతరుల మనస్సుకు నొప్పికలుగుతూ వుంటుంది. కాని ఎట్టిపరిస్థితులలోనైనాసరే, అలాగవుండడం వాంఛనీయం. ముఖ్యముగా ఒకకార్యక్రమాన్ని ఉపలక్షించి, కృషిచేసే ఇరువురిమధ్య, నిష్కాపట్యం ఎంతో అవసరం. అందువల్ల ఒకరు మరొకరిదృష్టినుంచి తననుతాను సమ్యగ్దృష్టితో అవలోకించగల అవకాశం కలుగుతుంది. అంతేకాదు, మరింత పరిశీలనాత్మకదృష్టితోకూడా ఆ వ్యక్తి తననుతాను వీక్షించుకోగలడు. మీరువ్రాసినలేఖ ఈ దృష్ట్యా, నాకు ఎంతో సహాయకారి కాగలదు. ఇందుకు నేను మీ కెంతో కృతజ్ఞుణ్ణి. వివిధవిధానాలను కార్యక్రమాలను, అనేకసంఘటనలను ఉదహరిస్తూ 27 పుటలపై టైపుచేయబడిన మీ సుదీర్ఘ లేఖకు ప్రత్యుత్తరంవ్రాయడమన్నది సామాన్యమైనవిషయంకాదు. అందుచేత ఇప్పుడు నేను వ్రాస్తున్న సమాధానం సమగ్రంగా వుండకపోవచ్చునేమోనన్నభయం నాకువుంది. ఈ విషయాలన్నిటిని సమగ్రంగా చర్చించడానికి ప్రయత్నిస్తే, ఒక గ్రంథాన్నే వ్రాయవలసివస్తుంది.

మీరు మీ లేఖలో నా లోపాలను పరిశీలిస్తూ, ముఖ్యంగా నా ప్రవర్తనపై, కొన్ని ఆరోపణలను కావించారు. ఈవిధమైన ఆరోపణలకు జవాబుచెప్పడం కష్టమని మీరుసైతం గ్రహించకపోరు. ఇక లోపాల విషయముంటారా, వాటినిగురించి చెప్పవలసింది ఆట్టేలేదు. మీ యుదహ

రించిన లోపాలు నా కున్నమాట నిజమే; ఆ లోపాలు వుండకూడదన్న విషయం నాకు తెలుసును. ఐనప్పటికీ, ఆ లోపాలు నా కున్నవని నే నంగీకరిస్తున్నాను. మరొక విషయం; 1937లో ఇంటరన్‌మెంటు నుంచి విడుదలైనతరువాత ప్రజాజీవితంలోను, వ్యక్తిగతజీవితంలోను మీరు నాపట్ల ఎంతో గౌరవ, అభిమానాలను చూపుతూవచ్చినామని వ్రాశారు. ఈ మాటలోని సత్యాన్ని నేను పూర్తిగా అంగీకరిస్తున్నాను. ఇందుకు మీపట్ల నేను కృతజ్ఞుణ్ణి. వ్యక్తిగతంగా నాకుకూడా ఇప్పటికీ మీ పట్ల ప్రేమాభిమానాలున్నవి. అప్పుడప్పుడు, మీరు చేసేపనులూ, మీరు ఆ పనులను చేసే తీరూ, నాకు నచ్చకపోయినప్పటికి, మీపట్ల నాకు ఎంతో ప్రేమాభిమానాలు ఉన్నవి. కొంతవరకు, మనంఇరువురం విభిన్నప్రకృతులుగలవారమని, జీవితంపట్ల, జీవితసమస్యలపట్ల మనవైఖరిలో భేదం ఉన్నదని నేను భావిస్తున్నాను.

ఇక, ఇప్పుడు, మీరు వ్రాసిన లేఖనుగురించి నా అభిప్రాయాలను పేరావారీగా వివరిస్తాను.

గతనవంబరులో నేను ఐరోపాపర్యటన ముగించుకొని స్వదేశానికి తిరిగివచ్చినతరువాత, మీరు నన్ను అలహాబాద్‌లో కలుసుకున్నప్పుడు, మీతో నేను ఏమని చెప్పానో, ఇప్పుడు నాకు జ్ఞాపకంలేదు. కరాచీ నుంచి కలకత్తావెడుతూ, త్రోవలో మీరు అలహాబాద్‌లో కొద్దిసేపు ఆగారు. నేను మీరుఅడిగినదానికి నిశ్చితమైన జవాబుచెప్పడానికి గాంధీజీని సంప్రదించవలసిన అవసరమేమిటో నాకు అవగతంకావడంలేదు. అంతేకాక, మీరుఅడిగిన ప్రశ్న ఏమిటోకూడా నాకు జ్ఞప్తిలేదు. భావిలో నేను అవలంబించబోయే కార్యవైఖరి, వివిధవిషయాలపై గాంధీజీ అవలంబించే వైఖరిపై ఆధారపడిఉండగలదని బహుశా నేను మీతో చెప్పిఉండవచ్చును. హరిపురకాంగ్రెస్‌కుపూర్వము, ఆ తదుపరి, నేను చెప్పినదేమిటో మీకు జ్ఞప్తిఉండేఉంటుంది. సభ్యుడుగా వర్కింగ్‌కమిటీతో నాకున్నసంబంధాన్నిగురించి నేను ఎంతో ఆందోళనచెంది, సభ్యత్వంనుంచి వైదొలగదలుచుకున్నాను. వర్కింగ్‌కమిటీలోఉండి నేను సార్థకమైనపనిఏదీ చెయ్యడంలేదని నేనుభావించడమే యిందుకుకారణం.

ఇంతేకాక, గాంధీజీకూడా ఏకాభిప్రాయంగల వర్కింగ్‌కమిటీఉంటే బావుంటుందనేధోరణిలో ఉన్నారు. ఈవిధమైన వర్కింగ్‌కమిటీలో నేను ఇమడకపోవచ్చును. ఇక, అట్టిసందర్భంలో నేను మెల్లగా వర్కింగ్ కమిటీనుంచి వైదొలగి, వెలుపలఉండి వర్కింగ్‌కమిటీతో సహకరించ నైనా సహకరించాలి, లేదా, గాంధీజీని ఆయనవర్గాన్ని సవాలుచేసి పోరాడనైనా పోరాడాలి. భారతదేశశ్రేయస్సుదృష్ట్యా, మన లక్ష్యం దృష్ట్యా, నేనుకాని మీరుకాని ఇలాటి చీలికను కల్పించడం ప్రమాదకర మని నేను భావించాను. ఎట్టిపరిస్థితులలోనైనా ఐక్యతఉండవలెనని మంకు పట్టుపట్టడం భావ్యంకాదని నాకూ తెలుసును; ఒక్కొక్కపరిస్థితిలో ఐక్యత ప్రమాదకరంగా పరిణమించవచ్చును. అట్టిపరిస్థితులలో అట్టి ఐక్యతను విడనాడడమే శ్రేయస్కరం. కాని అంతా అప్పటిపరిస్థితులపై ఆధారపడిఉంటుంది. కాని, ఆనాడు, మనం ఒక విషమక్షణాన్ని ఎదుర్కొంటూఉన్నప్పుడు, గాంధీజీని, ఆయనవర్గాన్ని త్రోసివెయ్యడం కాని, అందుకు యత్నించడంకాని, మనలను ఎంతో బలహీనపరచగల దని నేను పూర్తిగా విశ్వసించాను. అట్టిపరిస్థితిని ఎదుర్కొనడానికికూడా నేను సిద్ధంగాలేను. అయినప్పటికి, వర్కింగ్‌కమిటీలో జరుగుతున్న అనేకవిషయాలను నేను ఏవగించుకుంటూ వచ్చాను. సంస్థానాలు, మంత్రివర్గాలువంటి కొన్నివిషయాలపట్ల గాంధీజీ సహజంగా అవలం బించిన వైఖరినికూడా నేను నిరసించాను.

ఇలాఉండగా నేను ఐరోపా వెళ్ళాను. నేను ఐరోపానుంచి తిరిగి వచ్చేసరికి, మళ్ళీ పాతసమస్య నన్ను ఎదుర్కొన్నది. అప్పుడే మీరు నన్ను కలుసుకున్నారు. అప్పుడు నా మనస్సులోఉన్న అభిప్రాయాన్ని మీకు చెప్పిఉంటాను. నేను ఎట్టిమార్గాన్ని అనుసరించాలి అనేవిషయంలో నా అభిప్రాయాలు స్పష్టంగానే ఉన్నాయి. కాని నా కార్యాచరణమాత్రం గాంధీజీ అప్పటిపరిస్థితిపట్ల ఎట్టివైఖరిని అవలంబిస్తారో దానిపై ఆధార పడిఉంటుందని అన్నాను. గాంధీజీ ఇప్పటికీ 'ఏకాభిప్రాయం' గల వర్కింగ్‌కమిటీఉండవలెననే ఉద్దేశంలోఉంటే, నేను వర్కింగ్‌కమిటీ నుంచి బైటికి వచ్చానన్నమాట. లేకుంటే నేను వర్కింగ్‌కమిటీలోనే

సభ్యుణ్ణిగాఉండి, వర్కింగ్ కమిటీతో సహకరించిఉండేవాణ్ని. ఈ సమస్యపై కాంగ్రెసులో చీలికనుకలిగించే ఎట్టి పని చెయ్యడానికి అప్పుడు నేను సిద్ధంగాలేను. భారతదేశంలోను, ఇతరదేశాలలోను అనేక విషమపరిణామాలు అభివృద్ధిచెందడాన్ని నేను గుర్తెరిగి, కొద్దిమాసాలలో మనము ఒక గొప్పసంఘర్షణను ఎదుర్కొనవలసినపరిస్థితులు ఏర్పడవచ్చునని భావించాను. గాంధీజీ నాయకత్వాన్నివహించి, ఆ సమరంలో పాల్గొనకపోతే, ఆ సమరం సఫలమయ్యే సూచనలుండవు.

ఈ సమరాన్నిగురించి నా దృష్టి సమాఖ్య ప్రాతిపదికగా ఆధారం చేసుకుని రూపొందించబడినది కాదు. సమాఖ్యను సజీవసమస్యగా కాక, మృతసమస్యగా భావించి, స్వయంనిర్ణయహక్కు కొరకు కాక, కాన్‌స్టిట్యుయెంట్ ఎసెంబ్లీ కొరకు పోరాటంపై దృష్టిని కేంద్రీకరించవలసిందిగా నేను కాంగ్రెస్‌ను కోరాను. అంతేకాక, ఈ సమరాన్ని ప్రపంచ క్లిష్ట పరిస్థితిదృష్ట్యా నడపవలసిందనికూడా నేను కాంగ్రెసును కోరాను. సమాఖ్యపై పోరాటంజరపడమనేసమస్యకు మితిమించిన ప్రాధాన్యంఇవ్వడం వల్ల, ఆ సమస్యను సజీవంగా అట్టేపెట్టి, తద్వారా మనము మరింత ప్రధానస్థాయిలో ఆలోచించడానికి, ఆ ఆలోచనను కార్యరూపంలోపెట్టడానికి, అవరోధం కల్పించినట్లు అవుతుంది. సమాఖ్యను అంతమొందించేవరకూ పోరాడుతానని, కాంగ్రెసు సమాఖ్యను అంగీకరించినప్పటికి, మీరుమటుకు పోరాటం విరమించుకోరని, నేను ఇంగ్లండులోవుండగా మీరొక పత్రికాప్రకటనచేశారు. ఈ ప్రకటన ఇంగ్లండులో విరుద్ధఅభిప్రాయాలకు దారితీసింది. సమాఖ్య అన్న సమస్యపై కాంగ్రెసుఅధ్యక్షుడు తన అధ్యక్షపదవికి రాజీనామానిచ్చేధోరణిలో ఉన్నాడని, అందుచేత కాంగ్రెసు తప్పకుండా సమాఖ్యను అంగీకరించేస్థితిలో ఉండిఉంటుందని ఇంగ్లండులో అందరూ చెప్పుకోసాగారు. నన్ను ఈవిషయాన్నిగురించి చాలమంది ప్రశ్నించారుకూడా. వారికి నచ్చచెప్పడానికి నే నెంతో కష్టపడవలసివచ్చింది.

ఈ ప్రాతిపదికను ఆధారంగాచేసుకుని నేను రెండు తీర్మానాలను రూపొందించాను. ఈ తీర్మానాలను ఉద్ఘాటించినతీరులో భేదంవున్నదితప్ప

అంతకుమించి, వీటిలో మరొకవిధమైన ప్రత్యేకతయేమీ లేదు. ఇతర సభ్యులకు అంగీకారయోగ్యంగా ఉండేవిధంగా వర్కింగ్‌కమిటీ తీర్మానాలను రూపొందించవలసివుంటుందనేవిషయం మీకుకూడా తెలుసును. ఇతరులకు అంగీకారయోగ్యంగాఉన్నా లేకున్నా, తనకునచ్చినతీరుగా తీర్మానాన్ని రూపొందించడం సులువైనవిషయమే. వర్కింగ్‌కమిటీ ముందు ఈ తీర్మానాలను ఉంచడంలో నా ఉద్దేశం, వచ్చే కాంగ్రెసులో ప్రతిపాదించబడే తీర్మానాలను జీర్ణంచేసుకొనడానికి తగినపరిస్థితులను కల్పించడంమాత్రమే. అందుకొరకు దేశంయొక్క మనస్తత్వాన్ని సమాయత్తపరచడంమాత్రమే. రానున్న కాంగ్రెసులో ప్రతిపాదించబడే తీర్మానాలు ఇంతకన్న సమగ్రమైనవి, విశాలమైనదృష్టితోకూడుకున్నవి, దూరదృష్టిగలవి కాగలవు. ఏదిఏమైనా, నా తీర్మానాలు అంగీకరించబడలేదు. కాంగ్రెసుసభలసందర్భంలో ఈ తీర్మానాలు సమాలోచించబడగలవని వారు నాతో చెప్పారు.

ఈ వర్కింగ్‌కమిటీసమావేశంలోనే నేను యూదులనుగురించిన తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించాను. అంతకుమునుపే, జర్మనీలో యూదులపై తీవ్రమైన హింసాకాండ జరపబడినవిషయం మీకు జ్ఞప్తిఉండేఉంటుంది. ఈవిషయంపై ప్రపంచమంతా గగ్గోలుపుట్టింది. ఈ సంఘటననుగురించి మనలోకూడా మన అభిప్రాయాన్ని తెలుపవలసిన అవసరంఉన్నదని భావించాను. "యూదులకు భారతదేశాన్ని శరణాలయంచెయ్యాలని కోరుతూ, మీరు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానం నన్ను నిశ్చేష్టుణ్నిచేసింది" అని మీరు వ్రాశారు. మీరు ఈవిషయాన్ని ఇంత తీవ్రంగా తీసుకోడం నాకు ఆశ్చర్యాన్ని కలుగజేస్తున్నది. పైగా మీరు మీ అభిప్రాయాన్ని స్పష్టంగా వ్యక్తీకరించలేదుకూడా. కాని, ఇండియాలో యూదులకు శరణాలయాన్ని స్థాపించడానికి నా తీర్మానం ఉద్దేశింపబడినట్లు, మీరు నా తీర్మానాన్ని చిత్రించడానికి ప్రయత్నించడం సబబేనా? నావద్ద తీర్మానం పాత ప్రతి ఒకటి ఉన్నది. అందులో ఈవిధంగా ఉన్నది.

"భారతదేశంలో జీవనప్రమాణాలను అంగీకరించి, భారతదేశములోని నూతనవ్యవస్థలో ఇమడగలిగిన నిపుణులూ, వివిధవిషయాలలో

ప్రత్యేక కృషిసలిపిన నిష్ణాతులూ అయిన యూదీయశరణార్థులకు భారత దేశంలో ఉద్యోగములు కల్పించడానికి ఈ కమిటీ అభ్యంతరం తెలు పదు," యూదులకు సహాయంచేయాలనేదృష్టితో నేను ఈసమస్యను పర్యాలోచించలేదు. మనదేశానికి ఎట్టి హానిలేకుండా ఆవిధమైన సాయం చేయడం వాంఛనీయమైనప్పటికి నేను అట్టిదృష్టితో ఈసమస్యను ఆలో చించలేదు. మన శాస్త్రపరిశోధనాలయాలకు, పరిశ్రమలకు మామూలు జీతాలపై ఉత్తమశ్రేణికిచెందిన నిపుణులను రప్పించి, తద్వారా మనకు మనం సహాయంచేసుకొనవలెననేదృష్టితోనే, నేను ఈసమస్యను ఆలో చించాను. నాజీఆక్రమణానంతరం యూదులలో ప్రత్యేకనిపుణులను ఎన్ను కొనుటకొరకు అనేకదేశాలు వియన్నాకు ప్రత్యేక రాయబారవర్గాలను పంపినవి. టర్కీ ఈ నిపుణులను రప్పించుకుని ఎంతో లాభంపొందింది. సరియైన యాంత్రికనిపుణులను మనదేశానికి రప్పించడానికి ఇది అద్వి తీయమైన అదనుగా, నాకు కనిపించింది. వారు తక్కువజీతాలపై ఇక్క డికి వస్తే, ఇతరులజీతాలను తగ్గించడానికి మనకు అవకాశం కలుగు తుంది. వారు కొద్దికాలం ఉండిపోవడానికి మాత్రమే ఇక్కడకు వచ్చి ఉండేవారు. అంతేకాని, ఇక్కడ శాశ్వతంగా స్థిరపడిపోయేవారు కాదు. అంతేకాక, కొద్దిమందిమాత్రమే వచ్చిఉండేవారు. మనకు నిర్దిష్టంగా ఉప యోగపడేవారు; మన జీవనప్రమాణాలను, రాజకీయదృష్టిని అంగీక రించేవారుమాత్రమే రాగలరు. ఏమైనా, ఈ తీర్మానంకూడా వర్కింగ్ కమిటీచే అంగీకరింపబడక త్రోసివేయబడింది.

కాంగ్రెసుఅధ్యక్షపదవికి ఎన్నికజరిగినతదుపరి, నేను ఢిల్లీలో చేసిన ఒకప్రసంగాన్నిగురించి మీరు మీలేఖలో ప్రస్తావించారు. కొందరు నాతో ఈ ప్రసంగాన్ని గురించిన పత్రికాప్రకటననుగూర్చి నాకు చెప్పి ఉన్నప్పటికీ, మీరు మీలేఖలో ఉదహరించిన ఈ పత్రికాప్రకటనను చూచిఉండనందుకు నేను ఎంతో చింతిస్తున్నాను. నిజానికి, నేను నా ప్రసంగంలో మిమ్మల్నిగురించి కాని, మీ ఎన్నికనుగురించికాని ఏమీ ప్రస్తావించిఉండలేదు. ఢిల్లీ, పంజాబ్ కాంగ్రెసుల వివాదాలను ప్రస్తా విస్తూ పదవీవ్యామోహం హెచ్చిందని, పదవులకొరకు ప్రచారంచేసు

కొనడం జరిగిందని అన్నాను. ఇట్టిచర్యలను నిరసించాను. బహుశా ఈ ప్రసంగాన్ని వ్రాసుకున్న విలేఖరిమనస్సులో మీ ఎన్నికవిషయం ఉండిఉండి, నేను చెప్పినదానిని అతడు మరోతీరుగా ప్రకటించివుండ వచ్చును. ఈవిషయమై ఆ సభకు హాజరైన ఇతరులనుకూడా నేను అడిగినాను. వారుకూడా నా అభిప్రాయంతో ఏకీభవిస్తున్నట్లు చెప్పారు.

అధ్యక్షపదవికి ఎన్నికసందర్భంలో, మీతరఫున ప్రచారం హెచ్చుగా జరిగినట్లే, డాక్టర్ పట్టాభితరఫునకూడా ప్రచారం హెచ్చుగా జరిగినమాట వాస్తవమే. ఎన్నికలలో ప్రచారంచేసుకోడం నాదృష్టిలో దోషంకాదు. పట్టాభికి ఓట్లుసేకరించేనిమిత్తం, కాంగ్రెసుమంత్రివర్గాల యంత్రాంగం ఉపయోగించబడినదని అనడంలో మీ ఉద్దేశం ఏమిటో నాకు అవగతంకావడంలేదు. ఇందుకొరకు ఏ యంత్రాంగం పనిచేసిందో నాకు తెలియదు, యు. పి. లోతప్పించి, మరెక్కడా ఈ యంత్రాంగం పనిచేసినట్లు నాకు తెలియదు. అదిన్నీ మీ తరఫున ప్రచారానికే వినియో గించబడింది. మన మంత్రులు ఎలా ఓటుచేశారోకూడా నాకు తెలియదు. వీరిలో సగంమందికంటె ఎక్కువ డాక్టరు పట్టాభికి ఓటుచేసిఉండరని నేను భావిస్తాను. సగంమందికూడా ఓటుచేసిఉంటారని అనుకోను. ఒకమంత్రి అసలు ఓటుచేయడానికే నిరాకరించాడు. మరొకమంత్రి బహిరంగంగా మీకొరకు ప్రచారంచేశాడు. ఆ మంత్రి మీకొరకు చాలా ఓట్లు సంపాదిం చాడని చాలామంది భావించారు.

బహిరంగసభలో ప్రసంగిస్తూ నేను తొందరపడడం తప్పని మీరు అనడం సబబే. తొందరపాటు అనుచితం. కాని, నిజానికి ఢిల్లీలోకాని, మరెక్కడకాని, ప్రసంగిస్తూ నేను తొందరపడలేదు.

ఇక, వర్కింగ్‌కమిటీసభ్యులు పన్నెండుగురు రాజీనామాలిచ్చి నపుడు, నేను అందజేసిన ప్రకటనగురించి ప్రస్తావిస్తాను. రెండురోజులు ఈవిషయంపై సుదీర్ఘ వాదప్రతివాదాలు జరిగినపిదప, ఈ సమావేశానికి ముందు వర్కింగ్‌కమిటీలోని కొందరుసభ్యులు అవలంబించిన తీవ్ర వైఖరితో పోల్చిచూస్తే, అల్పాతిఅల్ప తీవ్రమార్గాన్ని నేను సూచించాను. వర్కింగ్‌కమిటీసభ్యులు రాజీనామాలివ్వగలరని నేను విన్నప్పుడు, అట్టి

పనిచెయ్యకుండా వారిని వారించడానికి నేను మళ్ళీ మళ్ళీ ప్రయత్నించాను, కాని అనేకకారణాలవల్ల పరిస్థితి అనుకోనివిధంగా విషమించింది. మీరు అధ్యక్షులుగా చేసినప్రకటనలలో వర్కింగ్ కమిటీసభ్యులనుగురించి వెలిబుచ్చిన కొన్నిఅభిప్రాయాలు నాకు ఎంతో బాధకలిగించినవిషయం మీకు తెలుసును. ఈవిషయాన్ని మీకు పదేపదే చెప్పిఉన్నానుకూడా. మీరు గాంధీజీని చూడడానికి వెడుతున్నప్పుడు, ఆయనతో మీరు రాజకీయసమస్యలను చర్చించడానికిముందు. మీరు ముందు ఆయనతో తేల్చుకోవలసినవిషయం ఇదేనని మీకు ప్రత్యేకంగా నచ్చచెప్పడానికి ప్రయత్నించాను. జయప్రకాశ్‌కూడా ఈవిషయంలో నాతో ఏకీభవించాడు. ఇరువురిమధ్య అనుమానము అవిశ్వాసము అడ్డుగోడవలె నిల్చిఉన్నప్పుడు, రాజకీయసమస్యలపై చర్చకు ఎట్టి అవకాశంఉండదు, మీరు మీ ప్రకటనలలో పేర్కొన్నవిషయాలు పూర్తిగా న్యాయవిరుద్ధంగా ఉన్నవి.బాధ్యతాయుతమైన కాంగ్రెసుఅధ్యక్షపదవిలోఉన్నవ్యక్తి, పత్రికలలోపుకార్లను, బజారుమాటలనుమారుపలకడంసబబుకాదు. అన్నివిషయాలను అతడు స్వయంగా తెలుసుకుని మాట్లాడవలసినబాధ్యత అతనిపై ఉన్నది. అతనినోటివెంట వెలువడిన ఏ చిన్నమాటనైనా ఇతరులు విశ్వసించగలరు. మీరు మీ ప్రకటనలో పేర్లను ఉదహరించి ఉండకపోవచ్చును. కాని మీ ప్రకటనలుచదివిన ప్రతిచదువరి అవి వర్కింగ్ కమిటీ సభ్యులకు సంబంధించినవేనన్ననిశ్చయానికి తప్పనిసరిగా వచ్చాడు. ఒక వ్యక్తి, తను బహిరంగంగా కట్టుబడిఉన్నానని చెప్పుకునే లక్ష్యానికి రహస్యంగా ద్రోహంచేసి, సమాఖ్యలో మంత్రిత్వాలపంపకాలను ఏర్పాటుచేశాడని అనడంకన్న నింద మరొకటి ఉండదు. ఇది చాలా తీవ్రమైన ప్రకటన. ఇది వాడిబాణంవలె గ్రుచ్చుకున్నది.

గాంధీజీకి మీకూ మధ్య సహకారం కుదరకపోవడానికి ఈ ఒక్క ప్రకటన చాలును. ఎందుచేతననగా, ఇతరులందరూ గాంధీజీకి ప్రతినిధులు. మీ ఇరువురిమధ్య సహకారంఉండడం ఎంతో అవసరమని నేను భావించాను. మీ ఇరువురిమధ్య సహకారంలేకపోవడంవల్ల, ఎంతో ప్రమాదంఉన్నదని అనుకున్నాను. అందుచేతనే గాంధీజీతో ప్రతివిష

యాన్ని నిష్కపటంగా చర్చించి, ఈ వ్యత్యాసాన్ని స్పష్టంగా పరిష్కరించుకోవలసిందిగా మిమ్మల్ని ఒత్తిడిచేశాను. మీరు గాంధీజీతో మాట్లాడినప్పుడు ఈవిషయాన్ని మాటవరసకైనా అనలేదని నేను తరువాత గాంధీజీద్వారా, జయప్రకాశ్‌ద్వారా తెలుసుకొని, ఎంతో ఆశ్చర్యపడ్డాను. మీరు ఇలాచేయడం నాకు ఎంతో ఆందోళనకలిగించింది. మీతోకలిసి పని చేయడమనేది ఎంత కష్టమైనవిషయమో నేను తెలుసుకొనగలిగాను.

మీరు గాంధీజీని సందర్శించి ఆయనతో మాట్లాడినప్పుడు, మీరు యాదృచ్ఛికంగా ఆయనసహకారాన్ని కోరినప్పటికి, ఆయనసహకారాన్ని పొందే విషయంలో మీ కంతగా శ్రద్ధలేనట్లు తాను భావించానని గాంధీజీ ఆతరువాత మాతో అన్నారు. మీరు అంతకుపూర్వమే ఆలోచించిపెట్టుకొనివున్న వివిధవ్యక్తులతో వర్కింగ్‌కమిటీని ఏర్పాటుచేసేధోరణిలో మీరువున్నట్లు కనుపించింది. వీరికి మీరు వర్కింగ్‌కమిటీలో సభ్యత్వం ఇస్తామని వాగ్దానంకూడాచేసివుండవచ్చును. ఇలాచేయడానికి మీకు పూర్తి హక్కువున్నది. ఆ మాట ఎవరూ కాదనరు. కాని, మీరు గాంధీజీతోను ఆయనవర్గంతోను, సహకరించేధోరణిలో కాక, మరొకధోరణిలో ఆలోచిస్తున్నట్లుగా ఈవిషయాలనుబట్టి తెలుస్తున్నది.

పంజాబ్ ఎన్నికవిషయంలో, ఢిల్లీఎన్నికలవిషయంలో, ఆంధ్ర దేశంలోని నెల్లూరుఎన్నికలవిషయంలోను, మీరు తీసుకున్నచర్య నా కెంతోఆందోళనకలిగించింది. ఆచర్యకన్నా, ఆచర్యనుఅమలుచేసినచర్య నా కెంతో ఆందోళనకలగచేసింది. ఏ. ఐ. సి. సి. కార్యాలయంతోసంప్రదించకుండానే మీరు చర్యతీసుకున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రంవిషయంలో రాష్ట్ర కాంగ్రెస్‌కమిటీతో మీరు సంప్రదించలేదు. పంజాబ్‌విషయంలో ఏ. ఐ. సి. సి. కార్యాలయంతరపున విచారణ నిలుపుదలచేస్తూ టెలిగ్రాం పంపారు. ఢిల్లీలో ముందు రాష్ట్రకాంగ్రెస్‌కమిటీకి తెలుపకుండా చర్య తీసుకున్నారు. ఢిల్లీఎన్నికవిషయంలో మీరుతీసుకున్న నిర్ణయం సరియైనదికాదని, నేను వ్యక్తిగతంగా భావిస్తున్నాను. కాని ఇప్పుడది ప్రధానమైనవిషయంకాదు. వ్యక్తుల, వర్గాల ప్రభావాలకులోనై ఒకకార్యాలయం అనుసరించవలసిన నిష్పాక్షికక్రమవిధానాన్ని మీరు అతిక్రమిస్తున్నారని

నేను భావిస్తున్నాను. ఈవిధమైనపద్ధతిని అనుసరించడంవల్ల అనేక ప్రమాదాలున్నాయి.

అగ్రస్థాయినుంచి జోక్యంకలిగించుకునే అలవాటులో, ఏ కాంగ్రెసుఅధ్యక్షుడు కూడా నన్నుమించలేడని మీరు మీ లేఖలో అన్నారు. నేను జోక్యంకలిగించుకునేస్వభావంగల వ్యక్తిననేవిషయం నాకు తెలుసును. కాని, ఏ. ఐ. సి. సి. కార్యకలాపాలకు సంబంధించి నంతవరకు ఏ. ఐ. సి. సి. కార్యాలయ కార్యకలాపాలపై, తరుచుగా నా ప్రభావాన్నిచూపడానికి నేను ప్రయత్నించినప్పటికి ఆ కార్యకలాపాల్లో నేను జోక్యంకలుగచేసుకున్నట్లుగా నాకుజ్ఞాపకంలేదు. జోక్యంకలగచేసు కోకపోవడమే నా విధానం. అంతేకాక, మరో గత్యంతరంలేనప్పుడు తప్ప రాష్ట్రాలకుసంబంధించినవ్యవహారాల్లో ఏ. ఐ. సి. సి. కార్యాల యాన్నికూడా జోక్యంకలుగచేసుకోనిచ్చేవాడినికాదు.

ఈ పరిణామాలన్నీ నాకు ఆందోళనకలిగిస్తున్నసమయంలో గాంధీజీకి, వల్లభాయికి మీరుపంపిన టెలిగ్రాములు వచ్చాయి. వర్కింగ్ కమిటీలో మేము సమావేశముకావడముకాని, లేక మామూలుగా నిర్వ హించే కార్యకలాపాలనుసాగించడంకాని మీకు ఏమాత్రం ఇష్టంలేదన్న విషయం మీ టెలిగ్రాములద్వారా తెలుస్తున్నది. మీవుద్దేశం అదికాదన్న ప్పటికీ, ఆవిధంగా అర్థంచెప్పుకోడానికే ఆ టెలిగ్రాములు అవకాశమిస్తు న్నాయి. మీ వుద్దేశం ఏమిటో తెలుసుకోవడానికి మీకు మరొకలేఖ వ్రాసి వుండేవారమే కాని, అప్పట్లో మీకు ఇష్టంలేనిఒకపని మేము చెయ్య డానికి మమ్మల్ని అనుమతించవలసినదిగా మీపై ఒత్తిడితీసుకువచ్చినట్లు కాగలదని ఈ ప్రయత్నాన్ని మేము విరమించుకున్నాము. మీఆంతట మీరు ఎన్నుకున్న సహచరులతో ఒక ప్రత్యేకమైన త్రోవననుసరించి వెళ్ళడానికి మీరుఉద్దేశిస్తున్నారని,వర్కింగ్కమిటీలోని పాతసభ్యుల అవ రోధమేకాకుండా, వారితో ప్రత్యేకమైనఅవసరమేమీ లేదని మీరు భావి స్తున్నారని, ఈ సంఘటనలన్నీ స్పష్టంచేస్తున్నాయి. తత్ఫలితంగా వారు వర్కింగ్కమిటీనుంచి రాజీనామా ఇవ్వవలసినఅవసరం ఏర్పడింది. అలాగ వారు రాజీనామా ఇవ్వకుండావున్నట్లయితే, మీపట్ల, దేశంపట్ల,

వారిపట్ల వారు అన్యాయంచేసినవారైవుండేవారు. ప్రజాస్వామికపద్ధతికి వ్యతిరేకంగా సంచరించివుండినవారై వుండేవారు. ఇట్టిపరిస్థితిలోకూడా వారు వర్కింగ్ కమిటీలో వుండడం ఎలా సాధ్యమో నాకు అర్థం కాకుండావున్నది. వారిరాజీనామాఫలితంగా ప్రతిష్టంభన ఎలా ఏర్పడిందో కూడా నాకు అర్థంకావడంలేదు. వారు రాజీనామా ఇవ్వకుండావుంటేనే అట్టి ప్రతిష్టంభన ఏర్పడివుండేది. ఎందుచేతననగా వారు అలా రాజీనామా ఇవ్వకుండావున్నట్లయితే మీరు ఉచితమనిభావించిన చర్యలకు అంతరాయమేర్పడేది.

మీ రన్నట్లు ఈ విషయంలో నేను ఒకవిధంగా తెలివితక్కువ వైఖరినే అవలంబించాను. వర్కింగ్ కమిటీసభ్యత్వానికి రాజీనామా ఇవ్వకుండానే, రాజీనామా ఇచ్చినవానివలె ప్రవర్తించాను. ఇందుకు కారణం నా సహచరులవైఖరిని పూర్తిగా అంగీకరించకపోవడమే. ఈపరిస్థితులలో మీతో నేను సహకరించలేనని నేను భావించాను. కాని అంతతీవ్రతతోనే ఇతర్లతో తెగతెంపులుచేసుకుంటున్నానని భావించాను. నిజానికి ఈ భావం నాలో ఎంతో తీవ్రంగా నాటుకున్నది. ఎందుచేతననగా ఇతర్లతో నేను తెగతెంపులుచేసుకుంటే అది సుదీర్ఘమైన అధ్యాయాన్ని ఆఖరుచేసినట్లేఅవుతుంది. నేను నేషనల్ హెరాల్డుపత్రికలో తొలుదొల్తగా వ్రాసినవ్యాసాలను మీరు చదివితే, మీరు అప్పుడు నా మనస్సు ఎలా పని చేసిందో తెలుసుకోగలిగివుండేవారు.

వర్కింగ్ కమిటీసభ్యులందరూ రాజీనామాలనిస్తూ సమర్పించిన లేఖలో ఫిబ్రవరి 22న నే నిచ్చిన ప్రకటన అంతర్నిహితమై ఉన్నది అన్న ప్రశ్నేలేదు. నా ప్రకటన కేవలం నా వ్యక్తిగతమైనది. ఆ ప్రకటనను మరొకవిధంగా అర్థంచేసుకోరాదు. రాజీనామాలో నన్నుకూడా కలవమని నాపై తీవ్రమైన ఒత్తిడితీసుకువచ్చారు. కాని నేను నిరాకరించాను. మీరు పంపినతరువాతకాని, వారిరాజీనామాలేఖను నేను చూడలేదు. గత రెండు మూడుమాసాలలో నా మనస్సును ఎక్కువగా ఆందోళనపరుస్తూవచ్చిన విషయం నేను మీకు మరింతవివరంగా తెలియచెయ్యనా? మీరు ఎన్నికలో పోటీచేయడాన్ని ముఖ్యంగా రెండుకారణాలవల్ల నేను వ్యతిరేకించాను.

అప్పటిపరిస్థితులలో గాంధీజీతో చీలికఏర్పడినట్లు అవుతుంది. అలా జరగడం వాంఛనీయంకాదని నేను అనుకొన్నాను. (ఇలా తప్పనిసరిగా ఎందుకు జరగవలసినఅవసరం ఏర్పడిందో నేను వేరుగా వివరించవలసిన అవసరంలేదు. కాని ఎందుచేతనోకాని, ఇలా జరగగలదని నేను ముందు నుంచి ఊహిస్తూనేవచ్చాను) ఇంతేకాక, ఈ చీలికవల్ల నిజమైన వామపక్షఉద్యమంపై దెబ్బతీసినట్లవుతుంది. బాధ్యతాభారాన్నంతటిని తాను స్వయంగా మోయగలిగినబలం అప్పట్లో వామపక్షానికి లేదు. కాంగ్రెసులో అసలైన పోటీకనుక వచ్చినట్లయితే ఆ పోటీలో వామపక్షం నిలవగలిగివుండేదికాదు. వామపక్షం వోడిపోయి తత్ఫలితంగా కొంత ప్రతిచలనం ఏర్పడివుండేది. పట్టాభిపై వ్యతిరేకంగా ఎన్నికలో గెలిచేఅవకాశం మీకు వున్నదని అనుకున్నాను. కాని గాంధేయవాదంతో పోటీపడి మీరు కాంగ్రెసును నడపగలరనేవిషయంలో నాకు కొంత అనుమానంకలిగింది. ఒకవేళ మీరు కాంగ్రెసులో మెజారిటీ సంపాదించివుండివున్నప్పటికీ, గాంధీజీసహకారం, సచేతనమైనకార్యక్రమం లేకుండా ఇది ఒకచేతగినంత బలంవున్నట్లు చెప్పడానికి కారణమయ్యేదికాదు. ఇంతేకాక దేశం సమరానికి సన్నద్ధంకావడంతో ఎన్నో చిక్కులుఏర్పడేవి. దేశంలో ఇప్పటికే అనేక విచ్ఛిన్నకరధోరణులు ఉన్నాయి. ఈ ధోరణులను అరికట్టడానికిమారుగా, వున్నవాటికితోడుగా మరికొన్ని చేర్చినట్లయ్యేది. ఇందువల్ల బలం అవసరమైనప్పుడు మనం మన జాతీయోద్యమాన్ని బలహీనపరచినట్లుగాకూడా అయ్యేది.

మీరు అధ్యక్షపదవికి తిరిగి ఎన్నికకావటానికి నేను వ్యతిరేకించటానికి ఇవిరెండే ముఖ్యకారణాలు. కొందరు బొంబాయిమిత్రులు మీతో చెప్పినమాటలు పూర్తిగా నిజంకావు. మీరు కొన్ని నిర్దిష్ట వామపక్ష ఆదర్శాలకు, సూత్రాలకు, విధానాలకు కట్టుబడివుండివున్నట్లయితే మీరు అధ్యక్షపదవికి తిరిగిఎన్నుకొనబడవలెనని కోరుకొనడంలో కొంత అర్థం వుండివుండేదని నేను వారితో అన్నాను. ఆవిధంగా అయినట్లయితే ఆ ఎన్నిక ఆదర్శాలవిషయంలోను, విధానాలవిషయంలోను ఒక గుణపాఠమై వుండేది. కాని వ్యక్తిగతప్రాతిపదికపై జరిగే ఎన్నికవల్ల ఈమాత్రం

సత్ఫలితంకూడా వుండదు. ఏమైనప్పటికి నేను పైన పేర్కొన్నకారణా లనుబట్టి మీరు ఎన్నికల్లో పోటీచేయడం వాంఛనీయంకాదని నేను భావించాను.

జనవరి 26న, ఫిబ్రవరి 22న నేనుచేసిన ప్రకటనలలో వ్యత్యాసం ఉన్నమాట వాస్తవమే. కాని నా దృష్టిలో భేదంఉన్నదని నేను అనుకోను. తొలిప్రకటన మీ ఎన్నికకుపూర్వం ఇవ్వబడింది. ఆ ప్రకటనలో ఏపక్షమూవహించకుండా ఉండడానికి నేను సాధ్యమైనంతవరకు ప్రయత్నించాను. డాక్టర్ పట్టాభితరఫున విజ్ఞప్తిచేయవలసిందిగా నన్ను కోరారు. కాని, నేను అందుకు అంగీకరించలేదు. అందుచేతనే నేను నాప్రకటనను ఉద్దేశపూర్వకంగా మృదువైనపద్ధతిలో రూపొందించాను. ఆతరువాత మరికొన్నివిషయాలు నాకు తెలియవచ్చాయి. మీ ఎన్నిక ప్రకటనలను నేను చూచాను. పైన నేను ఉదహరించిన మరికొన్నివిషయాలనుకూడా గమనించాను. కొందరు విచిత్రవ్యక్తులతో మీరు దగ్గరసంబంధాన్ని కలిగిఉండడము, తగినంతగా వారిప్రభావం మీ మీద పనిచెయ్యడము నేను గమనించాను. ఈ వ్యక్తులలో కొందరు వ్యక్తిగతంగా వాంఛనీయమైనవారే కాని, నాఉద్దేశంలో వీరు ఏవిధమైన వామపక్షఅభిప్రాయాలకుకాని, లేక మరేవిధమైన ప్రజాభిప్రాయానికికాని ప్రాతినిధ్యంవహించేవారు కారు. అందుచేతనే, రాజకీయ సాంకేతికదృష్ట్యా, నేను వారిని అతివాద దుందుడుకువాదులని పిలుస్తాను. సాహసేచ్ఛ అన్నది ఒక వ్యక్తిలోకాని, ఒక దేశంలోకాని వాంఛనీయమైనదే. కాని ఒక రాజకీయ పోటీలో ఈమాటకు ఒక ప్రత్యేకమైన అర్థం వున్నది. ఈ అర్థంలో ఆమాటను వాడడంవల్ల వారిని అగౌరవించినట్లుకాదు. ఈ సాహస ధోరణిఅంటే నాకు ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. పైగా, ఈ ధోరణి మన లక్ష్యానికి ప్రమాదంకలిగిస్తుందికూడా. స్పష్టమైన వామపక్షఅభిప్రాయాలు, నియమాలు లేకుండా అస్పష్టమైన వామపక్షనినాదాలనివ్వడంవల్ల ఎలాంటిఫలితాలు కలుగుతవో, ఇటీవల కొన్నిసంవత్సరాలలో ఐరోపాలో జరిగిన సంఘటనలు ఋజువుపరుస్తూనేఉన్నవి. ఈవిధమైన ధోరణి ఐరోపాలో ఫాసిజం అభివృద్ధిచెందడానికి దోహదంచేసింది. ఇట్టి

విషమపరిణామమే భారతదేశంలోసైతం రావచ్చుననేభయం నన్ను కల వరపెట్టసాగింది. అంతర్జాతీయవ్యవహారాలపట్ల, మీరు నాఅభిప్రాయాలకు భిన్నమైనఅభిప్రాయాలను కలిగిఉండడము, నాజీజర్మనీని, ఫాసిస్ట్ఇటలీని మేము నిరసించడాన్ని మీరు పూర్తిగా అంగీకరించకపోవడము నా మానసికఆందోళనను మరింత ద్విగుణీకృతంచేశాయి. ఏతావాతా, ఈవిషయాలన్నిటిని సాకల్యంగా పరిశీలించినపిదప, మీరు మమ్మల్ని ఏదిక్కుకు పయనంచెయ్యమనికోరుతూఉన్నారో నేను ఊహామాత్రంగా నైనా పోల్చుకోలేకపోయాను.

ఈ పథం నాకు నిశ్చితంగా తెలియనిమాట అలాఉంచి, కొన్ని సూచనలు నాకు కలవరాన్నికలిగించేవిగా ఉన్నప్పటికి, మీ అభిప్రాయా లేమిటోకూడా నాకు ఖండితంగా తెలియదు, అందుచేతనే ఈవిషయా లన్నిటిని స్పష్టీకరించవలసిందిగా కోరుతూ, ఫిబ్రవరిలో మీకు లేఖ వ్రాశాను. కాని అప్పట్లో ఆ లేఖకు సమాధానంవ్రాయడానికి మీకు వ్యవధిలేకపోయింది. ఆతరువాత మీరు జబ్బుపడ్డారు. నా సమస్యలు అలాగే అపరిష్కృతంగా నిలిచిపోయి, నాకు మరింత ఆందోళనకలగ జేయసాగాయి. దీని ప్రతిబింబాన్నే మీరు ఫిబ్రవరి 22న నేను అందిం చిన నాప్రకటనలో చూడగలుగుతారు. ఆతరువాత నేషనల్ హెరాల్డ్ పత్రి కలో నేను వ్రాసిన వ్యాసాలలోకూడా ఈ ఆందోళనే ప్రతిబింబించింది.

ఒక సమగ్రదృష్టి లేక పాత వర్కింగ్‌సభ్యులను వ్యతిరేకించ వలెననే ఒక్కఉద్దేశంతోనే సమైక్యమయిన కొన్ని విచిత్రఅభిప్రాయాలు గలవ్యక్తులతో వర్కింగ్‌కమిటీ ఏర్పడే అవకాశం ఉండడం వాంఛ నీయం కాదు.

అలాంటి వర్కింగ్‌కమిటీలో నేను ఎలా సభ్యుణ్ణిగా చేరగలననే విషయాన్ని నేనే ఊహించలేకపోయాను. పాతవర్కింగ్‌కమిటీతో నాకు పేచీఉంటూవచ్చినమాట నిజమేకాని,ఎన్నిభేదాభిప్రాయాలున్నప్పటికీ మే మొకరినొకరం అర్థంచేసుకుని, కొన్నిసంవత్సరాలనుంచి ఏదోఒకవిధంగా కలిసికట్టుగా పనిచేయగలుగుతున్నాము. ఈవిధంగానే ఇకముందుకూడా సాగవలెననేవాంఛ నాకు లేదు. కాని, పరస్పరం అర్థంచేసుకోగలగడమనే

అనుబంధంకూడా లేని ఈ చిన్న నిర్వాహకవర్గంతో సంబంధంపెట్టుకోవడంకూడా నాకు వాంఛనీయంగా అగుపించలేదు. మరొక వ్యక్తిగతవిషయాన్నికూడా నేను మీతో నిష్కపటంగా చెప్పదలిచాను. అధ్యక్షపదవికి తిరిగి ఎన్నికఅయ్యేవిషయంలో మీరు మితిమించిన ఆసక్తిచూపుతూ వచ్చారని నేను మొదటినుంచి భావిస్తూవచ్చాను. రాజకీయంగా ఇలా చెయ్యడంలో తప్పేమీ లేదు. తిరిగి అధ్యక్షుడుగా ఎన్నికకావాలని కోరుకొనడానికి మీకు పూర్తిగా హక్కున్నది. అందుకు సర్వవిధాలా ప్రయత్నించడానికికూడా మీకు పూర్తిహక్కున్నది. కాని ఇలాంటివాటికి అతీతంగాఉండగల ఉన్నతపదవి, అంతస్థు మీకు ఉండికూడా ఈవిషయాలలో అంతగా ఆసక్తినిచూపడం నాకు విచారాన్ని కలగజేసింది. మీరు అధ్యక్షపదవికి పోటీచెయ్యక, మరోతీరుగా వ్యవహరించిఉంటే, రాజకీయవిధానాలను, వర్గాలను మరింతగా మీప్రభావంలోకి లాక్కొనిఉండగలిగేవారనికూడా నేను భావించాను.

వల్లభాయ్ మిమ్మల్నిగురించి అన్నవిషయాన్ని మీరు నాకు జ్ఞాపకంచేసి, అలాఅన్నందుకు ఆయన్ని నేను విమర్శించలేదని మీ రన్నారు. ఎన్నికసమయంలో వివిధనాయకులిచ్చిన ప్రకటనలవిషయం చెప్పాలంటే ఆ ప్రకటనలు నాకు ఎంతమాత్రం నచ్చలేదు. ఏ ప్రకటననుఇవ్వకపోవడం సబబుగాఉండేదని నేను భావించాను. కాని నేను జోక్యంకలిగించుకోవలసినంత ప్రత్యేకతఉన్న ప్రకటనఒకటికూడా లేదని నాకు జ్ఞాపకం. మీరు ఎన్నికలో పోటీచేయడం దేశశ్రేయస్సుకు మంచిదికాదనే వాక్యాన్ని వల్లభాయ్ శరత్‌కు వ్యక్తిగతంగా పంపిన ఒక టెలిగ్రామ్‌లో వాడారు. బహిరంగప్రకటనలో ఒకరు ఒకమాట అనడానికి, రహస్యలేఖలోకాని లేక టెలిగ్రాంలోకాని ఒకరు ఒకమాటఅనడానికి వ్యత్యాసం ఉన్నదని నేను అనుకుంటాను. ఈవిషయాన్ని మీఅన్నగారికి పంపడం కూడా గర్హించతగినదే; ఇది చాలా తీవ్రమైన మాటేకాని, అగౌరవకరమైన దురుద్దేశంతో అన్నమాట కాదు. భారతదేశశ్రేయస్సుకు గాంధీజీ నాయకత్వం అవసరమని, మీరు తిరిగి ఎన్నికకావడంవల్ల ఈ నాయకత్వాన్ని కోల్పోయినట్లుకాగలదని, వల్లభాయ్ విశ్వసించినట్లయితే, అలాగ

భావించడానికి, తాము భావించినవిషయాన్ని చెప్పడానికి వల్లభాయ్‌కి పూర్తిహక్కున్నది. గాంధీజీపట్ల మనకు ఎంత గౌరవప్రపత్తులున్నా, ఆయననాయకత్వం దేశానికి ఉపద్రవకరమని మనము ఒకనిర్ణయానికి ఎలా రాగలమో అలాగే ఈవిషయమున్నూ.

మీరు అధ్యక్షపదవికి తిరిగి ఎన్నికయినందువల్ల, కొంత మంచి కొంత చెడు కలిగినదవి నేను మీకు వ్రాశాను. మంచితో పోల్చినప్పుడు చెడు ఎక్కువగా కలిగిందనే అభిప్రాయానికి నేను ఈనాటికీ కట్టుబడి ఉన్నాను. అనగా ఈ చెడు మనలో విఛ్ఛిత్తిఏర్పడడానికి దారితీస్తుందని నా ఉద్దేశం. మీరు తిరిగి ఎన్నికకావడంవల్ల కలిగిన మంచి ఏమిటంటే, మన పాతనాయకులలోని నిశ్చేతనమైన సంతృప్తి, జడత్వమూ సడలినవి. మీతరఫున ఓటు చాలావరకు ఈ జడత్వంపై అసంతృప్తివల్ల ఇవ్వబడిన ఓటేనని నేను నిస్సందేహంగా చెప్పగలను. ఈవిషయాన్ని గమనించవలసిందని, నేను గాంధీజీని ఇతరులను పునః పునః కోరాను.

పాతనాయకులపట్ల, వారివిధానాలపట్ల ఉన్న ఈ అసంతృప్తి అధ్యక్షఎన్నికసందర్భంలో ఓటింగురూపంలో బహిర్గతమైంది. మీరు అగ్రస్థాయినుంచి జోక్యం కలిగించుకొనడానికి అభ్యంతరాన్ని తెలుపుతూ, అధ్యక్షుడుగా మీరు సచేతనంగా వ్యవహరించలేదని అంటూ ఫిబ్రవరి 4 తారీఖున మీకు నేను వ్రాసినలేఖలో అన్నానని మీరు నాకు జ్ఞప్తిచేశారు. ఈవిషయం నిజమే. అగ్రస్థాయినుంచి మీరు జోక్యంకలిగించుకుంటున్నారన్నవిషయం మీరు అధ్యక్షపదవికి తిరిగి ఎన్నికైన సమయంలో మీరు వ్యవహరించినవైఖరినిగురించి అన్నమాట. అంతకు ముందుదశకు సంబంధించినమాట కాదు ఇది. మీరు సచేతనంగా వ్యవహరించలేదని నేను అన్నవిషయం, గతసంవత్సరం వర్కింగ్‌కమిటీలో మీరు అవలంబించినవైఖరినిగురించి అన్నది. మీరు వర్కింగ్‌కమిటీలో ఇంతకన్నా శక్తివంతమైనమార్గాన్ని సూచించగలరని నేను ఆశించాను. కాని ఆవిధంగా జరగలేదు. ఇంతేకాక, అధ్యక్షుడుగా మీరు రాష్ట్రాలవ్యవహారాల్లో జోక్యంకలిగించుకొనడంకూడా, నాకు సబబుగా కనుపించలేదు.

వర్కింగుకమిటీసభ్యులుకొందరు మీరులేనప్పుడు మీ పరోక్షంలో కలుసుకుని డాక్టర్ పట్టాభిని అధ్యక్షపదవికి నిలపెట్టాలని నిశ్చయించారని మీరు మీ లేఖలో అన్నారు. వల్లాభాయ్ ప్రకటనవల్ల ఈవిషయంలో కొంత అపార్థంకలగడానికి అవకాశంకలిగింది. ఈవిషయం స్పష్టీకరించే అవకాశం మీరు నాకిచ్చినందుకు నే నెంతో సంతోషిస్తున్నాను. నాకు తెలిసినంతవరకూ ఇలాంటిసమావేశమేదీ జరగలేదు. బార్డోలిలో జరిగిన విషయమేమనగా, మౌలానాఆజాద్ ను అధ్యక్షపదవికి నిల్చోనవలసినదిగా నేను, గాంధీజీ, తదితరులు ఒత్తిడిచేశాము. కాని ఆయన అందుకు సమ్మతించలేదు. నేను బార్డోలీనుంచి బయలుదేరినరోజున గాంధీజీవద్ద, తదితరులవద్ద సెలవుతీసుకొనటానికి ఆయనకుటీరానికి వెళ్ళాను. మేము కొందరము గాంధీజీకుటీరద్వారంలో నిల్చొనివున్నాము. అధ్యక్షబాధ్యతలువహించటానికి తాను తటపటాయిస్తున్నానని, మౌలానా మళ్ళీ మాతో అన్నారు. దానిమీదట మౌలానా నిరాకరించినపక్షంలో డాక్టర్ పట్టాభిని నిల్చోనవలసినదిగా కోరవలెనని వల్లభాయ్ అన్నారు. ఈసందర్భంలో డాక్టర్ పట్టాభిపేరు తీసుకురాబడుతుందని నేను వూహించలేదు. నేను అందుకు ఏమీఅనకుండా మౌలానాను నిల్చొనడానికి ఒప్పించేటట్లుచేయాలని అన్నాను. ఆతరువాత నేను బార్డోలీనుంచి అలహాబాదుకు వచ్చాను. నేను అలహాబాదురాగానే మౌలానా అంగీకరించినట్లు నాకు టెలిగ్రాం వచ్చింది. నేను సరాసరి ఆల్ మోరావెళ్ళి, అధ్యక్షఎన్నికజరగడానికి ముందురోజువరకు అక్కడనే వున్నాను.

ఇక పరస్పరదూషణవ్యవహారాలకుసంబంధించిన తీర్మానాన్ని గురించిన వాస్తవవిషయాలు ఇవి: ఈవిషయాలు స్పష్టీకరించవలసిందిగా మిమ్మల్ని నేను వత్తిడిచేశాను. ఈవిషయాలను స్పష్టీకరించనిపక్షంలో గాంధీజీ, మీరు కలిసి పనిచేయడం అసాధ్యంకాగలదని, నేను భావించాను. ఇంతకుమించి ఈవిషయంలో ప్రత్యేకమైన ఆసక్తి నాకులేదు. గాంధీజీకాని, రాజేంద్రబాబుకాని, సర్దార్ పటేలుకాని ఈవిషయాన్ని గురించి ఏమైనా అనుకొనివున్నట్లయితే, ఆవిషయాన్ని చెప్పవలసిన బాధ్యత వారిది. ఈవిషయానికి ఎంతో ప్రాధాన్యాన్ని వారు ఇచ్చారని

వారిధోరణులవల్ల నాకు అభిప్రాయమేర్పడింది. మేము త్రిపురీచేరినతరు వాతకూడా నాకు వారు ఇదేమాటను మళ్ళీ చెప్పారు. ఈవిషయాన్ని మీతోకాని, రాజేంద్రబాబుతోకాని ప్రస్తావించడం సబబుగావుంటుందని నేను అభిప్రాయపడ్డాను. ఈవిషయాన్నిగురించి తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదించ వలదని నేను అన్నాను. ఇతరులు ఇందుకు అంగీకరించలేదు. ఏ. ఐ. సి. సి. సమావేశంలో ప్రతిపాదించటానికి ఒకతీర్మానాన్ని తయారు చేయడానికి సూచించబడింది. విషయనిర్ణాయకసభ ప్రారంభించటానికి పూర్వం వాతావరణం నిష్కల్మషంగావుంచడమే దీనిఅభిప్రాయం. మామూలుగా తీర్మానాలువ్రాయవలసివచ్చినప్పుడు నన్ను కోరుతూవచ్చి నట్లుగానే ఈసారికూడా ఈతీర్మానం వ్రాయవలసిందని నన్ను కోరారు. వారిదృష్టిలో నేను అంగీకరించకపోయినప్పటికీ నాకు సాధ్యమైనంత వరకు వారిదృష్టిని తీర్మానంలో ప్రతిబింబింపచేయటానికి ప్రయత్నిస్తా నని నేను వారితోఅన్నాను. ఏ. ఐ. సి. సి. సమావేశంలో ప్రవేశ పెట్టడంకొరకు కొద్దిపాటితీర్మానాన్ని తయారుచేశాను. పాతవర్కింగ్ కమిటీలోను, గాంధీజీనాయకత్వంలోను విశ్వాసం ఆ తీర్మానంలో వ్యక్తీ కరించబడింది. అంతేకాక, ఈవిధానంలో మార్పువుండదనేవిషయం కూడా ఆ తీర్మానంలో వ్యక్తీకరించబడింది. ఈతీర్మానంలో పరస్పర దూషణవ్యవహారాలనుగురించి ప్రస్తావనఏమీ లేదు. గాంధీజీఅభిమతాన్ని అనుసరించి వర్కింగ్ కమిటీని ఏర్పరచవలెననేఉద్దేశంకూడా ఈతీర్మా నంలో లేదు. ఈ తీర్మానం అంగీకరింపబడలేదు. ఆతరువాత ఇంతకన్న దీర్ఘమైనతీర్మానం, మార్పులతో, రాజేంద్రబాబుచేత తయారుచేయబడింది. బహుశా ఇతరులతోసంప్రదించి ఆయన ఆ తీర్మానాన్ని రూపొందించి ఉండవచ్చును, (గోవిందవల్లభ్ పంత్ ఇంతవరకు త్రిపురికి రాలేదు) మార్పుచేసిన ఈ తీర్మానాన్ని నాకు చూపించారు. నేను ఈతీర్మానాన్ని అంగీకరించలేదు. ఆవిషయాన్ని వారితో చెప్పానుకూడా. 'పరస్పర దూషణ వ్యవహారాలకు' సంబంధించినక్లాజు నాకు అభ్యంతరపెట్టవల సిందిగా తోచలేదు. ఆ క్లాజును పరిహరించారుకూడా. అయినా, ముఖ్యంగా మీరు జబ్బుగావున్నకారణాన ఈ తీర్మానం కొంత అసం

తృప్తి కలగజేయవచ్చునని భావించాను. అందువల్ల ఈ తీర్మానం నా దృష్టిలో వాంఛనీయంకానట్లు తోచింది. కాని ఈ పరస్పరదూషణ వ్యవహారానికి ఈ తీర్మానంలో ఎంతో ప్రాధాన్యంఉన్నదని వారు నాతో అన్నారు. ఎవరిగౌరవంపై నిందపులుమబడిందో, వారు, యీవిషయాన్ని స్పష్టీకరించుకోకుండా సహకరించమన్నది సాధ్యపడదు. వారు సహకరించి పనిచేయవలెనంటే ఇది ఎంతో అవసరం. గాంధీజీవిధానానికి కట్టుబడివుండడంకూడా అవసరం. అంతేకాక, ఈవిషయాన్నితీర్మానంలో ఎంతో మెత్తనిధోరణిలోమాత్రమే ప్రవేశపెట్టడం జరిగిందని వారు నాతో అన్నారు.

ఆతరువాత నేను ఆ తీర్మానాన్నిగురించి ఎక్కువగా వారితో ప్రస్తావించలేదు. కొన్నివిషయాలలో ఈతీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టవలసిరావడం దురదృష్టకరమైనవిషయమని నేను వారితో స్పష్టంగా చెప్పాను. కాని, అది వారిగౌరవానికిసంబంధించినవిషయం కాబట్టి, నాకు ఇక ఆ తీర్మానంమంచిచెడ్డలతో ఏవిధమైనసంబంధమూ లేదు. తీర్మానచర్చలలో కూడా నేను పాల్గొనని అన్నాను.

ఆతరువాత జరిగిన విషయాలేమిటో నాకు తెలియదు. ఈతీర్మానాన్ని గోవిందవల్లభ్‌పంత్ ప్రవేశపెడుతున్నవిషయాన్ని నేను ఏ. ఐ. సి. సి. సమావేశంలోమాత్రమే తెలుసుకొనగలిగాను. మీరుకూడా ఆ సమావేశంలో వున్నారు. ఆపిదప ఈ తీర్మానం విషయనిర్ణాయకసభలోకి వచ్చినప్పుడు నేను ఈతీర్మానప్రతిపాదకులను కొందరిని కలుసుకుని, ఈ తీర్మానంలో మరికొన్ని మార్పులుచేయవచ్చునని నేను వారికి సూచించాను. తొలిరూపంలోవున్నతీర్మానం ఏ. ఐ. సి. సి. సమావేశంలో ప్రవేశపెట్టడానికిమాత్రమే ఉద్దేశింపబడినదని, అంతటితో ఆ సంఘటన ఆ వాగ్వివాదము ముగిసిపోయినట్లేనని నేను వారితో అన్నాను, కాని ఇప్పుడు ఈతీర్మానం కాంగ్రెసులో ప్రవేశపెట్టబడుతుండడంవల్ల ఈ తీర్మానాన్ని మరొకదృష్టితో సమాలోచించవలసిన అవసరంవున్నదని అన్నాను. మళ్ళీ వారు నాతో ఇంతకుపూర్వం అన్నమాటే అన్నారు. ఇదిగౌరవానికిసంబంధించినవిషయమని, ఈసమస్య తేలితేనేకాని, సహకరిం

చడమనేవిషయాన్నిగురించి వారు ఆలోచించడానికి అవకాశమేవుండదని వారు నాతో అన్నారు. వారు మీతో సహకరించలేమన్నవిషయాన్ని కాంగ్రెసుకుపూర్వమే మీతో చెప్పివుండడం మీకు జ్ఞాపకంవుండేవుంటుంది. సహాకరించేయత్నానికి ఒకవంతెనగా ఈ తీర్మానం ఉపయోగపడగలదని వారు భావించారు. ఈ తీర్మానమే లేకపోయినట్లయితే అసలు ఆ వంతెనకూడా వుండివుండేదికాదు. మీరు జబ్బుతోవున్నప్పుడు బహిరంగ సమావేశంలో ఈ తీర్మానం ప్రవేశపెట్టబడేసమయంలో, ఈతీర్మానంలో కొన్ని మార్పులు చేయించడంకొరకు నేను మరొకపర్యాయంకూడా ప్రయత్నించాను. కాని ఈపర్యాయంకూడా నా ప్రయత్నం సఫలంకాలేదు. ఏ. ఐ. సి. సి. కి ఈతీర్మానం సూచించవలెననే ఆనే ప్రతిపాదనను మటుకు వారు అంగీకరించారు. బెంగాల్‌లో చాలామంది మిత్రులు తన ప్రతిపాదనను అంగీకరించారనేభావాన్ని ఆనే మాకు కలిగించారు. ఆనే చెప్పినమాటలనుబట్టి మీరుకూడా ఆ సూచనను అంగీకరించివుంటారని మేము భావించాము. ఆతరువాత జరిగినవిషయాలన్నీ మీకు తెలిసినవే.

ఆమర్నాటి విషయనిర్ణాయకసభకై ఏర్పాటుచేయబడినపందిట్లో కాంగ్రెసుసభ జరిగినప్పుడు, గోవిందవల్లభ్ పంత్ తీర్మానాన్ని ప్రతిపాదిస్తున్నసందర్భంలో, సురేష్‌ముజుందార్‌నాదగ్గరకు వచ్చి, ఏ.ఐ.సి.సి.కి ఈతీర్మానాన్ని సూచించవలసిందని నాతో అన్నారు. అనగా, అతడు ఆనే ప్రతిపాదనను తిరిగి నాతో సూచించాడన్నమాట. పోయినరాత్రి ఈ విషయమై వారిలోవారికి కొన్ని భేదాభిప్రాయాలువచ్చినవని, ఈసూచనను ఇప్పుడు వెంటనే అంగీకరించగలరని, ఆయన నాతో అన్నారు. ఇప్పుడు ఇట్టిపరిస్థితులలో ముఖ్యంగా పంత్ తాను స్వయంగా తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెడుతూవున్నసమయంలో, ఈవిషయమై నేను చేయగలిగింది ఏమీలేదని, ఒకవేళ తాను ఈవిషయాన్ని సూచించదలచినట్లయితే ఈవిషయానికి సంబంధించినవారితోనే సూచించవలసిందని నేను ఆయన్ని కోరాను. ఆతరువాత ఆయన ఏంచేశాడో నాకుతెలియదు. త్రిపురీలో తెరవెనుక జరిగిన విషయాలనుగురించి, ప్రతినిధులశిబిరాలలోని పుకార్లనుగురించి, మీకు తెలిసినంతగా నాకుతెలియదు. నేను నా కుటీరంనుంచి ఇవతలకి

కూడా రాలేదు. ముఖ్యమైనసభలకుమటుకే హాజరైనాను. నన్ను చూడ డానికివచ్చినవారిలో కొద్దిమందితోమాత్రమే మాట్లాడినాను. ఈజిప్షియన్ ప్రతినిధులతో కొంతకాలం గడిపాను.

మీరు నా క్లయింట్లనుగురించి మీలేఖలో ప్రస్తావించారు. ముఖ్యంగా నిజానికి వీరికి నా వాదం ఏమాత్రం నచ్చలేదు. వారిఆదరాన్ని పోగొట్టు కొనడంలో నేను విజయంపొందాను. మనతోసంబంధంగలవ్యక్తులకు మనం అసంతృప్తికలిగేటట్లుచేయడం నిజంగా ఒక సాముగరిడీలాంటిదే.

ఈపరస్పర దూషణవ్యవహారం, రాజ్యాంగవిరుద్ధమైనది అవునా, కాదా అన్నవిషయాన్ని, తీర్మానాన్ని ప్రవేశపెట్టడానికి వారికి అర్హతా అధికారాలు వున్నవా, లేవా అన్నవిషయాన్ని నిర్ణయించవలసిందిమీరు. ఈవిషయమై అభిప్రాయాన్ని నేను తెలుపడంలో అర్థంలేదు. కాంగ్రెసు కార్యక్రమం సాఫీగా సాగిపోవడము, ఈనాడున్న నిస్తబ్ధత తొలగిపోవ టము ఈ రెండువిషయాలే నేను సహజంగా కోరుకుంటాను. మీకువ్యతి రేకంగా నేను బహిరంగంగా ఆందోళనప్రారంభించానని మీరు అనుకోవ డం నాకు ఆశ్చర్యాన్ని కలగజేసింది. గాంధీజీతో నేను మాట్లాడినతరు వాత నేను ఈపరిస్థితినిగురించి ఎంతో సుదీర్ఘంగా ఆలోచించాను. పైగా అంతర్జాతీయంగా జరిగినసంఘటనలు నన్ను ఎక్కువగా కలవపెట్ట సాగాయి. ఐరోపాలో ఒక క్లిష్ట విషమపరిస్థితి ఏర్పడింది. ఆ పరిస్థితి వల్ల యుద్ధానికికూడా దోవతీసేసూచనలు ఏర్పడ్డాయి. మనం జరుగు తున్నవిషయాలను పట్టించుకోకుండా చూస్తూవూరుకోవడం సబబుకాదని నే ననుకున్నాను. శరత్ గాంధీజీకి ఒక టెలిగ్రాంఇచ్చారు. అందులో గాంధీజీని తాను కలుసుకోడానికి రావడంలేదని వున్నది. అందుచేత సంఘ టనలు పరిగెత్తిపోతూవున్నప్పటికీ జరుగుతున్నపని ఏమీ కనుపించలేదు. ఆతరువాత నేను టెలిగ్రాంపంపించటానికి నిర్ణయించుకున్నాను. ఆ టెలి గ్రాముకు గాంధీజీకి, మరిఒకరిద్దరికి నేను చూపాను. పత్రికలకుసంబం ధించినవ్యక్తులకు ఎవ్వరికి నేను ఆ టెలిగ్రాము చూపలేదు. ఇప్పటికి కూడా నేను ఆటెలిగ్రాంను ఎవరికీ చూపలేదు. బహుశా ఎవరో ఈవిష

యాన్నిగురించిన సకలువార్తలను విని ఆ వార్తలను పత్రికలకు ఇచ్చి ఉంటారు.

త్రిపురిసభలకుపూర్వం వర్కింగ్‌కమిటీసభ్యులు 12మంది రాజీనామానివ్వడాన్నికాంగ్రెసుసభల తదుపరిపరిస్థితితో పోల్చడం సుస్థిరమైనది కాదని మీరు భావించడంలేదా? వారి రాజీనామాలవల్ల స్తబ్ధస్థితి ఏర్పడింది. కాని అలా స్తబ్ధస్థితి ఏర్పడకుండా ఉండిఉండవలసింది. వారు రాజీనామాలివ్వడంపై నిరసనతెలిపేమాట అలాఉంచి, వ్యక్తిగతంగాకాని, సంస్థ దృష్ట్యాకాని, వారికి మరో గత్యంతరంలేదని నేను భావిస్తాను.

ఢిల్లీనుంచి నేను మీకు టెలిగ్రాంపంపినప్పుడు, మీరు ఇక్కడికి రావడం పడదన్నవిషయం నాకుతెలుసును. మిమ్మల్ని ధన్‌బాద్‌లో కలుసుకోడానికి గాంధీజీని అక్కడికి రావలసిందిగా ఆయనకు సూచించవలసిందని నేను మిమ్మల్నికోరాను. మీరు ఆయన్ని ఆహ్వానించిఉండి ఉన్నట్లయితే ఆయన ధన్‌బాద్ వచ్చిఉండేవారు. అనాహూతంగా అక్కడికి వెళ్ళడం అనుచితమని ఆయన తటపటాయించడం సహజం. త్రిపురితీర్మానానికి చెల్లుబడిఉన్నా లేకపోయినా, ఆవిషయంపై ఒకచర్య తీసుకోవలసినబాధ్యత మీది. మీ అభిప్రాయాన్ని తెలుసుకొనకుండా ఆయన ముందుగా చర్యతీసుకొనలేదుకదా! ఆయన ధన్‌బాద్‌కు రాలేరని బహుశా మీరు అనుకొనిఉండవచ్చును. మీ కార్యదర్శి నాకు టెలిఫోన్ చేసినప్పుడు గాంధీజీ స్టేషనుకు వెడుతూఉన్నారు. ఒకవేళ గాంధీజీని మీరు వ్యక్తిగతంగా కలుసుకొనే అవకాశం లేకపోయినా, మీరు ఇరువురూ ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలద్వారానైనా ఈ విషయాన్ని పరిష్కరించుకునిఉండడం సబబుగాఉండేదని భావించాను. మీకు కష్టంకలిగించేఉద్దేశంతోను, లేక మీకు వ్యతిరేకంగా ఆందోళనలేవదీసేఉద్దేశంతోను నేను మీకు టెలిగ్రాంపంపానని మీరు అనడం కేవలం మీరు నాపట్ల అన్యాయంగా ప్రవర్తించడమే.

ఇక, నాకుసంబంధించినంతవరకు. గ్వయర్ అవార్డుకొరకుగాంధీజీ ఢిల్లీలో వేచిఉండడమన్నది నాకు ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. ఆయన నిరశనదీక్ష ప్రారంభిస్తారనికూడా నేను ఊహించలేదు. గాంధీజీ నిరశన

దీక్షను విరమించడానికి దోహదంచేసిన పరిష్కారపద్ధతులనుకూడా నేను యోచించిఉండలేదు. ఆయన నిరశనదీక్షను విరమించినందుకుమాత్రం నేను నా సంతోషాన్ని తెలిపి, అంతటితో ఊరుకొన్నాను. ఇది సుదీర్ఘమైనలేఖ. మీ జాబు రాగానే చూచుని ఈలేఖను ఒక్కబిగిని వ్రాస్తున్నాను. ఈలేఖలో నేను విషయాలన్నిటిని ప్రస్తావించిఉండకపోవచ్చును. మీరు మీలేఖలో అనేకవిషయాలను ప్రస్తావించారు. ఆవిషయాలన్నిటిని నేను ప్రస్తావించిఉండకపోవచ్చును. నేను అంగీకరిస్తున్నాను. అందుకు విచారిస్తున్నాను. కాంగ్రెసుఅధ్యక్షపదవిని నేను నిర్వహించినప్పుడు నేను తరుచుగా ఒకకార్యదర్శివలెను, లేక ఒక పెద్ద గుమాస్తావలెను వ్యవహరించేవాడినని మీరు అన్నారు. నిజమే, ఈవిధంగా ఇతరుల రహస్య విషయాలలో నేను అనవసరజోక్యం కలగజేసుకునేవాణ్నేమోనన్న భయంకూడా నాకున్నది. కాంగ్రెసుతీర్మానాలు సుదీర్ఘంగాఉండడానికి, ఆ తీర్మానాలలో పదాడంబరం హెచ్చుగాఉండడానికి, కారణంనేనేనన్నమాట కూడా నిజం. వర్కింగ్‌కమిటీలో నేను అతిగా మాట్లాడేవాడినికూడా. ప్రవర్తించవలసినరీతిగా ప్రవర్తించేవాడినికాదు.

'వామపక్ష' 'మితవాద'—అని మీరు ఉపయోగించేమాటలకు నేను అభ్యంతరం తెలిపాను. ఎందుకనగా. మీరు ఆ పదాలను అస్పష్టంగాను, అనుచితంగాను ఉపయోగించేవారు. వామ, మితవాదవర్గాలున్నమాట నిజమే. ఈ వర్గాలు దేశంలోనూ ఉన్నవి; కాంగ్రెసులోనూ ఉన్నవి. కాని ఈ మాటలను సముచితంగా ఉపయోగించకపోతే తత్ఫలితంగా గందరగోళం ఏర్పడుతుంది. రాజకోట్, జయపూర్ సమస్యలు ఇతరసమస్యలన్నిటిని మరుగుపరుస్తున్నవని, నేను అన్నట్లు నాకు జ్ఞాపకంలేదు. రాజకోటసమస్య — అనగా అనేక క్లిష్టవిషయాలతో కూడిన గాంధీజీఉపవాసదీక్ష రాజకీయరంగంలో అనేకవిధాలుగా ప్రాధాన్యం గలదని అన్నాను, అంతే.

ఇక బొంబాయి వాణిజ్యవివాదాలబిల్లువిషయం—ఈబిల్లు శాసనమై బొంబాయిలో కాల్పులుజరిగినపిమ్మటనే, నేను భారతదేశంవచ్చాను. ఇది ఒక క్షమాపణచెప్పుకోవడంగా కాక, వాస్తవవిషయంగానే మీకు

తెలియచేస్తున్నాను. రాష్ట్రకమిటీవద్దనుంచి గ్రామకమిటీవరకు రెండు సంవత్సరాలు ఒకవ్యక్తి కమిటీలకు అధ్యక్షుడుగా వుండరాదని, యు. పి కాంగ్రెసులో మాకు ఒక నియమం ఉన్నది.

వివిధరాష్ట్రాలనుంచి త్రిపురికి ప్రతినిధులను చేరవేయడంలో జరిగిన అవినీతినిగురించి మీరు ప్రస్తావించారు. నా రాష్ట్రానికిసంబంధించినంతవరకు ఇట్టి అవినీతికరచర్య జరిగినదనే నేను భావిస్తాను. ఇతరరాష్ట్రాలలోకూడా జరిగి ఉండవచ్చును. అన్నిరాష్ట్రాలలోను ఈ విషయమై విచారణ జరపవలసిందిగా నేను కోరవచ్చునా? ఇలాగ విచారణజరిపినందువల్ల సంస్థను చక్కబరిచినట్లుకాగలదు.

పంత్‌తీర్మానాన్నిగురించి నావ్యాఖ్యానం ఏమిటో తెలుపవలసినదిగా మీరు కోరారు. అది విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానమని నేను భావించను. కాని మీ నిర్ణయంలో తగినంతవిశ్వాసం లేకపోవడాన్నిమటుకు ఆ తీర్మానం సూచిస్తున్నది. గాంధీజీలో విశ్వాసం వుంచవలెనని ఆ తీర్మానాన్నిబట్టి అర్థంచేసుకోవచ్చును.

నేను సోషలిష్టునా? లేక వ్యక్తిత్వవాదినా? ఈ రెండుమాటలూ తప్పనిసరిగా పరస్పరవిరుద్ధార్థంగలిగినవా? ఒక్కమాటలో,ఒక్కపదంలో మనల్ని మనం నిర్వచించుకోగలిగినంతటి సంపూర్ణమానవులమా మనం? స్వభావంచేత, శిక్షణచేత నేను వ్యక్తిత్వవాదినని భావిస్తున్నాను. బుద్ధిచేత సోషలిష్టును. ఇక మీరు నన్ను ఏవిధంగానైనా అర్థంచేసుకోవచ్చును. సోషలిజం వ్యక్తిత్వాన్ని అణిచివేసేది, చంపేదికాదని నా ఉద్దేశం.

ఆర్థిక,సాంస్కృతికబంధాలనుంచి,చాలామందివ్యక్తులకు విముక్తి లభింపచేస్తుందిగనుకనే నేను సోషలిజంపట్ల ఆకర్షితుడనైనాను, కాని, ఒక సుదీర్ఘలేఖయొక్క కడపటిభాగంలో, లేఖముగించేటప్పుడు, నన్ను గురించి చర్చించడంలో మజాలేదు. తనతోనూ, ప్రపంచంతోనూ సంతృప్తిచెందని ఒకమానవుణ్ణి నేనని అనుకుని ఇక ఈవిషయాన్ని ఇంతటితో విరమిద్దాం.

ఈ ప్రభాతసమయంలో, జాతీయ, అంతర్జాతీయసమస్యలను గురించి నా అభిప్రాయాలను వ్రాసే ధైర్యం నాకులేదు. వ్రాయరాదనే నియమంలేదు. మీ రన్నట్లు నేను ఎక్కువగా మాట్లాడుతాను, అంతకన్న ఎక్కువగా వ్రాస్తాను. ఈవిషయం ఇంతటితో విరమిస్తాను. కాని, గడిచి పోయిన విఫలాదర్శాలకొరకు పోరాడుతూ, జర్మనీ ఇటలీలవంటిదేశాలను నిరసించినప్పటికి, బ్రిటిష్, ఫ్రెంచి సామ్రాజ్యవాదాలకు నేను యోగ్యతా పత్రాలను ఇచ్చినట్లు నాకు జ్ఞప్తిలేదు.

రెండురోజులక్రితం, త్రిపురిపూర్వం, నేను 'నేషనల్ హెరాల్డ్' పత్రికలో వ్రాసిన వ్యాసాలు మీకు పంపాను. వాటిలో ఒకవ్యాసం కద్దు. ఇప్పుడు పూర్తివ్యాసాలసెట్టు పంపుతున్నాను. ఫ్రీప్రెస్‌జర్నల్‌కుకాని మరేపత్రికకుకాని నేను ఇటీవల వ్యాసాలేమీ వ్రాయలేదు.

ప్రేమతో,
జవహర్.

256 మహాత్మా గాంధీనద్దనుంచి

న్యూఢిల్లీ,
మార్చి 30, 1939

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

నీ రెండుఉత్తరాలు అందాయి. రెండూ ఉత్తమంగావున్నాయి. నేను నీకు ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలనకళ్ల పంపుతాను.

యు. పి.లోని సంఘటనలు నన్ను కలవరపరిచాయి. నేను సూచించేపరిష్కారమార్గం యిది. నువ్వు ప్రధానమంత్రివి కావాలి; లేదా మంత్రివర్గాన్ని రద్దుచేయాలి. అదుపులోలేనిశక్తుల్ని నువ్వదుపులోపెట్టుకోవాలి. నేనూ యిక్కడవున్న సామ్యవాదులూ, మనసువిప్పి మూడు రోజులు సంభాషణలుజరుపుకున్నాము. అవి నరేంద్రదేవ్ నీకు చెబుతారు. ఆయన తనంతట తాను చెప్పకపోతే, నువ్వాయన్ని చెప్పమని అడుగు.

ప్రేమతో,
బాపూ

257 సుభాస్ చంద్రబోస్‌వద్దనుంచి మహాత్మాగాంధీకి

జిల్గోరా పోస్టు.
మాన్‌భుమ్‌జిల్లా, బీహార్
మార్చి 25, 1939

నా ప్రియమైన మహాత్మాజీ,

కాంగ్రెసువ్యవహారాలను స్థంభింపచేశానని నన్ను నిందించినవారికి సమాధానంగా నే నీవేళ కావించిన (శనివారం 25 వ తేదీన) ప్రకటన మీరు చూశారని నే నాశిస్తున్నాను. మనం త్వరగా నూతనకార్యవర్గాన్ని ఏర్పాటుచేసుకోవలసివుంటుంది; ఇది అత్యవసరసమస్య. ఈసమస్యను సంతృప్తికరంగా పరిష్కరించాలంటే, ముందు, యింతకంటె ఎక్కువ ప్రాధాన్యంగల ఇతరసమస్యలను పరిశీలించవలసివుంది. అయినప్పటికీ నేను తొలిసమస్యనుగురించి మొదట ప్రస్తావిస్తాను.

ఈ సమస్యనుగురించిన ఈ క్రిందిఅంశాలపట్ల మీ అభిప్రాయమేమో దయవుంచి నాకు తెలియచేస్తే, నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞుణ్ణి.

(1) ప్రస్తుతం మీరు కార్యవర్గస్వరూపం ఏవిధంగావుండాలని భావిస్తున్నారు? అందులో ఒకేమాదిరిఅభిప్రాయాలుకలిగినవ్యక్తులు సభ్యులుగావుండాలా, లేక కాంగ్రెసులోవున్న విభిన్నపార్టీల (లేదా గ్రూపుల) కుచెందినవ్యక్తులు వుండాలా? వివిధధోరణులుకలిగినసభ్యుల కార్యవర్గం మొత్తంమీద సాధ్యమైనంతవరకు కాంగ్రెసు జనరల్‌బాడీస్వరూపానికి ప్రాతినిధ్యంవహిస్తుంది. (కార్యవర్గం స్వభావరీత్యా ఒకేమాదిరి అభిప్రాయాలుకలిగినవ్యక్తులతో వుండాలన్నభావానికి వ్యతిరేకంగా నేనెప్పుడూ పోరాడుతున్నట్లు మీకు నేను యిక్కడ చెప్పవలసివుంటుంది.)

(2) కార్యవర్గం ఒకేరీతిఅభిప్రాయాలుగలవారితో కూడివుండాలని మీ రిప్పటికీ పట్టుదలవహిస్తే, నావంటివ్యక్తులు సర్దారుపటేలు, తదితరులు ఒకేకమిటీలోవుండడం కుదరదు; ఇది స్పష్టం.

(3) కార్యవర్గంలో వివిధపార్టీలకు, లేదా గ్రూపులకు అందరికీ ప్రాతినిధ్యముండాలనిమీరంగీకరిస్తే, వారిసంఖ్య ఏనిష్పత్తిలోవుండాలని మీ రనుకుంటున్నారు?

కాంగ్రెసులో ప్రధానంగా రెండుపార్టీలు లేదా బ్లాకులు వున్నా యని నా ఉద్దేశం. ఆ రెండూ యించుమించు సమానబలంగానే వున్నాయి. అధ్యక్షుని ఎన్నికలో మాకు అధికసంఖ్యాకులు ఓటుచేశారు. కాంగ్రెసు సోషలిస్టుపార్టీవైఖరివల్ల త్రిపురిలో యిందుకుభిన్నంగాజరిగింది. కాంగ్రెసు సోషలిష్టుపార్టీ తటస్థవైఖరి అవలంబించకుండావుంటే మాకు అప్పుడు విషయనిర్ధారణసభలో మెజారిటీవచ్చేది. (ఈవిషయం మీ కింకొక ఉత్తరంలోనో, లేక మనంకలుసుకున్నప్పుడో నేను స్పష్టపరుస్తాను)

(4) నేను ఏడుగురుసభ్యులను సూచించినట్లయితే, సర్దార్ పటేల్‌ను ఏడుగురుసభ్యులను సూచించమని మీ రడిగినట్లయితే, అప్పుడు ఏర్పాట్లు సరిసమానంగావుంటాయి.

(5) నేను అధ్యక్షునిగావుంటూ, సరిగా పనిచేయాలంటే, ప్రధాన కార్యదర్శిని నేనే ఎంచుకోవాలి.

(6) కోశాధికారిగా ఎవరువుండాలో సర్దార్‌పటేలు సూచించ వచ్చును.

ఇప్పుడు నేను పండిట్ పంత్‌తీర్మానంలోవున్న ఒకటిరెండు అంతరార్థాలను పేర్కొంటాను. (వీటినిగురించి వేరేయింకొకఉత్తరంలో వివరంగా ముచ్చటిస్తాను) మొట్టమొదటిసంగతి: మీరు దీనిని నామీద ప్రకటింపబడిన విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానంగా భావిస్తారా? అలా భావించి, అందువల్ల నన్ను రాజీనామాపెట్టమని కోరుతారా? ఈతీర్మానానికి చాలా మంది, కొనకు దీనినిబలపరిచినవారుసైతం, అనేకవిధాలుగా వ్యాఖ్యా నాలుచేస్తున్నారు; కనుక మిమ్మల్నీ ప్రశ్నవేశాను.

రెండవసంగతి: పండిట్‌పంత్‌తీర్మానం ఆమోదింపబడినతరవాత, సరిగ్గా అధ్యక్షుని స్థానం ఏమిటి? కాంగ్రెసు నిర్మాణనియమావళి పదిహే నవ నిబంధన, వర్కింగ్‌కమిటీ నియామకవిషయంలో, అధ్యక్షునికి కొన్ని అధికారాలను సంక్రమింపచేస్తున్నది. అది యిప్పటికీ ఏవిధమైన సవరణలేకుండా అలాగేవుంది. కాని, మీ అభిమతానుసారంగా, వర్కింగ్ కమిటీని నిర్మించవలసివుంటుందని పండిట్ పంత్‌తీర్మానం స్పష్టంగా

నిర్దేశిస్తోంది. మొత్తంమీద ఫలితమేమిటి? ఇక నే నేంచేయాలి? మీరు మీ అభీష్టానుసారంగా వర్కింగ్ కమిటీసభ్యుల జాబితా తయారుచేస్తే మీనిర్ణయాలను ప్రకటించడమేనా నేను చేయవలసినపని? కాంగ్రెసు నిర్మాణసూత్రావళి పదిహేనవనిబంధనలాగే వున్నా అది నిరర్థక మౌతుంది; ఇదీ దాని ఫలితం.

ఈసందర్భంలో నే నొకవిషయాన్ని స్పష్టంచేయదల్చుకున్నాను. పండిట్ పంత్‌తీర్మానంలో పేర్కొనబడిన ఆ నిబంధన కేవలం కాంగ్రెసునిర్మాణనియమావళికి విరుద్ధమైనది; ఏమాత్రం చెల్లనట్టిది. వాస్తవానికి, పండిట్ పంత్‌తీర్మానం నిర్ణీతకాలంలోకాక, చాలా ఆలస్యంగా అందడంవల్ల, అది క్రమబద్ధమైనదికాదు. కాంగ్రెసువిషయనిర్ధారణసభలో శ్రీ శరత్‌చంద్రబోస్ ప్రతిపాదించిన జాతీయస్వాతంత్ర్యతీర్మానం క్రమవిరుద్ధమైనదని, మౌలానా అజాద్ త్రోసిపుచ్చినట్లుగానే, నేనూ, పండిట్ పంత్‌తీర్మానం సక్రమమైనదికాదని త్రోసిపుచ్చివుండేవాడిని. ఇంకా, ఆమాటకువస్తే, దాన్ని చర్చకు అనుమతించికూడా నేను కాంగ్రెసునిర్మాణసూత్రాలదృష్ట్యా, వర్కింగ్ కమిటీనియామకానికిచెందిన పంత్‌తీర్మానంలోని తుది సూచన అక్రమమైనదని పదిహేనవసూత్రానికది విరుద్ధమైనదని త్రోసిపుచ్చేవాడిని. కాని, నేను స్వభావరీత్యా ప్రజాస్వామికవాదిని; అందువల్ల ఒకతీర్మానం సకాలంలో అందిందా, లేదా, అది నిర్మాణసూత్రాలకు భిన్నంగావుందా, అభిన్నంగావుందా అనే సాంకేతిక విషయాలకు అనుచితప్రాధాన్యమీయను. అంతేకాక, ఈతీర్మానానికి అనుకూలంగా పెక్కుమంది ఓటుచేస్తారని గ్రహించి, నిర్మాణనియమ సూత్రాలచాటున దాగుని, దాన్ని తప్పించుకోవడం మగటిమికాదని నేను భావించాను.

ఈ లేఖను ముగించేముందు నే నొకవిషయాన్ని చెప్పదలుచుకున్నాను. ఎన్నిఅనవకాశాలు అవరోధాలు యిక్కట్లు కలిగినా, నేను అధ్యక్షునిగావుంటున్నపుడు, నేను ఏవిధంగా పనిచేయాలని మీ అభిప్రాయం? నేను నామమాత్రపుఅధ్యక్షునిగా వుండకూడదని, దృఢంగా వ్యవహరించాలని గత సంవత్సరం మీ రప్పుడప్పుడు (బహుశా పదేపదే) నాకు సలహా

యిస్తూవచ్చారు. వార్ధాలో 1939 ఫిబ్రవరి 15 వతేదీన, నా కార్యక్రమంతో మీరు ఏకీభవించడంలేదని నేను గ్రహించినపుడు మీతో నే నొకసంగతి చెప్పాను. నన్నునేను విస్మరించి నా భావాలను తుడిచిపెట్టుకోవడమో, లేదా, నేనునమ్మిన ఆశయాలకోసం పట్టుదలగా నిలబడడమోతప్ప వేరొక గత్యంతరంలేదని మీకు స్పష్టపరిచాను. నాఅంతటనేను బుద్ధిపూర్వకంగా మీదృక్పథాన్నంగీకరిస్తేతప్ప, నాభావాలను నేను విస్మరించడం, ఆత్మను అణచిపెట్టుకున్నట్లౌతుందని, అందుకంగీకరించజాలనని మీరు నాకు అప్పుడు సమాధానంచెప్పారు. నేను అధ్యక్షునిగావుంటున్నట్లయితే, నామ మాత్రపుఅధ్యక్షునిగావుండకూడదని క్రిందటిసంవత్సరం సలహాయిచ్చినట్లు గానే యిప్పుడుకూడా నాకు మీరు సలహాయిస్తారా?

అధ్యక్షునిఎన్నిక జరిగినతరువాత, ముఖ్యంగా త్రిపురీకాంగ్రెసు మహాసభ జరిగినప్పటినుంచి అనేకసంఘటనలు జరిగాయి; కాని ఎన్ని సంఘటనలుజరిగినా, కాంగ్రెసులోవున్న అన్నిపార్టీలు (లేదా గ్రూపులు) కలసిపనిచేయడానికి యిప్పటికీ అవకాశాలున్నాయని, నాఉత్తరంలో నేను మొదట పేర్కొన్నవిషయాలు స్పష్టంచేస్తున్నాయి.

నేను, సాధారణసమస్యలనుగురించి చర్చిస్తూ మీ కింకొకఉత్తరం వ్రాశాను; వాటిలో కొన్నిటిని నేటి నాప్రకటనలో ప్రస్తావించాను.

నాఆరోగ్యం నెమ్మదిగాఅయినప్పటికీ, బాగానే చక్కబడుతోంది. తగినంత నిద్రలేకపోవడంవల్ల త్వరగా కోలుకోలేకపోతున్నాను.

మీ కనేక పనిఒత్తిడు లున్నప్పటికి, చక్కగా ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుకుంటున్నారని ఆశిస్తున్నాను.

ప్రేమతో, మీ
సుభాష్

258. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి సుభాస్‌చంద్రబోసుకు

న్యూ ఢిల్లీ
మార్చి 30, 1939

నా ప్రియమైన సుభాస్,

మీరు 25వతేదీన వ్రాసినజాబుకు, నేను ఆలస్యంగా జవాబిస్తున్నాను; నే నిచ్చినతంతికి, మీ సమాధానంకోసం నిరీక్షిస్తూవుండడమే యిందుకుకారణం. నిన్నరాత్రి సునీల్‌తంతి అందింది. ఈ సమాధానం వ్రాయడానికి ప్రొద్దున్నే ప్రార్థనవేళకుముందుగా లేచి కూర్చున్నాను. పండిట్ పంత్‌తీర్మానం క్రమబద్ధమైనది కాదని, నిర్మాణసూత్రాలకు విరుద్ధమైనదని, అది చెల్లనేరదని మీరు భావిస్తున్నారుకనుక, మీమార్గం సుస్పష్టం. కమిటీసభ్యులను మీయిష్టప్రకారం మీరు ఎన్నుకోవడంలో మిమ్మల్ని నిర్బంధించకూడదు. కనుక దీనిని పురస్కరించుకొని మీరు వేసిన అనేకప్రశ్నలకు సమాధానంచెప్పడం అనవసరం.

అసలు అభిప్రాయభేదాలు మౌలికవిషయాలలోనే వున్నట్లు మనం అంగీకరించాము. అలాంటపుడు వివిధధోరణులుగలసభ్యులతో కమిటీని నియమిస్తే, అది హానికరమని నా అభిప్రాయం. ఈ అభిప్రాయం, మనం ఫిబ్రవరిలో కలుసుకున్నప్పట్నుంచీ నాలో బలపడుతూనేవచ్చింది. కనుక అఖిలభారతకాంగ్రెసుకమిటీలో అధికసంఖ్యాకులు మీ విధానాన్ని బలపరుస్తున్నారని భావిస్తూ, మీరు మీవిధానంలో నమ్మకమున్నవ్యక్తులతో వర్కింగుకమిటీని నియమించుకోవాలి.

అవును; ఫిబ్రవరిలో మనం సైగాన్‌లో సమావేశమయినపుడు, నాదృక్పథాన్ని నేను మీకు వ్యక్తపరిచాను; మీఅంతటమీరుస్వచ్ఛందంగా మీఅభిప్రాయాలను మీరు ఒదులుకుంటేతప్ప, వాటిని అణచిపెట్టుకుంటే దానికి నే నెంతమాత్రం బాధ్యతవహించలేనని మీకు తెలియచేశాను. మీ అభిప్రాయాలు దేశానికి శుభప్రదమైనవని మీరు విశ్వసిస్తున్నప్పుడు, వాటిని ఇతరులకోసం పరిత్యజించడం, స్వయంవ్యక్తిత్వాన్ని ఆత్మను అణచిపెట్టుకోవడమే ఔతుంది. కనుక మీరు అధ్యక్షుడుగాపనిచేయా

లంటే, మీచేతులకు సంకెళ్ళుతగిలించుకోగూడదు. మీరు స్వేచ్ఛగావ్యవహరించాలి. ఇంతకుతప్ప, ప్రస్తుతదేశపరిస్థితులదృష్ట్యా యింకొక మధ్యేమార్గం లేదు.

గాంధీవాదులకు(వారిని యిలాగపిలవడం పొరపాటు) సంబంధించినంతవరకు, వారుమీకు అడ్డంకులుకలిగించరు. వారు మీకుసహాయపడగలచోట సహాయపడతారు; లేనిచోట దూరంగావుండిపోతారు వారు అల్పసంఖ్యాకులుగావున్నట్లయితే, ఏమైనప్పటికీ, ఏయిబ్బందీ కలిగించకూడదు; వారు స్పష్టంగా అధికసంఖ్యాకులుగావున్నట్లయితే, తమభావాలను తాము అణచిపెట్టుకోకుండా వెల్లడించవచ్చును.

కాని, నన్నుబాధిస్తున్నదల్లా ఒకవిషయం; కాంగ్రెసుప్రతినిధులు బూటకపుసభ్యులమీద ఎన్నికఅయారు; కనుక మెజారిటీ, మైనారిటీ అనే పదాలకు ఏమీ అర్థంలేకుండాపోయింది. అయినప్పటికీ, కాంగ్రెసుసంస్థ పరిశుద్ధమయ్యేవరకు, ప్రస్తుతానికి మనకున్నసాధనంతోనే, మనం వ్యవహారాలు చక్కబెట్టుకోవాలి. ఇంతేకాక, మనలో ఒకరిమీదయింకొకరికి చెప్పలేనంత అసంతృప్తి వుంది. ఇది మరీ నన్ను బాధిస్తోంది. ఒకరిని ఒకరు ద్వేషించుకుంటున్నరు. సమష్టికృషి అనేది పొసగదు.

మీఉత్తరంలో సమాధానంచెప్పవలసినఅంశ మేదీ లేదనుకుంటాను.

మీ రేపనిచేసినా, భగవదాదేశానుసారం నడతురుగాక! డాక్టర్లసలహాలను పాటించి, ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుకుంటారని ఆశిస్తాను.

ప్రేమతో,
బాపూ

నాకుసంబంధించినంతవరకు, మన ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు ప్రకటించవలసినఅగత్యం లేదనుకుంటున్నాను. మీరు వాటిని ప్రకటించాలని అనుకున్నట్లయితే, అందుకు నేను అనుమతిస్తున్నాను.

259. శరత్ చంద్రబోస్ వద్దనుంచి

కలకత్తా,

ఏప్రియిల్ 4, 1939

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

మీరు 24వతేదీన వ్రాసిన సుదీర్ఘమైనలేఖకు నా ధన్యవాదాలు. నేను 21వతేదీన గాంధీజీకివ్రాసిన ఉత్తరంలోని, యించుమించు అన్ని విషయాలతోను మీ రేకీభవించకపోయినా, మీ ఉత్తరంచదివి మీ అభిప్రాయాలను తెలుసుకున్నందుకు నా కెంతో సంతోషంగావుంది. నేను దానికి ఆలస్యంగా జవాబిస్తున్నందుకు చాలా విచారిస్తున్నాను. నాకు అస్వస్థతగావుండడంవల్ల యింత ఆలస్యమైంది. ఇంకా దురదృష్టవశాత్తూ, ఒంట్లో అలాగేవుంది.

నేను నాఉత్తరంలో, కార్యక్రమాలను విధానాలను కాక వ్యక్తిగత విషయాలను చర్చించానని మీ రంటున్నారు. అవును; ఆ మాట నిజం. కాని, అది తలవనితలంపుగా జరిగిందీ కాదు. వ్యక్తులకు, సిద్ధాంతాలకు మధ్యగల భేదమేమిటో, తారతమ్యపువిలువ ఏమిటో నాకు తెలియకా కాదు. వాస్తవానికి నేనూ మీలాగే వీలైతే కార్యక్రమాలకు విధానాలకు అంటిపెట్టుకునివుంటాను. ఏమైనప్పటికీ రాజకీయాలలో దురదృష్టవశాత్తూ కేవలం సిద్ధాంతమనే గుమ్మపాలమీద మనం సదా జీవించలేము; అందులోనూ వాదప్రతివాదాలుజరుగుతున్న ఈసమయంలో కేవలం సూత్రాలకు కార్యక్రమవిధానాలకు అంటిపెట్టుకునిఉండడం మరీ కష్టం. ఏమీఅంటే, మొదట్నుంచీ అధ్యక్షునిఎన్నిక, కేవలం కాకపోయినా, యించుమించు చాలామటుకు వ్యక్తిగతసమస్యగానే తయారైంది.

నే నీ విషయాన్ని ఎత్తకముసుపు, వ్యక్తులసామ్యంపై దీనిని పరిశీలించారని, త్రిపురిలో దీనిప్రభావం మిగిలినసమస్యలపై ప్రసరించిందని మీరే చెబుతున్నారు. ఈ మీ అభిప్రాయంతో నేను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నాను. అంతేకాక, దీనివల్ల మిగిలినసమస్యలు మరుగునపడిపోయాయని చెప్పసాహసిస్తున్నాను. కనుకనే, వ్యక్తిగతసమస్యలున్న వున్నట్లంగీక

రిస్తూ, ఈ బురదగుంటనుండి మనం బయటపడేమార్గం చూపగలరేమో నని, మహాత్మాజీని అర్థించాను. వ్యక్తిగతద్వేషాలు మన కవరోధం కలిగి స్తున్నపుడు, మనం సిద్ధాంతాలనుగురించి మాట్లాడుకోవడంవల్ల ప్రయో జనంలేదు. ఈ ద్వేషాలు సుభాస్‌వల్ల ఉత్పన్నంకాలేదు; కొంతమంది పాత వర్కింగ్‌కమిటీసభ్యులవైఖరి, వారిచర్యలు యిందుకు కారణం.

ఇది, వ్యక్తిగతభేదాలపుట్టుకనుగురించి చెబుతూ మీరు విస్మరిం చినవిషయంమీదకు, నాదృష్టిని మళ్ళించింది. కొంతమందిసహచరులను గురించి ఏమో అన్నాడని చెప్పబడుతున్న సుభాస్‌చర్య దీనికి మూలకార ణమని మీ రూహిస్తున్నారు. అసలుగ్రంథం ఎక్కడ ప్రారంభమయిందో, దానిలో ప్రప్రధానభాగ మేదో మీరు విస్మరించడంవల్ల మీ ఊహ సరై నదికాదు. ఈ అపార్థాలప్రకరణం బార్డోలీలో ఆరంభమయింది. వచ్చే సంవత్సరం కాంగ్రెసుఅధ్యక్షులుగా ఎవరుండాలో నిర్ణయించడానికి, ఒక ప్రత్యేకముతావారు, అధ్యక్షునికి, కొంతమంది ఇతరవర్కింగుకమిటీ సభ్యులకు తెలియనీయకుండా, బార్డోలీలో చాటుగా సమావేశమయారు. ఆ వింత వింత రహస్యసమావేశాలఅంతరార్థం అప్పటికీ ఇప్పటికీ నాకు బోధపడలేదు. సహచరులు పరస్పరంఅర్థంచేసుకోవాలని, విశ్వసించాలని, దీనికి ఎంతో ప్రాధాన్యమిస్తున్నానని మీరు చెబుతున్నారు. ఇవి, వారిలో మీకు ద్యోతకమైనట్లయితే, నాకు చాలా ఆశ్చర్యంగావుంటుంది. కాం గ్రెసుకు, అధ్యక్షునికిసంబంధించిన అతిముఖ్యమైనవిషయంలో, అతన్ని విశ్వసించనిరాకరించడం ఏపాటిసబబో నాకు అర్థంకాకుండావుంది; ఈ విషయంలో తనఅభిప్రాయం వెల్లడించడానికి అతనికి హక్కువుంది; అలాంటపుడు వారిలాగ ప్రవర్తించడంలో మీ కేపాటిన్యాయంకనిపించినా నా కాశ్చర్యంగావుంటుంది. అధ్యక్షునితో ముక్కుసూటిగా మాట్లాడడా నికి వారి కనిష్టంగానైనావుండాలి; లేదా అతనంటే వారికి వ్యక్తిగతంగా ద్వేషమన్నా వుండాలి; అంతకుతప్ప, వారిచర్యకు ఎట్టిసమర్థనా కని పించదు.

నాకుతెలిసినంతవరకు, సుభాస్ యీవిధంగా ప్రవర్తించాడని చెప్పడానికి నా కెట్టి ఆధారం కనిపించడంలేదు. అతను తన అధ్యక్ష

స్థానంలోవున్నంతకాలం, యిటు గాంధీజీతో, అటు వర్కింగుకమిటీలో వున్న తనసహచరులతో హృదయపూర్వకంగా అన్నివిధాల సహకరించాడు. జనవరిలో బార్డోలీలో జరిగిన వర్కింగ్‌కమిటీసమావేశంవరకు, అతనికీ అతనిసహచరులకు మధ్య అపార్థపుఛాయలు ఏమాత్రం పొడచూపలేదు; గాంధీజీతో హృదయపూర్వకంగా సహకరించాలన్న ఆతని దృఢనిశ్చయం, ఎన్నికఅనంతరంసైతం, వీసమెత్తు సడలలేదు. అలాంటపుడు అతనిసహచరులు మనమంతా బార్డోలీలోవున్నప్పుడే. అతనితో, అధ్యక్షునిఎన్నికవిషయం ఎందుకు చర్చించకూడదు? ఎందుకు తెముల్చుకోకూడదు?

అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీసమావేశాన్ని గత సెప్టెంబరులో ఢిల్లీలో సుభాస్ సరిగా నిర్వహించలేదని, సర్దార్‌పటేల్‌కు, మరికొంతమందికి అసంతృప్తికలిగిందట; ఈసంగతి మొట్టమొదటిసారిగా నేను త్రిపురీలో విన్నాను. ఆ సమావేశంలో పౌరస్వత్వపుహక్కులతీర్మానంపై చర్చించడానికి కొందరు సామ్యవాదులకు, సుభాస్ అనుమతియిచ్చాడు. అలాచేయడంవల్ల సుభాస్‌పై పటేల్‌ప్రభృతులకుగలవిశ్వాసం సడలిపోజొచ్చిందట. వచ్చేఏడాది అధ్యక్షునినిర్ణయించుకోవడంకోసం రహస్యంగా బార్డోలీలో సమావేశంకావడం, అధ్యక్షునితో ముఖాముఖీ మొహమెత్తి మాట్లాడలేకపోవడం, యివన్నీ ఆలోచించుకుంటున్నకొద్దీ, వారు రహస్యంగా కుట్రపన్నుతున్నట్లు నాకు స్ఫురిస్తోంది. అన్నింటికంటె మించి, ఈ గూడుపుఠాణీదార్లు, తమకుతోచినవ్యక్తిని సింహాసనారూఢుణ్ణి చేయగలమనే ధీమాతోవున్నట్లు ద్యోతకమౌతోంది; అధికారాన్నంతా తమచేతుల్లోవుంచుకుని, కాంగ్రెసును తమకోరికల కొాక ఉపాంగంగాచేసుకోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నట్లు, అదే వారిఆశయమైనట్లు కనిపిస్తోంది.

నేను నిష్కపటంగా మీ కొాకవిషయాన్ని తెలియచేయాలని భావిస్తున్నాను. పాతవర్కింగ్‌కమిటీసభ్యులతో కలసికట్టుగా పనిచేయడానికి, వారిలో నాకు విశ్వాసం దాదాపు లేకుండాపోయింది. ఈ స్థితి నేను వాంఛించినదీ కాదు, అంత సులభంగా అంగీకరించగలదీకాదు. వెనకటి నా సహచరులు, తమప్రవర్తనవల్ల క్రమక్రమంగా నన్నీస్థితికి తరిమి

వేశారు; వారిపై నాకున్నభ్రమలు తొలగిపోయాయి. వారిమంచితనంపై, వారివిశ్వాసంపై మొదట నా కెంతో నమ్మకంవుండేది; కాని అధ్యక్షుని కనుమరుగున,వారు బార్డోలీలో రహస్యంగా సమావేశమయారని, అధ్యక్ష స్థానంవిషయమై వా రొకనిర్ణయానికివచ్చారని విని, నే నెంతో విభ్రాంతుణ్ణయాను. ఈ వార్త నన్ను నిశ్చేష్టుణ్ణిచేసింది; వారిపై నాకుగలవిశ్వాసాన్ని పోగొట్టింది. వా రీ నిర్ణయంతీసుకున్నవెంటనే, అధ్యక్షునిఎన్నిక గురించి ప్రకటన వెలువడింది; ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు ప్రారంభమయాయి. త్రిపురీలో నేను చూసిన, అనుభవించినవాటికంటె ఇవి సైతం, అట్టే చెప్పుకోతగ్గవికావు. వాటితో సరిపోల్చిచూస్తే ఇవి స్వల్ప విషయాలు. అక్కడ కొందరు తమ ఉదారబుద్ధిని విడనాడి, మూర్ఖంగా అతిపట్టుదలతో వూనికవహించారు. కొన్నివిషయాలలో వారివైఖరి శత్రుత్వానికి దారితీసింది; ఇది నన్నెంతో విస్మయపరిచింది.

కొంతమందివ్యక్తులనుగురించి నేరు చెప్పినవిషయాలను అంగీకరించడానికి మీకు కష్టంగావుంటుందని నేనెరుగుదును; అందుకు నే నాశ్చర్యపడను. ఇతరులు, అందులోనూ తనసహచరులు అలాగ ప్రవర్తించారని నమ్మడానికి ఏవ్యక్తీ యిష్టపడడు. విశేషించి, ఒకవిధమైనస్వభావంతో, శిక్షణతో పెరిగిన మీరు, అటువంటిసజ్జుమనుష్యులతో స్వచ్ఛందంగా మెలగుతున్నప్పుడు, వా రలాగ ప్రవర్తిస్తారని నమ్మడానికి మరీ కష్టంగావుంటుంది. ఈటన్, హారోలలో అనుసరింపబడే విధానమూల్యాలకు, ప్రవర్తనలస్థాయికి విభిన్నమైనవి ఈ ప్రపంచంలో వుంటాయని నమ్మడానికి ప్రస్తుత బ్రిటిషుప్రభుత్వసభ్యులకు కష్టమన్న విషయం మనకు తెలియనిదికాదుకదా? హిట్లరు ముసులోసీలసుగురించి వా రెంతో పెద్దగా భావించి, మంచిని ఆశించారు; కాని ఆ నియంతలు ఈ బంతిఆటను పాతసంబంధాలను త్రోసిపుచ్చేసరికి, వారివిధానాలను చూసి విభ్రాంతపోయారు. అదీకాక, మీరు వ్యక్తివాదులు. ఒకవ్యక్తిసహాయ మపేక్షించకుండా, ఒకగ్రూపుతోడ్పాటు అవసరంలేకుండా నాఅంతటనేను పనిచేసుకోగలనని మీరు చెబుతున్నారు. మీకు సరిపడని రాజకీయాలేమైనావుంటే, అవి లేనట్లే భావించి, మీదారినిమీరు వెళ్ళగలరు.కాని అందరూ మీలాం

తటి అదృష్టవంతులుకారు; రాజకీయాలనేభవనానికివుండే వెనకమెట్లను, వంటగదినీ వారు మర్చిపోలేరు. అక్కడిదుర్వాసనను భరించలేక, కోపావేశంతో, ఏదో అనకమానరు. జీవితకెరటాలను చూడకుండా కళ్ళుకప్పుకున్నవారిని వారు అర్థంచేసుకోలేరు,

నేనుకావించిన నేరారోపణలకు తగినన్నికారణా లున్నాయి. ఇందులో కొన్ని నేను స్వయంగా నా కళ్ళతో పరిశీలించినవిషయాలపై ఆధారపడివున్నాయి; మిగిలినవి, తగినంత సాక్ష్యాధారాలను పురస్కరించుకుని కొందరువ్యక్తులు నాకు తెలియచేశారు; వారిమీద నాకు అచంచలవిశ్వాసముంది. కేవలం పుకారులను, చెప్పుడుమాటలను విని, నే నీ నేరాలను ఆరోపించలేదు. అలాకనక నేను చేసివుండినట్లయితే, ఈ నేరారోపణలజాబితా చాలా పెరిగివుండేది. అలాంటిసమయమేకనక వస్తే, నేనుచేసిన నేరారోపణలు నిజమని రుజువుపరచగలిగిన సమాచారాన్ని ఆ యా వ్యక్తులవద్దనుంచి సేకరించి, మీఎదుట వుంచగలను. కాని, సుభాస్ మాజీసహచరులు,తమపై ఖరిని సుస్పష్టంగా బహిరంగంగా ప్రకటించినపుడు. వారిసాధారణదృక్పథం ఎలాగవున్నదో రుజువుచేయడానికి న్యాయసమ్మతమైనఆధారాలు అవసరంలేదనుకుంటాను. నానేరారోపణల నిజానిజాలను తెలుసుకునేందుకు మీ కా శక్తివుంటే, న్యాయశాస్త్రరీత్యా నిజమైనవా అనికాకుండా, అవి స్వభావరీత్యా నిజమైనవా అని తెలుసుకునేందుకు మీకు ఉత్సాహంగావుంటే, వివిధస్థలాల్లో మీరు దర్యాప్తుచేయవలసివుంటుంది. ఇలాగ భోగట్టాసేకరించినపుడు, నేను వ్రాసిన ప్రతివిషయం నిజమని మీఅంతటమీకే సంతృప్తిగకలుగుతుంది. ఇలాగ తాము చేయలేదని వా రిటీవల ప్రకటించారు. అయినాసరే, నే నీ విషయాన్ని మీకు చెబుతున్నాను. తా మిలా చేయలేదని వా రనడం, నన్ను మరీ ఆశ్చర్యచకితుణ్ణిచేసింది; త్రిపురీలో వారిప్రవర్తనసైతం నన్నింతగా విస్మయపరచలేదు. కాంగ్రెసు పెద్దమనుష్యులదృష్టిలో "సత్యం అహింస" అనే పదాలఅర్థమేమిటో నాకు బాగా అవగతమయింది.

కాంగ్రెసుమంత్రులనుగురించి నేనన్నమాటల్ని మీరు సరిగా అర్థంచేసుకున్నారో లేదోననే సంశయం నాకు వుంది; వారు కాంగ్రెసుసభా

కార్యక్రమాల్లో ఏవిధంగాపాల్గొన్నా, నా కభ్యంతరంలేదు. కాని వారినీ, వారువహిస్తున్న మంత్రిపదవుల్నీ పూర్తిగా వేరుచేసి మనం చూడలేం. మంత్రులు సభలకురావడంవల్ల, కాంగ్రెసువ్యవహారాలలో ప్రత్యక్షంగా పాల్గొనడంవల్ల, అందులోనూ సుభాస్ఎన్నికకుసంబంధించినవివాదాలలో జోక్యంచేసుకోవడంవల్ల, దాని కొక ప్రత్యేకత సిద్ధిస్తుంది. రాష్ట్రప్రభుత్వాలసభ్యులైన, వారికి, విశేషాధికారాలు, కొన్ని ప్రత్యేకమైనసదుపాయాలూ వున్నాయి. తమప్రాపకంకోసం తహతహలాడేటట్లుగాచేయగల అవకాశాలు వారికివున్నాయి. ప్రభుత్వంలోలేని కాంగ్రెసుసభ్యుల కిట్టి శక్తి స్తోమతలు లవలేశం లేవు. వారు తమపలుకుబడిని యిందుకోసం వినియోగించరనే హామీఏమీ లేదు; ఒకవేళ వా రలాగ వినియోగించక పోయినా, వారు కొన్నిప్రయోజనాలు సాధించగలిగినస్థితిలో వున్నారు. ప్రభుత్వంలోలేని కాంగ్రెసుసభ్యులున్నస్థితి అటువంటిదికాదు. పోనీ, మంత్రులు కదలకమెదలక అలాగ కూర్చున్నా, యథాతథస్థితిని అలాగేవుంచాలని ఆసక్తిచూపినా, అది కాంగ్రెసుప్రవాహగమనానికి ఆనకట్టవేసినట్లే ఔతుంది. అధికారాన్ని స్వీకరించాలన్నతీర్మానం అంగీకరింపబడిననాటి నుంచి, కాంగ్రెసులోను, రాష్ట్రాలలోను కలుగుతున్న పరిణామాలతో సంబంధమున్న ప్రతివ్యక్తికీ, ఈ స్థితి ప్రమాదకరమైనదని తెలుసును. ఇలాగ జరగడాని కవకాశంవున్నదన్నవిషయాన్ని చూడకుండా కళ్ళు కట్టుకుంటే ప్రయోజనమేమీలేదు.

అదీకాక, మంత్రులు త్రిపురీలో ఏమిచేశారో మీరు జ్ఞాపకం తెచ్చుకోవలసివుంటుంది. సర్వసభ్యసమావేశాలలో, విషయనిర్ధారణ సభలో జరిగిన చర్చలకుమాత్రమే వారు కేవలం అంటిపెట్టుకొని కూర్చోలేదు; ఒకలక్ష్యాన్ని మనస్సులోపెట్టుకొని, ప్రతినిధులజనలచుట్టూ తిరుగుతూ, పట్టుదలతో, అదేపనిగా ఓట్లకోసం ప్రచారంచేశారు. నిర్మాణనిబంధనలదృష్ట్యా ఆలోచించిచూస్తే వారిప్రవర్తనకు అర్థం యిది: వీరు సుభాస్కువ్యతిరేకంగా తమతమరాష్ట్రాలలో ప్రచారం గావించారు; కాని, సుభాస్కు కొందరు పాతవర్కింగుకమిటీసభ్యులకు మధ్యగల ఈసమస్యలో, రాష్ట్రకాంగ్రెసుసంఘాల అధికసంఖ్యాకప్రతి

నిధులు, సుభాస్‌కనుకూలంగా ఓటుచేశారు. ఇది అంతిమనిర్ణయంగా అంగీకరించడానికి మంత్రులకు మనస్కరించలేదు; అందువల్ల దీన్ని తారుమారుచేయడంకోసం వారు పనిచేశారు. అధ్యక్షునిఎన్నిక పార్లమెంటరీకార్యక్రమంలో మార్పుతీసుకువస్తుందని వారు తలపోశారు. పరిస్థితులు సందర్భపడ్డాయి; వారు విజయం సాధించారు. ఇప్పుడు ప్రశ్న యిది: అధికసంఖ్యాకులనిర్ణయానికి వారు తలొగ్గాలికదా; మరి అలాంటపుడు వారివిధేయతకు ఏది అడ్డువచ్చింది? వారికి పాత వర్కింగ్‌కమిటీ సభ్యులపట్ల విధేయతవుండడమే దీనికికారణం. స్వేచ్ఛగాజరిగిన ఎన్నికలఫలితాన్ని, నిర్ణయాన్ని, కొంతమందివ్యక్తులు త్రోసిపుచ్చడమేకాదు; దాన్ని నిరర్థకంచేయడానికి ప్రయత్నించి, తాము కృతార్థులయారు. ఇది ఆలోచించదగినవిషయం; తేలికగా త్రోసిపుచ్చతగిందికాదు. రాష్ట్రప్రభుత్వాలపరపతి, పలుకుబడి ఆ వ్యక్తులకు లేకుండావున్నట్లయితే, వారీవిధంగా చేయగలిగివుండేవారని నే ననుకోను. స్వేచ్ఛాయుత ప్రజాస్వామిక కాంగ్రెసునిర్ణయాలను మంత్రులపలుకుబడి మార్చగలదని, యింతజరిగినా, మీరు నమ్మలేనంటే, నే నేం చెప్పాలో నాకే బోధపడకుండావుంది;

కాంగ్రెసులో ఐకమత్యం సాధించవలసినఅవసరం ఎంతోవుందని నేనూ మీలాగే భావిస్తున్నాను. కాని, ఈ ఏకీభావం ఎలా సాధించబడాలనేది మనం వేసుకోవలసినప్రశ్న. ఒకేఒకవ్యక్తికి అధికారాన్నంతా విడిచిపెట్టడంవల్ల, అంటే, "ఒకేఒకనాయకు"డనే సూత్రాన్ని శిరసావహించడంద్వారానా, లేక ఒకానొకస్నేహితులకూటమికి అధికారాన్ని హస్తగతంచేయడంవల్లనా; కాక, దేశంలోవున్న ప్రధాన భావధోరణులకు అవకాశమిచ్చి, ఏకీకృతకార్యక్రమాన్ని రూపొందించుకోవడంవల్లనా; లేక, ద్విపక్షవిధానాన్ని ప్రవేశపెట్టి, అధికసంఖ్యాకులపక్షం కార్యభారాన్నివహిస్తూవుంటే అల్పసంఖ్యాకులు ప్రతిపక్షంగా వ్యవహరించడంవల్లనా — వీటిలో ఏపద్ధతిననుసరించి ఈ ఐక్యతను సాధించవలసివుంటుంది? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానంచెప్పుకోవాలి. కార్యక్రమాలను, కార్యవిధానాలను మనం చేపట్టేముందు, కాంగ్రెసును మనం

ఏమార్గంలో నడిపించతలుస్తున్నామో, మన కొక స్పష్టమైన అభిప్రాయ మంటూ ఒకటుండాలి. గుర్తించబడిన సంప్రదాయసిద్ధమైన నిర్మాణ సూత్రాలంటూ లేనపుడు, అధికారంకోసం జరిగే పెనుగులాట, అనైక్యతకు త్రోవతీస్తుంది. రెండుపక్షాలు తమలోతాము వివాదపడుతున్నపుడు, అసలైనఐక్యత సాధించకుండా, జరిగిన అన్యాయాల్ని మర్చిపొమ్మని ఒకపక్షానికి హితవుగరపడంవల్ల ఆట్టే ఫలితం కనిపించదు; అందులోనూ, ఇంకొకపక్షం తనవ్యక్తిగతకార్పణ్యాన్ని మర్చిపోకుండా, దాన్ని ఎంత దూరంతీసుకువెళ్ళాలో అంతదూరంతీసుకువెళ్ళుతున్నపుడు ఇలాంటిసలహాలవల్ల బొత్తిగా ప్రయోజనంకనిపించదు. పండిట్ గోవిందవల్లభ్ పంత్ తీర్మానం కాంగ్రెసులో అనైక్యతకు పిధిగా దోహదంచేస్తున్నదని, భవిష్యత్‌లోనైతం ఒకగ్రూపువారు యింకొకగ్రూపువారితో సహకరించడానికి వీలులేకుండాచేస్తోందని, మీరు మర్చిపోయినట్లున్నారు. ఆ తీర్మానం దేశమంతటా ఎలాంటిభావాలను కలిగించిందో, ఆ భావాలకు గల బలమెట్టిదో మీరు విస్మరించినట్లు తోస్తున్నది. అక్కడక్కడ తరతమభేదాలు కనిపించవచ్చును కాని, మొత్తంమీద దేశమంతా యీ భావాలుమటుకు వ్యాపించివున్నాయి. ఈ తీర్మానమూ, దీనిలోవ్యక్తమౌతున్న వ్యక్తిగత ద్వేషమూ కాంగ్రెసుఐక్యతకు తీరనిభంగం కలిగిస్తాయి. కాంగ్రెసులో వున్న ప్రగతిశక్తులను బయటకు తరిమికొట్టి, కొద్దిమందిగల కూటమి చేతుల్లో నిజమైన అధికారాన్నిపెట్టి,ఈరీత్యా, కాంగ్రెసుశక్తిని హరించివేస్తాయి; లేదా నిరంతరం ఒకరిపై ఒకరు చాడీలుచెప్పుకుందుకు, అధికారంకోసం పరస్పరం పెనగులాడడానికి దోహదపడుతూ ,కాంగ్రెసును పరస్పరవ్యతిరేకకూటములుగా చీలుస్తాయి.

పాతవర్కింగుకమిటీసభ్యులు మొదట్నుంచి చివరవరకూ అవరోధాలను కలిగిస్తూవుండగా, వారలాగచేయలేదని మీ రెందుకన్నారో, ఎలాగ అనగలిగారో నాకు అర్థంకావడంలేదు. వారు వివిధదశలలో ఎలాంటెలాంటి అడ్డంకులు కలిగించారో, విశదపరచడానికి నేను ప్రయత్నిస్తాను. అధ్యక్షునిఎన్నికఫలితం ప్రకటింపబడినపిమ్మట పాతవర్కింగు కమిటీసభ్యులవిధానాలకు, చర్యలకు అది సరిపడకపోయినట్లయితే, వా

రనుసరించవలసిన మార్గం యిది. ఈ నిర్ణయాన్ని విధేయతతో వారు అంగీకరించి, సంస్థనిర్మాణసూత్రాలకనుగుణంగా అధ్యక్షుణ్ణి ప్రవర్తించ నీయవలసివుంటుంది. అయితే ఇది సరియైనదృక్పథమని నేను వ్యక్తిగతంగా అభిప్రాయపడడంలేదు; నా అభిప్రాయంతో చాలామంది ఏకీభవిస్తున్నారు. అధ్యక్షునిఎన్నికఫలితాన్ని నేనీవిధంగాసమాలోచిస్తాను. ఇది, అధ్యక్ష పదవికి పోటీచేసిన సుభాస్, డాక్టరు పట్టాభిసీతారామయ్యల అర్హతలపై కావించబడిన ఒకతీర్పు; అదీకాక ఇది, అధ్యక్షునిఎన్నికవిషయంలో అనుసరించబడుతూవస్తున్న పద్ధతిపట్ల ఓటర్లు ప్రకటించిన ప్రాతికూల్యం; అంటే, ఈసమస్యను తాముగాక, ఎవరో కొద్దిమందిగలకూటమి పరిష్కరించడం ఓటర్లకు యిష్టంలేదు; ఎన్నికలో తమభావాలను స్పష్టంగా ప్రకటించాలని వారు వాంఛించారు. తన అభీష్టాన్ని తాను వ్యక్తంచేయడానికి, ప్రజాస్వామికసంస్థకుగలహక్కును వారు దృఢపరిచారు.

అందువల్ల, అధ్యక్షునిఎన్నికఅనంతరం అనుసరించవలసిన సరియైన నిష్కపటమైన మార్గం ఒకటుంది. అంగీకృత కార్యాచరణవిధానాలను రూపొందించడానికి, ఏ భావాలు దోహదంచేస్తాయో వారుఅన్వేషించవలసివుండేది. మహాత్మునిద్వారా యిలాచేయడం చాలా సులభం; ఏమీ అంటే, ఆయనసలహాల నెవరూ ఇంతవరకూ త్రోసిపుచ్చలేదు; ఆయనకుగల పలుకుబడినిగురించి ఇంకొాక భిన్నాభిప్రాయంలేదు. సుభాస్ ఎన్నికవల్ల, కాంగ్రెసులో మహాత్మాజీకిగలస్థానాని కేమీ కొరతఏర్పడలేదు. దానికీ దీనికీ సంబంధమేలేదు. అయినప్పటికీ, ఒకసమాధానానికిరావడానికి ప్రయత్నమేమీ చేయకుండా దానికిబదులుగా పాతవర్కింగ్ కమిటీసభ్యులు తమసభ్యత్వానికి రాజీనామాయిచ్చి, ఒక ప్రతిష్టంభన తెచ్చిపెట్టారు. ఇలాగచేస్తూ వా రవరోధంకలిగించారు; గాంధీజీప్రాపున తమనుతాము బలపరుచుకోజొచ్చారు; వా రెట్టిపరిస్థితులలోను, అధికారా న్నొదిలిపెట్టడానికి యిచ్ఛగించలేదని, జరిగినసంఘటనలు రుజువుచేస్తున్నాయి. వారు నిలబెట్టినఅభ్యర్థి గెలుపొందలేదుకనక, కాంగ్రెసుతో తా మిక సహకరించేదిలేదని దేశం అర్థంచేసుకోవాలని వారిఉద్దేశం. ఇంతకంటే ప్రమాదకరమైనపరిస్థితి దాపురించబోతోందని స్పష్టపడుతున్నది. అవసరమైతే,

కాంగ్రెసుఆధ్వర్యానగల రాష్ట్రమంత్రివర్గాలు రాజీనామాచేస్తాయనే బెది రింపులో యిది ద్యోతకమౌతోంది. అయితే, రాజీనామాపెట్టిన పాత వర్కింగుకమిటీసభ్యులుకాని, లేదా మంత్రులుకాని యిలాంటి సూచన చేశారని ప్రత్యేకం నేను చెప్పడంలేదు. కాని, ఇదేధోరణిలో పత్రికలు చేస్తున్న ఊహాగానాన్ని ఎవరూ ఖండించలేదు; పత్రికలలో ఇలాంటి వార్తలు ప్రకటింపబడడంవల్ల, ప్రజలు ఏమని భావించాలని వారు కోరు తున్నారో, అలాంటిభావాలు వ్యాపించాయి.

ఈ నిరోధప్రయత్నాల రెండవదశ త్రిపురీలో ప్రారంభమయింది. వ్యక్తులు లేదా గ్రూపులు కాంగ్రెసుముందు ఆవిధంగా కొన్ని ప్రతిపాదనలు పెట్టడం అవరోధంకలిగించడం కాదని మీరంటున్నారంటే, సమస్యను మీ రతితేలికగా చూస్తున్నారని దానర్థం. ఆ ప్రతిపాదనలు ఏదో గాలిలో నిలబడుతున్నట్లు, వాటి కొక చరిత్ర, ఒకపూర్వరంగం, కొన్నికారణాలు ఏమీలేనట్లు, మీరు మీ లేఖలో వ్రాసుకొచ్చారు. ప్రతిపాదకుల కార్యా చరణపద్ధతిని వ్యక్తంచేయనపుడు, ఆ ప్రతిపాదనలప్రయోజన మేమిటి? ఈదృష్టితో విశ్లేషించిచూసినపుడు, పండిట్ గోవిందవల్లభ్ పంత్ ప్రతిపా దించిన తీర్మాన అంతరార్థమేమిటో, తేట పడుతుంది. అధ్యక్షుని స్వేచ్ఛను అరికట్టి, అతనికార్యాచరణ కంతరాయంకలిగించి, అతనిచేతు లను బంధించివేసి, అధ్యక్షుని ఎన్నికను వమ్ముచేయడమే, దాని ఏకైక లక్ష్యం. అధ్యక్షస్థానంనుంచి అధ్యక్షుణ్ణితొలగించప్రయత్నించడ మెలాం టిదో, ఈ ప్రయత్నంకూడా అలాంటిదే; అధ్యక్షుని స్థానభ్రష్టుణ్ణిచేయా లని మొదట అనుకున్నారు. కాని, తమపాచికపారదని వెనక్కిజంకారు. అటువంటిప్రతిపాదన సులభంగా నెగ్గదని సంకోచించారు.

వర్కింగుకమిటీని నియమించే అధ్యక్షునిహక్కును అతనికి లేకుండాచేయడం ఇంతవరకు కాంగ్రెసు అనుసరిస్తున్నపద్ధతికి పూర్తిగా విరుద్ధం; ఇది మిక్కిలి విస్మయకరమైనపరిణామం. ఒకతీర్మానంవల్ల ఇలా చేయవలసినపరిస్థితి ఈఏడు దాపురించినదని ఎవరైనా చెబితే, అట్టి పరిస్థితి 1921నుంచీ గాంధీశకమందంతటా వుండేదని, నేను చెప్పదలుచు కున్నాను.

ఈతీర్మానంలో కనిపిస్తున్న కాపట్యం మరీ వెగటుగావుంది. పాతవర్కింగుకమిటీసభ్యులపట్ల విశ్వాసాన్నిప్రకటించడం, వారిని తిరిగి చేర్చుకోవడం దీనిఉద్దేశం. అంతటితో అది ఊరుకోకుండా, మహాత్మాజీ మీద విశ్వాసమున్నట్లుగా ప్రకటించవలెనని ఓటర్లను కోరింది. రాజీనామాపెట్టిన పాతవర్కింగ్‌కమిటీసభ్యులమీద విశ్వాసం లేకపోతే, మహాత్మాజీమీదకూడా విశ్వాసంలేనట్లేనని ఒక వింతఅర్థాన్ని అది కల్పించింది. కలగాపులగంగావున్న వ్యక్తిగతసమస్యలను మహాత్మాజీప్రకటన తేటపరిచిందని నే నంగీకరిస్తాను. కాని, మహాత్మునిపేరును ఒకముసుగుగా ఉపయోగించుకోకుండా, పాత వర్కింగ్‌కమిటీసభ్యులు, తమ పద్ధతుల్ని తా మనుసరించివుంటే, వారు కొంత ధైర్యంగా, ధారాళంగా ప్రవర్తించినట్లు నేను భావించేవాడిని. ఇలాగ నే నంటున్నానంటే, అందులో అన్యాయంఏమీ లేదనుకుంటాను. మన రాజకీయజీవితంలో ఇలాంటివాటికి మహాత్ముడు అతీతుడుగావుండాలి. వారు, ఈ వివాదగ్రస్త విషయాలలో మహాత్మునిపేరు ప్రస్తావించకుండావుండవలసింది. ఆయన్ని వీటి కతీతంగావుంచడం వారి కనీసధర్మం.

మీరు మీ ఉత్తరంలో కొన్ని యితరవిషయాలు ప్రస్తావించారు; వాటికి స్పష్టంగా సమాధానంచెప్పవలసివుంటుంది. బెంగాలుప్రతినిధులకు డూప్లికేటుటిక్కెట్లుయివ్వడంగురించి నేను దర్యాప్తుచేశాను. నా దర్యాప్తులో తేలినవిషయాలు యివి: చాలామంది బెంగాలుప్రతినిధులు త్రిపురీ చేరుకున్నాక, తమవెంట తమ డెలిగేటుకార్డులు తీసుకురాలేదని తెలుసుకున్నారు. అందువల్ల తమకూ, ఆలస్యంజరగకుండావుండేటందుకై త్రిపురీచేరుకోని కొంతమంది తమమిత్రులకూ, డూప్లికేటుకార్డులీయవలసిందిగా దరఖాస్తులుపెట్టుకున్నారు. ఈపరిస్థితులను తెలుసుకుని త్రిపురీలో వున్న బెంగాలు రాష్ట్రకాంగ్రెసుకమిటీఅధికారులు, డూప్లికేటుటిక్కెట్లను తాము జారీచేస్తామని ఎ. ఐ. సి. సి. వారిని కోరారు. ఈ బాధ్యతను వారు స్వీకరించినట్లయితే, బెంగాలుప్రతినిధులను తమకు వ్యక్తిగతంగా తెలుసునుకనుక, టిక్కెట్లుయివ్వడంలో పొరపాట్లు జరగవు; పని తొందరగా ముగుస్తుంది; తేలికవుతుంది. కాని, అందుకు ఎ. ఐ. సి. సి.

అంగీకరించలేదు. ఈలోపునే తమకార్యాలయానికి సరాసరివచ్చిన బెంగాల్ ప్రతినిధులలో కొంతమందికి వారు టిక్కెట్లు యిచ్చారు; ఈ ప్రతినిధులు తమ స్నేహితులను కలుసుకోకమునుపే, వారితో సంప్రదించకమునుపే ఈ పని జరిగింది. ఈసమయంలో బెంగాలు రాష్ట్రకాంగ్రెసుఅధికారులు ఈవ్యవహారంలో జోక్యంకలిగించుకొని. రెండుసార్లు టిక్కెట్లుయిచ్చిన ఘటనలను సరిదిద్ది, వాటిని క్రమపద్ధతిలోపెట్టారు. కాని ఇలాగ రెండు సార్లు టిక్కెట్లిచ్చిన ఆరుఘటనలను వారు పోల్చుకోలేకపోయారని నాకు తెలియవచ్చింది. బెంగాలు రాష్ట్రకాంగ్రెసుఅధికారులు దీనికితోడుగా ఒక కట్టుదిట్టంచేశారు. దీనిప్రకారం, బెంగాలురాష్ట్రకాంగ్రెసుకమిటీతరపున ఒక అధికారీ, ఎ. ఐ. సి. సి. తరపున యింకొకఅధికారీ, సభాప్రాంగణం లోనికి ప్రవేశించే ప్రతీ బెంగాల్ప్రతినిధినీ తనిఖీచేశారు. ఇలాగచేస్తే తాను బెంగాలుప్రతినిధినని నటిస్తూ ఎవరూ లోనికిప్రవేశించలేడని, యిక అనుమానాలకు తావులేకుండాపోతుందని వారు భావించారు. ఒకవ్యక్తికి బదులు యింకొకవ్యక్తి లోనికిప్రవేశించ ప్రయత్నించినట్లుగా, ఈ తనిఖీ వల్ల ఎక్కడా రుజువుకాలేదు. డూప్లికేటుటిక్కెట్లవల్ల జరిగినపొర పాట్లను, ఈ తనిఖీ సరిదిద్దగలిగింది. ఆంధ్రప్రతినిధులకు సంబంధించి నంతవరకు అస్తవ్యస్తత ఏర్పడినట్లు నాకు తెలియవచ్చింది; వారివిష యంలోకూడా ప్రతినిధులవునో కాదో పోల్చుకుందుకు, ఈ పద్ధతి అనుస రింపబడిందో లేదో నాకు తెలియదు. ఈవిషయం బహుశా మీరు దర్యాప్తు చేస్తారని ఆశిస్తాను.

కాంగ్రెసుమహాసభలకు ప్రతినిధులను తీసుకువచ్చేందుకు, డబ్బు ఖర్చుచేయబడిందన్నవిషయం నా కొక వార్త. అలాగ ఎవరు ఎక్కడ ఎప్పుడు ఖర్చుపెట్టారో నేను తెలుసుకోవచ్చునా? వెనక, ప్రో-ఛేంజర్లకు నో-ఛేంజర్లకు నువ్వా నేనా అన్న పోరాటం సాగుతున్నపుడు, తమను బలపరిచేప్రతినిధులను తీసుకురాడానికి ఇరుపక్షాలవారూ రైలుఖర్చులూ అవీ భరించేవారనీ, వారిని కాంగ్రెసుమహాసభలకు హాజరుపరిచేవారనీ, సొమ్ముఖర్చుపెట్టేవారనీయింతవరకూవినడమేకాని, అదినిజమో, అబద్ధమో నే నింతవరకూ కనుక్కోలేదు. అదేవిధంగా యిప్పుడుకూడా డబ్బుఖర్చు

పెట్టబడిందని, మొట్టమొదటిసారిగా, మీ ఉత్తరంవల్లనే నేను తెలుసుకో గలిగాను.

మీరుప్రతిపాదించిన జాతీయస్వాతంత్ర్యతీర్మానాన్ని నేను వ్యతిరేకించడం మిమ్మల్నాశ్చర్యపరిచిందని మీరు వ్రాశారు. నా సవరణను ప్రతిపాదించడానికి, నా కనుమతి లభించివుండినట్లయితే, లాంఛనప్రాయంగా దాన్ని వ్యతిరేకించేఅవసరం నాకు కలిగివుండకపోను. కాని నా కా అవకాశమీయనందున, మీ తీర్మానానికి నా అసమ్మతిని లాంఛనప్రాయంగా తెలియజేయవలసివచ్చింది; ఇట్టివైఖరి నవలంబించడానికిగల కారణాలను నేను నా ఉపన్యాసంలో పేర్కొన్నాను. నాదృష్టిలో ఈ తీర్మానం బలహీనమైనది. దానివల్ల జరిగేపని యేమీ కనబడదు. ప్రతి ఏడూ యిలాంటితీర్మానాలు ఆమోదింపబడుతూనేవున్నాయి. కాని ఇవి మనశత్రువులపట్ల నిరర్థకమౌతున్నాయి; మనప్రజలకుసైతం విశ్వాసాన్ని కలిగించలేకపోతున్నాయి; వీటిని ప్రభుత్వం మన్నించకపోతే, తరవాత ఏకార్యక్రమాన్ని చేపట్టవలసివుంటుందో, ఇవి మనప్రజలకు ఎరుకపరచడంలేదు. కాంగ్రెసుచరిత్రలో యిదేదో క్రొత్తదైనట్లు, ఈ తీర్మానానికి తోడు, ఒక కాలపరిమితినిపెట్టాలన్న సూచనను మీరు వ్యతిరేకించారు. కాని యిలాంటిగడువులను యిదివరకు నాకంటె గొప్పవ్యక్తులే కాంగ్రెసుతీర్మానాలలో పొందుపరిచారు. మనకోరికను అంగీకరించాలని యిప్పుడు గడువుపెట్టడం తీవ్రమైనచర్యగా భావించినట్లయితే, ఇదివరకు కాంగ్రెసుపెట్టినగడువులు దీనికెంతమాత్రం తీసిపోవు. హిట్లరువలె అదునుచూసుకుని తీవ్రమైనదెబ్బతీయాలనేఅభిప్రాయాన్ని మనసులోవుంకుని, మీ రీ కాలనిర్ణయసూచనను తిరస్కరించినపుడు, ఆ పద్ధతిలో బ్రిటిష్‌సామ్రాజ్యవాదంపై దెబ్బతీయగలసామర్థ్యం మీకు కలదని నేను నమ్మినపుడు, ఈ మీ వైఖరిని నే నర్థంచేసుకోగలిగివుండేవాణ్ణి. కాని, చడీచప్పుడూలేకుండా వచ్చిపడే ఈ "ఆకస్మిక హింసాయుతవిప్లవాలు" సత్యాహింసలసిద్ధాంతాలకు విరుద్ధమైనవిగా పరిగణింపబడతాయని నేను నమ్ముతున్నాను. మనచర్యలు హఠాత్సంభవాలుగా విభ్రాంతిపరిచాయని మనశత్రువు ఆనక అనకుండా, ముందే మన ఉద్దేశాలను సత్యంపట్ల

న్రమతచూపుతూ, మనం అతనికి తెలియపరచి జాగ్రత్తపడుతున్నాము. యుద్ధానికి విభ్రాంతిఅనేది అమూల్యమైనసిద్ధాంతం; కాని సత్యాగ్రహానికిమాత్రం కాదనుకుంటాను.

ఇదంతా, ఏమైనప్పటికీ, అసలువిషయానికిసంబంధించినదికాదు. ఏమీఅంటే, కాలనిర్ణయం విధించకూడదనడానికి అసలుకారణం వేరే వుంది. కాంగ్రెసులోవున్న మితవాదులు, తమకుశక్తిగలదనేచైతన్యంతో కాక, తాము బలహీనులమనే ఎరుకవల్ల ఈ సూచనను నిరాకరించారు. ఇది వారి దుర్బలత్వానికి చిహ్నం. భారతదేశప్రజలయందు వారికి విశ్వాసం సడలిపోయింది. బలోపేతమైనప్రతిఘటనోద్యమాన్ని లేవదీసే శక్తి ప్రజలకు కలదనేనమ్మకం తొలగిపోయింది; అలాంటిప్రతిఘటనోద్యమాన్ని నిర్మించి నిర్వహించగలమన్నధీమా వారికే లేకుండా పోయింది. గడువంటూ ఒకటి పెడితే అది చెల్లినతరవాత, విధిగా వారు కార్యోన్ముఖులు కావలసివుంటుంది; కనుక, వారు ఒకగడువంటూ పెట్టనక్కరలేదంటున్నారు. ఇదీ నేను పరిస్థితిని పర్యావలోకించగా నాకు తేలినవిషయం. నేనుచెప్పినదంతా పూర్తిగా సరియైనది కాకపోవచ్చును.

ఇక, అనుసరించతగిన కార్యక్రమవిధానాలనుగురించి, అఖిల భారత కాంగ్రెసుకమిటీకార్యాలయానికి నే నందించిన తీర్మానాలలో, నా అభిప్రాయాలను నేను స్పష్టంగా తెలియజేశాను. అంతకుముందు వీటిని జల్పైగురిలో, నాబెంగాల్‌రాష్ట్రమహాసభాధ్యక్షోపన్యాసంలో నేను విశదీకరించాను. దురదృష్టవశాత్తూ, ప్రతీవిషయమూ, త్రిపురీలోరేగిన వ్యక్తిగతవివాదాలవల్ల మరుగుపడిపోయింది. బెంగాల్‌లో మిశ్రమమంత్రివర్గస్థాపనగురించి, నా అభిప్రాయాలను విపులీకరించడానికి ఇంతకుముందు జరిగిన వర్కింగుకమిటీసమావేశాలలో నేను ప్రయత్నించాను. అధికారాన్ని స్వీకరించాలనుకోవడం కేవలం మితవాదధోరణి. అందులో సందేహంలేదు. కాని అధికారస్వీకరణకు కాంగ్రెసు ఒకసారి అంగీకరించినతరవాత, కాంగ్రెసుకార్యక్రమాన్ని కాంగ్రెసేతరరాష్ట్రాలంగీకరిస్తున్నప్పుడు, కాంగ్రెసురాష్ట్రాలనీ, కాంగ్రెసేతరరాష్ట్రాలనీ వాటిమధ్య గిరిగీయలేమనీ, గిరిగీయకూడదనీ నా అభిప్రాయం. ఇంతకీ, కొన్ని

రాష్ట్రాలలో కాంగ్రెసు మెజారిటీలోవుండడం యాదృచ్ఛికమైనది; ఆ రాష్ట్రాలలో తలవనితలంపుగా హిందువులు అధికసంఖ్యాకులుగావున్నారు కనుక యిది సంభవించింది. కాంగ్రెసు మంత్రివర్గాలు గత రెండు సంవత్సరాలుగా పరిపాలన కొనసాగిస్తున్నాయి. కాని అవి యింతవరకూ, భారతదేశరాజ్యాంగచట్టాన్ని రద్దుచేయించడానికి, లేదా, ప్రతిఘటించడానికి ఈసమెత్తుపనిచేయలేదు. ఈ అనుభవం, మిమ్మల్ని సంతృప్తిపరచిందని నేననుకోను.

గాంధీజీ, అధ్యక్షులమధ్య సహకారభావం తొలగినట్లుగా, నేను గాంధీజీకి వ్రాసినఉత్తరంలో ధ్వనిస్తున్నదని మీరు భావిస్తున్నారు. కాని అది నిజంకాదు. మహాత్మాజీకిగలస్థానంతో, ఆయనవిధానంతో, పాత వర్కింగుకమిటీల స్థానవిధానాలను కలిపివేయడం, రెండూ ఒకటే ననడం నే నంగీకరించనని, మీ కిదివరకే చెప్పాను. ఈవిషయాన్ని సవివరంగా మీకు తెలియచేశానుకనక, యిక పదేపదే దాన్నిగురించి నేను వ్రాయనవసరంలేదు.

ఈ ఉత్తరాన్ని ముగించేముందు, నేను మరొక అపోహను పోగొట్టాలనుకుంటున్నాను. నేనువ్రాసినవిషయాలతో సుభాస్ కూడా ఏకీభవిస్తున్నాడని సహజంగా ఇతరులు భావించడం కద్దు. కాని, అన్నిటా ఇది నిజంకాదు. ఏమీఅంటే, నేను ప్రతీవిషయం అతనితో ఆలోచించను; ఆలోచించలేను; అతనూ అంతే. ఇప్పు డీ సందర్భంలో నేను గాంధీజీకివ్రాసిన ఉత్తరంప్రతిని అతనికి పంపించాను. నాతో తా నెంతవరకు ఏకీభవిస్తున్నాడో, ఎంతవరకు ఏకీభవించడంలేదో అతనే చెప్పాలి. అతనితరఫువ మాట్లాడడానికి నా కధికారంలేదు.

మీరు కులాసాగావున్నారని తలుస్తాను. రెండుమూడువారాలనుంచి నా ఒంట్లో బాగాలేదు. ఈస్టరుసెలవుల్లో కొండలమధ్య కొన్నిరోజుల పాటు విశ్రాంతితీసుకుందామనుకుంటున్నాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
శరత్‌చంద్రబోస్

260. సుభాస్ చంద్రబోస్ వద్దనుంచి

జిల్ గురా పోస్టు,
మాన్ భుమ్ జిల్లా,
బీహార్,
ఏప్రియల్ 15, 1939

నా ప్రియమైన జవహర్,

మహాత్మాజీ, మాయిద్దరికిజరుగుతున్న ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలను యితరులకు పంపిస్తున్నట్లుగానే, మీకు పంపిస్తున్నారో లేదో నాకు తెలియదు. అవి మీకు అందకపోయినట్లయితే యిప్పటి తాజాపరిస్థితిని మీకు తెలియచేయాలనుకుంటున్నాను. ఈపరిస్థితినిగురించి మీ అభిప్రాయాలను, యికముందు నన్నేంచేయమంటారో మీ సలహాలను నేను మనసారా వాంఛిస్తున్నాను.

ఏకరూపతకలిగిన వర్కింగుకమిటీని నియమించాలని మహాత్మాజీ పట్టుపడుతున్నారు. అలాంటికార్యవర్గాన్ని ఏర్పరచి, నా కార్యక్రమాన్ని ప్రకటించాలని ఆయన నన్ను కోరుతున్నారు. అటుపిమ్మట అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీనిర్ణయంకోసం నేను వేచివుండాలి.

అనేకకారణాలవల్ల అలాంటి వర్కింగుకమిటీని ఏర్పరచలేనని, నేను మహాత్మాజీతో పదేపదే చెప్పాను. అదీకాక, నా కార్యక్రమాన్ని నిర్ణయించడానికి, దాన్ని ప్రకటించడానికి నాకు అవకాశంలేదు. కాంగ్రెసు నన్నావిధంగా ఆదేశించలేదు. నేను ఒక ప్రత్యేకమైనరీతిలో, అంటే, పంత్ తీర్మానంప్రకారం వర్కింగుకమిటీనిమాత్రమే నేను ఏర్పాటుచేయవలసివుంటుంది.

నేను ఆయనసలహాప్రకారం ఏకరూపతగల వర్కింగుకమిటీని ఏర్పరచలేనుకనక, కొన్ని ప్రత్యామ్నాయసూచనలుచేశాను. ఇవన్నీ విఫలమైతే, వర్కింగుకమిటీనియామకబాధ్యతను తామే స్వీకరించవలసి వుంటుందని మహాత్మాజీకి నా ఆఖరిమాటగా తెలియజేశాను. ఆయన

యీ బాధ్యతను స్వీకరించవలసినదిగా, నేను ఆఖరిసారి వ్రాసిన నా రెండుఉత్తరాలలోనూ ఆయన్ని అభ్యర్థించాను.

మహాత్మాజీ తమకుతాముగా వర్కింగుకమిటీసభ్యులపేర్లను ప్రకటిస్తారో, ప్రకటించరో నాకు తెలియదు. ఆయ నలా ప్రకటిస్తే, యిక ఏ చిక్కూ వుండదు. ప్రతిష్టంభన తొలగిపోతుంది. కాని ఆయ నలా చేయకపోతే ఏమిటౌతుంది. ఈ అపరిష్కృతసమస్య అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీఎదుట చర్చకువస్తుంది. అలాంటిపరిస్థితులలో అది ఎటు తీసుకుపోతుందో నాకు తెలియదు.

ఇప్పుడు జరుగుతున్న ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలవల్ల పరిష్కారం కుదరకపోతే, ఆఖరిప్రయత్నంగా ఆయనతో ముఖాముఖి సంభాషించా లనుకుంటున్నాను. కాని రాజకోటవ్యవహారాలదృష్ట్యా, గాంధీజీ ఎప్పుడు ఎక్కడవుంటారో నిశ్చయంగా తెలియదు. కలకత్తాలోజరుగనున్న అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీసమావేశానికి తాము హాజరయ్యేందుకు "శాయశక్తులా ప్రయత్నించిచూస్తా"మని గాంధీజీ నాకు తంతియిచ్చారు. అయినప్పటికి, ఆయ నక్కడికి విధిగా వస్తారని నమ్మకంలేదు.

గాంధీజీ వర్కింగుకమిటీని నియమించకపోయినట్లయితే ఆయ నను నేను కలుసుకునేందుకు వ్యవధికావాలి కనుక, అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీసమావేశాన్ని, నన్ను వాయిదావేయమంటారా? అందుకు సభ్యు లంగీకరిస్తారా, లేక జాగుచేస్తున్నానని. నన్ను వారు దుయ్యబట్టు కుంటారా? మేము సమావేశంకావాలనీ, సమాధానానికై తుదిప్రయత్నం చేయాలనీ, అంతవరకు అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీసమావేశం జరగ కూడదనీ చాలామంది వాంఛిస్తున్నారు. వర్కింగుకమిటీసమావేశం కల కత్తాలో 27వ తేదీన జరుగుతుందికనక ఈలోపున మహాత్మాజీ అక్క డకు రాలేకపోతే, సమావేశాన్ని వాయిదావేయవలసివస్తుంది. సమావే శాన్ని మీరు వాయిదావేయమంటారా? వద్దంటారా?

మహాత్మాజీ మీకు ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలను పంపించివుండకపోతే నేను వాటిని పంపిస్తాను.

ఇంకొకవిషయం: మీ రొకసారి ఇక్కడికి వచ్చి కొన్నిగంటల పాటు వుండగలరా? మనం సంప్రదించుకోవచ్చును; ఇకముందు నే నేం చేయాలో మీరు నాకు సలహాయివ్వవచ్చును.

ఈ ఉత్తరం చాలా క్లుప్తంగా ఎంతో తొందరగా వ్రాశాను. నా స్నేహితుడు, దీన్ని మీకు అందజేస్తాడు. మీకు తాజాపరిస్థితిని సరిగా స్పష్ట పరిచానో లేదో నాకుతెలియదు—స్పష్టపరిచాననే అనుకుంటాను.

మీ రిక్కడకు రావడానికి కాస్త తీరికచేసుకుంటే, తుఫాన్ఎక్స్ప్రెస్‌లో (8 డౌను) బయలుదేరితే సైంకలిసొస్తుంది. అది ధన్‌బాద్ సాయంత్రం నాలుగున్నరకు చేరుతుంది. మీరు బొంబాయిమెయిల్లో బయలు దేరితే, అది అర్ధరాత్రికి ధన్‌బాద్‌చేరుతుంది. జమడోబా, ధన్‌బాద్‌కు తొమ్మిదిమైళ్ళదూరంలో వుంది. మీకోసం స్టేషన్‌కు కారు పంపిస్తాను.

ప్రేమతో, మీ
సుభాస్

261. మహాత్మా గాంధీకి

అల్లాహాబాద్,
ఏప్రియల్ 17, 1939

నా ప్రియమైన బాపూ,

మీరు సుభాస్‌తో జరుపుతున్న ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలనకళ్ళను ప్యారీలాల్ నాకు పంపిస్తున్నారు. ఈ జాబులనుబట్టి ప్రతిష్టంభనఏర్పడినట్లుగా నాకుబోధపడింది. ఇది తొలగిపోయేమార్గం నాకు కనుపించడం లేదు. అందుకు భయంగావుంది. నే నిప్పుడు ఎవరిదృక్పథంతోనూ ఏకీభవించజాలని దురదృష్టకరపరిస్థితిలో వున్నాను. అందువల్ల ఎవరికీ ఏమీ వ్రాయకుండా, బయట ఏమీమాట్లాడకుండా మౌనంవహించడం ఉత్తమమని భావించాను. కాని, నిస్సహాయపరిస్థితిలోనికి మనం జారిపోవడం మంచిదికాదనుకుంటాను. ఈ సమస్యలు చాలా జటిలమైనవి; వీటిఫలితాలనుగూర్చి ఆలోచించడానికే తలనొప్పిగావుంది.

మీరు చాలామటుకు బాధ్యతవహించడానికి సంసిద్ధులైతేతప్ప, దీని కొక దారీతెన్నూ కనుపించనట్లు నా కనిపిస్తోంది. ఏదిజరిగితే అది జరుగుతుందని మీ రూరుకోకూడదు; మీరే నడుంబిగించి ముందుకురావాలి. సుభాస్‌లో ఎన్నో లోపాలున్నాయి. కాని దీనిని స్నేహపూర్వకంగా పరిష్కరించుకునేందుకు అత నెప్పుడూ అనుకూలుడే. కనుక మీ అంతట మీరే, రాజకోటవ్యవహారాలను మానుకొనిఅయినా, అత న్నొకసారి స్వయంగా కలుసుకుంటే బాగుంటుందని ప్రార్థిస్తున్నాను. అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీసమావేశానికి మీరు హాజరుకాలేకపోవచ్చునన్నవార్త చాలా ఆందోళనకలిగిస్తోంది. దీనివల్ల పరిస్థితులు యింకా పాడౌతాయి. కాంగ్రెసు ముక్కముక్కలై పోతుంది. అంతకంటె దీని కింకొక అర్థంలేదు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీసమావేశం జరిగేలోపున ఏదోఒక సమాధానానికిరావడం సరైనపద్ధతి. అంతేకాని, ఈ సమస్యను అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీకి ఒదిలిపెట్టకూడదు. యిప్పటికే ఉన్నగందరగోళం మరింత ఎక్కువౌతుంది. సుభాస్‌ను మీరు కలుసుకొనివుండినట్లయితే బాగుండిపోను. మీ రతన్నికలుసుకోవడంవల్ల పెద్దగా చేకూరేఫలితంమాట ఎలాఉన్నా, అది కొన్నివిధాల సహాయపడివుండును.

వర్కింగుకమిటీ నియామకంలో జరుగుతున్న జాప్యం మంచిది కాదు. దెబ్బలాడుకోవడంకోసమే, మనం సమావేశమౌతున్నట్లయితే, అది అంతకన్నా మంచిదికాదు. నాకు ఇష్టంలేకపోయినా, అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీసమావేశాన్ని ఒకటిరెండువారాలకు వాయిదావేస్తే, మీకు కొంత వ్యవధివుంటుంది; సమాధానంచేకూరడానికి మరికొన్ని అవకాశాలు కలుగుతాయి.

ఈపరిస్థితినిగురించి కొన్నిగంటలపాటు టర్చించడానికి నన్నక్కడకు రమ్మనికోరుతూ, సుభాస్‌నుంచి యిప్పుడే ఉత్తరంఅందింది. కాని ఈ వ్యవహారం నాచేతిలోలేదు కనుక, మా సంభాషణలు ఏదోఒక స్పష్టమైనమార్గాన్ని సూచించలేవని, నేను సంకోచిస్తున్నాను. అయినప్పటికీ అతనిమాట నేను కాదనలేను. కనుక రెండుమూడురోజుల్లో అక్కడికి వెళదామనుకుంటున్నాను. అతని కేంచెప్పాలో నాకే సరిగా బోధపడడం

లేదు. ఇప్పటిమటుకు అతనికి నే నివ్వగలిగినసలహా ఒక్కటే;
వర్కింగుకమిటీసభ్యులపేరులను సూచించవలసినదిగా ఆ వ్యవహార
మంతా మీకే విడిచిపెట్టమని నేను చెబుదామనుకుంటున్నాను. అతను
తనకుతోచినవారిని ప్రతిపాదించవచ్చును; కాని, వారు సభ్యులుగావుండ
డానికి మీరు అంగీకరిస్తే అంగీకరించవచ్చును; లేదా త్రోసిపుచ్చ
వచ్చును. స్పష్టమైన ఈ అవగాహనతోనే అతను కొన్నిసూచనలుచేస్తే
చేస్తాడు. ఇక కార్యక్రమానికిసంబంధించినంతవరకు అది త్రిపురీ
కాంగ్రెసుతీర్మానాల కనుగుణంగావుంటుంది. అంటే వెనకటికార్యక్రమా
నికి, అన్నింటిలాగే యిదీ ఎంతమాత్రం భిన్నంగావుండదన్నమాట.

ఈ పద్ధతికి సుభాస్ అంగీకరిస్తే యిక బాధ్యతంతా మీమీద
వుంటుంది; బాధ్యతనువహించడానికి మీరు జంకకూడదు. సుభాస్ అధ్య
క్షుడుగావుండడానికి మీ రంగీకరించాలి. నేను ఢిల్లీలో యిలాగే అను
కున్నాను. యిప్పుడూ యిలాగే అనుకుంటున్నాను. అతనిని బయటికి
నెట్టడానికి ప్రయత్నించడం ఘోరమైన తప్పు. అది కూడనిపని అని
నేను భావిస్తున్నాను. వర్కింగుకమిటీ ఎలావుండాలో, అది మీరే నిర్ణ
యించాలి. కాని ఏకరూపత అనేదాన్ని సంకుచితార్థంలోచూస్తే, అది
పరిస్థితిని చక్కపరచదు. చెప్పుకోతగినఫలితాలను సాధించలేము.
అయితే, ఏదోఒకరకమైన ఏకరూపత వుండాలనుకోండి; అలాకాకపోతే
మనం పనిచేయలేము. వర్కింగుకమిటీలో కొద్దిమందివ్యక్తులు అసలు
విధానాన్నే మార్చగలుగుతారని నే ననుకోను. అయితే ఒకటి: వ్యక్తుల
నిజాయితీనే శంకిస్తున్నప్పుడు, వారిని సభ్యులుగావుంచడానికి కష్టంగానే
వుంటుందనుకోండి. కాని, సర్వాంగీకృతకార్యక్రమమంటూ ఒకటి
వుంటున్నపుడు, ఈ ఏకరూపతఅనేసూత్రాన్ని భిన్నభిన్న రాజకీయ
దృక్పథాలన్నింటికీ వర్తింపచేయకూడదు. ఇంతకీ ఏకరూపతకలిగిన
కార్యవర్గాన్ని మనం కలిగివున్నంతమాత్రంచేత, మనం ఏకరూపతకలిగిన
కాంగ్రెసును సృష్టించలేము. విస్తృతపరిధిలో ఏకరూపతను మనం
వూహిస్తున్నపుడు, దానిని కాంగ్రెసులో సాధించడంవల్ల మనలక్ష్యం
బాగా సుకరమౌతుంది.

గత కొన్నిమాసాలుగా కాంగ్రెసులోకలుగుతున్న పరిణామాలు చూసి, మీ రెంతో వ్యాకులపడుతున్నారు. అవినీతి మొదలుగాగల దుష్కృత్యాలు ఖండిస్తున్నారు. కాంగ్రెసులోవున్న ప్రతి ప్రాజ్ఞుడు, అతనిరాజకీయదృక్పథంమాట ఎలావున్నా, యీ సమస్యను పరిష్కరించ డానికి ఆతృతపడుతున్నాడని భావిస్తున్నాను. కాంగ్రెసుకుబయటవున్న శక్తులు ఏవిధంగా వున్నవో, నేను జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తూనేవున్నాను. దేశంలోజరుగుతున్న సంఘటనలు, కనిపిస్తున్న పోకడలు, నూతనశక్తుల పరిణామాలు నన్ను కలవరపెడుతున్నాయని నేను చెప్పకతప్పదు. కేవలం మతసమస్యనుగురించిమాత్రమే నేను ప్రస్తావించడంలేదు. అంతకంటె నిగూఢమైనశక్తులు దేశంలో పనిచేస్తున్నాయి. ఇలాంటిసమయంలో కాంగ్రెసు బలహీనపడినా, ఛిన్నాభిన్నమైనా ఫలితాలు దారుణంగా వుంటాయి. మనం ఐక్యంకావాలి. కనుక మా అందరికీ నచ్చినా నచ్చకపోయినా, ఏదోఒకవిధమైన సమాధానాన్ని చేకూర్చడానికి మీరు కృతనిశ్చయులు కావాలని, నేను మిమ్మల్ని ప్రార్థిస్తున్నాను. అలాఅయితేనే మనం అనుకున్నమార్గాన్ని మనం అనుసరించగలం. లేకపోతే మనం ఇక్కడే ఆగిపోవలసివుంటుంది.

నాగురించి ఒక్కమాట. నేను చాలావరకు వ్యక్తివాదినికావడం నా దురదృష్టం. వర్కింగుకమిటీ తుదిసమావేశాలలో నేను ఏమీచేయలేని పరిస్థితుల్లో వుండిపోయాను. బహుశా నా సహచరులకు నేనొక తలనొప్పిగా తయారయానేమో, నాకు తెలియదు, ఇలావుండిపోవడానికి కారణం, యిరుపక్షాలమీదా నాకు సదభిప్రాయంలేకకాదు, నావల్ల ఏపనీ కానప్పుడు, నేను వర్కింగుకమిటీసభ్యుడనుగావుండడం భావ్యంకాదనుకున్నాను. అంతకంటే మరికొన్నికారణాలవల్ల సుభాస్ ఏర్పరిచిన వేరొక తరహాకమిటీలో ఉండడానికి నాకు మనస్కరించలేదు. అలా ఆలోచించడానికే నాకు కష్టమైపోయింది. అప్పటికీ, ఇప్పటికీ నా అభిప్రాయం ఒకటే. కాని యిప్పుడు ఏర్పడిన ప్రతిష్టంభనదృష్ట్యా ఒకపరిష్కారమార్గం అన్వేషించగలిగినపుడు, కమిటీలో నేను వుండడంవల్ల మేలు చేకూరుతుందని భావిస్తే నే నావిధంగా సేవచేయడానికి సంసిద్ధుణ్ణి. ఇది

ఆశించతగినపదవిగా నేను భావించడంలేదు, కాని ప్రస్తుత అసాధారణ పరిస్థితులలో న న్నీబాధ్యతను వహించమని కోరినపుడు నేను వెనుకంజ వేయను.

మహాత్మా గాంధీ,
రాజకోట.

ప్రేమతో, మీ
జవహర్‌లాల్

262. అబుల్‌కలాం అజాద్‌వద్దనుంచి

కలకత్తా,
ఏప్రియల్ 17, 1939.

నా ప్రియమైన జవహర్,

అలహాబాద్‌లో నాకుజరిగినప్రమాదం జ్ఞాపకంవచ్చినప్పుడల్లా, నేనొక టనుకుంటూవుంటాను. ఆ ప్రమాదమే ఇక్కడ కలకత్తాలో జరిగివుంటే, నాకు నయంకావడానికి మావాళ్లు అంతకంటే ఎక్కువసదుపాయాలు చేయలేకపోయేవారు. అక్కడ మీరు న న్నాదుకొన్నంతబాగా, యిక్కడ నాఆత్మబంధువులుసైతం ఆదుకోలేకపోయేవారు. నిజం;నామాట నమ్మండి. నా కృతజ్ఞతాభావాలను నే నెలాగ వ్యక్తంచేయాలో నాకు బోధపడడంలేదు. మీరు చూపినప్రేమకు, దయకు ఎంతో కృతజ్ఞతతో నా హృదయ ముప్పొంగుతోంది. హృదయాన్ని కదిలించే అనేక సామాన్య విషయాలు నాకు తలపుకువస్తున్నాయి. నేను అలహాబాద్‌నుంచి తిరిగి వస్తున్నపుడు, ఆ ఒక్కరాత్రిప్రయాణానికే, మీ రెన్నెన్నోసదుపాయాలు కలిగించారు; ప్రయాణం సుఖంగాసాగించడానికి ప్రతి చిన్నవిషయంపట్ల జాగ్రత్తతీసుకున్నారు. నావెంట ఎన్నెన్నివస్తువులుపంపించారో నాకే తెలియదు. ఇక్కడకువచ్చినతరువాత, ఆఖరికిఉడుకులోన్‌సీసాసైతం మర్చిపోకుండా మీరు పంపించినట్లు తెలిసింది!

గాంధీజీకి సుభాస్‌వ్రాసినఉత్తరం, మీరు చూశారో లేదో, నాకు తెలియదు. ఇంతకుముందు సుభాస్‌బాబు త్రిపురీకిముందు ఎలావున్నాడో ఇప్పుడూ అదేస్థితిలో వున్నాడు. ఒకప్రక్క అతను, పంత్‌తీర్మానం నియ

సూచవళికివిరుద్ధమైనదని, చెల్లనేరదని చెబుతున్నాడు; ఇంకొకప్రక్క గాంధీజీని కొన్నిషరతులను అంగీకరించమని కోరుతున్నాడు. పైపెచ్చు సోషలిస్టుగ్రూపు తటస్థంగావుండకపోతే, పంత్‌తీర్మానం, వీగిపోయివుండే దని గట్టిగా వాదిస్తున్నాడు.

ఏమైనప్పటికీ, అతనివల్ల కాంగ్రెసు ముందుకుసాగుతుందన్న ఆశమాత్రం నాకులేదు. అంతా ఎక్కడిదక్కడ స్తంభించిపోతుంది. కనక మనం భవిష్యత్‌లో ఏంచేయాలో ఆలోచించుకోవాలి.

సుభాస్‌తోపడుతున్న ఈ వివాదం, కుడి ఎడమపక్షాలకు సాగుతున్న సంఘర్షణగా, నే ననుకోవడంలేదు; లేదా వర్కింగుకమిటీ ఏకరూపంతో వుండాలా, మిశ్రమరూపంలో వుండాలా అన్న ప్రశ్న అసలేకాదు. ఇది కేవలం, సుభాస్, అతనిఅనుచరులుకొందరూ సాగిస్తున్న వ్యవహారం.

ఈ చిక్కు ఏరూపంలో తొలగినా ఒకటే, దీన్ని పరిష్కరించ డానికి మనం జాగ్రత్తగా ఈప్రశ్నలన్నిటిని నిర్దిష్టంగా, స్వతంత్రంగా యోచించుకోవలసివుంటుంది.

ఇదివరకు నేనువ్రాసినఉత్తరం మీకు అందిందనుకుంటాను. సుల్తానుఅహమ్మద్‌నుగురించి మీరు లక్నోకు ఫోనుచేశారని ఆశిస్తున్నాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
అ. క. అజాద్.

263. సుభాస్‌చంద్రబోస్‌వద్దనుంచి

జిల్గోరా పోస్టు,
ఏప్రియల్ 20, 1939

నా ప్రియమైన జవహర్,

నే నీవేళ గాంధీజీకి రెండుటెలిగ్రాములుయిచ్చాను; నే నీరోజున ఆయనకువ్రాసినఉత్తరంలో పేర్కొన్నవిషయాన్ని ఒక టెలిగ్రాములో పునరుద్ఘాటించాను. మీకు వాటి నకళ్ళను యిందుతోపాటు పంపిస్తున్నాను.

నేను పునరుద్ఘాటించిన టెలిగ్రాము, ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలను విడుదలచేయడంలేదు; మీపేరును నేను వాడుకున్నాను; అందుకు మీరు అభ్యంతరంపెట్టరని ఆశిస్తున్నాను.

గాంధీజీకి జ్వరం ఎలావుంటుందోనని నాకు గాభరాగావుంది; త్వరలోనే నిమ్మళిస్తుందని ఆశిస్తాను. కాని, జ్వరం అలాగేవుంటే—భగవంతుడు శమించుగాక—మనం ఏమిచేయాలి? ఈ ఆగంతుకాన్ని మనం ఎలా తప్పించుకోగలమో, దయవుంచి, మీరు సలహాయివ్వండి. ఆయన ఆరోగ్యం ఇప్పుడు చాలా సన్నగిల్లినందుకు నామనస్సు మరీ కలతచెందుతోంది. ఈవిషయంగురించి తప్పకుండా వ్రాయండి. రేపు 21వతేదీన నేను కలకత్తాకు బయలుదేరి వెడుతున్నాను.

ప్రేమతో, మీ
సుభాస్

264. సుభాస్‌చంద్రబోస్‌వద్దనుంచి మహాత్మాగాంధీకి

జిల్గోరాపోస్టు
మాన్‌భుమ్‌జిల్లా, బీహార్,
ఏప్రియల్ 20, 1939

నా ప్రియమైన మహాత్మాజీ,

నేను మీ కీరోజున ఈవిధంగా టెలిగ్రాం పంపించాను.

మహాత్మాగాంధీ, రాజకోట,

మీకు ఒంట్లో ఎలావుందోనని తెలుసుకుందుకు చాలా ఆతృత పడుతున్నాను. మీరు త్వరత్వరగా కోలుకోవాలని దేవుణ్ణిప్రార్థిస్తున్నాను. మనసమావేశం ఫలప్రదంకావాలని, సమష్టిలక్ష్యాన్ని సాధించడంకోసం అది, కాంగ్రెసువాదులమధ్య సహకారభావాన్ని పెంపొందింపచేయాలని, జవహర్‌లాల్జీ హృదయపూర్వకంగా వాంఛిస్తున్నారు. మనం త్వరలోనే కలకత్తాలో సమావేశంకానున్నాము కనక, ఈలోపున ఉత్తరప్రత్యుత్తరా

లను ప్రకటించడం అనవసరమని, అవాంఛనీయమని మే మిద్దరం భావించాము. ప్రణామాలు—సుభాస్."

మా ఇద్దరికీ గత మూడువారాలలో ఎన్నో ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరిగాయి. అవి, ఇంతవరకూ, వర్కింగుకమిటీనియమానికి ఏవిధంగానూ తోడ్పడలేదు. అయితే, అవి యింకొకవిధంగా, అంటే, బహుశా ఒకరి అభిప్రాయాలను యింకొకరు స్పష్టంగా తెలుసుకునేందుకు ఉపకరించి వుండవచ్చును. కాని, వర్కింగుకమిటీలేనిదే యిక ఒక్క అడుగుముందుకు సాగదు; కనక, ఈసమస్యను వెంటనే పరిష్కరించుకోవలసివుంటుంది. కాంగ్రెసువాదులు తమతమవిభేదాలను విస్మరించి, తక్షణమే సమైక్యం కావాలని, ప్రస్తుతజాతీయాంతర్జాతీయపరిస్థితులు ఉద్బోధిస్తున్నాయి. రోజుకు రోజూ అంతర్జాతీయపరిస్థితి ఏవిధంగా దిగజారిపోతున్నదో, మీకు నేను వేరే చెప్పనక్కర్లేదు.

యుద్ధప్రమాదపరిస్థితులనెపంతో, బ్రిటిష్‌పార్లమెంటు ప్రస్తుతం మనరాష్ట్రప్రభుత్వాలకున్న అధికారాన్ని, "సవరణచట్టం" ద్వారా కబళించడానికి సంసిద్ధమౌతోంది. ఏవిధంగా చూసినా మనల్ని, అత్యంత క్లిష్ట పరిస్థితులు ఎదుర్కొనబోతున్నాయి; ఇదివరకు మనం యిలాంటివాటిని చవిచూడలేదు; వీటినిఎదుర్కోవాలంటే, మనం మన విభేదాలను విస్మరించాలి; సమైక్యతను, క్రమశిక్షణను సాధించడానికి మనం శాయశక్తులా కృషిచేయాలి; మీరు ముందుకువచ్చి, నాయకత్వంవహించినపుడు మాత్రమే, ఇది సాధ్యపడుతుంది. అలాగ మీరు నాయకత్వాన్ని స్వీకరించినపుడు, మేమంతా, మాకుచేతనైనంతవరకు మీకు తోడ్పడతాము; మిమ్మల్ని అనుసరిస్తాము. దేశంలో, నేడు ఎంతవరకు అవినీతివున్నది, ఏప్రమాణంలో హింసాప్రవృత్తివున్నదిఅనేవిషయంలో మనకు అభిప్రాయభేదాలువుంటేవుండుగాక; కాని అవినీతిని నిర్మూలించడంలో, హింసాప్రవృత్తిని అరికట్టడంలో మీకూ మాకూ అభిప్రాయభేదాలులేవు. ఇక కార్యక్రమానికిసంబంధించినంతవరకూ, అది ఎలాగవుండాలో, కాంగ్రెసు, లేదా అఖిలభారతకాంగ్రెసుకమిటీ నిర్వచించవలసివుంటుంది. ఈ సంస్థలఎదుట తమ అభిప్రాయాలను స్వేచ్ఛగా ప్రకటించడానికి, అందరికీ

హక్కువున్నా, అంతిమనిర్ణయం వాటిమీదనే ఆధారపడివుంది. అదృ కనభావిలో మనల్ని ఎదుర్కొనబోతున్న క్లిష్టపరిస్థితులు, మన కార్యక్రమాన్ని నిర్ణయించడంలో ముఖ్యపాత్రవహిస్తాయని, ఇక యీవిషయంలో మనలోమనకు కార్యరంగానికిసంబంధించిన విభేదాలకు ఆస్కారంవుండ దని, నేను భావిస్తున్నాను.

కలకత్తాలోనో, కలకత్తాసమీపంలోనో అఖిలభారత కాంగ్రెసుసమావేశానికి ముందుగా, మనంయిద్దరం కలుసుకుంటామని ఆశిస్తున్నాను. ఆశతో ఆతృతతో నిరీక్షిస్తున్నాను. ఇప్పుడు ఏ సిద్ధాంత అభిప్రాయభేదాలున్నా, ఇదివరకు ఎన్నిఅభిప్రాయభేదాలు, అపార్థాలు పొడచూపినా, వాటినన్నిటిని విస్మరించి, మన మొకఅంగీకారానికివచ్చి, వర్కింగు కమిటీనియామకసమస్యను తక్షణం పరిష్కరించాలని బెంగాల్‌లోను, తదితరరాష్ట్రాలలోను సర్వేసర్వత్రా ఒకేఒకఅభిప్రాయం శీఘ్రగతిని వ్యాపిస్తోంది. పంత్‌తీర్మానంప్రకారం, వర్కింగ్‌కమిటీని నియమించే బాధ్యత మీమీద వుంది; ఆ బాధ్యతను మీరు స్వీకరించినపుడు, మేము, మా శాయశక్తులా తప్పక మీకు తోడ్పడతాము.

జవహర్ నిన్న యిక్కడకు వచ్చివెళ్ళారు. ప్రస్తుతపరిస్థితిని మేము సాకల్యంగా చర్చించాము. మా అభిప్రాయాలు ఒకేలాగవున్నందుకు నే నెంతో సంతోషించాను.

కలకత్తాకు ఆట్టే దూరంలోకాకుండా, ఏదోఒకస్టేషన్లో దిగి, ప్రశాంతంగా ఒకరోజు చర్చించడం మంచిదని మేం అభిప్రాయపడ్డాం. మీరు నాగపూర్ మీదుగా వస్తే, మిడ్నపూర్ (నాగపూర్ దగ్గర) అందుకు చాలా బాగుంటుంది; మీరు చియోకిమీదుగా వస్తే, బర్ద్వాన్ సమీపాన, ఎక్కడ కలుసుకుంటే బాగుంటుందో ఆలోచించాలి. ఈవిషయాన్ని గురించి మీకు తంతియిచ్చాను; మీ సమాధానంకోసం వేచివున్నాను. ఇవేవీ వీలుపడకపోతే, మనం కలకత్తాలో సమావేశమౌదాము. మన సంభాషణల్లో పాల్గొనవలసినదిగా, నేను జవహర్‌ను కోరాను; ఆయన అందు కంగీకరించారు.

మీకు జ్వరం ఎలావుందో, తెలుసుకునేందుకు ఆతృతపడుతున్నాను. త్వరలోనే తగ్గిపోవాలని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నాను.

గౌరవపూర్వక ప్రణామాలతో,

మీ ప్రేమపాత్రుడు,
సుభాస్.

265. సుభాస్‌చంద్రబోసువద్దనుంచి మహాత్మా గాంధీకి

మహాత్మా గాంధీ, రాజకోట,

ఏప్రియల్ 20, 1939

మీరు 27వతేదీన కలకత్తావస్తున్నందుకు ఎంతో ఆనందంగావుంది. మీకు ఎక్కడ యిష్టంగావుంటే, అక్కడ మీరు బసచేయవచ్చును; అభ్యంతరంలేదు. నగరంవెలుపల ఉద్యానభవనంలో దిగితే, మీకు సదుపాయంగావుంటుంది; ప్రజలకు వీలుగావుంటుంది. సతీష్‌బాబుతో సంప్రతించినతరువాత మీకు తంతియిస్తాను. జవహర్‌లాల్జీ నిన్న యిక్కడకు వచ్చివెళ్ళారు; మేమిద్దరం మిమ్మల్నికలుసుకుని మాట్లాడడానికి వీలుగా, కలకత్తాకుసమీపంలో ఎక్కడో ఒకచోట ఒకరోజుపాటు, మీ రాగితే బాగుంటుందని, మే మనుకుంటున్నాము. ఈ అభిప్రాయం మీకు నచ్చినట్లయితే, మీ రేమార్గానవస్తారో, తంతియిస్తే, ఏదోఒక వీలైనస్టేషన్లో, మీ రాగడానికి ఏర్పాట్లుచేస్తాను. 21 వతేదీన కలకత్తాకు బయలుదేరుతున్నాను.

సుభాస్.

266. శ్రీమతి ఆస్టర్‌వద్దనుంచి

లండన్,
మే 10, 1939.

ప్రియమైన పండిట్ జవహర్లాల్‌నెహ్రూ,

1933 సంవత్సరంలో నిర్బంధింపబడిన నాగజాతికన్య గైడెల్యూను గురించి మీరు నాతో గతవేసవిలో మాట్లాడినసంగతి మీకు జ్ఞాపకంవుండ

వచ్చును. ఆ పిల్ల 1930 లో జరిగిన మణిపూర్ ప్రయాణీకులహత్యా సందర్భంలో అరెస్టుగావింపబడింది. ఆమెకేసునుగురించి నేను ఇండియాఆఫీసు వారితో కొంతవరకు ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరిపాను. వారు కొంత దర్యాప్తుగావించి, నాకు ఎంతో వివరణపూర్వకమైన ఛోగట్టాను పంపించారు. క్లుప్తంగా చెప్పాలంటే, నాకు అందినసమాచారం యిది; జడోనంగ్ అనే ఒకవ్యక్తి తనకుతా నొక దేవదూతగా అభివర్ణించుకున్నాడు. ఆ దేవదూతకు ఈ పిల్ల పూజారిణిగా వ్యవహరించింది. ఈ హత్య జడోనంగ్‌మతదైవాలకు నరబలిగా జరిగింది. దానితో ఈ మతానుయాయులైన నాగజాతీయులు తమతెగవారిని సర్వనాశనంచేస్తారని 'కుక్కీలు' భయపడిపోయారు. ఈ హత్యలలో ఆ పిల్లకు ప్రమేయంవుందని తగినంత సాక్ష్యాధారాలు వున్నాయి. అదీగాక, ఆమె వయసులోవున్నపిల్ల. అందులోనూ జడోనంగ్‌ప్రభావానికి లోనైపోయింది. ఈ కారణాలవల్ల కోర్టువారు ఆమెకు మరణశిక్షవిధించారు.

ఇప్పటికీ నాగజాతీయులలో ఈ ఉద్యమం అణిగిపోలేదు. ఆమెను విడుదలచేస్తే, ఉద్యమం తలఎత్తుతుందనీ, ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో ఆమె విడుదల "అస్సాంరాష్ట్ర, మణిపూర్ సంస్థాన శాంతిభద్రతలకు ప్రమాదం కలిగిస్తుందని" అధికారులు భావిస్తున్నారు.

అదీకాక, ఈ తీర్పు సామ్రాజ్యప్రతినిధికి సంబంధించినదని, మణిపూర్ ఆంతరంగికవ్యవహారాలసమస్యఅనీ, దీనికీ బ్రిటిష్‌అధీన ప్రాంతాలకు సంబంధంలేదనీ, తాను 'ఘనతవహించినప్రభువు' నిర్ణయాన్ని ప్రశ్నించదలుచుకోదనీ ఇండియాకార్యదర్శి స్పష్టంగా చెబుతున్నాడు.

జడోనంగ్‌ప్రభావం తొలగిపోయింతరువాత, ఆ పిల్లను జైలులో వుంచడంకంటే, నిర్మాణసంస్కారయుతశిక్షణలో వుంచడం మంచిది కాదా! అని నేను ప్రశ్నించాను. అస్సాంజైలులో బోర్‌స్టల్ పద్ధతులను విద్యావిధానాన్ని ప్రవేశపెట్టారని నాకు సమాధానంవచ్చింది. ఆ పిల్లకేసులో నేను ఏసూచనచేసినా, వాటిని సామ్రాజ్యప్రతినిధి పరిశీలనార్థం తాము

పంపించగలమని అధికారులు నాకు వాగ్దానంచేశారు. ఈ సమాచారం అందడానికి నాను చాలాకాలంపట్టింది. అయినప్పటికి, నా ప్రయత్నాలు కొంతవరకు ఫలిస్తాయని నేను ఆశిస్తున్నాను.

మీ కూతురు, సోదరి క్షేమంగాఉన్నారని భావిస్తున్నాను.

మీ విశ్వాసపాత్రమైన
నాన్సీ ఆస్టర్

267. మావోసేటుంగ్ వద్దనుంచి

యూనాన్, షెన్సీ,
మే 24, 1939

జె. నెహ్రూ ఎస్క్వైర్
ఆనందభవనం,
అల్హాబాద్. యు. పి.

ప్రియమిత్రమా,

జపాన్‌సామ్రాజ్యవాదులకు వ్యతిరేకంగా పోరాడుతున్న చైనా దేశప్రజలను ఉత్సాహపరుస్తూ అభినందిస్తూ భారత జాతీయకాంగ్రెసు పంపిన సందేశం మాకు అందింది. డాక్టర్ అతల్‌నాయకత్వాన బయలు దేరిన వైద్యదళానికి స్వాగతమిచ్చేఅవకాశం ఆనందం మాకు కలిగింది.

భారతీయ వైద్యదళంవారు యిక్కడ అప్పుడే పనిప్రారంభించారనీ, అష్టమదళసైనికులందరూ వారికి హృదయపూర్వకంగా స్వాగతమిచ్చారనీ, వైద్యదళసభ్యులు మా కష్టాలను తాము సమంగా పంచుకుంటూ, అందరిహృదయాలను చూరగొంటున్నారనీ మేము మీకు తెలియజేయడానికి ఆనందిస్తున్నాము.

మాకుచేసిన వైద్య వస్తుసహాయానికి, భారతదేశ మహాప్రజలకు, భారతజాతీయ కాంగ్రెసుకు హృదయపూర్వకాభివందనాలను అందజేస్తున్నాం. జపానుసామ్రాజ్యవాదులను బయటకు పారద్రోలడానికి మాకు

తోడ్పడుతూ,ఆవిధంగా మీరూ, మేమూ కలిసి సామ్రాజ్యవాదులను పార ద్రోలగలమని వాగ్దానంచేసినందుకు భారతజాతీయకాంగ్రెసుకు, భారత ప్రజలకు మా కృతజ్ఞత తెలుపుతున్నాం.

మా అభివందనాలను, హృదయపూర్వకాభివాదాలను యింకొక సారి వ్యక్తపరుస్తున్నాం.

మీ విధేయుడు,
మావో.

268. వల్లభాయి పటేల్‌వద్దనుంచి

బొంబాయి,
జూలై 3, 1939.

నా ప్రియమైన జవహర్,

సర్ యస్. ఒకటవతారీఖున బాపూను కలిశారు. తన ప్రాదేశిక ప్రణాళికనుగురించి ఆయనతో సంభాషించారు. ఆ ప్రణాళికనుగురించి తనతో చర్చించనక్కరలేదని బాపూ ఆయనకు చెప్పారు. కాని, తనకు రాజేంద్రప్రసాదువద్దనుంచి కబురువచ్చిందనీ, సర్ యస్.,అతని ముస్లిం లీగుమిత్రులు మతసమస్యను పరిష్కరించాలనుకున్నట్లయితే వారు రాజేంద్రప్రసాద్‌తోనూ కాంగ్రెసుమిత్రులతోనూ సంప్రదించవచ్చునని, అయితే ఎవరూ మాటజారరాదనీ బాపూ తెలియజేశారు. సర్ యస్. ఈ రాత్రి మళ్ళీ వస్తారు, కాని దానివల్ల చేకూరేదేమీలేదు.

సరిహద్దురాష్ట్రానికు జూలై 5వతేదీనే బయలుదేరిరమ్మని బాద్‌షా ఖాన్, బాపూకు వైరుయిచ్చారు. అందుచేత బాపూ తన సరిహద్దురాష్ట్ర ప్రయాణాన్ని వాయిదావేసుకున్నారు.

'హరిజన్'లో అచ్చైన బాపూ 'యింటర్వ్యూ'ను పురస్కరించు కొని మీరు మీ ఓర్మిని పోగొట్టుకొని, ఆయనతో ఘాటుగా మాట్లాడారు. దానిపట్ల మీ రంత కోపోద్రిక్తులైనందుకూ, ఆయనపట్ల బేసబబుగా ఉన్నందుకు మేమంతా చాలా విచారించాము. ఇలాంటిసంఘటనలు ఒకటి

రెండు జరిగితే, యిక ఆయన ప్రజాజీవితంనుంచి నిర్గమించడానికి నిర్ణయించుకుంటారని మేము భయపడ్డాము. యిప్పుడు ఆయనవయస్సు 71; శక్తి చాలామటుకు సన్నగిలింది. మీ హృదయానికి గాయంతగిలితే ఆయన ఎంతో బాధపడతారు; మిమ్మల్ని ప్రేమిస్తున్నట్లుగా ఆయన యింకొకర్ని ప్రేమిస్తున్నారని నే ననుకోను. ఆయనచర్యలు మిమ్మల్నేమాత్రం ఖేదపెట్టినా, ఆయనహృదయం క్షోభిస్తుంది. తమలోతాము ఏమేమో ఆలోచిస్తూ మధనపడుతూవుంటారు. ఆనాటిసాయంకాలంనుంచీ తాము ప్రజారంగంనుంచి విరమించాలని ఆలోచిస్తూనేవున్నారు. ఈ ఆలోచనలకుతోడు పెరేన్, బరూచాల యిద్దరిప్రసంగం అగ్నిలోఆజ్యంపోసినట్లయింది. రాజన్‌బాబుకు కుర్‌షీద్ వ్రాసిన ఉత్తరం ఆయన్ని మరింత కార్యవిముఖుణ్ణిచేసింది.

ఆయన తొందరపడి ఏనిర్ణయంచేయకుండావుండేటందుకు నేనన్నివిధాల ప్రయత్నిస్తున్నాను; కాని ఆయనతత్వమేమిటో మీకు తెలుసు. ఆయన ఏమిటిచేస్తారో నేను చెప్పలేను.

ఈవిషయం మీకు తెలియజేయడం నా బాధ్యతగా నేను గుర్తించాను. మీతో ఆలోచించకుండా అలాంటి నిర్ణయమేమీతీసుకోవద్దని ఆయనకు మీరు ఉత్తరంవ్రాస్తే అలావ్రాయడం భావ్యమని మీ రనుకుంటే, ఆప్రకారం చేయండి.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
వల్లభాయ్.

269. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

సెగోన్, వార్ధా,
జూలై 29, 1939.

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

ధమ్మిప్రజలను నేను నడిపించడానికిబదులుగా వారిని నీచెంతకు పంపించాను. నా ప్రమేయంలేకుండా, ను వ్వీభారాన్నివహించాలని నా

అభిప్రాయం. కాంగ్రెసును గుర్తించకుండా, దాన్ని వేరుపాటుచేయాలని సంస్థానాలలో ప్రయత్నాలు కొనసాగుతున్నట్లగుపిస్తోంది. కనుక, సంస్థాన మహాసభలను ఏర్పాటుచేయాలనేఅభిప్రాయం పొడచూపుతోంది. మీ కమిటీతో సంప్రదించకుండా, సంస్థాన సంఘాలు లేదా మండలులు, తమంతటలాము స్వతంత్రించి పనిచేయరాదని, నేను హరిజన్‌లో సూచించాను. అంత అవసరమైతే, నువ్వుకోరితే అంటే నన్నొకవిష యాన్నడిగినపుడు, నేను జోక్యం కలిగించుకుంటాను; వర్కింగుకమిటీ విషయంలోకూడా అంతే. గ్వాలియర్ వ్యక్తులతో కూడా నిన్న నే నిలాగే చెప్పాను. మీ కమిటీ సరిగా పనిచేయాలంటే, దాన్ని కాస్త పునర్ని ర్మించవలసివుంటుంది.

ఇంతాచేసి, నేను కాశ్మీర్ వెళ్ళలేకపోయాను. షేక్ అబ్దుల్లాకు అతనిమిత్రులకు నేను ప్రభుత్వఅతిథిగావుండడం కిట్టదు. నా గత అనుభ వాన్ని పురస్కరించుకుని, యిందుకు షేక్ అబ్దుల్లా ఆమోదిస్తాడన్న భావంతో, నేను ప్రభుత్వ ఆహ్వానాన్ని అంగీకరించాను. కాని, నేను పొర పాటుపడ్డానని తర్వాత తెలుసుకున్నాను. కనుక, ప్రభుత్వఆతిథ్యాన్ని తిర స్కరించి, షేకు ఆతిథ్యాన్ని అంగీకరించాను. ప్రభుత్వం తన ఆశ్చ ర్యాన్ని వెలిబుచ్చింది. ఇక, ఈ ప్రయాణమే మానుకుందామని నిశ్చ యించుకున్నాను. నేను రెండువిధాలుగా తెలివితక్కువతనాన్ని ప్రదర్శిం చాను. నువ్వు వెంటరాకుండా నేను అక్కడకు వెళ్ళబోవడం, షేక్ అబ్దుల్లాఅనుమతిలేకుండా, ప్రభుత్వఆహ్వానాన్ని అంగీకరించడం—ఈ రెండూ సాహసకృత్యాలే మరి. ప్రభుత్వఆహ్వానాన్ని అంగీకరించడం ద్వారా, నేను ప్రజలకు సేవచేయగలనని భావించాను. షేక్ అబ్దుల్లాతో, అతనిమిత్రులతో నాకుగల పరిచయం, నన్ను సంతృప్తిపరచలేదని నేను చెప్పకతప్పదు. మా అందరికీ, వాళ్ళు బేసబబైన మనుష్యులుగా కనిపిస్తున్నారు. ఖాన్ సాహేబ్ వారితో చర్చించిచూశారు. కాని ఫలితం లేకపోయింది.

నీ సింహళయాత్ర జయప్రదమైనది. నీ యాత్రవల్ల చేకూరిన సద్యఃఫలితం ఏమిటని నే నాలోచించడంలేదు. నిన్ను బర్మాకు పంపించ

మని సాలేఖ్ త్యాబ్జీ నాతో చెప్పారు; దక్షిణాఫ్రికాకు వెళితే బాగుంటుందని ఆండ్రూస్ అంటున్నారు. కాంగ్రెసుప్రతినిధివర్గాన్ని సింహళానికి పంపించాలన్నకోరిక నామటుకునాకే కలిగింది; కాని, ఈ రెండింటివిషయంలోనూ ఇతరులు చెప్పినా, నాకు అలాంటికోరిక కలుగలేదు. మనం సమావేశమైనపుడు వీటినిగురించి మాట్లాడుకుందాము. నువ్వూ, కృష్ణా కులాసాగా వున్నారని ఆశిస్తున్నాను.

ప్రేమతో,
బాపు.

270. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

సేగోన్, వార్ధా.
ఆగస్టు 11, 1939

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

ప్లానింగ్‌కమిటీనిగురించి వర్కింగుకమిటీసమక్షంలో నీతో మాట్లాడ్డానికి నా కంత యిష్టంలేకపోయింది. ఆవిషయం యింకొకసారి మాట్లాడదామనుకున్నాను. నీతో మాట్లాడినపిదప, శంకరలాల్ యీవేళప్రొద్దుట ఇక్కడకు వచ్చాడు. వస్తూ యీవిషయమై, తాను కృపలానీకివ్రాసిన ఉత్తరపునకలును తీసుకవచ్చాడు. అతనుచెప్పిన అభ్యంతరంపట్ల సానుభూతి ఉంది. కమిటీచేస్తున్నకృషిని నేను మెచ్చుకోలేకపోతున్నాను. అసలు అదంటేఏమిటోనాకుఅర్థంకాకుండావుంది. కమిటీఏర్పాటుకుదోహదపడిన తీర్మానానికిఅనుగుణంగా అది పనిచేస్తున్నదో లేదో నాకు తెలియదు. అది చేస్తున్న పనులనుగురించి వర్కింగ్‌కమిటీకి తెలుపుతున్నదీ, లేనిదీ నాకు తెలియదు. అనేకఉపసంఘాలుఏర్పడడంవల్ల ప్రయోజనమేమిటో నాకర్థం కాకుండావుంది. నిరర్థకమైనపనులకోసం చాలాడబ్బు, శ్రమ వినియోగపడుతున్నవని నే ననుకుంటున్నాను. ఇవీ నా సందేహాలు. సందేహనివృత్తి కోసం నే నెదురుచూస్తున్నాను. ఇప్పుడు నీ మనస్సంతా చైనాలోవుందని

నాకు తెలుసు. నీ ఉద్దేశాలేమిటో షా చెప్పగలడని నీవనుకుంటే, అతనివల్ల తెలుసుకొనడానికి ప్రయత్నిస్తాను. లేదంటావా, నువ్వు యాత్రముగించు కొని వచ్చేవరకు ఆగమంటే ఆగుతాను. దేవుడు నిన్ను కాపాడుతూ, నీ మాతృదేశానికి నిన్ను సురక్షితంగా చేర్చుగాక !

ప్రేమతో,
బాపు

271 అబుల్‌కలాం అజాద్ నుంచి

కలకత్తా,
ఆగస్టు 17, 1939

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

మీ ఉత్తరానికి నా ధన్యవాదాలు. మీ అలహాబాద్ చిరునామాకు వెంట వెంటనే వరసవరసగా రెండువుత్తరాలు నేను వ్రాశాను. అవి మీకు అందేయనుకుంటాను.

నా ఉత్తరాన్ని రాజేంద్రబాబు కమిటీముందు పెట్టారో లేదో నాకు తెలియదు. సమావేశానికి నేను హాజరుకాకుంటే, నా అభిప్రాయాన్ని తెలుపవలసిందిగా, ఆయన, వల్లభాయ్ నన్ను బలవంతంపెట్టారు. కనుక నా అభిప్రాయాలు సవివరంగా వ్రాసి పంపించాను. సుభాస్‌బాబువైఖరి పూర్తిగా తప్పని నా అభిప్రాయం. వర్కింగుకమిటీ తన అభిప్రాయాన్ని తాను వ్యక్తంచేయడం అవసరం. కాని ఈసమయంలో అంత ఖచ్చితంగా వుండకూడదని నేను సూచించాను. మీరు యు. పి. లో ఆమోదించిన తీర్మానపద్ధతిలోనే, వర్కింగుకమిటి ఒక తీర్మానాన్ని ఆమోదించాలని, మిగిలినవిషయం అధ్యక్షునికి ఒదిలిపెట్టాలని ప్రతిపాదించాను అప్పుడు అధ్యక్షుడు వారితో ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరుపవచ్చును. కమిటీ తీర్మానాన్ని వారు ఆమోదించినట్లయితే, అతను మిగతాచర్యలను మానుకోవచ్చు. దీనికిసైతం వా రంగీకరించకపోతే, ప్రస్తుత పదవులనుంచి వారినితొలగించవచ్చును. కాని, వచ్చేసంవత్సరం ఎన్నికలకునిలబడడానికి వారికి ఎట్టిఅభ్యంతరం వుండకూడదు.

ఈవిషయంలో మీరు జోక్యంచేసుకుంటారని నేను భావిస్తూ, మీకు ఫోనుచేశాను. కాని యిప్పుడు మీరు దీనికి దూరంగావుండిపోయారు. మీ అంగీకారంతో ప్రమేయంలేకుండా నే నిర్ణయం జరిగింది.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
అ. క. అజాద్.

272. మదాం సన్–యట్–సేనువద్దనుంచి

ది చైనా డిఫెన్సులీగ్,
సెంట్రల్ కమిటీ,
హాంకాంగ్,
సెప్టెంబరు 15, 1939.

ప్రియమిత్రమా,

మీకు చైనాలో స్వాగతం యివ్వలేకపోయినందుకు నే నెంత నిరాశపడ్డానో వ్యక్తంచేయడానికి నాలుగువాక్యాలు వ్రాస్తున్నాను. మీరు చుంకింగ్‌లోవుండగా, నే నొక సందేశం పంపించాను. అది మీకు అందనట్లు డాక్టరు ముఖర్జీవల్ల నే నిప్పుడే తెలుసుకున్నాను. విమానంలో బయలుదేరి మీ దగ్గరకు వద్దామని, నే ననుకుంటూవుండగా, మీరు మీ మాతృదేశానికి వెళ్ళిపోతున్నట్లుపత్రికల్లోవార్తపడింది. సరే, ఏమైనప్పటికి మనం అచిరకాలంలోనే కలుసుకుంటామని విశ్వసిస్తున్నాను. స్వతంత్ర చైనాదేశానికి మిమ్మల్ని ఆహ్వానించే మహాభాగ్యం త్వరలోనే లభిస్తుందని ఆశతో ఎదురుచూస్తున్నాను.

మా సహాయార్థం యూరప్‌నుంచి కొన్ని మందులూ అవీ వచ్చాయి. కాని, అవి చాలవు. వైద్యసహాయవిషయమై మీ దేశం ఏవిధంగా మాకు తోడ్పడివుందో డాక్టరు ముఖర్జీతో నేను చాలాసేపు మాట్లాడాను. మా సంభాషణలను, ఆయన మీకు పూర్తిగా తెలియజేస్తారని నే ననుకుంటున్నాను. చైనా డిఫెన్సులీగుశాఖ నొకదానిని భారతదేశంలో నెలకొల్పడం గురించి నే నాయనతో చర్చించాను. ఆవిషయంకూడా ఆయన మీకు వివ

రిస్తారు. ప్రస్తుత క్లిష్టపరిస్థితులలో మా సంస్థను యిక్కడినుంచి కున్మింగుకో లేదా క్వీలిన్‌కో మేము మార్చుకోవచ్చును. అలా మార్చినపుడు మీ కా విషయం తెల్పుతాము.

మీ నాయకత్వాన జరుగుతున్న కృషిని నేను జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తున్నాను. మీ లక్ష్యమే మా చైనాదేశలక్ష్యం. మీ ఉద్యమపురోగతిని నేను గమనిస్తున్నాను.

హృదయపూర్వకాభివందనాలు.

మీ విశ్వాసపాత్రురాలు,
సూంగ్-చింగ్-లింగ్

273 మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

సేవాగ్రాం, వార్ధా
సెప్టెంబరు 18, 1939

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

ఇదిగో, యిందుతో చాంగ్‌కై షేక్‌కు నేనువ్రాసిన ఉత్తరాన్ని నీకు పంపుతున్నాను. నే ననుకున్నదానికంటే, ఉత్తరం చాలావరకు పెరిగిపోయింది. యీ ఉత్తరంతోపాటు బహుశా, ఒక 'సైప్డు'కాపీని పంపిస్తే బాగుంటుందనుకుంటాను.

మహదేవ్ నిన్న మద్రాసుకు వెళ్ళేడు.

ప్రేమతో,
బాపు

274. కృష్ణ కృపలానికి

ఆనందభవనం,
అల్హాబాద్
సెప్టెంబరు 29, 1939

నా ప్రియమైన కృష్ణ,

మీరు సెప్టెంబరు 25వతేదీన వ్రాసిన ఉత్తరం యిప్పుడే అందింది. పనితొందరలోవున్నమనిషినిసైతం మీరు అంతగా మన్నించే

టట్లుకనపడదు. ప్రస్తుతం నే నావిషయంగురించి, అది ముఖ్యమైనదే అయినా, మీకు ఉత్తరం వ్రాయకుండావుండేవాణ్ణి; క్షమించమని కోరే వాణ్ణి. కాని, మీకు ప్రొఫెసరు సాహా వ్రాసినఉత్తరం నన్నలాగ వూరుకో నివ్వడంలేదు. అందులోపేర్కొన్నవిషయాలు యధార్థమైనవికావు; నేను మౌనంవహించి వూరుకుంటే, అనేక దురభిప్రాయాలు తలఎత్తుతాయి. ప్లానింగుకమిటీలో నేను వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలు ఒకతీరునవుండగా, ఆయన వాటిని యింకొకతీరుగా తనలేఖలో ఉల్లేఖించారు. ఇది దురభి ప్రాయాలకి ఆస్కారమిస్తుంది.

యిప్పుడు ఈవిషయంగురించి పూర్తిగా వ్రాయలేనేమోనని అను కుంటున్నాను. ప్రొఫెసరు సాహాకు, యితరుల కలిగిన దురభిప్రాయాలను పోగొట్టడానికిమాత్రం ప్రయత్నిస్తాను.

ప్లానింగుకమిటీసమావేశాల్లో ఎప్పుడూ, ఏస్థితిలోనూ ప్రత్యేకించి గాంధీజీసిద్ధాంతాలనుగురించి చర్చ జరగలేదు. కాంగ్రెసుతీర్మానాలలో పొందుపరచబడిన కాంగ్రెసుసిద్ధాంతాలనుగురించి మేము చర్చించాం. గత 20సంవత్సరాలుగా కాంగ్రెసుపై అధికప్రభావాన్ని నెరపుతున్న గాంధీజీ సిద్ధాంతాలను ఆవిధంగా, పరోక్షంగా మేము మా చర్చల్లో పరామర్శిం చాము. గాంధీజీసిద్ధాంతాలు శ్రీ కుమారప్పకంటే, లేదా మరెవరికంటె నా కెక్కువ తెలుసునని నే నెన్నడూ చెప్పుకోలేదు. విశేషించి యీ ప్రత్యేక విషయంలో గాంధీజీఅభిప్రాయాన్నిగురించి నాకంటె ఎక్కువ అధికారి కంగా మాట్లాడడానికి శ్రీ కుమారప్పకు అర్హతవుందని నే ననుకుంటు న్నాను. కుటీరపరిశ్రమలకృషిలో ఆయనకు గాంధీజీతో చాలాసంవత్స రాలనుంచీ సన్నిహితసంబంధముంది. కనుక ఆయనకు కుటీరపరిశ్రమల గురించి, గాంధీజీఅభిప్రాయాలగురించి మాట్లాడడానికి సంపూర్ణ అధికార ముంది.

భారీపరిశ్రమలకు కాంగ్రెసు ఎన్నడూ తనవ్యతిరేకతను ప్రకటించ లేదనీ,అనేకకారణాలవల్ల కుటీరపరిశ్రమలఆవశ్యకతను గట్టిగాపేర్కొన్న దనిమాత్రమే నేను ప్లానింగుకమిటీసమావేశంలోచెప్పాను. భారీపరిశ్రమల అభివృద్ధిలో వ్యక్తిగతంగా నాకు నమ్మకముంది. అయినప్పటికి ఆర్థిక,

సామాజిక, రాజకీయకారణాలను పురస్కరించుకొని, నేను ఖాదీఉద్య మాన్ని తదితర గ్రామపరిశ్రమలను హృదయపూర్వకంగా బలపరిచాను. ఈ రెండుపరిశ్రమలకు అభివృద్ధిపరిణామాలలో అప్పుడప్పుడు సంఘర్షణ కలిగితే కలగవచ్చునని, వీటిమధ్య ప్రధానసంఘర్షణ వుండదని నేను భావించాను; ఈవిషయంలో గాంధీజీదృక్పథానికి నేనంతగా ప్రాతి నిధ్యంవహించను. కాని ఆచరణలో యింతవరకు యీ రెండుదృక్పథాల మధ్య ప్రత్యేకమైన సంఘర్షణఅంటూ రాలేదు.

కొన్ని ప్రత్యేకమైన కీలక, ప్రధానపరిశ్రమలు, రక్షణపరిశ్రమలు వినిమయవస్తువులను ఉత్పత్తిచేసేపరిశ్రమలు భారీఎత్తున కొనసాగించ వలసివుంటుందని నా దృఢాభిప్రాయం. మరికొన్నిపరిశ్రమలు భారీఎత్తున కొనసాగించవచ్చును; లేదా వాటిని లఘుపరిశ్రమలుగా, కుటీరపరిశ్ర మలుగా నిర్వహించవచ్చును. కుటీరపరిశ్రమలనుగురించి అభిప్రాయ భేదాలువస్తే రావచ్చును. తాత్త్వికసిద్ధాంతంలో, దృక్పథంలోవున్నభేదాన్ని అనుసరించి, ఆ భేదాలు వుత్పన్నమౌతున్నాయి. తాత్త్వికసిద్ధాంత దృక్ప థాలలోభేదాలకు శ్రీ కుమారప్ప అధికప్రాముఖ్యమిస్తున్నట్లు నాకు ద్యోతక మౌతోంది, ఆధునిక పెట్టుబడిదారీ భారీపరిశ్రమవిధానం హింసపై ఆధార పడివుందని; వస్తుపంపకంసమస్యను అది నిర్లక్ష్యంచేస్తున్నదనీ ఆయన వాదిస్తున్నారు. ఈ అభిప్రాయంతో నేను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నాను. కుటీరపరిశ్రమలు అభివృద్ధిచెందడంతోపాటు వస్తుపంపకవిధానం సక్ర మంగా ఆచరణకువస్తుందని, హింసాప్రవృత్తి అంతకంటె తగ్గుతుందని యిదే దానికి పరిష్కారమార్గమని ఆయన చెబుతున్నారు. దీనితోకూడా నే నేకీభవిస్తాను; కాని యిది అట్టే దూరం వెళ్ళదు. కొద్దిమందివ్యక్తుల చేతులలో సంపదలు పోగుపడడానికి, గుత్తవ్యాపారం, హింసాప్రవృత్తి నెలకొనడానికి కారణం ప్రస్తుత ఆర్థికవ్యవస్థే. అదే వీటిని తయారు చేసింది. ఈ దోపిడివిధానాన్ని, అన్యాయాన్ని భారీపరిశ్రమలు తెచ్చిపెట్ట లేదు. వాటిని ధనవంతులు, పెట్టుబడిదారులు తమ స్వార్థప్రయోజనాల కోసం వినియోగించుకోవడంవల్ల యీ దుష్ఫలితాలు కలుగుతున్నాయి.

మానవునినిర్మాణశక్తిని విధ్వంసకరశక్తిని పెద్దపెద్ద యంత్రాలు

హెచ్చిస్తూ, మంచికీ చెడుకీ అవి ఉపయోగపడుతున్నాయనేమాట నిజమే. కాని యంత్రాలను చెడుకు ఉపయోగించుకోకుండా, వాటివల్ల కీడుమూడ కుండాచేయడానికి వీలువుంది; పెట్టుబడిదారీ ఆర్థికస్వరూపాన్ని మార్చడం వల్ల ఇది సాధ్యపడుతుందని నేను భావిస్తున్నాను. ఆస్తులపై వ్యక్తిగత యాజమాన్యం, సంపదలనార్జించిపెట్టే సామాజికవిధానం పరస్పరపోటీ లను, పరపీడనను తెచ్చిపెట్టాయి; వీటికి అవే ప్రధానకారణం, సామ్య వాద సామాజికవ్యవస్థ నెలకొనిననాడు, ఈ చెడుగు నశిస్తుంది; యంత్రాలవల్ల చేకూరిన సౌలభ్యం మంచీ మిగులుతుంది.

అవును; భారీయంత్రాలలో, భారీపరిశ్రమలలో స్వతస్సిద్ధంగాకొన్ని ప్రత్యేకమైన ప్రమాదాలున్నాయని అనుకుంటాను. ఒకేచోట అధికారాన్ని కేంద్రీకృతంచేసేలక్షణం ద్యోతకమవుతుంది; ఈ అధికారకేంద్రీకరణ పూర్తిగాతొలగింపచేయవచ్చునని, నేను గట్టిగా చెప్పలేను. కాని, భారీ యంత్రాలులేనిప్రపంచాన్ని నే నూహించలేను; అభివృద్ధిచెందుతున్న ఏ దేశమూ యివి లేకుండా, పురోగమించగలుగుతున్నాయని నే ననుకోవడం లేదు. ఇవిలేకుండావుండడం సాధ్యమేఅయినప్పటికీ,తత్ఫలితంగా ఉత్పత్తి ఘోరంగా పడిపోతుంది; జీవనస్థాయి ఎంతో దిగజారిపోతుంది. ఒక దేశం పారిశ్రామికంకాకుండా మనగలుగుతుందని భావించినట్లయితే, ఆ దేశం ఆర్థికంగా యింకొకదేశంమీద ఆధారపడవలసివస్తుంది; అంత కంటె పారిశ్రామికవంతమైన ఇతరదేశాల కది ఎరఅవుతుంది; అవి దానిని కొల్లగొడతాయి; పీల్చిపిప్పిచేస్తాయి. గ్రామపరిశ్రమలను విస్తృత ప్రాతిపదికపై నెలకొల్పి, అభివృద్ధిచేయడానికి, ఆర్థిక రాజకీయాధి కారాలు వుండాలనేది స్పష్టం. కేవలం కుటీరపరిశ్రమలనుమాత్రమేఅంటి పెట్టుకునివున్నదేశం, ఆర్థికంగా రాజకీయంగా ఎట్టిఅధికారాన్ని ఎన్నడూ పొందజాలదు; తత్ఫలితంగా, తాను వాంఛిస్తున్న కుటీరపరిశ్రమలను సైతం అది కొనసాగించలేదు.

కనుక, భారీయంత్రాలను ఉపయోగించుకోవడం, వాటివినియో గాన్ని ప్రోత్సహించడం, తద్వారా భారతదేశాన్ని పారిశ్రామికంచేయడం వాంఛనీయమని అత్యవసరమని నేను తలపోస్తున్నాను. ఇలాగ పారిశ్రా

మికంచేయడంలో అంతా సరిపోతుందని, భారతదేశంలో విస్తృతప్రాతిపది
కపై కుటీరపరిశ్రమలను నెలకొల్పేఆవశ్యకత తీరిపోతుందని నే నను
కోవడంలేదు; ఈ కుటీరపరిశ్రమలను విస్తృతప్రాతిపదికపై స్వతంత్ర
భాగాలుగా అభివృద్ధిచేయాలని నే నంగీకరిస్తున్నాను. రానున్న ఒకటి
రెండుతరాలలో విజ్ఞానశాస్త్రం ఏమి సాధిస్తుందో నేను చెప్పలేను; కాని
భారతదేశంలో భారీపరిశ్రమలతోపాటు కుటీరపరిశ్రమలు నెలకొనాలని,
వాటిని అన్నివిధాలా ప్రోత్సహించాలనీ, యిది అత్యవసరమనీ నేను
అభిప్రాయపడుతున్నాను. కనుక, ఈసమస్య జటిలమైనదికాదు; భారీపరి
శ్రమల కుటీరపరిశ్రమలమధ్య సమన్వయంసాధించడమే వున్నసమస్య.
ఇది ప్రభుత్వప్రణాళికపై ఆధారపడివుంటుంది. అరాజకంగాఉన్న
ప్రస్తుతపెట్టుబడిదారీవిధానంక్రింద ఈ సమస్య సంతృప్తికరంగా పరిష్క-
రింపబడజాలదు.

పరిశ్రమలవిషయమై నా అభిప్రాయాలను నేను క్లుప్తంగా తేటప
రచడానికి ప్రయత్నించాను. ఇంకొకరిఅభిప్రాయాలకు నేను ప్రాతి
నిధ్యంవహించి, భాష్యంచెబుతున్నానని నే ననుకోవడంలేదు; కాని కుటీర
పరిశ్రమలు కావాలని కోరేవారి మౌలికసిద్ధాంతాలతో, ప్రధానదృక్పథంతో
నేను ఏకీభవించకపోయినా, వారితో నేను సులభంగా పూర్తిగా సహక
రించడానికి నాకు సాధ్యమేనని నే ననుకుంటున్నాను.

దురదృష్టవశాత్తూ, మనం ప్రస్తుతం సామ్యవాదవ్యవస్థతో వ్యవ
హారం నెరపడంలేదు; పెట్టుబడిదారీవిధానం శిథిలమౌతున్నసమయంతో
ఒకదశనుంచి యింకొకదశకు మనం సాగిపోతున్నాము. ఈ పరివర్తన
దశ అనేక కష్టాలకు కారణభూతమౌతున్నది. ఏపరిస్థితిలోనైనప్పటికీ,
మనం కాంగ్రెసుసూచించినసిద్ధాంతాలను అనువర్తింపచేయవలసివుం
టుంది; అనగా, కీలకపరిశ్రమలను, వాణిజ్యవ్యవహారాలను, ఎగుమతి
దిగుమతులను ప్రభుత్వం తన అధీనంలోవుంచుకోవలసివుంటుంది. ప్రభు
త్వం వీటిపై అధికారాన్ని వహించాలి; లేదా వీటిని తన అదుపులోవుం
చుకోవాలి. కీలకపరిశ్రమలు అనేమాటకు అన్ని ప్రధానపరిశ్రమలు అని
కనక అర్థమైనట్లయితే, మనం చాలావరకు సామాజికపరంచేసినట్లు

వుతుంది. వ్యక్తిగతయాజమాన్యంక్రింద నిర్వహింపబడుతున్న భారీపరిశ్రమలకు, కుటీరపరిశ్రమలకు మధ్య వైరుధ్యంవచ్చినప్పుడు, ప్రభుత్వం ఆ భారీపరిశ్రమలపై యాజమాన్యంవహించాలని, లేదా వానిని తన అదుపులోపెట్టుకోవాలని, ఇది అవసరమని నేను సూచిస్తున్నాను. అలాగ ప్రభుత్వం చేసినపుడు, తనకు నచ్చినరీతిని ఒకవిధానాన్ని స్వీకరించడానికి అధికారం, స్వేచ్ఛా వుంటుంది; ఈ రెండుపరిశ్రమలమధ్య సమన్వయాన్ని సాధించడానికి వీలుకలుగుతుంది.

గత ఇరవై సంవత్సరాలుగా కాంగ్రెసు అనుసరిస్తూవచ్చిన విధానాల అనుభవం, భారతదేశానికి ఆర్థికంగా సాంఘికంగా ఎంతో ఉపకరించిందని నా విశ్వాసం. భారీపరిశ్రమలు శక్తిస్తోమతలు కలవి కనుక, వాటిఅభివృద్ధిని అవి సాధించుకోగలవని, కుటీరపరిశ్రమలు అలాంటివి కావుకనుక, వాటివిషయమై ఎక్కువ జాగ్రత్తతీసుకోవాలని కాంగ్రెసు భావించింది; ఈ భావంతోనే అది పనిచేస్తూవచ్చింది. ఏపరిస్థితులలో యిది సంభావ్యమైనదో, మనం జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి. ఆ పరిస్థితులను మినహాయించి మన మీ విషయాన్ని అర్థంచేసుకోకూడదు. మనసంస్థ ఆధికారకమైనదికాదు; దేశ ఆర్థికస్వరూపాన్ని మనం మనచేతులతో చక్కదిద్దడంలేదు. దానిపై మనకు అధికారంలేదు. ఇలాంటిపరిస్థితులలో భారీపరిశ్రమలను ప్రోత్సహించడమంటే, వ్యక్తిగతపెట్టుబడులను, తరుచుగా విదేశీపెట్టుబడులను ప్రోత్సహించడమని అర్థం. భారతదేశంలో నిరుపయోగమౌతున్న మానవశక్తిని, వ్యర్థమౌతున్న కాలాన్నిచక్కగా వినియోగించుకుంటూ, ఉత్పత్తిని పెంపొందింపచేయడమొక్కటే మన లక్ష్యంకాదు; ఇలాగ ఉత్పత్తిని పెంపొందింపచేస్తూ, భారతీయులు తమ కాళ్ళపై తాము నిలబడేటట్లుచేయడమే మన ఆశయం. ఈమార్గంలో కాంగ్రెసు చాలావరకు విజయాన్ని సాధించింది.

ఈవిషయాన్ని మనం కేవలం సిద్ధాంతంగా భావించి, గాలిలోనిలబెట్టి ఆలోచించకూడదు; దేశంలోవున్న జీవితయథార్థాలకు, పరిస్థితులకు దీనిని అన్వయింపచేయాలి. మానవవిలువలను మనం నిర్లక్ష్యంచేయలేము; ప్రస్తుతం చైనాలో కుటీరపరిశ్రమలపట్ల ప్రత్యేకమైనశ్రద్ధ లేదు;

కాని కుటీరపరిశ్రమలను త్వరితగతిని అభివృద్ధిచేయడానికి, చైనావారిని తమదేశపరిస్థితులు బలవంతపెట్టాయి; మన గ్రామపరిశ్రమోద్యమంపట్ల వారికి అమితమైన ఆసక్తివుంది; మన నిపుణులను కొందరిని చైనాకు పంపించవలసినదిగా వారు నన్ను కోరారు; మన గ్రామపరిశ్రమలపద్ధతులను ఆకళించుకుందుకు, కొందరు చైనావారు మనదేశానికి వచ్చే అవకాశంవుంది.

కుటీరపరిశ్రమలు ప్రాచీనపద్ధతులమీద ఆధారపడకూడదని, ప్రొఫెసర్ సాహా చెబుతున్నారు. అలా అవి ఆధారపడివుండాలని ఎవరూ చెప్పరు. విజ్ఞానశాస్త్రం సాధించిన సరిక్రొత్తసాధనాలను, యిందుకు వినియోగించుకోవాలి. కాని ఇలాచేయడంలో ఈ సాధనాలు గ్రామీణ ప్రజలకు అందుబాటులోవుంటాయా వుండవా అన్నవిషయం దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి. వారికి అందుబాటులోలేని సాధనాలను ప్రవేశపెట్టి, ప్రయోజనంపొందడం కష్టం. గ్రామంలో సులభంగా చౌకగా శక్తి లభిస్తున్నపుడు, దాన్ని పూర్తిగా సద్వినియోగంచేసుకోవాలి. కుటీరపరిశ్రమలకు సంబంధించిన ఆధునికయంత్రాలధరలు చుక్కలకంటుతున్నపుడు, లేదా వాటిని గ్రామంలో మరామత్తుచేయడం కష్టతరమౌతున్నపుడు, ప్రస్తుత పరిస్థితులలో అవి గ్రామస్తుల కంతగా ఉపకరించవు. పాతపద్ధతిలో వున్నా సరే. సామాన్యమైనయంత్రం అతనికి అందుబాటులోవుంటే అదే చాలును; తీరికవేళల్లో రాట్నంలాంటియంత్రంతో నూలువడుకుకుంటాడు. కనక, అసలు లేనిదానికన్న, ఏదోఒకటి వున్నట్లువుంటుంది. ఏమైనప్పటికీ, అన్నివిధాలా అందుబాటులోవుండే అనువైన యంత్రాన్ని గ్రామస్తునికి యివ్వాలి.

ప్రొఫెసరు సాహా ఈవిషయంలో జపానును ఉదహరించారు; కాని, ఈ ఉదాహరణ అంతగా ఆనందకరమైనదికాదు. అక్కడ కుటీర పరిశ్రమలు లేవు; పరిశ్రమలవికేంద్రీకరణమాత్రమే వుంది. భారీఎత్తున పారిశ్రామికవంతం కావాలనుకుంటున్నపుడు దానికిబదులుగా ఇది ఎంత వరకు తోడ్పడగలదో సందేహాస్పదం.

కీలకపరిశ్రమలు విదేశీయపెట్టుబడిదారుల దోపిడీదారుల చేతులలో వున్నట్లుగా, భారతదేశంలో కొందరు గమనించడంలేదని, ప్రొఫెసర్ సాహా ఊహిస్తున్నారు. దీనికి మన నాయకులు బాధ్యులన్నట్లుగా ఆయన వారిని దుయ్యబట్టుకుంటున్నారు. ఇది నిజంగా ఆశ్చర్యకరమైనవిషయం; భారతదేశంలో ఏమిజరుగుతున్నదో, ప్రొఫెసర్ సాహా గమనిస్తున్నట్లు తోచదు. ఇది పెద్దపరిశ్రమకు, చిన్నపరిశ్రమకు సంబంధించిన సమస్య కాదు; మనదేశంలో విదేశపెట్టుబడులు పెరగడం ఏ భారతీయుడూ హర్షించడు; అతని కిది అమిత విచారకరంగావుంటుంది. వీటిని అరికట్టడానికి నిరంతరప్రయత్నం కొనసాగుతూనేవుంది. పెద్దపెద్ద పారిశ్రామికుల—అందులో హెచ్చుమంధి విదేశపారిశ్రామికులచేతిలో మన కాంగ్రెసుమంత్రులు కేవలం కీలుబొమ్మలని ఆయన సందర్భశుద్ధి లేకుండా చెబుతున్నారు; మన మంత్రులు కొన్నిపరిస్థితులవల్ల అనేక విధాల కీలుబొమ్మలుగా వున్నారన్నవిషయం నిజమే; తమకు తోచిన విధంగా ప్రవర్తించలేకపోతున్నమాట యధార్థమే; ఏ ప్రభుత్వమైనా నేడు పెట్టుబడిదారీ ఆర్థికవిధానానికి చాలావరకు కట్టుబడివుండిపోతోంది. అంతేకాని మన మంత్రులు మొగలాయీపాదుషాలవలె మన విదేశవ్యాపారాన్ని విదేశసాహసపరులచేతులలో పెడుతున్నారని ఘోరమైన నేరాన్ని చేస్తున్నారని అనడం వింతగావుంది. వింతగావుండడమేకాదు, భారతదేశ యిటీవలచరిత్రలోజరిగిన ఆర్థిక రాజకీయ సాంఘికసంఘటనల అజ్ఞానాన్ని ఈ ధోరణి వ్యక్తంచేస్తోంది.

ఈ సమస్య విస్తృతమైనది; నాకు తోచినరీతిని నేను ఒకటి రెండువిషయాలనుమాత్రం స్పృశించాను. ఈ సమస్యను జాగ్రత్తగా నిశితంగా పరిపూర్ణంగా పరిశీలించవలసివుంటుంది; కాని ప్రొఫెసర్ సాహా శాస్త్రీయదృక్పథానికి దూరంగా, దురభిమానాలకు ఆస్కారమిస్తూ దీనిని చర్చిస్తూ ఉత్తరంవ్రాశారు.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

శ్రీ కృష్ణ కృపలానీ,
శాంతినికేతన్, బెంగాల్.

275. సర్ స్టాఫర్డు క్రిప్సునద్దనుంచి

హౌస్ ఆఫ్ కామన్సు,
అక్టోబరు 11, 1939

నా ప్రియమైన నెహ్రూ,

మీవైపునుంచి యింకొంచెం వ్యవహారాలు పొత్తునపడేవరకు, నే నింతకాలం ఉత్తరం వ్రాయకుండా ఎదురుచూస్తూవచ్చాను. నే నెంత వరకు పాటుపడగలనో, అంతవరకు పాటుపడుతున్నాను; ఆపనిలోనే నిమగ్నుడనై వున్నాను. జట్లండును కలుసుకున్నాను; పరిస్థితి ఎంత తీవ్రమైనదో ఆయనకు బోధపరచడానికి ప్రయత్నించాను. మీరు కొన్ని అంశాలను ఆమోదించినట్లుగా కృష్ణద్వారా నాకు తెలిసింది; వాటిని, నాకుతోచిన మరికొన్నిసూచనలను ఆయనఎదుట వుంచాను. ఆయన వీటిని కేబుల్‌ద్వారా వైస్‌రాయ్‌కి తెలియచేస్తామని అన్నారు; అలా ఆయనచేశారనే అనుకుంటాను; కాని, ఇది, మీరు వైస్రాయినికలుసుకోక పూర్వం ఒకరోజుముందుగా జరిగింది. కాంగ్రెసు అనుసరిస్తున్నవిధానానికి, యిక్కడ బాగా ప్రచారంలభిస్తున్నదని, అందులో మేము కృతకృత్యులమయామని, ప్రస్తుతపరిస్థితులలో దీని కింతటిప్రచారం లభించడం ఆశ్చర్యకరమని నే ననుకుంటున్నాను. కాని, సాధారణంగా ప్రజల అభిప్రాయాలను హఠాత్తుగా తల్లక్రిందుచేయగలుగుతానని, ఏవ్యక్తీ భావించకపోవడం సహజం. సాధారణ అంతర్జాతీయపరిస్థితినిగురించి, యుద్ధపరిస్థితినిగురించి చర్చించేటపుడు మంత్రివర్గసభ్యులఎదుట, మా భారతదేశవైఖరిలో ద్యోతకమౌతున్న "ప్రజాస్వామికము: స్వాతంత్ర్యము" అనే వాదనలను ప్రతిపాదించడానికి నేను ప్రయత్నించాను. ఈవాదనలలో గర్భితమైవున్న అర్థాన్ని మంత్రివర్గసభ్యులు చక్కగా గమనించగలిగేరని నా నమ్మకం; కాని, పరిణామంచెందుతున్న అసలుపరిస్థితిని వారు అవగాహనచేసుకున్నారో లేదో, నేను స్పష్టంగా చెప్పలేను; లేబరుపార్టీ—ఇప్పుడు నేను ఆ పార్టీసభ్యుడనుకానన్నవిషయం మీకు తెలుసును—చక్కని సహకారవైఖరిని అవలంబిస్తోంది; ప్రభుత్వంపై ఒత్తిడితీసుకువస్తోంది. ఇక కొన్నిరోజులలో కామన్సుసభలో ఈవిషయం చర్చకు

వస్తుందని, యిందువల్ల దీనికి బహూళప్రచారం లభించగలదని నే నాశిస్తున్నాను.

ఏమైనప్పటికీ, ఎన్నిజరిగినా, ఈ ప్రభుత్వం యింతకంటె ఎక్కువ ఒరగబెడుతుందని ఆశించడం అర్థంలేనిదని, నేను గుర్తిస్తున్నాను. విన్స్టన్ చర్చిల్ ఒకవిషయాన్ని వాస్తవికదృక్పథంతో పరిశీలించేవ్యక్తి అయినప్పటికీ, ఆయనరావడంవల్ల, భారతదేశమిత్రులసంఖ్య పెరగలేదు; రష్యనుపరిస్థితులను ఆయన వాస్తవికదృక్పథంతో పరిశీలించడంవల్ల, ఆయన కీ ప్రత్యేకత సిద్ధించింది.

ఆచరణశూన్యమైన నిరర్థకవాగ్దానాలను అంగీకరించవద్దని, మిమ్మల్ని కాంగ్రెసును హెచ్చరించనవసరంలేదని నే నెరుగుదును. కాంగ్రెసు తన ఈప్సితాలు నెరవేరేవరకు పర్వతంవలె అచంచలంగా నిలబడుతుందని, అలాగ అది నిలబడడం బ్రిటిష్‌ప్రజలకు, భారతదేశప్రజలకు శ్రేయోదాయకమని నా విశ్వాసం. ఆచరణలో స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రజాస్వామ్యాన్ని ప్రసాదించడానికి ఒకసారి అంగీకరించినపుడు, స్వల్పవిషయాలలో అభిప్రాయభేదాలువస్తే, వాటిని సర్దుబాటుచేసుకుందుకు మీరు అంగీకరిస్తారని నాకు తెలుసును; కనుక, అభిప్రాయభేదాల కాస్కారమున్న చిన్నచిన్నవిషయాలను నేను పేర్కొనను. ప్రజాస్వామ్యాన్ని స్వాతంత్ర్యాన్ని యివ్వడానికి అంగీకరించనపుడు, మన ఉభయదేశాలప్రజలను ఐక్యంచేసే ఆశ కనిపించదు; ఇది ఒకటే పరిష్కారమార్గం. భారతదేశంలో తిరిగి దమననీతి ప్రయోగింపబడుతుందన్న భీతి మీవలె నాకూ వుంది.

యూరపులోనిపరిస్థితినిగురించి ఒకటిరెండువిషయాలను నేనుచెప్పదలుచుకున్నాను. ది ట్రిబ్యూన్ పత్రికలో నేనువ్రాసిన వ్యాసాలను మీరు చూశారని ఆశిస్తాను. నా భావాలు ఎటుపరిసరిస్తున్నాయో అవి మీకు తెలియచేస్తాయి; అయితే, సెన్సారునిబంధనలంటూ వున్నవనేవిషయం మీరు మర్చిపోకండి. సెన్సారువారు, నేనువ్రాసినవ్యాసాలను యింతవరకూ అంతగా కత్తిరించలేదు; కత్తిరించినవైనా అంత ముఖ్యమైనవికావు. కాని కొన్నికొన్నివిషయాలలో ఎంత స్వేచ్ఛగా వ్రాయాలనుకున్నా, యీ

యిబ్బందులవల్ల, అలాగ వ్రాయడానికి వీలుండదు. నేను యుద్ధానికి సహాయంచేస్తున్నాను కనక, ఈదేశానికి వ్యతిరేకంగా, జర్మన్ వైర్‌లెస్ ఉదహరించుకుందుకు వీలిచ్చేవిషయాలను నేను వ్రాయకూడదు!!

జర్మనీలో రష్యాలో నూత్నఉద్ధరణవల్ల పరిస్థితులలో మార్పుకలిగిందని స్పష్టపడుతోంది. ఫ్రెంచిప్రభుత్వం తనదేశంలోవున్న ప్రధాన రాజకీయపార్టీలలో నొకదానిని అణచివేయడం, ఇటలీపట్ల సౌమనస్యాన్ని ప్రదర్శిస్తూ దాన్ని దగ్గరకుతీసుకోవడం, భారతదేశంపట్ల, వలస సమస్యలపట్ల మా ప్రభుత్వం యిటువంటివైఖరిని అవలంబించడం, ఇవన్నీచూస్తే, ఇటీవల దలాదియర్ చెప్పినట్లు, ఈ యుద్ధం ఆదర్శాల మధ్య జరుగుతున్నయుద్ధం కాదు. ఇలాగ అంగీకరించవలసివస్తున్నందుకు చాలా విచారంగావుంది; ప్రజాస్వామ్యంకోసం, స్వాతంత్ర్యంకోసం మేము యుద్ధంచేస్తున్నామని, కొందరు యింకా అనుకుంటున్నారు. కాని ఈ నెపంతో తనబ్రతుకుకోసం సామ్రాజ్యవాదం యిదివరకటిలాగే ఇప్పుడూ యుద్ధంచేస్తున్నదని యిప్పుడిప్పుడు తేటపడుతోంది. ఇది బ్రతుకుకోసం సాగుతున్నపోరాటం; జర్మనీవలె రష్యాకూడా మాకు వ్యతిరేకంగా వ్యూహంపన్నితే—యిది అసాధ్యంకాదు—ఈపోరాటం మరీ జటిలతరమౌతుంది. అందువల్ల భారతప్రజలతో సక్రమంగా వ్యవహరించడానికి మా శక్తివున్నంతవరకు, అన్నిఅధికారాలను వినియోగించి ప్రయత్నించాలని ఈ పరిస్థితులు మాకు బోధిస్తున్నాయి.

బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వం, యిదివరకటికంటె యిప్పుడు యింకా ఎక్కువ నిర్దిష్టంగా నిర్దుష్టంగా, తన యుద్ధఆశయాలనుగురించి ఒకప్రకటన చేయాలి; ఇంతవరకూ నీటిమూటలుగావున్నమాటలను కట్టిపెట్టి, తాను వ్యక్తంచేసిన ఆశయాలను ఆచరణలో నిర్వర్తించాలి; వాటికి వాస్తవిక రూపాన్ని కలిగించాలి. అలాగ అది చేయనంతవరకూ, ఈ దేశంలో భిన్నభిన్నఅభిప్రాయాలు, అభిప్రాయభేదాలు విస్తృతంగా తలఎత్తక మానవు. ఇవి పొడచూపుతున్నలక్షణాలు యిప్పటికేగోచరిస్తున్నాయి; వీటిని అణచప్రయత్నించడం, అవి వ్యాప్తిచెందడానికే ఉపయోగపడుతుంది.

దురదృష్టవశాత్తూ, గత కొన్నిసంవత్సరాల రాజకీయపరిస్థితులు,

ఈ ప్రభుత్వాన్ని సుస్థిరంగావుంచడానికి దోహదపడ్డాయి; ప్రస్తుతం మార్పువస్తుందన్న ఆశలేదు; వాస్తవానికి అలాంటిమార్పు మాత్రమే ఈ లక్ష్యాలను నెరవేర్చగలుగుతుంది.

ప్రస్తుత నిరాశాపూరితవాతావరణంలో ఒకేఒక ఆశారేఖ కనిపిస్తోంది; ప్రజలు, కరడుకట్టిన కొందరు టోరీలు, మా పాత నాగరికత పని అయిపోయిందని గుర్తిస్తున్నారు; స్వార్థప్రయోజనాలకు చివరకు తమప్రయోజనాలకు ఆస్కారంలేని, నూతననాగరికతను సృష్టించడానికి జరిగే ప్రయత్నంలో పాల్గొనడానికి వారు సంసిద్ధులౌతున్నారు. ఇది ప్రత్యేకమైన విశిష్టమైన మార్పు; మేము ఎందుకు యుద్ధంచేస్తున్నామో తెలుసుకుందుకు వారు తహతహలాడుతున్నారు; ప్రస్తుతం ప్రకటించబడిన ఆశయాలకోసంమాత్రమే ఈ యుద్ధం కొనసాగుతున్నట్లయితే, అది యిక్కడా, భారతదేశంలోనూ నిస్సందేహంగా కొన్నికష్టాలను తెచ్చిపెడుతుంది. ఈ ఆశయాలు ప్రజలను సంతృప్తిపరచజాలవన్న భావం ప్రభుత్వానికి కలిగించడానికి నా శక్తివంచనలేకుండా నేను ప్రయత్నిస్తున్నాను; మంత్రివర్గసభ్యులకుసైతం కాస్తజాగృతికలిగిందని నే ననుకుంటున్నాను. అయితే, వచ్చినచిక్కేమిటంటే. ఈ జాగృతి ఆలస్యంగా, పరిస్థితి మనచేతుల్లోంచి జారిపోయినతరవాత కలుగుతూ వుంటుంది. ఇలాంటిస్థితి కలుగకుండా, కాంగ్రెస్ ముందే మేలుకొని, తనకోరికలు నెరవేరేవరకు, పర్వతంవలె అచంచలంగా నిలబడివుండాలని, అలాగ అది నిలబడినపుడు, ఈ ప్రభుత్వం శుష్కవాగ్దానాలను కట్టిపెట్టి, అస్పష్టమైనప్రకటనలనుచేయకుండా, ఏదోఒక చర్యతీసుకోవాలని మేం గట్టిగా ఒత్తిడిపెట్టడానికి వీలుకలుగుతుంది.

మీకు, కాంగ్రెసుకూ నా అభివందనాలు; మనం ఒకసారి కలుసుకుని చాలాసేపు మాట్లాడుకుంటే బాగుండును.

మీ,
స్టాఫర్డు క్రిప్స్

276. రోజర్ బాల్డ్విన్ వద్దనుంచి

న్యూయార్కు సిటీ,
అక్టోబరు 12, 1939.

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

మీరు రచించిన "గ్లిమ్సెస్ ఆఫ్ ది వరల్డు హిస్టరీ అనే ఆంగ్ల గ్రంథ ప్రతి నాకు అందింది. ప్రతిని పంపినందుకు మీకు నేనెంతో ఋణపడి వున్నాను. గ్రంథముద్రణ ఆకారాదులలో, పరిశోధనవిషయంలో, రచనా రీతిలో యిది మహత్తరమైనది; పరమోత్కృష్టంగావుంది. జైలులో మీ రొక్కరేవుంటూ, ఇతరసహాయంలేకుండా, అంతటి విపులమైన సమాచారాన్ని ఎలాగ సేకరించారో, అంత అద్భుతంగా ఎలాగ వ్రాయగలిగారో, నాకు నిజంగా ఆశ్చర్యకరంగావుంది. ఇలాంటిపనిచేయడానికి జీవితమల్లా సరిపోతుంది; కనుక నేను యిటువంటివాటి దరిదాపులకుపోడానికి భయపడుతూవుంటాను! గతఏడాది ప్రపంచాన్ని భయపెట్టినవిషయాన్నిగురించి, అమెరికాపై మీరు కావించిన వ్యాఖ్యలను నే నమిత ఆసక్తితో చదివాను; మీ వ్యాఖ్యానాలతో నేను ఏకీభవిస్తున్నాను.

మనమంతా ఆ ఒడిదుడుకుల్లోనే వున్నామని, చరిత్రలో విధ్వంసకరమైన పరిణామాలమధ్య వున్నామని నేను భావిస్తున్నాను. వీటినుంచి బయటపడగలం కాని, ప్రపంచసమాఖ్య, నిరాయుధీకరణ, సుస్థిరశాంతి పరిస్థితులవైపు మనం పయనిస్తామని నే ననుకోవడంలేదు. ఇందువల్ల, నూత్న నిరంకుశప్రభుత్వాలు తలఎత్తుతాయని నా భావం. స్వభావరీత్యా నేను ఆశావాదిని; కాని, ఈరోజులలో జీవయాత్ర కొనసాగించడం కష్టతరంగావుంది. భారతదేశంలోకూడా పరిస్థితులు గడ్డుగావున్నాయని పత్రికలవల్ల నేను తెలుసుకున్నాను. మీ కాంగ్రెసుతీర్మానాలు, విభిన్నాభిప్రాయాలు, ఇక్కడ పత్రికలలో పూర్తిగా ప్రకటింపబడ్డాయి. ప్రత్యేకమైన మీ కార్యకలాపాలను విశేషంగా ప్రచురించాయి.

గౌరవాభివందనాలతో,

సదా, మీ మిత్రుడు,
రోజర్ బాల్డ్విన్.

277. రఘునందన్ శరణ్ వద్దనుంచి

ఢిల్లీ,

ఆంతరంగికము; రహస్యము అక్టోబరు 14, 1939

నా ప్రియమైన పండిట్ జీ,

మీరు ఢిల్లీనుంచి వెళ్ళిన రెండురోజులతరువాత, నవాబ్ జాదా నుంచి నాకు టెలిఫోన్ వచ్చింది. ఆయన్ని నేను కలుసుకున్నాను. ప్రత్యేకించి మే మేవిషయాన్నీ చర్చించకపోయినప్పటికీ, మీరు జిన్నాతో జరిపినసంభాషణలు కొనసాగుతున్నాయో, లేదో తెలుసుకుందుకు, ఆయన అభిలషిస్తున్నట్లు నాకు బోధపడింది. హిందూ ముస్లింసమస్య పరిష్కరింపబడాలని హృదయపూర్వకంగా ఆయన వాంఛిస్తున్నారు.

నే నాయన్ని కలుసుకున్నతరువాత కొంతసేపటికి, సుభాస్ ఢిల్లీ వచ్చారు. రాగానే తనను వెంటనే కలుసుకోవలసిందిగా నాకు ఫోన్ చేశారు. ఆయన్ని నేను కలుసుకుని. మీ సమావేశాన్నిగురించి సాధ్యమైనంత స్పష్టంగా ఆయనకి తెలియచేశాను. స్టేట్స్మన్ పత్రికలోపడిన వార్త ఎవరో కోరి వేయించారని, ఆయన దురభిప్రాయపడుతున్నట్లు కనిపించింది. అది సరికాదని నేను చెప్పాను. వైస్రాయిని కలుసుకునే ముందు, ఆయన జిన్నాను కలుసుకోలేకపోయారు. అందు కాయనకు వ్యవధిలేకపోయింది. వైస్రాయిభవనానికి వెళ్ళేముందు, తనను ఆయన కలుసుకోవాలని జిన్నా కోరినట్లు యిక్కడ నేను పేర్కొనవలసివుంది. వారిదువురు మధ్యాహ్నం కలుసుకున్నారు. కాంగ్రెసు హైకమాండు విశ్వాసంలేకపోవడంవల్ల ఒక ఒడంబడిక కుదరలేదని, ఈ వ్యవహారమంతా సుభాస్కు అప్పగించితే, ఒడంబడిక కుదరడానికి ఏవిధమైనకష్టమూ వుండదని ఆరాత్రి లాలా శంకరలాల్ నాతో చెప్పారు. ఈమాటను నేను నమ్మలేకపోయాను. కనుక ఆమర్నాడుప్రొద్దున్న సుభాస్ను కలుసుకున్నాను. రాత్రి లాలా శంకర్ లాల్ ఏంచెప్పారో, యించుమించు సుభాస్ అదే చెప్పారు. అందుమీగట ఆయన్ని నే నొక ప్రశ్న వేశాను. నెహ్రూఅనుయాయులను విశ్వసించినట్లుగానే, నెహ్రూనుసైతం జిన్నా

విశ్వసించడంలేదా? అని ప్రశ్నించాను. యీ ప్రశ్నకు ఆయన ఆశ్చర్య చకితుడయాడు. జిన్నాతో జరుపుతున్న వ్యక్తిగతసంప్రదింపులవల్ల ఒక ఒడంబడిక కుదిరినపుడు, దానిని తనఅనుయాయులు ఆమోదించేటట్లుగా నెహూర్రి చేయగలిగితే. ఆయన జిన్నాతో తనసంప్రదింపులను కొనసాగించవచ్చునని సుభాస్ సమాధానమిచ్చారు. జిన్నా మూర్తీభవించిన డాంబికపరుడని, ఆయనతో ఎలావ్యవహరించాలో తనఒక్కడికిమాత్రమే తెలుసునని ఆయిన అన్నారు. అలాఅయినపుడు నెహూర్రి జిన్నాతో సంప్రదింపులు కొనసాగిస్తున్నపుడు, మీరు పాల్గొనవచ్చునని నే నాయనతో అన్నాను. కాంగ్రెసుకుసంబంధించినంతవరకు నామమాత్రుడుగనక తాను సంభాషణలలో చక్కగా పాల్గొనజాలనని ఆయన సమాధానం చెప్పారు. ఇది ఒక అవరోధమేమీకాదని నా అభిప్రాయం. ఏమైనప్పటికీ తాను జిన్నాను కలుసుకొనివచ్చినతరువాత, ఆసాయంకాలం నన్ను తనను కలుసుకోమని చెప్పారు. అలాగే నేను ఆయన్ను కలుసుకున్నాను. వర్కింగుకమిటీతరపున రాయబారాలనునడపడానికి మీకు వర్కింగు కమిటీ లాంఛనప్రాయంగా అధికారమిచ్చినట్లయితే, మీతో చర్చలుకొనసాగించడానికి తన కెంతో సంతోషంగావుంటుందని జిన్నా చెప్పారట.

నిజంచెప్పాలంటే, సుభాస్ నాతోచెప్పినవిషయాలను నేను నమ్మలేకపోయాను. అందుకు తగినకారణం వుంది. జిన్నాతో మీరు జరిపినసంభాషణలు, ఆయనపై చాలా మంచిప్రభావాన్ని కలిగించాయని, సంప్రదింపుల్ని మళ్ళీకొనసాగిస్తే బాగుంటుందని ఆయన భావిస్తున్నారని కొందరుమిత్రులు నాతో అన్నారు. ఈమాట నిజమో, కాదో తేల్చుకుందుకు నేను యింకొకసారి నవాబ్‌జాదాను కలుసుకున్నాను. ఆయన చాలా ఉత్సాహంగా సంభాషిస్తూ, యీ శుభసమయంలో మననాయకులు అందుకనుగుణంగా వ్యవహరిస్తే, మన స్వాతంత్ర్యాన్ని మనం పొందడానికి చిక్కులేమీవుండవని, యీ తరుణాన్ని నాయకులు వినియోగించుకోవడంలో యిది ఆధారపడివుందని ఆయన అన్నారు. ఇంతకీ మత సమస్యలు ఏమంత దుర్ఘటమైనవికావు. ఆయనభావాలను నేను హర్షిస్తున్నానని, యోచనాపరులందరూ అలాగే హర్షిస్తారని ఆయనకు

చెప్పారు. జిన్నా, నెహ్రూలమధ్య అంత సంతోషంగా ప్రారంభమైన సంభాషణలు మధ్యలో ఎందుకు ఆగిపోయాయని, చక్కగా ఎందుకు సమాప్తంకాలేదని, నే నాయన్ని ప్రశ్నించాను. దీని కాయన కొంచెం ఆశ్చర్యంప్రకటించారు. ప్రధానసమస్యలనుగురించి జిన్నాతనఅభిప్రాయా లను తాను మీకు తెలియజేశారు కనుక, ఇక చెప్పవలసింది మీరేనని ఆయనన్నారు. జిన్నాసూచించిన ప్రాతిపదిక మీకు అంగీకారయోగ్య మౌనో కాదో మీరే నిర్ణయించుకోవాలి. జిన్నాకుసంబంధించినంతవరకు యీవిషయంలో చాలా ప్రసన్నమైన, స్నేహపూర్వకమైన మనస్తత్వంలో వున్నాడని, సాధ్యమైనంతవరకు వివాదాలను తప్పించుకొందుకు ప్రయత్నించగలడని ఆయన చెబుతున్నారు. ఈ సంప్రదింపులు కొన సాగించడానికి అందరిలోనూ మీరే తగినవారని, మిమ్మల్ని జిన్నా నిస్సందేహంగా ఆహ్వానించగలడని, ఆయన తెలియజేశారు. ప్రస్తుత కార్యక్రమాలననుసరించి జిన్నా, మరికొన్నిరోజులు ఢిల్లీలో వుంటారట. ఈ విషయంలో ఏంజరిగినా, ప్రభుత్వప్రకటనకుముందుగానే అది జర గాలి. జిన్నాతో సంభాషించడంవల్ల ఏమైనా ప్రయోజనముంటుందని మీరు భావిస్తే, దయచేసి మీ రా విషయం నాకు తెలియజేయండి. మీరు చెప్పినప్రకారం నేను చేస్తాను.

సుభాస్‌బాబు, జమియత్-ఉల్-ఉలేమా, ముస్తే-కిఫాయత్-ఉల్లా నాయకులను కలుసుకున్నారని తెలుసుకుందుకు మీకు బహుశా ఆసక్తి కరంగావుంటుందనుకుంటాను. ఫార్వర్డుబ్లాకును తాము బలపరచగలమని వాగ్దానమొనరించవలసినదిగా, ఆయన వారిని కోరారు. ఇకమీదట కాం గ్రెసు ఏమినిర్ణయించినా, దానితో సంబంధంలేకుండా, ప్రభుత్వంతో తాము పోరాడగలమని ఆయన స్పష్టంగా సూచించారు. బ్రిటిషుప్రభు త్వంతో ఎట్టి రాజీపడినా, దానితో తమ కెట్టిసంబంధంలేదని, ఆయన తెలియజేశారు. కాంగ్రెసు ఒకనిర్ణయానికి వచ్చేవరకు ఓర్మితో వేచి వుండవలసిందని ఆయనకు ముఫ్తీసాహెబు సలహాయిచ్చారు. తొందర పడడంవల్ల ప్రయోజనంలేదు. జాతీయసంస్థలన్నీ ఐక్యంగా నిలబడి,

కార్యాచరణకు పూనుకోవడం మంచిది. సుభాస్‌బాబు కొంచెం విరాళతో తిరిగివచ్చేశారు.

మీరు ఉల్లాసంగావున్నారని భావిస్తాను.
గౌరవాభివందనాలతో,

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
నందన్

278. రఘునందన్ శరణ్ వద్దనుంచి

ఢిల్లీ,
అక్టోబరు 17, 1939.

నా ప్రియమైన పండిట్‌జీ,

మీ వుత్తరం అందినవెంటనే, నేను ఆయనతో సంబంధాలుపెట్టుకున్నాను. ఆయన నాకు ఫోనుచేస్తూ, జిన్నాకు నాతో మాట్లాడాలనివుందని తెలియపరిచారు. ఆప్రకారం నేను జిన్నాదగ్గరకు వెళ్ళాను. ఆయనతో యీవిషయం మాట్లాడాను. అక్కడనుంచి తిరిగివస్తూ వెంటనే మీకు జాబువ్రాస్తున్నాను.

ఆయన నన్ను ఎంతో మర్యాదతో, ఆర్ద్రహృదయంతో ఆహ్వానించారు. 1922వ సంవత్సరంలో నేను ఆయన్ని, ఆయనసతీమణిని తరచు కలుసుకుంటూవుండేవాడిని. ఆనాటి ఆవిషయాన్ని యిప్పుడు జ్ఞాపకంచేస్తూ, ఆయన ప్రసంగాని కుపక్రమించారు. మాయ మర్మం లేకుండా, చాలా ప్రీతితో ప్రసంగం కొనసాగించారు. ఆయ నెంతో ఉల్లాసంతో, ఉత్సాహంతోవున్నట్లు కనుపించింది. ప్రసంగం ప్రారంభిస్తూనే పుకార్లను, అబద్ధాలను నమ్మవద్దని మిమ్మల్ని హెచ్చరించవలసినదిగా నన్నుకోరారు. సుభాస్ లేదా అలాంటివ్యక్తులు చెప్పేమాటలను నమ్మవద్దని ఆయన తన ప్రసంగంమధ్యలో మాటిమాటికి చెబుతూ వచ్చారు. వర్కింగుకమిటీసభ్యులలో తనకు నమ్మకంలేదని తా నెన్నడూ ఎవరితోను అనలేదని,అలాఅంటానని అనుకోవడం వూహించరానివిషయ

మని ఆయన చెప్పారు. పైపెచ్చు తనకు వారిపట్ల అత్యంతగౌరవభావం కలదని చెప్పారు. మీగురించి ప్రసంగిస్తూ మీరంటే తనకు అభిమానమే గాక మీవ్యక్తిత్వంపట్ల అమిత గౌరవంకలదని చెప్పారు. హిందూ ముస్లింసమస్యపట్ల తనవైఖరిని తాను వివరిస్తూ చెప్పవలసినదంతా చెప్పానని, యిక యేంచేయాలో మీరే సూచించాలని ఆయన అంటున్నారు. మీ సహచరులతో మీరుసంప్రదించి సంప్రదింపులుకొనసాగించవలసినదిగా ఆయన మిమ్మల్ని కోరినట్లుగా నాకు తెలియపర్చారు. వైస్రాయితో తన ఇంటర్వ్యూ ముగిసినతరువాత అవసరమైతే మీతోమాట్లాడడానికి తాను మిమ్మల్ని ఆహ్వానించగలనని మీకు చెప్పారట. మీ సహచరులతో మీరు ఆలోచించినతరువాత తనతో మీరు హిందూముస్లింసమస్యను గురించి సంప్రదింపులు కొనసాగిస్తారని ఆయన ఆశించారు. ఈవిషయం స్నేహపూర్వకధోరణిలో పరిష్కరింపబడకపోవడం చాలా విషాదకరమని ఆయన అన్నారు! మేము ఉత్తర, దక్షిణ ధృవాలవలె దూరదూరంగా లేమని, మేము దూరంగావున్నామనుకున్నంత దూరంగాలేమనీ, దగ్గరగానే వున్నామనీ ఆయన చెప్పుకువచ్చారు. మీతో సంభాషణలను పునఃప్రారంభించడానికి ఆయన సిద్ధంగావున్నారు. ఢిల్లీలో జిన్నా 22వతేదీవరకు వుంటారు. 22వ తేదీన యిక్కడే వర్కింగుకమిటీసమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. సమావేశానంతరం ఆయ నెక్కడవుంటారో ఆయనకే సరిగా తెలియదు.

వైస్రాయిప్రకటన రేపుపొద్దుట వెలువడుతుందని ఒక పత్రికా విలేఖరి ఆయనకు తెలియజేశాడు. వైస్రాయిప్రకటనపట్ల జిన్నా హతాశుడయ్యాడని నేను భావించాను. ఆ ప్రకటన ఆయన్ని కలతపెట్టిందని చెప్పకతప్పదు. ఈసాయంకాలం నే నా ప్రకటన చదివి నిరాశ చెందాను. మనం అనుకున్నదానికంటే అది మరీ భ్రష్టంగావుంది. ఇంతకంటే అభివృద్ధినిరోధకంగా, హీనంగా యింకోటేదీ వుండదు. ఇక జైలుకువెళ్ళడంతప్ప మరొక గత్యంతరంలేదనిపించింది.

ఒక ఒడంబడికకురావడానికి యిది తగినసమయమని నేను మీకు చెప్పకతప్పదు. జిన్నా యిప్పుడు సరియైనస్థితిలో వున్నాడు. ఆయన కొంత

ఉత్తరంవ్రాసి మీ రెందుకు సమావేశంకాకూడదు? మీరిద్దరూ ఏ ఒడంబడి కకువచ్చినా అది యిటు కాంగ్రెసుకు, అటు ముస్లింలీగుకు ఆమోద కరంగావుంటుంది.

మీరు క్షేమంగా, ఉల్లాసంగా వున్నారనుకుంటున్నాను.

గౌరవాభివందనాలతో,

నందన్

పి. యస్—నేను రెండు ముఖ్యవిషయాలు వ్రాయడం మరచి పోయాను. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యంకావాలనే కాంగ్రెసుకోరికను, ముస్లిం లీగు బలపరచాలని, హిందువులు, ముస్లిములు అనే రెండుజాతులసిద్ధాం తాన్నీ, వారికి రెండుదేశాలుకావాలనేసిద్ధాంతాన్ని విడనాడాలని, నేను జిన్నాను కోరాను. ఇందు కాయన నిర్దిష్టంగా ప్రత్యుత్తరమేమీయివ్వలేదు. దీనికి భిన్నాభిప్రాయాన్ని ప్రకటించనూలేదు. దీన్ని త్రోసిపుచ్చనూలేదు. పైపెచ్చు మా సంభాషణ ఎంతో స్నేహపూర్వకంగా మధురాతిమధురంగా కొనసాగింది. ఆయన నాతోమాట్లాడినదాన్నిబట్టి ఒడంబడికకుదుర్చుకోవ డం ఏమీ కష్టంకాదని నే ననుకుంటున్నాను. ముస్లింలీగులోవున్న ప్రముఖులందరికంటే, ఆయన అన్నివిధాల అధికు డనడానికి నా కేమాత్రం సందేహంలేదు. ఆయనతో మాట్లాడినంతసేపూ నే నొక శక్తిస్తోమతు లున్నవ్యక్తితో మాట్లాడుతున్నట్లు నా కనిపించింది. మన అభిప్రాయా లను అతనికి నచ్చచెప్పగలిగినపుడు, అంతకంటే నమ్మదగిన, ఆధార పడదగిన వ్యక్తి యింకొకడుండడు. యిది నాకు ఆయననుగురించి ఏర్ప డిన అభిప్రాయం.

ఈ ఉత్తరం మనిషిద్వారా మీకు పంపిస్తున్నాను. అతనిద్వారా మీ జవాబు పంపించండి. జిన్నాకు మీరేమైనా కబురు పంపదలుచుకుంటే, ఆ ఉత్తరంకూడా ఈ వ్యక్తిచేతి కివ్వండి. అది జిన్నాకు వెంటనే మనిషిద్వారా పంపిస్తాను.

గౌరవంతో,
నందన్.

279. ఎమ్. ఎ. జిన్నాకు

లక్నో,

ఆంతరంగికము
అక్టోబరు 18, 1939.

నా ప్రియమైన జిన్నా,

సందా, నిన్న మీతోజరిపిన సమావేశంగురించి, సంభాషణలను గురించి నాకు ఉత్తరం వ్రాశారు. నేను మళ్ళీ మిమ్మల్ని ఢిల్లీలో కలుస్తానని మీరూ, మీరు నన్ను ఫోనుద్వారా పిలుస్తారని నేనూ పొరపాటున భావించాం; అలాంటి పొరపాటు పొడచూపినందుకు నాకు విచారంగా వుంది. మిమ్మల్ని మళ్ళీ కలుసుకోవాలని నేను నిజానికి, ఎదురుచూస్తూనే వున్నాను; మీవద్దనుంచి కబురువస్తుందని ఆశిస్తూనేవున్నాను. అవును; నిజమే; ఈ కబురు వైస్రాయిసంభాషణలకుసంబంధించి రాదగినది. మనం స్థూలంగా యితరవిషయాలనుగురించి సంభాషించుకున్నాం; విషయాన్ని సాకల్యంగా చర్చించేఅవకాశం లభించాలని నేను వాంఛిస్తున్నాను.

మిమ్మల్ని నేను సంతోషపూర్వకంగా తిరిగి ఒకసారి కలుసుకుంటాను. నాకు వ్యవధివున్నట్లయితే, ఇప్పుడే ఆపనిచేసేవాడిని. కాని రేపు అలహాబాదు వెళ్ళి, అక్కడ కొన్నిగంటలపాటు ఆగి, అక్కడనుంచి వార్ధాకు బయలుదేరవలసివుంది; వార్ధాలో వర్కింగుకమిటీసమావేశం జరుగనున్నది. కనుక, యిప్పుడు మిమ్మల్ని కలుసుకునేందుకు వ్యవధి వుండదేమోనని సంకోచిస్తున్నాను. మీరుకూడా, కొన్నిరోజులవరకు పని తొందరలోనే వుంటారనుకుంటాను. వైస్రాయిప్రకటన వెలువడినతరువాత, పరిస్థితులు త్వరితగతిని పరిణామంచెందుతాయి; భవిష్యత్పథకం ఎలాగవుండాలో ఇప్పట్నుంచే ఊహించడం సులభంకాదు. కాని వార్ధా సమావేశానంతరం, మీకు వీలైనచోట, బొంబాయిలోనో, ఢిల్లీలోనో మిమ్మల్ని కలుసుకునేందుకు సకలప్రయత్నాలుచేస్తాను. త్వరలో బొంబాయివెళ్ళేటట్లయితే, వార్ధానుంచి సరాసరి నేనూ అక్కడకు చేరుకుంటాను. లేదా ఢిల్లీకి వస్తాను.

హిందూముస్లింసమస్య స్నేహపూర్వకంగా యింతవరకు పరిష్క

రింపబడకపోవడం విషాదకరమన్న మీ అభిప్రాయంతో పూర్తిగా నే నేకీభవిస్తున్నాను. దీనినిగురించి నే నమితంగా కలవరపడుతున్నాను: ఈ సమస్యాపరిష్కారానికి చెప్పుకోతగిన కృషి చేయజాలనందుకు సిగ్గిల్లు తున్నాను. ఈవిషయంలో నామీద నాకే విశ్వాసం సడలిపోయిందని నేను మీకు చెప్పకతప్పదు; గత రెండుమూడుసంవత్సరాలప్రభావం నామీద ఎంతగానో పనిచేసింది. నా మనస్సు అన్యథా లగ్నమైవుంది; ఇతరకార్య కలాపాలలో నేను నిమగ్నుడనై పోయాను. అందువల్ల ఈసమస్యను నే నెంతో దీర్ఘంగా ఆలోచించినప్పటికీ, దానిఅంతరార్థాలను అవగతంచేసు కోగలిగినప్పటికీ, దీనికి నేను దూరస్థుడననేభావం నాలో వ్యాపించింది. కనుకనే నా కీ సంకోచం.

కాని, పరిష్కారమార్గాన్ని కనుగొనేటందుకు నేనుకావించే ప్రయత్నాలకు యిదేమీ అడ్డురాదు; పరిష్కారాన్ని రూపొందించడానికి నే నన్నిప్రయత్నాలూ చేస్తాను. ముస్లింలీగ్‌లో మీకుగలస్థానాన్నిబట్టి మీ సుహృద్భావాన్నిబట్టి పరిష్కారంకుదరడం, అందరూ అనుకుంటున్న ట్లుగా, అంత కష్టంకాదు. వర్కింగుకమిటీసభ్యులందరూ పరిష్కారం కుదరాలని మనసారా వాంఛిస్తున్నారని, కుదుర్చుకోవాలని కోరుతున్నారని, నేను మీకు నమ్మకంగా చెబుతున్నాను. ఈ ప్రయత్నంలో మన మింత వరకూ విఫలంకావడం, న న్నమిత ఆశ్చర్యచకితుణ్ణి కావించింది. ఇందుకు నేను చాలా విచారపడుతున్నాను. ఇంతకీ, వివాదగ్రస్తవిష యాలు సులువుగా సరిపుచ్చుకుందుకు అనువుగానేవున్నాయి; అవి అలాగ వుండాలికూడాను.

వార్థాసమావేశానంతరం సాధ్యమైనంతత్వరలో మిమ్మల్ని కలియ డానికి నేను ప్రయత్నిస్తాను. మీ కార్యక్రమమేమిటో మీరు దయవుంచి నాకు తెల్పుతారా? మిమ్మల్ని కలుసుకున్నపుడు అన్నిదృక్కోణాల నుంచి ఈ సమస్యను మీతో నేను చర్చిస్తాను. కాని, తరువాతదశలో ముస్లింలీగుప్రతినిధులు కొందరు కాంగ్రెసుప్రతినిధులను కలుసుకుంటే యుక్తంగావుంటుందని అనుకుంటాను.

ప్రస్తుతం నా మనస్సు శీఘ్రగతిని సంభవిస్తున్న పరిణామాలపట్ల

నిమగ్నమైవుంది. ఈ పరిణామాలు కొన్నివారాలలో మనల్ని ఎటుతీసుకు వెడతాయో తెలియడంలేదు. సామ్రాజ్యవాద అహంకారపూరితమైన వైస్రాయిపత్రికటన, మనలనందర్నీ సవాల్ చేస్తోంది. ఇది మనలకందరికీ ఆశ్చర్యకరంగానే వుంది. నాకు తెలిసినంతవరకు, వైస్రాయిసూచనల నన్నిటిని పూర్తిగా తిరస్కరించడం వినా, కాంగ్రెసు కింకొక గత్యం తరంలేదు. ఈ తిరస్కరణ మాకేకాక ఇతరులకుసైతం కొన్నిఫలితాలను తెచ్చిపెడుతుంది. మీరూ, ముస్లింలీగులోని మీ అనుయాయులు ఏమినిర్ణయించుకున్నారో నాకు తెలియదు; కాని, మీరుకూడా వైస్రాయిప్రకటన పట్ల తీవ్రనిరసనను వెలిబుచ్చి తిరస్కరిస్తారని, ఆయనసూచించిన పద్ధతులప్రకారం సహకరించడానికి విముఖత ప్రకటిస్తారని, నేను దృఢంగా విశ్వసిస్తున్నాను. భారతీయులముగా మనకున్న ఆత్మగౌరవాన్ని హుందాతనాన్ని బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వం కించపరిచిందని, న్యూనతపరిచిందని నేను భావిస్తున్నాను. తమ చిత్తమొచ్చినట్లు అధికారం చలాయించవచ్చునని, మనం తమ పద్ధతులనుపట్టుకువ్రేలాడుతూ, తమ చెప్పుచేతల్లో మసలే మనుష్యులమనీ పాపం! వారు భావిస్తున్నారు.

లక్నోనుంచి వెలువడే నేషనల్ హెరాల్డును మీరు చదువుతున్నారో లేదో నాకు తెలియదు. నేనువ్రాసినవ్యాసమొకటి అందులో ఇవాళఉదయం ప్రకటింపబడింది. రేపుఉదయం ఇంకొకవ్యాసం వెలువడనున్నది. వైస్రాయిప్రకటనపట్ల ఆత్మసంయమముచేసుకొని, నేను నా అభిప్రాయాలను ఈ వ్యాసాలలో వ్యక్తపరిచాను. ఆ వ్యాసాలను ఇందుతో పాటు మీకు పంపిస్తున్నాను.

రేపు లక్ష్మివారం 19వతేదీ ఉదయం, మీకు ఫోనుచేయడానికి ప్రయత్నిస్తాను. 20వతేదీన అల్లాబాద్ చేరుకుంటాను; 21వతేదీనుంచి వార్ధాలో వుంటాను. ఇదీ నా కార్యక్రమం.

ఆనాడు ఢిల్లీలో మిమ్మల్నికలుసుకున్నప్పుడు నా కెంత ఆనందంగావుందో వేరే మీకు చెప్పనక్కరలేదుకదా!

ఎమ్. ఏ. జిన్నా ఎస్క్వైర్,
న్యూ ఢిల్లీ.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

280. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

సేవాగ్రాం, వార్ధా,
అక్టోబరు 26, 1939

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

నీకు నామీదవుండే గౌరవ ప్రేమాభిమానాలు ఏమాత్రం సడలక పోయినప్పటికి, మనమధ్యగల అభిప్రాయభేదాలు రానురాను విపరీతంగా పెరిగిపోతున్నాయి. మన దేశచరిత్రలో బహుశా, యిది అత్యంత క్లిష్ట మైనదశ అని అనుకుంటాను. మనదృష్టిని ఆకర్షిస్తున్న ప్రప్రధానసమ స్యలు కొన్నింటిపట్ల నేను చాలా దృఢమైనఅభిప్రాయాలను కలిగి వున్నాను. వాటిపట్ల నీకూ నిశ్చితాభిప్రాయాలువున్నవనీ, అయితే అవి నా అభిప్రాయాలకు భిన్నమైనవనీ నే నెరుగుదును. నీ భావవ్యక్తీకరణ విధానం నాదానికంటె విభిన్నమైనది. నా నిశ్చితాభిప్రాయాలవైపుకు యితరసభ్యులదృష్టిని మరల్చి, వారిని నాతోపాటు తీసుకువెళ్ళగలుగు తున్నానో లేదో నాకు స్పష్టంగా తెలియదు. నే నెక్కడికీ కదలలేని స్థితిలో వున్నాను. ప్రజలతో ఆఖరికి కాంగ్రెసుకార్యకర్తలతోసైతం ప్రత్యక్షసంబంధంపెట్టుకోలేకపోతున్నాను. మీ అందరిని నాతోపాటు ముందుకుతీసుకువెళ్ళలేనపుడు, నే నిక నాయకత్వంవహించకూడదని భావిస్తున్నాను. వర్కింగుకమిటీసభ్యులలో భిన్నాభిప్రాయాలు, భిన్నభిన్న సలహాలు వుండగూడదు. నా భావాలను నేను స్వేచ్ఛగా ప్రకటించేందుకు న న్నొదిలిపెట్టి, నీవు బాధ్యతనంతా స్వీకరించి దేశానికి నాయకత్వం వహించాలని నే నభిప్రాయపడుతున్నాను. కాని, నేను నా అభిప్రాయాలు ప్రకటించకుండా మౌనంగావుండాలని, మీరందరూ భావించినట్లయితే, అలావుండడం కష్టంకాదని నే ననుకుంటాను. విషయాలన్నింటిని చర్చించడానికి యిక్కడకు రావడం నీకు వుచితమనితోస్తే, నువ్వలాగ చేయవచ్చును.

ప్రేమతో,
బాపూ

281. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

రైల్వేస్టేషన్, ఢిల్లీ,
నవంబరు 4, 1939

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

నువ్వలాగ వెళ్ళడంతోనే, కృపలానీ నన్ను కలిసి, యు. పి.లో శాసనోల్లంఘనానికి అన్నిప్రయత్నాలూ కొనసాగుతున్నాయని, అక్కడి పరిస్థితులు గడబిడగా వున్నాయని నాతో చెప్పారు. టెలిఫోనుతీగలు త్రెంచమని, రైలుపట్టాలు తొలగించమని ప్రజలనుకోరుతూ ఎవరెవరో అట్టలను అంతటా తగిలిస్తున్నారని ఆయన తెలియజేశారు. శాసనోల్లంఘనానికి ప్రస్తుతవాతావరణం అనుకూలంగాలేదని నా అభిప్రాయం. ప్రజలు న్యాయచట్టాలు తమచేతిలోవున్నట్లుగా భావించి ప్రవర్తించినట్లయితే, నేను శాసనోల్లంఘనోద్యమ నాయకత్వాన్ని విరమించుకోవలసివుంటుంది. ఈవారం 'హరిజన్'పత్రికను నువ్వొకసారి చదవాలని నా కోరిక. ఈ సందర్భంలో నా అభిప్రాయాలు ఎలావున్నాయో అది తెలియజేస్తుంది. ఈవిషయమే నీతో చర్చించాలని నే ననుకున్నాను. కాని, అది పడిందిగాదు. ప్రస్తుత క్లిష్టసమయంలో మనమధ్య అపార్థాలు పొడచూపకూడదు. వీలైనంతవరకు, మనం ఒకేభావంతో వ్యవహరించుకోవాలి.

ప్రేమతో
బాపు.

282. చూ—చియా—హ్యూ

కొమింగ్‌టాంగ్ కేంద్ర కార్యనిర్వాహకకమిటీ,
చుంకింగ్,
నవంబరు 11, 1939

శ్రీ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,
స్వరాజ్యభవనం,
అల్హాబాద్, ఇండియా.

ప్రియమైన శ్రీ నెహ్రూ,

భారతదేశానికి సురక్షితంగా చేరినట్లు, కొన్నాళ్ళక్రితం మీరు నాకిచ్చిన టెలిగ్రాంకు చాలా సంతోషం. యుద్ధపరిస్థితుల్లో మీ రిక్కడికి

రావడం, చైనాప్రజలు సదా జ్ఞాపకంపెట్టుకుంటారు. మీ రాక వారిహృదయంపై గాఢమైన ముద్రనువేసింది.

మీ రిక్కడికివచ్చినపుడు, చైనా భారతదేశాలస్నేహసంబంధాలను పెంపొందించుకునేందుకు కొన్నిసూచనలు చేశారు. ఆసూచనలు ఎంతో విపులమైనవీ, సమగ్రమైనవీ. అందుకు నే నెంతో ఆనందిస్తున్నాను; మిమ్మల్ని శ్లాఘిస్తున్నాను. చైనా భారతదేశాలమధ్య సహకారభావం పెంపొందడానికి జనరల్ జంగ్-కై-షేక్ సలహాలపై నేనొకప్రణాళికను రచిస్తూ మీ సూచనలను అందులో పొందుపరిచాను. నా ప్రణాళికలో పొందుపరచబడినవిషయాలు ఆమోదింపబడ్డాయి. అవి వేరే ఆచరణలోకి వస్తాయి. అందులో ముఖ్యమైనవిషయాలను మీకు తెలియజేస్తున్నాను.

1) వివిధ విశ్వవిద్యాలయాల్లో ఈ రెండుదేశాలవారూ పరస్పరం ఆచార్యపీఠాలను నెలకొల్పడం.

2) ఒకదేశంవారు తమవిద్యార్థులను యింకొకదేశానికి అధ్యయనార్థం పంపించుకోవడం.

3) చైనాభాషలో, లేదా హిందూస్తానీలో పుస్తకాలను ప్రచురించడం, అనువదింపజేసుకోవడం.

4) సెంట్రల్ న్యూస్ఏజన్సీ శాఖ నొకదానిని కలకత్తాలో నెలకొల్పడం. బొంబాయిలో దానిఉపశాఖాకార్యాలయాన్ని స్థాపించడం.

5) ఒకరిదేశానికి యింకొకరు పర్యవేక్షణకై పరిశీలకులను, లేదా యాత్రాదళాలను పంపించుకోవడం. పర్యవేక్షకనిపుణులను మార్చుకోవడం, స్నేహసంబంధాలను నెలకొల్పుకోవడం, ఈ శీర్షిక క్రింద యీ క్రింద పేర్కొనబడిన కార్యక్రమాలు నిర్వహింపబడతాయి. ముందు చైనా చేయబోయేపనినిగురించి చెబుతాను.

1) బౌద్ధభిక్షుకులను చైనా భారతదేశానికి పంపుతుంది.

2) భారతదేశంలో వస్త్రపరిశ్రమ, ప్రత్తిసహకారసంఘాలు, యితర పారిశ్రామికపరిస్థితులు పరిశీలించడానికి నిపుణులను పంపడం.

భారతదేశ పారిశ్రామికదారులను, వ్యవసాయదారులను ఈ నిపుణులు కలుసుకుంటారు, ఒకరిఅభిప్రాయాలను ఒకరు అవగాహనచేసుకుంటారు.

3) శాస్త్రీయపద్ధతులను అవగాహనచేసుకునేందుకు, ఆకళించుకునేందుకు పరిశీలకనిపుణులబృందాలను పంపిస్తూ ఒకసంఘాన్ని ఏర్పాటు చేయడం.

ఇంతేకాక, మేము మా ప్రతినిధిని ఈసంవత్సరం జరుగబోతున్న అఖిలభారత కాంగ్రెసుమహాసభకు పంపిస్తాం.

నా హృదయపూర్వకఅభివందనాలతో, అత్యధికగౌరవంతో,

మీ విధేయుడు,

చూ-చియా-హ్వ్యా

283. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

సేవాగ్రాం, వార్ధా

నవంబరు 14, 1939.

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

నీ వుత్తరాలు సరిగా అందుతూనేవున్నాయి. రాజన్‌బాబుకు నువ్వు వ్రాసినఉత్తరం నేను చూశాను. దానిని చూడకమునుపు 'హరిజన్'లో దానినిగురించి ఒక నోట్ వ్రాశాను. పత్రికవెలువడకపూర్వమే నీ కొక కాపీ పంపడానికి ప్రయత్నిస్తాను.

అలహాబాద్‌లో నే నెక్కువకాలం వుండడం నీ కవసరమైతే, అలాగే నే నక్కడ వుంటాను.

మనప్రకటనలను సంస్కరించి, లండన్‌పత్రికలు ప్రకటించినందుకు నే నేమీ కలతపడడంలేదు. నాకు వ్యవధివుంటే సంక్షిప్తంగా ఒకసందేశాన్ని తయారుచేసి 'న్యూస్‌క్రానికల్' పత్రికకు పంపిస్తాను. నా వ్యాసాలకు యిదివరకే పారితోషికం చెల్లించారు కనుక, అలా పంపించేఅధికారం నాకుంది.

మనం కలుసుకున్నప్పుడు సాకల్యంగా అన్నీ ముచ్చటించుకో వచ్చును.

ప్రేమతో,
బాపు.

నేటితో నీకు యాభై ఏళ్ళు నిండినవని యిప్పుడే నాకు మహదేవ్ జ్ఞాపకంచేశాడు. యింకొక యాభై సంవత్సరాలు నువ్వు పూర్తిచేస్తావని, యిదే తేజస్సుతో, విశ్వాసంతో, ఉల్లాసంతో శతాయువువై వర్ధిల్లాలని కోరుతున్నాను.

284. మహాదేవదేశాయ్‌వద్దనుంచి,

సేవాగ్రాం,వార్ధా,
నవంబరు 14, 1939

నా ప్రియమైన జహ్వారుభాయి,

పదిహేడుసంవత్సరాలక్రితం మేము లక్నోజిల్లాజైల్లో మీ జన్మదినోత్సవాన్ని జరుపుకున్నాం. మీ రింతటి ఉన్నతశిఖరాల నందుకోగలరని ఆనాడు మీరు భావించారో లేదో నాకు తెలియదు. ఆత్మసంబంధమైన, మేధోసంబంధమైన పురోగతిని మీ రెంతవరకు సాధించారో చెప్పడానికి గణితశాస్త్రం అక్కరకువచ్చినట్లయితే మీరుసాధించినవిజయాన్ని బీజగణితంలోగాక, రేఖాగణితంలో చెప్పవలసివుంటుంది. రేపటితో ప్రారంభమౌతున్న మీ అర్థశతాబ్దపుజీవితంలోకూడా యిదేవిధంగా అద్భుతమైన పురోగతిని మీరు సాధించాలనీ, మీరు చేరుకొన్న మహోన్నతశిఖరాలను అందుకోలేకపోయినప్పటికీ, మీకుగల ఉదారమానవలక్షణాలు మావంటివారిని సన్నిహితులను, సమతుల్యులను చేయగలవని నే నాశిస్తున్నాను.

"ఏమి పొల్లుమాటలు" అని మీరు వీటిపట్ల చికాకుపడుతూ ఆశ్చర్యాన్ని ప్రకటించవచ్చును; కాని, దేశానికి అతిపవిత్రమైనరోజుగా భావించబడుతున్న యీసమయంలో నాకుకలిగిన భావాలను వ్యక్తంచేయడానికి నేను చిత్తశుద్ధితో ప్రయత్నిస్తున్నాను.

ప్రేమతో,
మహదేవ్

285. సరోజినీనాయుడువద్దనుంచి

హైద్రాబాద్, దక్కన్
దీపావళి, 1939.

ప్రియమైన నా జవహర్,

అర్థశతాబ్దపు నీ జీవితం అప్పుడే ఒక పాటవలె, అద్భుతమైన ఒక కథవలె గడిచి, చరిత్రకెక్కింది. మిగిలిన అర్ధశతాబ్దపు తొలిసంవత్స రాల్లోనే నీ మధురమైన స్వప్నాలు, మహత్తరమైన లక్ష్యాలు ఫలించి మానవపురోగమనచరిత్రలో అమరత్వాన్ని ప్రసాదించి, నిన్ను దివ్య మానవునిగా, స్వాతంత్ర్యప్రదాతగా చేయునుగాక!

ఏదో లాంఛనప్రాయంగా, సంప్రదాయాన్ననుసరించి నీకు నా అభివందనాలను అందజేయలేను. సామాన్యమానవులకు సాధారణంగా నిధులవలెవుండే వ్యక్తిగతసుఖము, ఆనందమూ, సదుపాయము, విశ్రాంతి, సంపదలు యిలాంటివాటికి నీ జీవితంలో ఆట్టే స్థానంవుంటుందని నే నను కోను.... విచారం, బాధ, త్యాగం, వేదన, పోరాటం.... అవును, యివి నీకు జన్మతఃవచ్చిన నీ జీవితవరాలు. ఎలాగైనాసరే, వాటిని నువ్వు విజయంగా, స్వాతంత్ర్యంగా మార్చగలవు. నువ్వు అనేకమంది ప్రజలలో కారణజన్ముడవైన, విశిష్టమైన వ్యక్తివి. గాఢంగా ప్రేమింప బడిన, ఏమాత్రం అర్థంచేసుకోబడని పురుషుడవు. ఘూర్ణిల్లుతున్న నీ ఆత్మ తన ఆదర్శాన్ని తాను చేరుకుని, తేజోవంతమై, సౌందర్యంతో విరాజిల్లుగాక!

యివే నీ కవిసోదరి, నీ సహయాత్రికురాలు దీవించే దీవెనలు.

సరోజినీనాయుడు.

నేను 17వతారీఖున ఆగ్రాలో వుంటాను. 19తేదీ తెల్లవారు ఝామున 2-32 నిముషాలకు పవిత్రమైన ప్రయాగలో వుంటాను.

286. అసఫాలీకి,

అల్లాహాబాద్,
నవంబరు 16, 1939.

నా ప్రియమైన అసఫాలీ,

మీరు 14వతేదీన వ్రాసినఉత్తరం అందింది. యుద్ధంలో, యిక ముందు ఎటువంటిసంఘటనలు జరుగుతాయో వూహించడం కష్టం. కాని ఒకవిషయంమాత్రం నాకు స్పష్టంగా కనిస్తోంది. ఏకూటమైనా అది సోవియట్ వ్యతిరేకకూటమైనా మరిఏదైనా ఆట్టేకాలం మనజాలదు. యూరపులో వారు పరస్థితులన్నిటినీ తల్లక్రిందులుచేశారు. వీటిని మళ్ళీ చక్కబరచడం చాలా కష్టం. భారతదేశంలో యుద్ధానికిపూర్వంవున్న పరిస్థితులకు దిగజారిపోవడమంటూ యిక జరగదు. వెనుకటినిబంధనలపై కాంగ్రెసు ఎన్నటికీ రాష్ట్రప్రభుత్వాలను నెలకొల్పబోదు.

మతసమస్యపై జిన్నాతోజరిపిన సంభాషణలనుగురించి మీ రేమి వూహిస్తున్నారో నాకుతెలియదు. జిన్నావద్దనుంచి సమాచారం అందేవరకు నేను వేచివుంటానని ఆయనతో చెప్పాను. జిన్నాకు మనకు మధ్య మత సంబంధమైన పరిష్కారానికి అవరోధం అంతగాలేదు. ఉన్నచిక్కల్లా రాజకీయంగానే వుంది. రాజకీయంగా కాంగ్రెసు ఎట్టి చర్యతీసుకున్నా, దానితో అతను పొత్తుగావుండడు. అందువల్ల మతసమస్య రాజకీయచర్యకు గడంగవచ్చునని అనుకోవడం, ప్రధాన వాస్తవికవిషయాన్ని నిర్లక్ష్యం చేయడమే అవుతుంది. అంటే, దాని అర్థం హిందువులు, ముస్లింలు సమష్టిచర్యకు పూనుకొనజాలరనికాదు. వారు అలా పూనుకోగలరనీ, పూనుకుంటారనీ నే ననుకుంటాను. కాని, ప్రస్తుతసమయంలో అది ఎట్టి మతసమస్యమీదా ఆధారపడిలేదు.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్

అసఫాలీ ఎస్క్వైర్. ఎమ్. ఎల్. ఎ.,
కూచా—చలన్
ఢిల్లీ.

287. ఎడ్వర్డు థామ్సన్ వద్దనుంచి

ఐల్స్‌బరీ, బక్స్,
డిసెంబరు 3, 1939.

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

మీరు నన్ను కొద్దిగా అపార్థంచేసుకున్నారు. కౌన్సిల్లో వుద్యోగం దొరకడం ఒక అదృష్టంగా నే నెన్నడూ భావించలేదు. పదవిని, బిరుదును తలకొకకిరీటంగా నే నెన్నడూ భావించనని మీరు తెలుసుకోవలసి వుంటుంది. ప్రస్తుతం ఒకప్రక్కకు తూగివున్న సైన్యాలను సమస్థితికి తెచ్చే అవకాశం లభించినదని మాత్రమే నేను చెప్పాను.

ప్రస్తుతం అస్తవ్యస్తంగావున్న సైనికపరిస్థితులు చక్కబడేవరకు భారతదేశాన్ని స్వతంత్రదేశంగా ప్రకటించాలని, నేను కోరడం అసాధ్యమని యింకా భావిస్తూనేవున్నాను. అదలావుండగా, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యం సమానఅర్హతలుగల దేశాలకూటమిగా రూపొందుతుందని నే నింకా పూర్వంలాగే కలలుకంటున్నాను. ఇది మీకు మూర్ఖంగా కనిపించవచ్చును. కాని, నాతోపాటుగా మీరు నా సహపౌరునిగా నేను భావిస్తున్నాను. ఏమైనప్పటికి, పంజాబును సైనికుల అజమాయిషీక్రింద మీరు వదిలిపెట్టగూడదని, అస్తవ్యస్తంగావున్నపరిస్థితులను సరిదిద్దాలని నా అభిప్రాయం.

కాని,యిది మనిద్దరిమధ్య చాలా స్వల్పవిషయం. మనం పరిగణింపవలసినవిషయాలవైపు దృష్టి మరల్చుదాం—

ఇందిరను చూశాను. ఆవిడ కులాసాగానే వున్నారు. ఆమె సౌష్టవంగాలేదు. సుకుమారంగా పెరిగినపిల్లకావడంవల్ల ఒంట్లో బలం తక్కువ. ఆరోగ్యం జాగ్రత్తగా కాపాడుకోవలసివుంటుంది. కొంతకాలంపోతే ఒంట్లో సత్తువ చేకూరుతుంది. ఆవిణ్ణి, మేము యిక్కడికి రమ్మని ఆహ్వానించాము. కాని, డిశెంబరు 15వతేదీన ఆమె స్విట్జర్లెండు వెడుతున్నానని తెలియజేశారు....విపరీత, విపత్కరపరిస్థితులు సంభవిస్తే, అంటే స్విట్జర్లెండును, జర్మనీ ఆక్రమించుకుంటే, ఆమె ప్రమాదపరిస్థితుల్లోపడకుండా మేము చూడవలసివుంటుంది. స్విట్జర్లెండులో యిలాంటి అపాయంకలుగుతుందని మీరు దిగులుపడకండి.

నేను తిరిగివచ్చినప్పటినుంచి రోజులు చాలా దుర్భరంగా, అశాంతిగా వున్నాయి. నా సోదరుడు మరణావస్థలోవుండగా. నేను రెండుసార్లక్కడికి వెళ్ళాను. చాలారోజులు అక్కడ వుండిపోవలసివచ్చింది. రోగినిచూసి డాక్టరిలా అన్నాడు "నిజంచెప్పాలంటే, అతనిప్రాణాలు నిలపడానికిసైతం నేను ప్రయత్నించడంలేదు. అలా నిలపడం అతిక్రూరం." చాలామందిడాక్టర్లు యిలాగేఅన్నారు. అతను బ్రతికిబట్టకట్టడం కలలోనిమాట. కాని అతనిఆత్మశక్తి ఎనలేనిది. తాను చనిపోనని చెబుతున్నాడు. చనిపోవడానికి అంగీకరించడంలేదు. నాకు డాక్టర్లమీద నమ్మకంలేదు. నా కేమీ తెలియదని నాకుతెలుసు. అయినాసరే, ఎలాగో ఒకలాగ అతను బ్రతుకుతాడని నా కెందుకో నమ్మకంగావుంది. అతను నాకంటె చిన్నవాడు. చాలా వుత్సాహంగల యువకుడు, అందర్నీ ఆకర్షించేశక్తిగలవాడు.

ఇన్నాళ్ళూ ఏపనిచేయడానికీ వీలులేకపోయింది. చేయవలసినపనికి మితిఅంటూ లేదు. నా భార్య మాయింటికి వెళ్ళింది. ఈరాత్రి తిరిగి వస్తుంది.

వినండి! వృద్ధుల, అనుభవజ్ఞులమాటలను వినేఅలవాటు మీకులేదు. అంతేకదూ? అధ్యక్షవేదికలమీద, సభలలో మీ రెలాగ ప్రవర్తించేవారో, సరోజినీనాయుడు చెప్పినకథలు నాకు జ్ఞాపకమున్నాయి.

"ఓ ! సభలలో తన అభిప్రాయాలనుఖండించే నిర్భాగ్యుడెవడైనావుంటే, నెహ్రూ వేదికమీదనుంచి క్రిందికురికి, అతన్ని చొక్కాపట్టుకుని గుంజుతూ, ఎడాపెడా వాయించుతూ, సభాప్రాంగణంనుంచి తరిమివేసేవాడు. అదిచూచి అందరూ భయపడేవారు" మీ రీ అలవాట్లను హారోలో అభ్యసించారా? ఏమైనప్పటికి అలాగ మీరు పట్టుకుతన్నడానికి నేను చాలా దూరంలోవున్నాను. ("మీరు నన్ను రెచ్చగొడుతున్నారు!") కనుక కొన్నినిమిషాలపాటు మీరు నేను చెప్పేదేమిటో వినమని కోరుతున్నాను.

నేను పగలు రాత్రి విధీవిరామంలేకుండా కోడ్సునివేదిక తయారుచేశాను. ఆ నివేదికలో అక్కడక్కడ కొన్నిభాగాలను, అంటే మీ

గుర్తించివున్నభాగాలను ఇందిరకు చూపించాను; నిన్న ఆక్స్ఫర్డ్ వెళ్ళవలసివచ్చింది. అక్కడ తరిఫీదుపొందుతున్న ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగులతో మాట్లాడాను. ఈరోజు ప్రొద్దున్న రోడ్స్ట్రస్టు కార్యదర్శి లార్డు ఈటన్‌తోమాట్లాడాను. నిన్న లయోనెల్ కర్టిస్ అక్కడే వున్నాడు. రెండు విషయాలు (1) భారతదేశంకోసం రోడ్స్ట్రస్టు కొంతసొమ్ము విని యోగించదలచుకొంది. భారతదేశయాత్రికుల నిధివంటిదాన్ని నెలకొల్పాలనికే నాలోచిస్తున్నాను. దీన్నిగురించి మీకు తెలుసుగదా. అది చక్కగా పనిచేస్తోంది. మంచిమంచి వుద్యోగాలకు కొన్నిగ్రాంట్లను మంజూరు చేస్తోంది. యిది తాత్కాలికమైన దానంకాదు. సృజనాత్మకమైన కృషిని ప్రారంభించడానికి యిది కొంత సహాయపడుతుంది. ఆర్థికశాస్త్రంలో పరిశోధనచేస్తున్న లేదా ఫలజాతులగురించి, చెరకునుగురించి పరిశోధన చేస్తున్న భారతీయులకు కొంతనిధిని సేకరించాలని నే నాలోచిస్తున్నాను. లేదా యీ నిధి, వెనుకబడినకులాలవారిక్షేమంకోసం, ప్రాథమికవిద్యాప్రణాళికకోసం వెచ్చించవచ్చును. (2) భారతదేశపండితులొకరిని విశ్వవిద్యాలయాల కాహ్వానించి సాహిత్యంమీదనో, లేదా చరిత్రమీదనో విశ్వవిద్యాలయంలో వుపన్యాసమిప్పించవలసినదిగా ఏర్పాట్లుచేయమని, అందుకయేఖర్చు తాము భరిస్తామనీ రోడ్స్ట్రస్టువారు చాలాకాలంక్రితం ఆక్స్ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంవారిని కోరారు. యిప్పుడు తమకోరికను ఆమోదించి పనిచేయవలసినదిగా, వారు విశ్వవిద్యాలయాధికారులపై ఒత్తిడితీసుకొద్దామనుకుంటున్నారు. యిందుకు ఎవరు అర్హులో సూచించవలసినదిగా మిమ్మల్ని కోరుతున్నాను. భారతదేశ గౌరవప్రతిష్ఠలను యినుమడింపజేసేవ్యక్తిని, మాతో కలివిడిగా మసలగలిగేవ్యక్తిని పట్టభద్రులుకానున్న యువకులగుంపులలో కలిసిపోతూ ఒక్క ఆక్స్ఫర్డులోనేకాక యితరచోట్లసైతం వేలాది ప్రజాసమావేశాలలో వుపన్యసించగలవ్యక్తిని మీరు సూచించండి.

మరొకసారి చెవియొగ్గి వినండి. యిప్పుడు నేను చెప్పబోయేది చాలా గంభీరమైనవిషయం. ఈ పురాతన విశ్వవిద్యాలయం ఎవరినైనా ఘనంగా గౌరవించదలచుకుంటే, అది ఒకపనిచేస్తుంది. ఆ వ్యక్తిని

రోడ్స్‌స్మారకదినంనాడు వుపన్యసించవలసిందిగా కోరుతుంది. యిదీ యింకొకరకమైనపని. అతన్ని కామన్‌రూమ్‌సభ్యుణ్ణి చేస్తుంది. అక్కడికి అనేకమంది ప్రముఖ రాజకీయవేత్తలు విచ్చేస్తారు. ఆ వ్యక్తి సేనవి కాలంలో యిక్కడికి రావలసివుంటుంది. మూడు, నాలుగు లేదా అయిదు వుపన్యాసాలను కావించవలసివుంటుంది. విషయం ఏదైనా కావచ్చును. అది అతనియిష్టం. ఉపన్యాసకుడుమాత్రం విధిగా విదేశీయుడైవుండాలి. అంటే విదేశాలనుంచి అతన్ని ఆహ్వానించాలి. ఉపన్యాసకుడు ఎప్పుడూ అగ్రశ్రేణివ్యక్తిగానే వుండాలి. మేము ఐన్‌స్టీన్, స్మట్సు, ఫ్లెక్సనర్ లను ఆహ్వానించి వారిఉపన్యాసాలను విన్నాము. కొన్నిసంవత్సరాలక్రితం శాస్త్రి, ఇక్బల్‌ను తీసుకురావడానికి ట్రస్టు ప్రయత్నించింది. యిద్దరూ మహావ్యక్తులే కదా! రాజకీయచతురునకు యిది గొప్ప అవకాశం. పట్ట భద్రులుకాసున్న మా యువకులతో ఆ వక్త యిష్టాగోష్టి జరపాలని మేం కోరుతున్నాం. అంటే యిది ఎలాజరుగుతుందో మీకు తెలుసును. అంటే ఒకగదిలో అందరూ సమావేశమౌతారు; యిష్టాగోష్టిలో అందరూ పాల్గొం టారు. దీనికంగీకరించడం, మమ్మల్ని ఎంతో గౌరవించినట్లుగా మేము భావిస్తాము. ఉపన్యాసకుడు తనకిష్టమొచ్చినవిషయంమీద తాను ప్రసం గించవచ్చును. కాని, మాకు ఆసక్తిగలవిషయాన్నిగురించి ఆయన మాట్లాడితే బాగుంటుంది. ఆయనవుపన్యాసాలను విశ్వవిద్యాలయం ప్రక టిస్తుంది........ మనలోమననూట. రోడ్సుధర్మకర్తలు ఒకవ్యక్తిని ఈసంవత్సరం ఆహ్వానించబోతున్నారు. ఆ వ్యక్తిపేరు జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ. (నేను ట్రస్టీని కాదు; అందుకు, నా కంత అర్హతలేదు. కాని నా భావమేమిటో మీకు తెలుసనుకుంటాను. ధర్మకర్తలు కొద్దిగా నా మాట వింటారు.) భారతదేశస్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రకటించడానికి మాకు అధికారంలేదు. కాని మే మొకపనిమాత్రం చేయగలం. కాని మే మొక వ్యక్తిని ఎన్నుకుని, భారతదేశస్వాతంత్ర్యాన్నిగురించి ప్రసంగించమని అభ్యర్థించగలం. మీరు ప్రప్రథమశ్రేణివ్యక్తియని. ఆంగ్లభాషనుమాట్లాడే ప్రపంచానికి చాటిచెప్పేఅవకాశం కలిగిస్తారని, అలాంటిగౌరవాన్ని యిస్తా రని మేము నమ్ముతున్నాం. మీతో వ్యక్తిగత సన్నిహితపరిచయం. మీ

రనుమతించినమేరకు పెట్టుకోవటానికి విశ్వవిద్యాలయానికి అవకాశం కలిగించాలని మేము వాంఛిస్తున్నాము. వెనుక మే మాహ్వానించినపుడు శాస్త్రి, ఇక్బల్ యిక్కడికివచ్చి వుపన్యసించడానికి జంకారు. (అలా వారు జంకారని నా అభిప్రాయం. దయవుంచి యీ మాట మరెక్కడా అనకండి. వారితో వుత్తరప్రత్యుత్తరాలు నేనే జరిపాను) ఈ ఆహ్వానాన్ని మీరు మన్నించండి. వేరే యింకొకఆలోచన పెట్టుకోవద్దు. యిప్పు డీ ప్రపంచం ఉన్మాదావస్థలోవుంది. పలువిధాలుగా విడిపోయింది. యిటువంటి ప్రపంచసమస్యలతో భారతదేశ గౌరవస్థానం ముడివడి వుంది. దీనిని పునర్నిర్మించవలసిన అవసరంవుంది. రాజకీయజ్ఞుల విస్తృత ప్రాతిపదికపై ఎనలేని కృషి సాగించటానికి ఈ అవకాశం మీకు వినియోగపడుతుంది. మీ అనుభవాన్ని పురస్కరించుకొని మీ మనోభావాలను మాకు వివరించడానికి, మా కళ్ళఎదుట ఒకదృశ్యాన్ని స్ఫురింపజేయడానికి యిది చక్కటి తరుణం. మే మిప్పుడు ఎవరితో సంబంధంలేకుండా విడివడివున్నాము. మా వైఖరిని, మా జడత్వాన్ని మీరు కదిల్చివేయవచ్చును. అసాధారణమైన మీ అంతర్జాతీయానుభవంతో మీరు ప్రసంగిస్తూ, మీ ప్రజలను ప్రపంచపటంమీద నిలబెట్టవచ్చును. (మీరు అతిచక్కటి రాయబారులని నాతో ఒకరన్నారు. ఔను, ఆమాట నిజం) వేసవికాలంలో యింగ్లండు మనోహరంగా వుంటుంది. మీరు మా యువకులను చూడవచ్చును. (ప్రపంచంలో మీరు అతిసున్నితమైనవాళ్ల) యింతవరకు భారతీయులుకాని, విదేశీయులుకాని విద్యార్థిగాతప్పితే వారు చూడలేదు. మీరు భారతదేశంగురించి వారి కొక నూతనాభిప్రాయం కలిగించవచ్చును. (అలాతప్పితే, యింకొకలా మీరు చేయలేరు.) మా రాజకీయనాయకులందరూ ఆక్సుఫర్డు వస్తారు గనుక, మీరు వారిని కలుసుకోవచ్చును. ఇదివరకు ఠాగూరు యీపని ప్రారంభించారు. మీరు ఆపనిని కొనసాగించవచ్చును. కాని ఠాగూరు చాలా నిస్సారమైన ప్రచురణలు ప్రచురించి యీపనిలో విఫలులయ్యారు. మీరు నిర్వహించబోతున్నకార్యం రాజకీయాలకు అతీతమైనది..... వారు మిమ్మల్ని ఆహ్వానించినట్లయితే, యిది యాదృచ్ఛికంగా వస్తుందికనుక,దాన్ని మీరు

స్వీకరించండి. ఈ అవకాశం మీ అదృష్టాన్ని నిర్ణయిస్తుంది. యిక్కడ పొరపాట్లుఏమీ జరగవు. ఈమాట మీరు నమ్మవచ్చును. నేను విశ్వ విద్యాలయప్రేక్షకులను ముందే హెచ్చరిస్తాను. తాము సమావేశంలో జాగ్రత్తగావుండాలని, వుపన్యాసాన్ని శ్రద్ధగా గౌరవంతో ఆలకించాలని, లేకపోతే ఉపన్యాసకుడు విరుచుకపడతాడనీ, కాంగ్రెసుసమావేశాలలో జరిగినట్లే యిక్కడా జరుగుతుందనీ, అల్లరిచేసేవారిని ఎడాపెడా వాయిస్తారనీ ముందే గట్టిగా హెచ్చారిస్తాను. ఈ ఆహ్వానాన్ని మీ రంగీకరించక పోతే, యిక (మనలోమనమాట) సప్రూ అందుకంగీకరిస్తాడు. ఆయన ఉపన్యాసానికిసంబంధించినంతవరకు చాకచక్యాన్ని చూపుతాడు; అందరితోనూ కలివిడిగా మసలగలుగుతాడు. కాని, యిప్పటికీ కరుడుకట్టుకుపోయివున్న మా రాజకీయనాయకులు ఆయనవుపన్యాసంవల్ల మరీ కరుడు కట్టుకుపోతారు. ఈ ఏడు సప్రూను వెనకపెట్టి మిమ్మల్ని నేను సూచించాను. (ఆయన తరవాత రావచ్చును) అన్నట్టు యిక్కడికివస్తే, ఇందిరనుకూడా మీరు చూడవచ్చును. మళ్ళీ మీరు భారతదేశము వెళ్ళడానికి ఆరువారాలుమాత్రమే పడుతుంది.

నన్ను దక్షిణాఫ్రికాకు పంపించి అక్కడ భారతదేశచరిత్రను, రాజకీయాలను, సంస్కృతినిగురించి విశ్వవిద్యాలయంలో, యితరప్రదేశాలలో వుపన్యసించవలసిందిగా రోడ్సుట్రస్టు కోరదలచుకుందనుకుంటాను. దక్షిణాఫ్రికా వైఖరివల్ల భారతదేశవాంఛకు హానికలిగిందని నేను వారికి తెలియజేశాను. నేను ముసలివాణ్ణి. శక్తి వుడిగిపోయింది. చాలా అలసిపోయాను; బుద్ధి సరిగా పనిచేయడంలేదు. దక్షిణాఫ్రికాకు వెళ్ళడమంటే నాకు భయంగావుంది. కాని నేను వెళ్ళడంవల్ల భారతదేశానికి లాభంచేకూరితే తప్పకుండా అలాచేస్తాను. దక్షిణాఫ్రికాలో పరిస్థితులు చాలా విపరీతంగావున్నాయి. అక్కడ పరిపాలనా నిర్వహణ అత్యంత ఘోరం. కాని నేను ఉద్యోగినిమాత్రమే. అంతకుమించి ఏమవుదామన్నా వయస్సు మించిపోయింది. మీరు ఆక్సుఫర్డుకు వచ్చినట్లయితే నే నింకొకసారి మళ్ళీ కాస్త సేవచేస్తాను; ఆ ఆటవిక మూర్ఖులకు

భారతదేశాన్నిగురించి నేను తెలియజేస్తాను. యింతకీ నేను పనికిరాని రాయబారినికాను.

గ్రైవింట్ మీచెంతనే వున్నారని నాకుతెలిసింది. ఆయన్నిగురించి మీతో నేను పెద్దగా చెప్పాను. చాలా పొరపాటుచేశాను. ఆయన చాలా మంచి యువకుడు. ఏమిటో ఆయన ఎవరికీ అర్థంకాకుండా వక్రంగా కనిపిస్తూవుంటాడు. ఆయనకంఠస్వరం నాకు నచ్చదు. ఆయనంటే నాకు చిరాకు. నాకు ప్రాయశ్చిత్తంగా ఆయనపట్ల జాలివహించండి.

మాంఛస్టరుగార్డియన్‌కు రెండువ్యాసాలు, టి అండ్ టి కి ఒక వ్యాసం నేను తయారుచేశాను. పెక్కుమంది రాజకీయనాయకులతోనూ కామన్సుసభ్యులతోనూ నేను ముచ్చటించాను. నే నిక్కడికి వచ్చినప్పటి నుంచీ నే నొక సేవకునిగా పనిచేశానని మీరు దయవుంచి భావించండి. ఆంగ్లేయుడు మూర్ఖుడుగాకాకుండా యింకొకలా వుండలేడు. ఏపని సాధిద్దామన్నా అది అత్యంత కష్టమౌతోంది.

నేనువ్రాసిన రెండుపుస్తకాలను మీకు పంపిస్తున్నాను. అవి మీకు కోపాన్నికలిగిస్తాయి. కాని వాటిని పంపించమని మీరు నన్నడిగారు.... దయవుంచి మా దేశాన్నిగురించి మీరు నిరాశపడకండి. మాలో కొంతమందిమి భారతదేశక్షేమంకోసం శక్తివంచనలేకుండాపాటుపడుతున్నాము. మేము కొన్నిపొరపాట్లుచేసినప్పటికీ, మిగిలినదేశాలవారికంటె కాస్త నయం. ఇంగ్లండులో అనేకవిషయాలు మనోహరమైనవి.

మీ

ఇ. టి.

భారతదేశాన్నిగురించి వాస్తవికవిషయాలను అందరూ తెలుసుకోగోరుతున్నారు. రోజూ మాంచెస్టరు, చేంబర్ ఆఫ్ కామర్సు, కేంబ్రిడ్జి యూనివర్సిటీనుంచి, కామన్సుసభకూ కరుడుకట్టిన పండితులసంఘాలకు ఆహ్వానాలు వస్తున్నాయి. యిప్పుడు నేను భారతదేశానికి వెళ్ళడం చాలా మూర్ఖంగావుంటుంది. వచ్చేబుధవారంనాడు పార్లమెంటుసభ్యులబృంద

సమావేశంలో నేను మళ్ళీమాట్లాడుతాను. యిదివరకు నేను మాంచెస్టరు గార్డియన్‌పత్రికలో మూడువ్యాసాలు ప్రకటించాను. అవి యిప్పుడు కనిపించడంలేదు. అగథా హారిసన్, లేదా మీనన్ ఎవరోఒకరు వాటిని మీకో, గాంధీకో పంపించివుంటారు. సందేహంలేదు.

ఇ. టీ.

288. మహాదేవ్ దేశాయికి

డిసెంబరు 9, 1939.

నా ప్రియమైన మహాదేవ్,

మీ 5వతేదీవుత్తరం అందింది. బాపూకు జకీర్ హుస్సేన్ కావించినసూచనతో నేను పూర్తిగా విభేదిస్తున్నాను. ఒక ప్రత్యేకమైన పద్ధతిలో ముస్లింలీగును మనం గుర్తించడమన్నప్రశ్నగాదు, యిప్పుడున్నది. జకీర్ హుస్సేన్‌సూచనలో ఎన్నో అంతరార్థాలు యిమిడివున్నాయి. దాన్నంగీకరించడమంటే, కాంగ్రెసు ప్రధానసిద్ధాంతాలకు తిలోదకాలిచ్చినట్లే అవుతుంది. అంటే, దానిఅర్థం కాంగ్రెసును పూర్తిగా ఛిన్నాభిన్నంచేయడంతప్ప యింకొకటికాదు.

జిన్నా యిటీవల కావించిన ప్రకటన మీరు చూసేవుంటారు. రాజకీయఅసత్యానికైనా, అసభ్యతకైనా మితిఅంటూ ఒకటివుంది. కాని ఆ మితులన్నీ యిప్పుడు దాటిపోయాయి. ఇక జిన్నాను నేనెలా కలుసుకోవాలో, నాకే తెలియడంలేదు. త్వరలో నేను బొంబాయి వెడుతున్నానని, అప్పుడు ఆయన్ని కలుసుకోగలనని ఆశిస్తున్నాననీ రెండురోజులక్రితమే నేను ఆయనకు వుత్తరంవ్రాశాను. నిన్నటినుంచీ యీవిషయాన్ని గురించి తరచి ఆలోచిస్తూనేవున్నాను. యిప్పుడింకొకవుత్తరం ఆయనకు వ్రాయాలని నిశ్చయించుకొన్నాను. ఆ వుత్తరంప్రతిని బాపూకు దీనితోజతపరచి పంపుతున్నాను.

స్టాఫర్డు క్రిప్సు యిక్కడే వున్నాడు. రేపు ఢిల్లీకి లాహోరుకు బయలుదేరివెడతాడు. అక్కడనుంచి బొంబాయి, వార్ధాలకు చేరుకుం

టాడు. 17వతేదీ ఆదివారంఉదయానికి ఆయన న్యాయంగా వార్ధాలో వుండాలి. అక్కడ రెండురోజులపాటు ఆగుతాడు. ఈ తేదీలు నాకు నచ్చడంలేదు. బాపూమౌనవ్రతానికి, వర్కింగుకమిటీసమావేశాలకు అవి అంతరాయం కలిగిస్తాయి. 18, 19 తేదీలలో ఆయన అక్కడికి చేరుకుంటే బాగుండుననుకుంటాను. యిలాఅయితే క్రిప్సుకుకూడా అనుకూలంగా వుండును.

హైలే, స్కూచరు, ఫిండ్‌లేటర్, స్టీవర్టు, జట్లండ్లతో క్రిప్సు దీర్ఘసంభాషణలను జరుపుతున్నాడు. హాలిఫాక్సునుకూడా కలుసుకున్నాడనుకుంటాను. ఆయన వారిముందు ఒకానొక ప్రతిపాదనకావించాడట. అది వారికి నచ్చినట్లు కనిపించిందట. కాని, ఎవరూ దానినిగురించి ఏమాటా యివ్వలేదట. ఈ ప్రతిపాదనను నేను చూశాను. యిందులో కొన్నివాంఛనీయమైనలక్షణాలు కనిపిస్తున్నాయి. కాని రెండుమూడు ఘోరమైన లోపాలు యిమిడివున్నాయనుకుంటాను. బాపూకు చూపించమని, మీకు ఒకకాపీ త్వరలోనే పంపించగలననుకుంటాను. అయితే యిది అతిరహస్యంగావుంచాలని మిమ్మల్ని కోరుతున్నాను.

క్రిప్సు నిర్మొహమాటంగా మాట్లాడేవ్యక్తి. ముక్కుకుసూటిగా మాట్లాడుతాడు. ఆయన శక్తి-సామర్థ్యాలు తిరుగులేనివి. అయినప్పటికీ, ఆయననిర్ణయంమీద ఎల్లప్పుడూ ఆధారపడగూడదని నేను చెప్పక తప్పదు.

13వతేదీ ఆప్రాంతంలో బహుశా నేను బొంబాయి వెడతాను.

శ్రీ మహదేవదేశాయ్,
సేవాగ్రాం.

ప్రేమతో మీ,
జవహర్‌లాల్

289. ఎమ్. ఎ. జిన్నాకు

అలహాబాద్,
డిసెంబర్ 9, 1939

నా ప్రియమైన జిన్నా,

త్వరలో నేను బొంబాయివస్తున్నానని, అక్కడ మిమ్మల్ని కలియగలనని, నేనురెండురోజులక్రితం మీకుఉత్తరంపంపించాను. నిన్నప్రొద్దున్న

వార్తాపత్రికలలో వెలువడిన మీ ప్రకటన చదివాను. కాంగ్రెసుప్రభుత్వాలు అధికారంనుంచి తప్పుకున్నాయి గనుక, యిక విముక్తికలిగిందని పేర్కొంటూ, డిసెంబరు 22వతేదీన 'విమోచనదినం' జరపవలసినదిగా మీరు ప్రకటించారు. ఈ ప్రకటనను నే నత్యంతశ్రద్ధతో పెక్కుసార్లు చదివి, ఒకరోజల్లా దీర్ఘంగా ఆలోచించాను. యదార్థవిషయాలనుగురించీ, ఏర్పడిన భావాలనుగురించీ నిర్ణయాలనుగురించీ వాదవివాదాలలోకి ఈ వుత్తరంలో నేను దిగదలుచుకోలేదు. వీటినిగురించి నాకున్న అభిప్రాయాలేమిటో మీకు తెలుసును. సత్యాన్ని తెలుసుకొనేవాంఛతో నేను చిత్తశుద్ధితో కృషిచేయగా, నా కీ అభిప్రాయాలు ఏర్పడ్డాయి. నేను పొరబడితే పొరబడవచ్చును. కాని యింతకంటే యింకా ఎక్కువగా నేను తెలుసుకోదలిచాను. ఈ చిక్కులు తొలగిపోతాయనిఆశించాను. కాని అటువంటిదేమి కానరాలేదు.

కాని నిన్నటినుంచీ నన్ను బాధిస్తున్నదల్లా యింకొకటి. జీవితాదర్శాలపట్ల, రాజకీయ ఆదర్శాలపట్ల మనకుగల దృక్పథం చాలా విభిన్నమైనదనీ, మనం భిన్నభిన్నవిషయాలను అమూల్యంగా ఎంచుతున్నామనీ నాకు తోచింది. అదే నన్ను కలవరపెట్టింది. మనసంభాషణ జరిగిన పిమ్మట యీ విభిన్నదృక్పథం అంత జటిలమైనదికాదని, నే నాశించాను. కాని మనమధ్యనున్న అగాధం ఎప్పటికంటే యిప్పుడు మరింత విస్తరించినట్టు కనిపిస్తోంది. యిలాంటిపరిస్థితులలో మనలనుచుట్టుకొనివున్న సమస్యలను మనం పరస్పరం చర్చించుకోవడంవల్ల ఏఫలితం చేకూరదని నేను అనుమానిస్తున్నాను. చర్చించడానికి ఏదో ప్రాతిపదికంటూ ఒకటి వుండాలి; ఆ చర్చఫలించాలంటే ఒకేఒకఆశయాన్ని దృష్టిలోపెట్టుకోవాలి. యిందులోవున్న యీ కష్టాన్ని నేను తెలుసుకుంటూ మీకు తెలియజేయాలనుకుంటాను.

బిజనూర్‌నుంచి మీకువచ్చినఉత్తరాన్ని ఢిల్లీలో మీరు నాకు చూపించినందుకు కృతజ్ఞుణ్ణి. ఆవిషయం నేను దర్యాప్తుచేశాను. జరిగినది ఒకటైతే, మీ కింకొకలాగ సమాచారం అందినట్లుగా నాకు తెలియవచ్చింది. అసలు అక్కడ ఏంజరిగిందో మీకు పూర్తిసమాచారం కావా

లంటే బిజనూర్‌నుంచి, నే నా సమాచారం సేకరించి మీకు తెలియ జేస్తాను. యిందుకోసం, మీకు బిజనూర్‌నుంచి వచ్చిన లేఖాప్రతిని నాకు పంపించవలసిందిగా కోరుతున్నాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్

290. ఎమ్. ఎ. జిన్నా వద్దనుంచి

బొంబాయి
డిసెంబర్ 13, 1939

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

డిసెంబరు 9వ తేదీన మీరువ్రాసినఉత్తరం నాకు అందింది. మీరు వేరువేరుప్రదేశాలకు వెళ్ళుతూండడంవల్ల నేను ఎక్కడకు జవాబు వ్రాయాలో నాకు తెలిసిందికాదు. డిసెంబరు 14 వతేదీన మీరు బొంబాయి రానున్నారని పత్రికలలోపడినవార్తలననుసరించి ఆచిరునామాకు ఈ ఉత్తరం పంపిస్తున్నాను. చర్చించడానికి ఏదో ప్రాతిపదికంటూఒకటి వుండాలని, ఆ చర్చఫలించాలంటే ఒకేఒకఆశయాన్ని దృష్టిలోపెట్టుకోవాలని మీరు వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయంతో నేను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నాను. ఆ కారణంవల్లనే అక్టోబరులో ఢిల్లీలోజరిగిన సంభాషణసందర్భంలో మీకు, శ్రీ గాంధీకి నేనొకవిషయాన్ని స్పష్టంచేశాను. మొట్టమొదటిసంగతి, భారతదేశంలోగల ముస్లింలకందరికి ముస్లింలీగు ప్రాతినిధ్యంవహించే అధికారిక సంస్థఅని కాంగ్రెసు గుర్తించడానికి సిద్ధంకానంతవరకు, హిందూ ముస్లింసమస్యాపరిష్కారానికి సంబంధించిన సంభాషణలను నెరపడానికి సాధ్యంకాదని నేను తెలియజేశాను. యీవిధంగా కాంగ్రెసుగుర్తించడమే ప్రాతిపదికకాగలదని అఖిలభారత ముస్లింలీగు వర్కింగుకమిటీ స్పష్టంచేసింది. రెండవవిషయం: కాంగ్రెసువర్కింగుకమిటీ ఆమోదించిన, 1939 అక్టోబరు 10వతేదీన అఖిలభారతకాంగ్రెసుకమిటీ స్థిరపరిచిన భారతదేశస్వాతంత్ర్యతీర్మానాన్ని మేము ఆమోదించలేము. గజిబిజిగావున్న ఆచరణసాధ్యంకాని ఆ తీర్మానస్వభావం అలావుంచినా,

అల్పసంఖ్యాకులసమస్యవిషయమై ఒక ఒడంబడిక కుదిరేవరకు దానిని మేము అంగీకరించలేము. పైప్రాయికావించిన ప్రకటనతో కూడా ముస్లింలీగు సంతృప్తిపడడంలేదు. హిందూ ముస్లింసమస్యను మనం సంతోషపూర్వకంగా పరిష్కరించుకోగలిగిననాడు, మనకు నచ్చిన విధంగా ఒకప్రకటనను రూపొందించుకొని ఆవిధంగా దానిని ఆమోదించ వలసినదిగా ఘనతవహించిన ప్రభుత్వాన్ని మనం కోరవచ్చును. ఢిల్లీలో నేనుసూచించిన మొదటిసూచనకాని, రెండవదికాని మీకూ నచ్చలేదు, శ్రీ గాంధీకీ నచ్చలేదు. కాని నన్నొకసారి మళ్ళీ కలుసుకుంటానని మీ రన్నారు. మిమ్మల్ని కలుసుకుందుకు నా కెప్పుడూ సంతోషంగావుంటుం దని నే నన్నాను. నన్ను బొంబాయిలో కలుసుకోబోతున్నట్లుగా, మీరు డిసెంబరు మొదటితేదీన ఉత్తరంవ్రాశారు. నేను ఢిల్లీలో డిసెంబరు మూడవవారంవరకు వుంటానని మీకు జవాబువ్రాస్తూ, మిమ్మల్ని కలుసు కునేందుకు సంతోషపడుతున్నానని తెలియజేశాను. ఈవిషయం మీ రింకా నాతో చర్చించదలుచుకుంటే, అందుకు నే నెప్పుడూ సిద్ధం గానే ఉన్నాను.

యిక బిజనూర్‌సంఘటనగురించి నా కొక విశ్వాసముంది. దానిని గురించి ఒకనిర్ణయానికొచ్చేముందు, ఆ సంఘటనపై పూర్తిగా న్యాయ విచారణ జరిపించాలని, మీరూ అంగీకరిస్తారని నేను నమ్ముతున్నాను. ఏదోఒకసంఘటనను విచారించి ప్రయోజనంలేదు. కాంగ్రెసుప్రభుత్వంపై మేముకావించిన ఆరోపణలను, అది నిర్వహించిన పరిపాలనాపద్ధతులను విచారించడానికి ఒక రాయల్‌కమీషన్‌నునియమించాలని నాఅభిప్రాయం.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
ఎమ్. ఎ. జిన్నా

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,
బొంబాయి.

291. ఎమ్. ఎ. జిన్నాకు

బొంబాయి,
డిసెంబరు 14, 1939.

నా ప్రియమైన జిన్నా,

మీరు డిసెంబరు 13వతేదీన వ్రాసినవుత్తరానికి నా అభివందనాలు. ఈవేళమధ్యాహ్నం నే నిక్కడకి చేరగానే అది నాకు అందింది. ముస్లింలు "ధన్యవాదసమర్పణ, విమోచనదినాన్ని" జరపవలసినదిగా మీరు కావించిన ప్రకటనను నేను జాగ్రత్తగా చదివి బాగా ఆలోచించినపిమ్మట, అల్లాబాద్‌నుంచి మీ కొకవుత్తరాన్నిపంపించాను. మీ ప్రకటన నన్నమితంగా కలవరపరిచింది. ప్రజాసమస్యలపరిష్కారానికి కావిస్తున్న మన ప్రయత్నాలమధ్య, యీప్రకటన అగాధాన్ని సృష్టించిందని నా కవగతమైంది. యిందువల్ల నాకు మరింత బాధగావుంది. ఈ ప్రధానమైన విభేదం యిలావుండగా, మనం ఏప్రాతిపదికమీద చర్చించగలమో నా కర్థం కాలేదు. నన్నెదుర్కొంటున్న యీ యిబ్బందినిగురించి మీకు తెలియజేశాను. ఈ యిబ్బంది యింకా అలా వుండనేవుంది.

చర్చ కొక సామాన్యప్రాతిపదిక వుత్పన్నంకావడానికి, మీరు మీ వుత్తరంలో మరి రెండు ప్రాథమికనిబంధనలను నొక్కినొక్కి పేర్కొన్నారు. భారతదేశముస్లింలందరికి ముస్లింలీగు ప్రాతినిధ్యంవహించే అధికారికసంస్థగా కాంగ్రెసు గుర్తించివ్యవహరించాలి. యిది మీ మొదటి నిబంధన. లీగు అత్యంత ప్రధానమైనసంస్థఅని దానికి ముస్లింలపై పలుకుబడికలదని, కాంగ్రెసు ఎప్పుడూ గుర్తిస్తూనే వుంది. కనుకనే మనకుగల విభేదాలను పరిష్కరించుకోడానికి మేము తొందరపడుతున్నాము. కాని మీరు సూచిస్తున్నది బహుశా కొంత విపరీతంగావుంది. అలాగ ముస్లింలీగును గుర్తించిననాడు, కాంగ్రెసు ముస్లింలీగులోలేని ముస్లింలతో తెగతెంపులుచేసుకోవలసివస్తుంది. లేదా వారిని తిరస్కరించవలసివస్తుంది. మీసూచనలో ఈవిధమైన ప్రమాదం గర్భితమైవుంది. కాంగ్రెసులో పెక్కుమంది ముస్లిములు వున్నట్లుగా మీకు తెలుసును. వారు మా కత్యంతసన్నిహితులు, సహచరులు. దేశంలో జమాయత్–

ఉల్—ఉలేమా, అఖిలభారతషియామహాసభ,మజ్లిస్—ఇ—అహ్రార్,అఖిల భారత మోమిన్‌మహాసభ మొదలైన ముస్లింసంస్థలు వున్నాయి; అంతే కాక కార్మికసంఘాలలో రైతుసంఘాలలో చాలామంది ముస్లింలు సభ్యులుగా వున్నారు. వీటిలో పెక్కు-సంస్థలూ, చాలామంది వ్యక్తులు, మేము కాంగ్రెసులో ఏ రాజకీయవేదికను అనుసరిస్తూవచ్చామో, అలాంటిదానినే వారూ అనుసరిస్తూవచ్చారు. ఇది ఒక సాధారణసూత్రంగా భావించవచ్చును. ఆ సంస్థలనుంచి మేము వేరుపడలేము; లేదా ఏవిధంగానూ వారిని కాదనలేము,

కాంగ్రెసు భారతదేశంలోవున్న అందరికి, ప్రాతినిధ్యం వహించడంలేదని మీరు చాలాసార్లు సరిగ్గానే పేర్కొ-న్నారు. ఔను, అది ఆవిధంగా ప్రాతినిధ్యంవహించడంలేదు. ముస్లిములు కానీయండి, హిందువులు కానీయండి, వారు కాంగ్రెసుతో ఏకీభవించనివ్యక్తులకు కాంగ్రెసు ప్రాతినిధ్యంవహించడంలేదు. యిలాగ సమాలోచించినట్లయితే అది తనసభ్యులకు, సానుభూతిపరులకు ప్రాతినిధ్యంవహిస్తున్నదని చివరకు తేలుతుంది. ముస్లింలీగుకూడా అంతే. ఏసంస్థఅయినా న్యాయానికి తన స్వంతసభ్యులకు, సానుభూతిపరులకు ప్రాతినిధ్యంవహిస్తుంది. కాని కాంగ్రెసుకు, ముస్లింలీగుకు ఒక ప్రధానమైనభేదముంది. కాంగ్రెసునిర్మాణసూత్రాలననుసరించి దాని ఆదర్శాలను, విధానాలను అంగీకరించిన ఏవ్యక్తిఅయినా అందులో చేరవచ్చును. ముస్లింలీగులో ముస్లింలకుమాత్రమే ప్రవేశార్హత వుంది. యీవిధంగా నిర్మాణసూత్రరచనద్వారా కాంగ్రెసు కొక జాతీయప్రాతిపదిక వుంది. కాంగ్రెసు తన ఉనికిని తాను రద్దుచేసుకుంటేతప్ప, ఈ జాతీయప్రాతిపదికను త్యజించజాలదు. హిందూమహాసభలో అనేకమంది హిందువులున్నారని, కాంగ్రెసు హిందువులకు ప్రాతినిధ్యంవహిస్తున్నదనేభావాన్ని వారంతా వ్యతిరేకిస్తున్నారనీ మీకు తెలుసును. వీరేకాక సిక్కు-లూ, తదితరులు, మరికొందరు కొన్నివాదనలను వాదిస్తూనేవున్నారు. మతసమస్యలు చర్చకు వస్తున్నపుడు తమతో సంప్రదించాలని, వారి కట్టి అర్హతవుందనీ చెప్పుకుంటూనేవున్నారు.

కనుక, అందరినీ మినహాయించి ముస్లింలకు కేవలం ముస్లిం లీగుఒక్కటే ప్రాతినిధ్యంవహిస్తున్నట్లుగా గుర్తించాలని మీరు కోరి నట్లయితే, మే మా కోరికను సమ్మతింపజాలమని నేను అభిప్రాయపడు తున్నాను అదేవిధంగా కాంగ్రెసు ఎంత విస్తృతమైనసంస్థ అయినప్ప టికి, మీవలెనే మేమూ కోరినట్లయితే ఆ కోరిక వాస్తవికవిషయాల దృష్ట్యా విపరీతమే:కాగలదు. కాని యీ రెండుసంస్థలూ పరస్పర ఆసక్తితో సమస్యలను పరిగణిస్తున్నపుడు, చర్చిస్తున్నపుడు యిటువంటి ప్రశ్నలు పొడచూపవని మీకు నేను చెప్పగలను.

ఇక మీరుప్రస్తావించిన రెండవఅంశాన్నిగురించి చెబుతాను. బ్రిటిషుప్రభుత్వం స్పష్టమైనప్రకటనచేయవలసినదిగా కాంగ్రెసుకోరిన కోరికను ముస్లింలీగు సమర్థింపజాలదని మీ రంటున్నారు. అలాఅయి నట్లయితే,మతసమస్యలమాటకేమి,మనం ముఖ్యంగా రాజకీయవిషయాల్లో ఒకరినొకరం విభేదిస్తున్నామని స్పష్టపడుతోంది. అందుకు నే నెంతో విచారిస్తున్నాను. బ్రిటిషుప్రభుత్వాన్ని తన యుద్ధాశయాలేమిటో స్పష్టం చేయమని, కాంగ్రెసు ప్రధానంగా కోరింది. భారతదేశస్వాతంత్ర్యాన్ని అంగీకరించి, అన్యులజోక్యంలేకుండా తమ రాజ్యాంగాన్ని తాము రూపొందించుకునేహక్కు భారతప్రజలకు కలదని ప్రకటించవలసినదిగా కాంగ్రెసు బ్రిటిషుప్రభుత్వంపై మరింత ముఖ్యంగా ఒత్తిడితెస్తోంది. యిందుకు ముస్లింలీగు అంగీకరించకపోతే, మన రాజకీయలక్ష్యాలు విభిన్నమైనవని దానిఅర్థం. ఈకోరికను కాంగ్రెసు కొత్తగా కోరలేదు. కాంగ్రెసుసంస్థ రూపొందించుకున్న నిర్మాణసూత్రాల్లో ఒకదానియందు ఈ ఆశయం పొందుపరచబడింది. ఈసూత్రంమీదనే మా విధానం ఎన్నో సంవత్సరాలనుంచీ ఆధారపడుతూవచ్చింది. అలాంటప్పుడు కాంగ్రెసు దీనిని ఎలా వదులుకోగలదో, లేక పీసమెత్తైనా దీనికి భిన్నంగా ఎలా ప్రవర్తించగలదో, నా వూహకందనివిషయం. యిలాంటిచర్యకు ఏమాత్రంపూనుకున్నా, న న్నందరూ వ్యతిరేకిస్తారు.

యిది నా వ్యక్తిగతవిషయంకాదు. యిందుకుసంబంధించిన తీర్మా నాన్ని, అఖిలభారతకాంగ్రెసుకమిటీ తయారుచేసింది. భారతదేశంలో

అనేకవేలసభలలో యిది బలపరచబడింది. దాన్ని నిర్లక్ష్యంచేయడానికి నాకు హక్కులేదు.

పరిస్థితు లిలావుంటున్నపుడు రాజకీయంగా మనమధ్య అంగీకృత మైన సామాన్యప్రాతిపదిక లేనట్లు, మనలక్ష్యాలు భిన్నభిన్నమార్గాలలో వుంటున్నట్లు ద్యోతకమౌతోంది. అందువల్ల చర్చ క్లిష్టతరమౌతోంది; ఫలప్రదంకావడంలేదు. అయితే, యిదివరకు నేనువ్రాసిన, నా ఆఖరివృత్త రానికి ఒకకారణం వుంది. ముస్లింలు 'విముక్తిదినాన్ని' జరపవలసినదిగా మీరుకావించిన సూచనను పురస్కరించుకొని నే నా వృత్తాన్ని వ్రాశాను. ఈ 'విముక్తిదినం' జరపడంవలన అనేక అత్యంత క్లిష్టసమస్యలు ప్రధానంగా తలఎత్తుతాయి. వాటిని యిప్పు డిక్కడ చర్చించ నక్కరలేదు. అవి తమ ప్రభావాన్ని మనఅందరిమీద ప్రసరింపజేస్తాయి. ఈ వైఖరితో మతసమస్యను పరిష్కరించుదామని ప్రయత్నిస్తేమాత్రం, అదెంతమాత్రం పొసగనేరదు. సమన్వయం దుర్ఘటమౌతుంది.

ఈదశలో, చుట్టూ యిలాంటిపరిస్థితులు ఆవరించివుండగా, మనం సమావేశమైనందువల్ల ఫలితం శూన్యమని నే ననుకుంటున్నాను. ఏమైనప్పటికి కాంగ్రెసుకు, ముస్లింలీగుకు మధ్యవున్న మతసమస్యలనేగాక ఏసమస్యలనైనా స్వేచ్ఛగా, నిష్కపటంగా, చిత్తశుద్ధితో చర్చించడానికి మేము సదా సంసిద్ధులమైవున్నామని మీకు నేను హామీయివ్వగలను.

బిజనూరు సంఘటనగురించి మీరు చెప్పినదానిని నేను గమనించాను. విషయాన్నంతటినీ సమగ్రంగా, సాకల్యంగా దర్యాప్తుచేయకుండా, ఏకపక్షదృక్పథంతో నేరారోపణకావించడం మనదురదృష్టం. నేరాల్నిఆరోపించడం అతితేలికనీ, సమగ్రంగా విచారించకుండా వాటి మీద ఆధారపడడం ప్రమాదకరమనీ, మీకూ తెలుసును.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

ఎమ్. ఎ. జిన్నా. ఎస్క్వైర్,
బొంబాయి.

292. ఎమ్. ఎ. జిన్నా వద్దనుంచి

బొంబాయి.

డిసెంబరు 15, 1939

ప్రియమైన జవహర్,

ఈనెల 14వతేదీన మీరు వ్రాసినవుత్తరం అందింది. రెండవ అంశాన్నిగురించి నేనువెలిబుచ్చిన అభిప్రాయంతో, నాస్థితితో మీరు ఏకీభవించజాలనందుకు, నేను విచారిస్తున్నాను; బ్రిటిషుప్రభుత్వాన్ని ఒక ప్రకటన కావించవలసినదిగా కాంగ్రెసుకోరినకోరికను, ముస్లింలీగు సమర్థింపజాలదని నేను చెప్పలేదు. 1939 అక్టోబరు 10వతేదీన అఖిల భారత కాంగ్రెసుకమిటీ ధృవపరచిన వర్కింగుకమిటీతీర్మానంలో వుదహరింపబడినప్రకారం ప్రకటించవలసినదిగా కోరినకోరికను ముస్లిం లీగు ఆమోదింపజాలదనిమాత్రమే నేను చెప్పాను. అలా ఎందుకు ఆమోదింపజాలదో లోగడ మీకువ్రాసినవుత్తరంలో నేను పేర్కొన్నాను.

ఈ కాంగ్రెసుతీర్మానం ఏవిధంగానూ మార్చడానికి వీలులేకపోతే దాని కేమాత్రం విఘాతంకలిగినా వ్యక్తిగతంగా మీరు విమర్శకుగురి అవుతూవుంటే, భారతదేశముస్లింలకు ప్రాతినిధ్యంవహించేసంస్థగా ముస్లింలీగును పరిగణించడానికి పూర్తిగా మీకు వీలులేకపోతే, యిలాంటి పరిస్థితుల్లో నావద్దనుంచి మీరు ఏం ఆశిస్తున్నారో, నన్ను మీరు ఏంచేయమని కోరుతున్నారో నేను తెలుసుకోవచ్చునా?

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
ఎమ్. ఎ. జిన్నా.

293. ఎమ్. ఎ. జిన్నాకు

బొంబాయి,

డిసెంబరు 16, 1939.

నా ప్రియమైన జిన్నా,

మీరు డిసెంబరు 15వతేదీన వ్రాసినవుత్తరానికి నా అభివందనాలు.

ప్రకటనవిషయంలో మీరన్నదానికి నేనసుకున్నదానికి వున్న భేదాన్ని మీరు పేర్కొన్నారు. ఆ భేదాన్ని నేను గుర్తించాను. బ్రిటిషు

ప్రభుత్వం ఒకప్రకటనకావించవలసినదిగా కోరినకోరికను ముస్లింలీగు వ్యతిరేకించజాలదనే అనుకోండి. అసలుప్రశ్న అదికాదు. ఆ ప్రకటన లోనివిషయం, దానిస్వభావం ఎలాంటిదనేది ప్రధానప్రశ్న. తన యుద్ధ ఆశయాలను స్పష్టపరచవలసినదిగా బ్రిటిషుప్రభుత్వాన్ని కాంగ్రెసు కోరింది. భారతదేశస్వాతంత్ర్యాన్నిగుర్తించాలని, స్వాతంత్ర్యంలో స్వతస్సిద్ధంగా గర్భితమైవున్న హక్కును, అంటే తమరాజ్యాంగాన్ని తామే రచించుకునేహక్కు భారతప్రజలకు కలదని బ్రిటిషుప్రభుత్వం గుర్తించాలని కాంగ్రెసు వాంఛించింది. మన స్వాతంత్ర్యలక్ష్యానికి యివన్నీ ప్రధానసూత్రాలు. ముస్లింలీగుకూడా యిదేవిధమైన లక్ష్యాన్నే ప్రకటించింది. కనుక వాటినిగురించి అభిప్రాయభేదాలుండకూడదు. ఈ సూత్రాలను అమలులోపెడుతున్నపుడు ఎన్నో ప్రధానవిషయాలను సమాలోచించవలసివుంటుంది. యిందుకు సందేహంలేదు. కాని ప్రధానకోరికలకు, ఆశయాలకు సంబంధించినంతవరకు భారతజాతీయతఅంతా వాటిలోనే నిగుతేలివుంది. వాటిని త్యజించడం, లేదా వస్తుగతంగా వాటిని తు చ తప్పకుండా అనుసరించకపోవడం మనస్వాతంత్ర్యాన్ని మనం క్రిందకు జార్చుకున్నట్లేఅవుతుంది.

యుద్ధంపట్లకూడా కాంగ్రెసు తనదృక్పథమేమిటో, తనవిధానమేమిటో గత పదకొండుసంవత్సరాలుగా మాటిమాటికి ప్రకటిస్తూనే వస్తూంది. యిటీవలిప్రకటన, కాంగ్రెసువిధానపు సహజఫలితం. ఈవిధానాన్ని రూపొందించడంలో నాకూ కొంత బాధ్యతవుంది. దీనికి నేను ప్రాధాన్యతయిస్తున్నాను. ఎంతోకాలంనుంచి అనుసరింపబడుతూవస్తున్న ప్రధానవిధానాలను వదులుకోవడంమాట అటుంచి, వాటితో యీషణ్మాత్రం విభేదించకూడదన్నవాంఛను మీరు అభినందించకపోరు. ఈ విధానాల అంతరార్థం, సారాంశం రాజకీయమైనది. భారతస్వాతంత్ర్యవాంఛ అనే ప్రవాహంనుంచి వుత్పన్నమైనవిధానాలుగా వీటిని నేను పేర్కొనుటకు సాహసిస్తున్నాను. వివరాలను జాగ్రత్తగా ఆలోచించుకుని చర్చించుకోవచ్చును. పరస్పరసహకారంతో వీటిని అమలులోపెట్టాలి. ప్రత్యేకించి అల్పసంఖ్యాకవర్గాల, వివిధతెగలక్షేమాన్ని దృష్టిలోపెట్టుకొని వారిహక్కు

లను జాగ్రత్తగా సమాలోచించి, రక్షించడానికి పూనుకోవాలి. అంతే కాని, స్వాతంత్ర్యప్రకటన ప్రధానప్రాతిపదికనే సవాలుచేయడం, రాజకీయవ్యక్తపథవిధానాలలో ఎంతో విభేదమున్నట్లు ప్రదర్శించడమే కాగలదు. దీనికి హిందూ—ముస్లింసమస్యకు సంబంధం ఏమాత్రమూ లేదు. ఈకారణంవల్ల మన రాజకీయలక్ష్యాలకు సారూప్యతలేదని నేను భావిస్తున్నాను.

అయితే, మాలో ఎవరూకూడా ముస్లింలీగుకుగల ప్రాధాన్యాన్ని, పలుకుబడిని, అధికారాన్ని ప్రశ్నించడంలేదని, వాటిని తక్కువచేసిచూడడంలేదని నేను మీకు మళ్ళీ ఒకసారి చెబుతున్నాను. కనుకనే అన్నివిషయాలను దానితో చర్చించి, సమస్యలను సంతృప్తికరంగా పరిష్కరించుకోవాలని మేము ఆతృతపడుతున్నాము. దురదృష్టవశాత్తు అనేక అవాంతరాలవల్ల, అడ్డంకులవల్ల చర్చలు సక్రమంగా కొనసాగలేదు. ఈ పరిస్థితులకు మితిలేని ప్రాధాన్యంవున్నదని నేను మీకు చెబుతున్నాను. ఈ సమస్యలను పరిష్కరించుకోవడానికి, యీపరిస్థితులు ఎందుకు అడ్డురావాలో, వాటిని ఎందు కలాగ అడ్డురానివ్వాలో నాకు అర్థంకావడంలేదు. ఈ పరిస్థితులను తొలగించి, విషయాన్ని కరతలామలకంచేసుకోవడం కష్టమేమీకాదు; అయితే, యీ అవరోధాలు యిలా కొనసాగనిస్తూవుంటే, మరికొన్నిచిక్కులు వీటికి తోడౌతాయి. అలాంటపుడు అసలువిభేదం రాజకీయలక్ష్యాలలోనూ, ఆశయాలలోనూ యిమిడివుందని నేను తప్పనిసరిగా భావించవలసివస్తుంది.

ప్రస్తుతపరిస్థితిలో డిసెంబరు 22వతేదీన అఖిలభారతప్రదర్శనలు జరపబూనడం, వాతావరణాన్ని కలుషితంచేస్తుంది. పరస్పరఅవగాహనకు, చర్చలకు నిరోధంకలిగించి మానసికంగా అగడ్తలను నిర్మిస్తుంది. యిందుకు నే నెంతో విచారిస్తున్నాను, దుష్టపరిణామాలకు దారితీస్తున్న, దారితీయనున్న యీ అవరోధాన్ని తొలగించవలసినదిగా మిమ్మల్ని కోరుతున్నాను. ఆవిధంగా మీరు తొలగించగలరనే నే ననుకుంటాను.

పరస్పరఅవగాహనకు, ఒడంబడికకు ఏది దోహదపడినా నేను దానిని అనుసరించడానికి ప్రయత్నిస్తానని, నా ప్రయత్నలోపమేమీ

లేకుండా, నేను కృషిచేయగలనని మీకు వాగ్దానంచేస్తున్నాను. అయితే, ఒకదానిని సాధించేటప్పుడు, అనుచితమైనవిధానాన్ని స్వీకరించడం మీకూ తగదు; నాకూ తగదు. ఆవిధంగా మనం చెప్పుకోతగినదేదీ సాధించలేము. నాకు కొన్ని ప్రగాఢ రాజకీయవిశ్వాసా లున్నాయి. యిన్నిసంవత్సరాల నుంచీ వాటిననుసరించి నేను కృషిచేస్తూవస్తున్నాను. వాటిని నే నెప్పుడూ ఒదులుకోలేను. అందులో, యిప్పుడు ప్రపంచం అత్యంత క్లిష్టపరిస్థితుల్లో వున్నప్పుడు అసలే వదులుకోలేను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

294. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

సేవాగ్రాం, వార్ధా,
డిసెంబరు 28, 1939.

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

నీ వుత్తరం అందింది. చైనీయులఉత్తరాల్ని భద్రపరుస్తాను. టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియాపత్రికలో 'విమోచనదినం' ప్రకటన ఒకపుటకు పుట పడింది. కాని నిజానికి ప్రతిచోట అది నీళ్ళుకారిపోయినట్లు కనిపిస్తోంది.

ఫజ్లుల్‌హక్ నేరారోపణపత్రాన్ని నీవు చదివేవా? దాన్నిగురించి మన మేమన్నా ప్రకటించాలంటావా, లేక ఏమీచేయనక్కరలేదంటావా?

కుమారప్ప ఉత్తరాన్నిగురించి నువ్వు తీవ్రమైన ఆక్షేపణలు వెలిబుచ్చావు. ఆ వుత్తరాలు నాకు నువ్వు పంపలేదు. ఆయ నిక్కడే వున్నాడు. నే నాయన్ని అడిగాను. ఈమధ్య తా నేమీ పంపలేదని ఆయ నన్నాడు. దయవుంచి నీదగ్గరున్నవాటిని నాకు పంపించు.

ప్రేమతో,
బాపు.

295. ఎడ్వర్డు థామ్సన్‌కు

అల్హాబాద్,
జనవరి 5, 1940

ప్రియమైన ఎడ్వర్డ్,

కొన్నిరోజులక్రితం మీ తమ్ముడు మరణించాడన్నవార్త నాకు చేరింది. యిది మీ కెంత బాధాకరంగావుంటుందో నాకు తెలుసును. నే నెంతో విచారించాను. మీరు లోగడవ్రాసినఉత్తరంలో అతనివ్యాధిని గురించి ప్రస్తావించారు. అతను కోలుకునేపరిస్థితి చాలా తక్కువగా వుందని తెలిపారు. ఈ దుర్వార్తవల్ల, మీ వుత్తరానికి సమాధానంవ్రాయ డానికి సంకోచించాను.

జాన్ అర్నిసన్, మీ పద్యసముచ్చయము నాకు నిన్ననే అందేయి. యిందుకు, ముఖ్యంగా పద్యగ్రంథాన్ని పంపినందుకు, నే నెంతో సంతోషించాను. ఇతరరంగాలలో మీరు నిమగ్నులై వుంటున్నా, మీరు కవిగానేవుంటున్నారు.

పత్రికలలో వెలువడిన మీ వ్యాసాలను, లేఖలనుకూడా నేను చదువుతున్నాను. అవి నాకు నచ్చేయి. యిదివరకు మీరు వచ్చినపుడు యిక్కడ పరిస్థితి ఎలావుందో యిప్పుడూ అలాగేవుంది. కాని, కొన్ని విపరీతమైనవిషయాలు జరిగినా, పరిస్థితి మామూలే. జిన్నా 'విమోచన దినం' గురించి మీరు వినేవుంటారు. న్యాయమైన పరిష్కారధోరణికి అవకాశంలేకుండా ఆయన చేశారు. కాని ఆయనగురీ, లక్ష్యం తప్పింది. ముస్లింలలో చెప్పుకోతగినంత అసంతృప్తి కలిగింది.

లైసిన్‌నుంచిఇందిరవుత్తరంవ్రాసింది. అక్కడ ఆమె ఆనందంగా వున్నట్లు, ఆ ప్రదేశం ఆమెకు బాగున్నట్లు తోస్తుంది. మూడునెలలలో ఆమెను డయానాగా మార్చుతానని డాక్టరు ఆమెకు చెప్పాడు. సహజంగా యిది ఆమెకు మిక్కిలి ఆహ్లాదకరంగా వుండివుండవచ్చును.

సైన్యవిషయకమైనకష్టం, మీరు చెప్పినట్లు వుండనేవుంది. కాని మీ రిచ్చినంత ప్రాధాన్యం, దానికివుందని నే ననుకోను. సైనికులలో

నూటికి యాభై యిద్దరు పంజాబీలనీ భారతదేశంమొత్తంమీద ముస్లింలు నూటికి ముప్ఫైయిద్దరనీ నాకు తెలియవచ్చింది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యం సమస్వాతంత్ర్యదేశాల సమాఖ్యగా రూపొందుతుందో లేదో నాకు తెలియదు. కాని, చాలాకాలంనుంచి మీరుకంటున్నకల నిజమైతే, నేను చాలా సంతోషిస్తాను. మీ సూచననుసరించి "పిల్గ్రింట్రస్టు" వంటి సంస్థ ఏదైనా భారతదేశంపట్ల ఆసక్తినిచూపితే చాలా బాగుంటుంది. యిక మీ రెండవప్రతిపాదననుగురించి వ్రాస్తాను. భారతచరిత్రవిషయమై లేదా సాహిత్యవిషయంమీదనో ఉపన్యాసంయివ్వగలిగినవ్యక్తిని హఠాత్తుగా మీకు సూచించడం చాలా కష్టం. అయినప్పటికీ, ప్రస్తుతం నాకు డాక్టరు తారాచంద్ పేరు జ్ఞాపకమొస్తోంది. ఆయన్ని మీ రెరుగుదురో లేదో నాకు తెలియదు. కొన్నిసంవత్సరాలక్రితం ఆయన ఆక్స్ఫర్డులో వున్నారు. అక్కడ ఏదో చరిత్రవిషయమై పరిశోధనకావించి, డాక్టరేటుబిరుదును పొందారు. ప్రస్తుతం అల్లాబాద్ విశ్వవిద్యాలయంలో ప్రొఫెసరుగా వుంటున్నారు. భారతదేశచరిత్రలో మొగల్ పరిపాలనాకాలంగురించి ఆయన ప్రత్యేక పరిశోధనకావించారు. ఇస్లాం, హిందూమతాలు ఏవిధంగా తమ ప్రభావాన్ని ఒకదానిపై యింకొకటి ప్రసరింపజేసుకొన్నాయో, తత్ప్రతిభావఫలితాలను ఆయన చక్కగా పరిశీలించారు. యీ విషయాన్ని గురించి కొన్నిరోజులక్రితం హిస్టారికల్ సొసైటీఎదుట గొప్ప వ్యాసం చదివారు.

నాకు ప్రొఫెసర్లతో పరిచయం అంతంతమాత్రం. అందువల్ల యింతకంటే తగినవ్యక్తి దొరికితే దొరకవచ్చును.

మీరుకోరినట్లుగా రోడ్స్ మెమోరియల్ లెక్చరునుగురించి మీరు కావించినసూచనను, నేను అతిశ్రద్ధతో విన్నాను. మీ సలహానుపాటించి హఠాత్తుగా అందుకు వీలులేదని చెప్పను. ఉపన్యాసమివ్వడానికి అంగీకరించడంవల్ల ఒక ప్రత్యేకత, గౌరవం చేకూరుతాయంటూ మీరువ్రాసిన విషయాన్ని నేనుహర్షిస్తున్నాను. ప్రత్యేకతను, గౌరవాన్ని పొందడమంటే మనందరికీ ఆశగానేవుంటుంది. కాని, నేను వినమ్రుడను; కనుక నూతన రంగాలలోనికి అడుగుపెట్టడానికి సంకోచిస్తాను. అయినప్పటికీ,

యీవిషయం నాదృష్టిలోవుంచుకొని పరిస్థితులు ఎలావుంటాయో గమనిస్తాను. మున్ముందు కొన్నినెలల్లో ఏంజరుగుతుందో, మేము ఏంచేయబోతామో చెప్పడం ఎవరికీ సాధ్యంకాదు. అనేకకారణాలవల్ల, ఇగ్లండుకు, అవకాశముంటే అమెరికాకు వెళ్ళాలని నాకుంది. భారతదేశానికి నేను బయటవుంటే ఎక్కువ ప్రయోజకరంగావుంటుందని నేను ఎప్పుడూ అనుకొంటూవుంటాను. యిక్కడ నేనుండడం అంత సరిపడదనేభావం నన్ను క్రుంగదీస్తూవుంటుంది.

అల్హాబాద్‌కుసంబంధించిన రెండుఫొటోలను మీకు పంపుతున్నాను.

భారతదేశ వర్తమానస్థితినిగురించి పెంగ్విన్‌గ్రంథాన్నొకదాన్ని వ్రాయవలసినదిగా ఎలెన్ లేన్ కోరారు. యిలాంటిపని, న్యాయానికి మీది కాని, నాది కాదు. దానినిగురించి నే నేంచేస్తానో నాకే తెలియదు. వ్రాయడానికి వ్యవధిలేదు.

మీ,

జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

296. జె. హోమ్సు స్మిత్‌కు

మీరట్,

జనవరి 10, 1940

ప్రియమైన జె. హోమ్సు స్మిత్,

అల్హాబాదునుంచి యిక నేను కొద్దిసేపట్లో బయలుదేరుతాననగా, మీ జనవరిమొదటితేదీవుత్తరం నాకందింది. నేను దీనికి జవాబువ్రాస్తాను. అమెరికాలోవున్న స్నేహితులకు మి మ్మిది పరిచయంచేస్తుందనీ, అక్కడి మీ సహచరులకు సందేశమందిస్తుందనీ ఆశిస్తున్నాను.

భారతదేశస్వాతంత్ర్యోద్యమంపట్ల మీరు వెలిబుచ్చుతున్న హర్షాతిరేకానికి ఆనందిస్తున్నాను. అమెరికాలో యీ వుద్యమానికి దోహదపడాలనే మీకోరికను నే నభినందిస్తున్నాను. ఈ కోరికననుసరించి లాల్‌బాగ్

ఆశ్రమంతో మీకుగలసంబంధాలను మీరు త్రెంచుకుందుకు వెనుకాడలేదు. భారతదేశస్వాతంత్ర్యపోరాటం, భారతదేశంలోనే పురోగమించి ఇక్కడే విజయాన్ని చేపట్టాలని మేము గుర్తిస్తునప్పటికీ అమెరికాప్రజలసాను భూతి, సదభిప్రాయాలకు మే మెంతో గౌరవమిస్తున్నాము. నేటిప్రపంచంలో అత్యంత శక్తిమంతమైన ప్రజాస్వామ్యానికి అమెరికన్‌ప్రజలు ప్రాతినిధ్యంవహిస్తున్నారు. ప్రపంచవ్యవహారాలను తిరిగి రూపొందించడంలోవారు నిస్సందేహంగా అధికతరమైనపాత్రను నిర్వహించనున్నారు. భారతదేశంలో ప్రజాస్వామిక స్వేచ్ఛాయుత రాజ్యాంగమనే ఆదర్శానికి మేము కట్టుబడివున్నాము కనుక, ఆ ఆదర్శాన్ని సాధించడానికి కృషి చేస్తున్నాము కనుక, మా దృష్టి అనేకవిధాలుగా అమెరికావైపు మళ్ళడం సహజం. భారత చైనాదేశాలు స్వతంత్రరాజ్యాలుగా గుర్తింపబడనిదే వాటిని యీ ఒడంబడికలోచేర్చనిదే ప్రపంచసమస్యలు ఏవీ సక్రమంగా పరిష్కరింపబడవు. యిది స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నసత్యం. సహజంగా మా స్వాతంత్ర్యాన్ని మేము అభిలషిస్తున్నాం. అయినప్పటికి, కేవలం మా స్వాతంత్ర్యంకోసమేగాక నూతన ప్రపంచవ్యవస్థానిర్మాణానికి మేము దీక్షవహిస్తున్నాం. ఆవిధంగా ప్రపంచవ్యవస్థను రూపొందిస్తున్నపుడు, మేము సంతోషపూర్వకంగా సహకరించడానికి వుత్సాహపడుతున్నాము. అందువల్ల చైనా, భారతదేశాలు ప్రజాస్వామిక స్వతంత్రరాజ్యాలుగా రూపొందాలి. యిది అత్యవసరం. అలా కానినాడు రాజకీయంగా, ఆర్థికంగా సంతృప్తికరమైన పరిష్కారం చేకూరదు. యిప్పుడున్న సంఘర్షణ యిలాగే యికముందుకూడా కొనసాగుతూవుంటుంది. ప్రపంచవ్యవహారాలసమస్థితి దుర్లభమౌతుంది. భారత, చైనాదేశాలకు అద్భుతమైన వనరులు వున్నాయి. అధిక సహజసంపదలుగల ఆ దేశాలురెండూ ప్రపంచవ్యవహారాలలో ప్రధానమైనపాత్ర వహించవలసివుంది.

ప్రస్తుతం మేము మా దృష్టినంతటిని భారతదేశ స్వాతంత్ర్య విషయమై కేంద్రీకరించాలి. కాని ప్రపంచసమస్యలను దృష్టిలోవుంచుకుంటూనే, మా సమస్యపట్ల మేము మా దృష్టిని కేంద్రీకరి[illegible]ము.

యీ దృష్ట్యా పరిసంచాన్ని వీక్షిస్తున్నపుడు అమెరికానుగురించి మే మాలోచించడం సహజం.

శ్వేతజాతులయుద్ధంపట్ల మే మెట్టిసృక్పధాన్ని కలిగివున్నామో మీకు తెలుసును. మే మెప్పుడూ ఫాసిస్టు, నాజీసిద్ధాంతాలను తీవ్రంగా వ్యతిరేకిస్తూనేవున్నాము. దురాక్రమణను ఎల్లప్పుడూ ఖండిస్తూనే వున్నాము. ఈ యుద్ధం నాజీజానికి, స్వాతంత్ర్యానికి మధ్య జరుగుతున్న యుద్ధమేనని మనకు స్పష్టపడినట్లయితే, మేము సదా స్వాతంత్ర్యంవైపే మొగ్గుచూపుతాం. స్వతంత్రపక్షానికి చేదోడువాదోడుగా నిలబడతాము. కాని, బ్రిటిషుప్రభుత్వంతో మా కున్న అనుభవం యిందుకు విరుద్ధంగావుంది. తన యుద్ధఆశయాలను స్పష్టంగా ప్రకటించవలసిందనీ, భారతదేశాన్ని స్వతంత్రదేశంగా పరిగణించి ఒకప్రకటనకావించవలసినదనీ, మేము బ్రిటిషుప్రభుత్వాన్ని కోరాము. మా కోరికను అది నిరాకరించింది. అంటే దానిఅర్థం, యీ యుద్ధం బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదాన్ని పదిలపరచడానికే బ్రిటను కొనసాగిస్తున్నదని స్పష్టపడుతోంది. ఇదేకనక దానిలక్ష్యమైతే మా శక్తినీ, మా వనరులను, మనుష్యులను అందుకుపయోగించుటకుందుకు మేము సమ్మతింపజాలము. మేము నాజీయిజాన్ని వ్యతిరేకిస్తున్నాము. అంటే, సామ్రాజ్యవాదాన్నికూడా వ్యతిరేకిస్తున్నామనే దానిఅర్థం. ప్రస్తుతపరిస్థితులను దృష్టిలోపెట్టుకొని ఆలోచించినట్లయితే, యీ యుద్ధం పరస్పర సామ్రాజ్యవాదాలమధ్య జరుగుతున్న పోరాటంగా తేటపడుతోంది. ఈ యుద్ధలక్ష్యం స్వాతంత్ర్యాన్ని, ప్రజాస్వామ్యాన్ని సాధించడమేనని స్పష్టపడితేతప్ప, దీనికి మేము భాగస్వాములం కాజాలము. ఇట్టిలక్ష్యమే దీనికి కలదని రుజువుపర్చుకోవాలంటే, అది భారతదేశంపట్ల ఆచరణలో నిరూపింపబడాలి. మా కోరిక ప్రపంచసమస్యలను లేవనెత్తుతున్నప్పటికీ, అది అతిసాధారణమైనకోరిక. భారతదేశస్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రకటించవలసినదిగా మేము కోరుతున్నాము. ఇతరులజోక్యంలేకుండా రాజ్యాంగసభద్వారా తమ రాజ్యాంగాన్ని తాము రూపొందించుకునేహక్కు భారతదేశప్రజలకు కలదని గుర్తించమని అడుగుతున్నాము. ఇలాగ అంగీకరించినపుడు, బ్రిటిషు

సామ్రాజ్యవాదనిర్మాణమేకాక తదితర సామ్రాజ్యవాదాల నిర్మాణ స్వభావంలో అతిముఖ్యమైన మార్పువస్తుందని, సామ్రాజ్యవాదం ఛిన్నా భిన్నమౌతుందని మేము భావిస్తున్నాము.

మా వైఖరిని, మా దృక్పథాన్ని అమెరికన్ ప్రజలు అర్థంచేసుకోవాలని కోరుతున్నాము. ఇలాగ అర్థంచేసుకున్నపుడు మా ఉద్యమాన్ని వారు సానుభూతితో వీక్షించగలరనీ, దానితో సహకరించగలరనీ విశ్వసిస్తున్నాము.

ఇదే అమెరికాలోవున్న మనస్నేహితులకు మీరు అందించే నా సందేశం. భారతదేశంలో ప్రస్తుతపరిస్థితి అస్థిరంగావుందనీ, ఏక్షణంలోనైనా యిక్కడ విపరీతమైనపరిణామాలు సంభవించవచ్చుననీ మీకు తెలుసును. ఈ పరిణామాలు ఏమైనప్పటికీ, మేముమాత్రం యీ లక్ష్యాలకు, పోరాటానికి అంటిపెట్టుకొని వాటినిసాధించడానికి కృషిచేస్తాము.

స్వాతంత్ర్యసాధనమార్గంలో అల్పసంఖ్యాకవర్గాలసమస్య ఒక అవరోధంగా చిత్రింపబడుతూవస్తోంది. కాని వాస్తవానికి యిది అందుకవరోధమేమీకాదు. ఏమీఅంటే, భారతదేశంలో అల్పసంఖ్యాకవర్గాలవారికి భారతదేశసమైక్యతకు, స్వాతంత్ర్యానికి, ప్రజాస్వామ్యానికి విఘాతంకలగకుండా వున్నంతమేరకు అన్నిహామీలను, రక్షణలను యివ్వడానికి మేము సంసిద్ధంగావున్నాము.

మీకూ, మీ సహచరులకూ నా హృదయపూర్వకాభివందనాలు.

శ్రీ జె.హోమ్సు స్మిత్
ఆశ్రమం, లాల్‌బాగ్,
లక్నో.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

297. మహాత్మా గాంధీకి

జనవరి 24, 1940.

నా ప్రియమైన బాపు,

యుద్ధాన్నిగురించి మొలటోవ్ కావించిన ఈఉపన్యాసంపై నీ అభిప్రాయమేమిటని మీరు నన్ను సేవాగ్రాంలో అడిగారు. నేను ఏదో

జవాబుచెప్పానుకాని, అది అంత స్పష్టంగాలేదు. మాలటోవ్ ఉప న్యాసంతరవాత చాలా సంఘటనలు జరిగాయి. పరిస్థితి అత్యంత క్లిష్ట తరంగా రూపొందింది. ఫిన్లండువిషయంలో, రష్యా పొరపాటుగా వ్యవహరించిందని నా నిశ్చితాభిప్రాయము. దీని దుష్ఫలితాన్ని అది అనుభవిస్తుంది. కాని దీనికంటె యింకొక ముఖ్యమైనవిషయాన్ని మనం దృష్టిలోపెట్టుకోవాలి. ఆంగ్ల—ఫ్రెంచి—జర్మన్ యుద్ధవ్యూహగర్భితమైన ఒక యథార్థం ఉంది. రష్యాపై యుద్ధంచేయడానికి ఫాసిస్టు, సామ్రాజ్య వాదశక్తులు సమాయత్తమౌతున్నాయి. ఇరుపక్షాలవారూ యీ యుద్ధాన్ని కేవలం సామ్రాజ్యవాదతృష్ణతో కొనసాగిస్తున్నారని యిదివరకటికంటె యిప్పుడు మరీ స్పష్టపడింది. 1914లో రాజకీయవేత్తలు ఏ మృదుమధుర పదజాలాన్ని ప్రయోగించారో, అదేపదజాలాన్ని యిప్పుడూ ప్రయోగిస్తు న్నారు. ఈ పవిత్రమైనపదజాలానికి, ప్రకటనకు మనం మోసపో కూడదు. ఇవి నిజమని మనం నమ్మరాదు. ఈ విషయం చాలాముఖ్యం. బ్రిటిషుప్రభుత్వంతో మనం సంప్రదింపులు కొనసాగిస్తున్నప్పుడు, ఈ పదాల ప్రభావంమనమీదపడకుండాచూచుకోవాలి. భారతదేశంలోమనఉనికి మీద వీటి ప్రభావం పడకుండా జాగ్రత్తపడాలి. తామునడిపిస్తున్న యుద్దా నికి మన సహాయసంపత్తులను పొందాలని బ్రిటిషుప్రభుత్వం తాపత్రయ పడుతూంది. అదే దానిలక్ష్యం. భారతదేశసమస్యను కాస్త అవతలవుంచి ఆలోచించినా, యిప్పుడున్నపరిస్థితులలో మనం యీ సామ్రాజ్యవాద యుద్ధానికి నైతికంగానైనా ఎందుకు తోడ్పడాలో నాకు బోధపడడంలేదు. అయితే బ్రిటిషుప్రభుత్వం భారతదేశంపట్ల తనవైఖరిని మార్చుకుని మన స్వాతంత్ర్యాన్నిగుర్తించినట్లయితే, దాని సామ్రాజ్యవాదవిధానం ప్రధా నంగా మార్పుచెందుతున్నదని అనుకోవచ్చును. కాని, జరిగేది యిదికాదు, ఈ సామ్రాజ్యవాదం యిలా కొనసాగింపబడడానికే యీ యుద్ధం జరు గుతూవుంటుంది. పరిస్థితులఒత్తిడివల్ల భారతదేశంపట్ల ఏవేవో అస్పష్ట మైన ప్రకటనలుచేస్తున్నప్పటికీ, బ్రిటిషుప్రభుత్వం తన సామ్రాజ్య వాదాన్నిపదిలపరుచుకొనడానికే ఈయుద్ధంకొనసాగిస్తూవుంటుంది. భారత దేశస్వాతంత్ర్యంపట్ల యిప్పుడు ఒకవేళ అది ఎన్నిప్రకటనలుచేసినప్ప

టికీ, వాటిని యుద్ధానంతరం పాటించగలమని బ్రిటిషుప్రభుత్వం చెబుతుంది. ఇది మనకు మరీ ప్రమాదకరమైనస్థితి, మనం కోరినా కోరకపోయినా, బ్రిటిషుప్రభుత్వం భావించే అతి దుర్మార్గమయిన, నీచమైన ప్రయత్నాలలో మనమూ భాగస్వాములమై బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదాన్ని సమర్థించే నికృష్టస్థితికి కట్టుబడిపోతాము, కనుక మనం అతిజాగరూకులమైవుండాలి; ఈ యుద్ధంలో సామ్రాజ్యవాదలక్ష్యాలను ఏమాత్రం సమర్థించబోమని, వీటితో లవలేశం సంబంధంలేదని మనం కుండబద్దలుకొట్టినట్లు స్పష్టంగా ప్రకటించాలి.

నేను పైన చెప్పినట్లుగా రష్యాకువ్యతిరేకంగా పశ్చిమరాజ్యాలు ఒకకూటమిగా సమాయత్తమైతే యిప్పుడున్నపరిస్థితి మరింత జటిలమౌతుంది. దీనిని కమ్యూనిజానికివ్యతిరేకంగా కొనసాగే పవిత్రమైన యుద్ధంగా పేర్కొంటూ, ఆ ముసుగుక్రింద తమ సామ్రాజ్యాన్ని దిట్టపరుచుకోవడమేకాకుండా, సోవియట్‌రష్యా సామ్యవాదరాజ్యాన్ని ముక్కముక్కలుచేయడానికి పూనుకుంటారు. రష్యన్‌విధానంతో మనం ఏకీభవించినా, ఏకీభవించకపోయినా ఏదృష్టితోచూచినా, యిది మహాప్రమాదకరమైనది. సంప్రదింపులు కొనసాగిస్తున్నప్పుడు ఈవిషయాన్ని మీరు దృష్టిలోపెట్టుకోవలసిందని నేను మిమ్మల్ని ప్రార్థిస్తున్నాను.

ఈమధ్య మీరువ్రాసినవ్యాసాలలో ఆశాభావాన్ని స్ఫురింపజేసే ఒకటిరెండు పదసముచ్ఛయాలు దొర్లడం, సంయుక్తరాష్ట్రాలగవర్నరు ఆనందభవనం విచ్చేయడంవంటి కొన్ని స్వల్పసంఘటనలూ, ప్రజలకొక విపరీతమైన ఆశాభావాన్ని కలిగించాయి. బ్రిటన్‌తో ఏదోఒకవిధమైన పరిష్కారం కుదరబోతున్నదనీ, కాంగ్రెసుమంత్రివర్గాలు తిరిగి త్వరలోనే అధికారాన్నిస్వీకరిస్తాయనీ, సర్వేసర్వత్రా ఒకభావం వ్యాపించింది. దీనినిపురస్కరించుకొని మన స్వాతంత్ర్యాన్ని గేలిచేస్తూ జిన్నా లాభంపొందుతాడు. ముస్లిలీగు కొద్దిగా తలఎత్తడానికి అవకాశంచిక్కుతుంది. యథాప్రకారంగా మన పత్రికాసంపాదకులు ధూర్తంగా ప్రవర్తిస్తారు. మనదేశప్రజలలోనూ, ఇంగ్లండుదేశస్థులలోనూ యీ పరిస్థితి పొరపాటుఅభిప్రాయాన్ని కలిగిస్తుంది. ఒకవేళ పరిష్కారానికి అవకాశ

మంటూ ఒకటుంటే, దాన్ని సైతం యీ పరిస్థితులు మరింత దుర్ఘటం చేస్తాయి. తానుయితరులవల్ల తప్పుత్రోవత్రొక్కవలసివచ్చిందనివైస్రాయి మళ్ళీ దోషారోపణచేస్తాడు. "కాంగ్రెసు మంత్రివర్గాల రాజీనామా బూటకం—వైస్రాయివల్ల ఉపసంహారణ" అనే శీర్షికతో అప్పుడే పైనీర్ పత్రిక వెలువడనేవెలువడింది. తెరచాటున ఏమిటి జరుగుతోంది? అనే ప్రశ్న ప్రతీచోటా వినవస్తోంది. ఏదో బృహత్పరిణామం హఠాత్తుగా సంభవించనున్నదని అందరూ ఆశిస్తున్నారు.

ఇవన్నీ యధార్థవిషయాలకూ, ఉన్నపరిస్థితికీ పూర్తిగా విరుద్ధంగా వున్నాయి. మన ప్రజలు మానసికంగా సంసిద్ధంకావడానికి, తదితర ప్రయత్నాలు కావించడానికి అనువుకాని కలుషితవాతావరణాన్ని యివి సృష్టించాయి.

బ్రిటిషుప్రభుత్వం ఏదోఒకవిధమైన పరిష్కారం కుదర్చుకోవాలని తాపత్రయపడుతున్నప్పటికీ, పరిష్కారానికి ఎట్టిఅవకాశంలేదని నేను వ్యక్తిగతంగా భావిస్తున్నాను. మన కనీసపుకోరికను అంగీకరించడానికి బ్రిటిషుప్రభుత్వం సుముఖంగాలేదు. దానికీ, మనకూ చాలాదూరం వుంది. ఇదివరకటికంటే యిప్పుడు బ్రిటిషుప్రభుత్వం మరింత అభివృద్ధినిరోధకంగానూ, సామ్రాజ్యవాదతత్వంతోనూ వుంది. ఈదశలో సంభావ్యంకానిది. ఏదో చేకూరుతుందని మనం ఆశించడం నిరుపయోగం. లేనిపోని ఆశలుకలిగించడం అసంగతం; అనుచితం. ఈ అడియాశలు మనస్థితిని బలహీనపరుస్తాయి. మన స్వాతంత్ర్యకాంక్షను పదేపదే మనం వ్యక్తపరుస్తూ, యిలాంటి రాజీబేరాలకు లొంగిరామని చెప్పడం యుక్తంగా వుంటుందని నా సూచన. అప్పుడు ఎదిరిపక్షంవారు. పరిస్థితుల యధాతధస్వరూపాన్ని గ్రహించుకొని, ఆప్రకారం సర్దుకుంటారు.

ప్రేమతో, మీ
జవహర్ లాల్

298. మహాత్మా గాంధికి,

అల్లాహాబాద్,

వ్యక్తిగతం. ఫిబ్రవరి 4, 1940.

నా ప్రియమైన బాపు,

మీరు రేపు ఢిల్లీ చేరుకుంటారు. అక్కడ ఒకవారమో, అంతకంటే ఎక్కువో వుంటారని తోస్తోంది. అక్కడ ఎలాంటిపరిణామాలు కలుగనున్నవో నాకు తెలియదు. కలుగనున్న పరిణామాలదృష్ట్యా మాలో ఎవరినోఒకరిని రమ్మని కబురుపెట్టడం అవసరంపడుతుందేమో! యిలాగ జరగడానికి ఏపాటిఅవకాశంగాని కలుగుతుందని నేననుకోను. ఏమిటంటే, ప్రభుత్వవైఖరిలో ఈషణ్మాత్రమైన మార్పుకూడా నాకు కనుపించడంలేదు. ఏమైనప్పటికీ, వచ్చే రెండువారాలలో నేను ఢిల్లీ రావడం చాలా కష్టమని మీకు తెలియజేయబోతున్నాను. ఈ రెండు వారాలూ చేతినిండా పనివుంది. ఈవేళరాత్రి నేను లక్నోవెళుతున్నాను. అక్కడ రెండురోజులుంటాను. 7వ తేదీని అల్లాహాబాద్ తిరిగివచ్చి, ఆవేళ్లావుండి, మర్నాడుప్రొద్దున్న బొంబాయి బయలుదేరతాను. అక్కడ జరగబోయే ప్లానింగుకమిటీ ముఖ్యసమావేశాలకు నేను హాజరుకావలసి వుంది. కొన్ని నిర్దిష్టవిషయాలను చర్చించడానికి అక్కడ నేనీ ప్రత్యేక సమావేశాన్ని ఏర్పాటుచేశాను. నేనక్కడికి వెళ్ళకపోతే సమావేశం పూర్తిగా తలక్రిందులవుతుంది. ఏపనీ జరగదు. నేను బొంబాయిలో 9వ తేదీఉదయంనుంచీ 12వతేదీరాత్రివరకు వుంటాను. ఆరాత్రి అక్కడ నుంచి లక్నోకు బయలుదేరతాను. లక్నోలో 14, 15, 16తేదీలవరకు వుంటాను. అక్కడ మన రాష్ట్రకాంగ్రెసు ప్రతినిధులసమావేశాలు జరగబోతున్నాయి. ఆటుపిమ్మట రెండురోజులు గోరక్‌పూర్‌లో ఉంటాను. అక్కడ కొన్ని బహిరంగసభలకు నేను హాజరౌతానని ప్రజలు ఆశిస్తున్నారు. వచ్చేరెండువారాలకు ప్రస్తుతం నేననుకుంటున్న కార్యక్రమం యిది.

బ్రిటిషుప్రభుత్వం మనస్థానాన్ని, మనవైఖరిని ఆమోదించడానికి ఏమాత్రం అవకాశంలేదనే నా నమ్మకాన్ని, గతమాసంతో జరి

గిన సంఘటనలన్నీ యింకా ధృవపరుస్తున్నాయి. నిజానికి వారు స్పష్టమైన సామ్రాజ్యవాదవిధానాన్ని అనుసరిస్తున్నారని ఋజువుపరిచే అనేక సంఘటనలు యిటీవల జరిగాయి. పన్నులు విధించడంలో రాష్ట్రప్రభుత్వాలకుగలహక్కులను పరిమితంచేస్తూ గవర్నమెంటు ఆఫ్ ఇండియా ఆక్టును సవరిస్తూ ఒకబిల్లును బ్రిటిషుపార్లమెంటు యిప్పుడే అంగీకరించినట్లు మీరు గమనించివుంటారు. యు. పి. లో ఆ స్తిపై పన్నులను దృష్టిలోపెట్టుకొని యిది ప్రత్యేకం చేయబడింది. రాష్ట్రఅసెంబ్లీలకుగల హక్కులను తగ్గించే యీ నిర్ణయంలోగల అనౌచిత్యాన్ని అలావుంచండి. బ్రిటిషుప్రభుత్వం దీనిని ఆమోదించడానికి తాను ఏపద్ధతిని, ఏసమయాన్ని ఎంచుకున్నదో మనం గమనించినట్లయితే, దాని సామ్రాజ్యవాదఅహంకారం ఎలాంటిదో మనకు బోధపడుతుంది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదవిధానంలో ఎలాంటిమార్పూ కలగలేదని యిది ద్యోతకంచేస్తోంది.

ఈమధ్య రాయల్ సెంట్రల్ ఏషియన్ సొసైటీవారి ఆధ్వర్యమున లండనులో ఒకసాంఘికసమావేశం జరిగింది. దానిని మీరు గమనించారో లేదో నాకు తెలియదు. ఆ సమావేశానికి లార్డు జట్లండ్ అధ్యక్షత వహించాడు; అనేకమంది మంత్రులు హాజరయ్యారు. లండనులో ముస్లిం మతసంస్కృతులకేంద్రాన్ని స్థాపించడం యీ సమావేశ పవిత్రలక్ష్యం. కానీ, మూలలక్ష్యం వేరొకచోట వుంది. పాన్—యిస్లామిజాన్ని ప్రోత్సహిస్తూ భారతదేశంలో సానుభూతినిసంపాదించడం సమావేశ ప్రధానోద్దేశం. పాన్—యిస్లామిజంపేరుతో యిస్లాందేశాల అనుకూల భావాలను రెచ్చగొట్టి యుద్ధప్రయత్నాలలో తమకు తోడ్పడేటట్లుగా, చేసుకోవాలని వారు తాపత్రయపడుతున్నారు. యుద్ధం రోజుకురోజు సామ్రాజ్యవాదపద్ధతులలో కొనసాగింపబడుతోంది. అదేధోరణిలో సంఘటనలు ఒకదానివెంట యింకొకటి జరిగిపోతున్నాయి.

ఇంగ్లండు తనసామ్రాజ్యాన్ని తాను ఒదలుకొనడానికి తయారౌతున్నదనే అభిప్రాయానికి యిది ఏమీ సరిపడడంలేదు మీ నాయకత్వాన కొంతమంది వైస్రాయితో యింటర్వ్యూజరపకపోవడం ఉత్సాహకరంగా వుండలేదు. తిరిగి ఒకసారి ఆడిననాటకమే యిప్పుడూ ఆడతారు. నాట

కానికి నేపథ్యరంగం అప్పుడూ యిప్పుడూ ఒక్కటే. దానిలక్ష్యాలు ఒక్కటే. నటులు పాతవారే. ఫలితాలు మామూలే.

అయితే పరోక్షంగా కొన్ని దురదృష్టకరమైనసంఘటనలు కూడా ఘటిల్లకపోవు. ఒడంబడికకు ఆస్కారంలేని యీ తరుణంలో రాజీవాతావరణం దేశాన్నంతటినీ అలముకొంటుంది. ఇది మన బలాన్నిబట్టి ఉత్పన్నంకావడంలేదు. కొంతమందివ్యక్తులు, ఏమైనప్పటికీ సంఘర్షణ రాకుండా తప్పించుకోవాలని అమితంగా ఆశిస్తున్నారు. మనం యిదివరకు పొందిన అధికారఛాయలక్రింద చేరాలని వాంఛిస్తున్నారు. ఈ బలహీనత వల్ల యీ ధోరణి తలఎత్తుతోంది. సంఘర్షణ అవాంఛనీయమే. కాని అన్నివిధాల దానిని తప్పించలేము. ఒక్కొక్కప్పుడు సంఘర్షణ నిరోధించడం మరింత హానికరం; ప్రమాదకరం. ఏమైనప్పటికి ప్రస్తుతం వెనువెంటనే సంఘర్షణ రానున్నదన్నప్రశ్న లేనేలేదు. మన స్థాయినీ, మన గౌరవాన్నీ భంగపరుచుకోకుండా, ఎలా కాపాడుకోవడమనేది యిప్పుడు మన ఎదుటవున్న ప్రశ్న. ఎట్టిసమయంలోనూ, ఎలాంటి సంఘర్షణకూ మనం సంసిద్ధంగాలేమని, అందువల్ల చేతిలోఏమిపెట్టినా అదే మహాప్రసాదమని కళ్ళకద్దుకొని స్వీకరిస్తామని ఇంగ్లండులోనూ, భారతదేశంలోనూ ఒక భావం ప్రబలంగా వ్యాపించివుంది. యిలాంటిభావం వ్యాపించడం నైతికంగా శ్రేయస్కరంకాదు. నైతికబలాన్నిది క్షీణింపజేస్తుంది. గత పదిహేనురోజుల్లో కాంగ్రెసుప్రతినిధుల ఎన్నికల్లోసైతం యీ భావం ఎలాంటిప్రభావాన్నికలిగించిందో నేను కళ్ళారాచూచాను. పోరాటమొస్తుందని భయపడి వెనకకుజంకిన చాలామంది పెద్దమనుష్యులు, అలాంటిప్రమాదం యిప్పుడిక లేదని, అధికారం, హోదా, పదవులూ తమముందు నాట్యంచేస్తూవుంటే, తాము మరొదుకు మళ్ళీ రంగంలోకి తోసుకువచ్చారు.

అవాంఛనీయమైన వ్యక్తులను కాంగ్రెసు దూరంగావుంచాలనే ప్రయత్నం దాదాపు విఫలమైంది. భారతరాజకీయవాతావరణంలో కలిగిన యీ హఠాత్పరిణామం బ్రిటిషప్రభుత్వంతో రాజీకుదురుతుందనే విశ్వాసాన్ని కలిగించింది. వారు మళ్ళీ ముందుకురావడానికి యిదే కారణం.

బ్రిటిషుప్రభుత్వం మెత్తమెత్తటిమాటలు చెబుతున్నా, మనకు అనుకూలంగా ప్రవర్తిస్తోంది. మనతో అది ఏదోఒక పరిష్కారానికి రావాలనిచూస్తున్నదీ అంటే దానికికారణం లేకపోలేదు. యుద్ధంలో మన సహాయసంపత్తులను పొందాలని అది ఆశిస్తోంది. అయితే, అంతమాత్రం చేత తన అధికారాన్ని వీసమెత్తయినా అది వదులుకోదలచలేదు. మనతో ఒడంబడికకురావాలనేపేరుతో తన ప్రధాన సామ్రాజ్యవాదవిధానాన్ని ఏమాత్రం మార్చుకోదలచలేదు. కాంగ్రెసును మెత్తపరచడానికి అప్పుడప్పుడు ఏవేవో రెండుమూడు కఠినవాక్యాలు ముస్లింలీగును అంటూనే, యిదివరకటిలాగే మతసమస్యఅనే తన పాతపల్లవిని పాడుతూనేవుంది. యికముందుకూడా పాడుతూనేవుంటుంది. ప్రస్తుతస్థితిని యథాతథంగా పదిలపరుచుకుంటూనే, మనల్ని తనవైపుకు త్రిప్పుకొనేందుకు బ్రిటిషు ప్రభుత్యం ప్రయత్నిస్తుంది. ఇది సాధ్యపడిందా సరేసరి. యింతకంటే దానికికావలసింది మరొకటిలేదు. ఒకవేళ యిలాజరగనినాడు, భారతీయ నాయకులతో అప్పుడప్పుడు సంప్రదింపులుకొనసాగిస్తూ, యిక నేడో రేపో ఒడంబడిక కుదురుతుందనేభావం వ్యాపింపజేయడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఈవిధంగా అది ప్రపంచప్రజల, భారతప్రజలభావాలను తనకు సుముఖంగాచేసుకోడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. మొదటివిధానంకంటె, రెండోవిధానాన్ని స్వీకరించడం, వారిదృష్ట్యా మరింత క్షేమకరం. సంప్రదింపులపేరుతో మనలను నెమ్మదిపరచి, బుజ్జగించి మనశక్తిని చల్లార్చవచ్చును. తీరా పోరాటంతప్పదని మనం అనుకునేసరికి, అందుకు అవసరమైనవాతావరణం లేకుండాచేయవచ్చును.

ఇలాంటి అవకాశం యీ రెండవవిధానంలో గర్భితమైవుంది. తమ శత్రువులపట్ల తా మనుసరిస్తున్న యిలాంటివిధానంవల్ల, వాయిదావేస్తూ జాప్యంచేయడంవల్ల, అప్పుడే యిలాంటి ఫలితం చేకూరిందన్నభావం ఇంగ్లండులో అధికారవర్గాలలో యిప్పుడు బాగా వ్యాపించివుంది. కాంగ్రెసుమంత్రివర్గాలు రాజీనామాయిచ్చినపుడు పరిస్థితులు ప్రమాదకరంగా వున్నాయని, ఆ ప్రమాదం యిప్పుడు తొలగిపోయిందని, యికముందు ఏదో ప్రమాదంవస్తుందని భయపడనవసరంలేదని వారు భావిస్తున్నారు.

స్కరించుకుని, వేలాది పురపాలకసంఘాలను రద్దుకావించింది. ఇంగ్లం డులో యింతవరకూ యింకా పరిస్థితు లింత వికృతరూపందాల్చక పోయినా లక్షణాలుమాత్రం అక్కడా ఇక్కడా ఒకలాగే వున్నాయి. మొత్తంమీద చూస్తే, ఇంగ్లండు ఫ్రాన్సులు ప్రజాస్వామ్యాన్నిగురించి ఎన్ని ప్రగల్భాలు పలుకుతున్నా, తమప్రభుత్వాలను రానురాను మరింత ఫాసిస్టుధోరణితో పెంపొందించుకుంటున్నాయి. తమ యుద్ధాశయాలను ప్రకటించడానికి అవి నిరాకరిస్తూనేవున్నాయి. 1914లో ఏ ఆశయాలతో యుద్ధంకొనసాగించాయో ఆ ఆశయాలతోనే నేడూ పోరాడుతున్నాయి. తమకు ప్రత్యర్థి సామ్రాజ్యవాదాలను తమ సామ్రాజ్యంలోనూ, బయటా, వున్న ప్రగతికాముకశక్తులను దుర్బలపరచి తమసామ్రాజ్యవిస్తరణకు అవి తాపత్రయపడుతున్నాయి. గత సెప్టెంబరులో కాంగ్రెసు ప్రశ్నించిన ప్రశ్నకు సమాధానం యిట్టే లభించింది. బ్రిటిషుప్రభుత్వ ఫ్రెంచిప్రభుత్వ విధానాలు ఆ ప్రశ్నకు స్పష్టమైన సమాధానాలిచ్చాయి. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదానికి మద్దత్తుగా మనం నిలబడి దాని పరిరక్షణకు మనం పోరాడాలని ఆ ప్రభుత్వం తనవిధానాలవల్ల మనకు సమాధానమిచ్చింది. మనం ఫాసిజాన్ని నాజీజాన్ని తప్పక ఖండించితీరుతాం; ఈ యుద్ధంలో హిట్లరు జయంపొందితే, అది హానికరం. దాని నెన్నడూ మనం అభిలషించం. అయితే బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదం ఈ యుద్ధంలో జయించినట్లయితే, అదీ యింతే అనర్థదాయకం; యిదివరకటికంటె, యిప్పుడు మరింత ఎక్కువగా, ఛేంబర్లేనుతత్వం బలపడుతుంది; ఈ యుద్ధాలు ఎడతెరపిలేకుండా ఇంకముందుకూడా యిలా సాగుతూనేవుంటాయి. కనుక జాతీయాంతర్జాతీయదృక్పథంతో, ఏవిధంగా చూచినా, మన మెంతమాత్రం ఇటువంటి విజయానికి దోహదపడకూడదు. అలాగ దోహదపడడం అవివేకమే కాగలదు. కనుక, ఇంగ్లండు భారతదేశాలమధ్యవున్న భారతదేశ ఆంతరంగికసమస్యల పరిష్కారంమాట ఎలావున్నా, మనంమాత్రం బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదాన్ని పదిలపరచడానికి, ఈ సామ్రాజ్యవాదయుద్ధంలో దిగజాలం. ఇది స్పష్టం.

4) పాన్ — ఇస్లామిజమనేభావం పునరుద్భవించినదని మీరు

గ్రహించివుంటారు. ఈ భావం తిరిగి ప్రాణంపోసుకోడానికికారణం యిక్కడున్న ముస్లిములీగూ కాదు, లేక ఏ ఇతరసంస్థా కాదు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం దీనిని ప్రోత్సహించాలని కోరుతున్నందువల్ల, ఇది తిరిగి తన శక్తిని తాను పుంజుకుంటున్నది. 1914సంవత్సరంలోనూ, అటుపిమ్మటా పాన్-ఇస్లామిజము తా నొక సామ్రాజ్యవాదవ్యతిరేకశక్తిగా వుండేది. బ్రిటిష్‌ప్రజల యుద్ధప్రయత్నాలను దుర్బలపరచి, భారతదేశంలో ఖిలాపత్ ఉద్యమపూర్వరంగానికి వన్నెతెచ్చింది. కాని, ఇప్పు డీ ఇజం బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదానికి మద్దత్తుగా ఉపయోగపడుతోంది. కొంతవరకు ఇది భారతదేశంలోవున్న జాతీయవేదికను భగ్నపరిచి, ఇంగ్లండుకనుకూలంగానమీపప్రాచ్యముస్లిములభావాలనుమరల్చడానికివినియోగపడుతుంది. టర్కీ ఈనాడు ఇంగ్లండుతో స్నేహసంబంధాలు కలిగివున్న దేశం; కనుక ఈదృష్ట్యా అది బ్రిటిషువిధానానికి దోహదకారికాగలదనడానికి సందేహంలేదు. ముస్లిముదేశాలలో బ్రిటిషుప్రచారఫలితాలేమిటో నాకు తెలియదు; కాని నే నొకవిషయాన్నిమాత్రం పేర్కొనదలిచాను. పాన్-ఇస్లామిజం సామ్రాజ్యవాదస్వభావంతో వుంది; అది దాని నూతనదశ.

5) వీటినన్నిటినిబట్టి చూస్తే, మన కొకసంగతి స్పష్టపడుతోంది. మన స్వీయ ఆంతరంగికసమస్యలన్నీ, అవి మతసమస్యలు కావచ్చును, లేదా స్వాతంత్ర్యసమస్యలు కావచ్చును. ఏవైనప్పటికీ, అవి విస్తృత యుద్ధసమస్యలతో, బ్రిటిషుప్రభుత్వవిదేశాంగనీతితో ముడివడివున్నాయి. వీటికీ భారతదేశానికీ సంబంధంలేదని మనం అనుకుంటే అంతకంటే పొరపా టింకొకటుండదు. మతసమస్యలో యిమిడివున్న కష్టాలకన్నిటికి నేటి బ్రిటిషుప్రభుత్వమే ఖరే కారణం. ఆఖరికి ముస్లిమ్‌లీగు, సికిందర్ హయత్‌లు సుముఖంగావున్నా, దీనిని పరిష్కరించడం మాటలతోపని కాదు. అయితే, ఈ యుద్ధంలో తనను తాను బలపరుచుకుందుకు తన స్వీయసామ్రాజ్యవాదాన్నికట్టుదిట్టంచేసుకుందుకు వీలుగావుండేటట్లు భారతదేశసమస్యను పరిష్కరించుకోవాలని బ్రిటిషుప్రభుత్వం వాంఛిస్తోంది. సికిందర్‌హయత్ బ్రిటిషుప్రభుత్వవిధానాన్ని పూర్తిగా పూసుకొస్తూ, తదనుగుణంగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు. ఆయనకూడా ఇంతే వాంఛిస్తున్నాడు.

అంతేకాక, తన కనుకూలమైన ప్రగతికాముకఅభిప్రాయాలను ప్రపంచ మంతటా కోల్పోయింది. ప్రజాస్వామ్యానికి తాను నెచ్చెలినని నటిస్తున్న ఇంగ్లండుకు ఒక అవకాశాన్ని కలిగించింది. ఇంగ్లండు గత కొన్ని సంవత్సరాలుగా చేసిన పాపాలను, ఘోరకృత్యాలను ప్రజలు మరచి పోయేటట్లుచేయడానికి ఈ సంఘటన దోహదపడింది. మున్నెన్నడూ ఫాసిస్టులు, నాజీలు జరిపిన దండయాత్రలను, దురాక్రమణలను కలలో నైనా గమనించని నానారాజ్యసమితి హఠాత్తుగా రష్యాను దుయ్యబట్టడం ప్రారంభించింది. ఇటీవల రష్యా అనుసరించినవిధానం తప్పని, దానిని ఖండించితీరాలని నేను నిస్సందేహంగా నమ్ముతున్నాను. కాని యీ విధానం అది ఎందుకు అనుసరించవలసివచ్చిందో ఎవరూ మర్చిపో గూడదు. బ్రిటిషుప్రభుత్వం రష్యానుచుట్టుముట్టడానికి నిరంతరం ప్రయ త్నించడంవల్ల అది యిలాంటివిధానాన్ని రూపొందించుకోవలసివచ్చింది. అంతకంటె మనం గమనించవలసిన ముఖ్యవిషయం మరొకటివుంది. ఫిన్లండుపరిస్థితిని తన స్వకీయ సామ్రాజ్యవాదానికి అనుకూలంగా వుపయోగించుకోడానికీ, రష్యాలో యుద్ధాన్ని వ్యాపింపజేయడానికీ ఇంగ్లండు ప్రయత్నిస్తోంది. ఇది మనకు పూర్తిగా ప్రమాదకరం. ఇంగ్లండు రష్యాలమధ్య యుద్ధంకనుక సంభవిస్తే, మనదేశసరిహద్దులు దానికి గురికాకతప్పదు. కనుక మనం మనవిధానమేమిటో స్పష్టపరుచు కోవడం అతిముఖ్యం. రష్యాచర్యలను మనం ఆమోదించక తీవ్రంగా ఖండించాలి. అయితే మన ఖండనమండనలను తనకు అనుకూలంగా బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదం వుపయోగించుకోనిచ్చినట్లయితే, అంతకన్నా ప్రమాదకరమైన దింకొకటివుండదు.

సోవియట్ రష్యా యీ యుద్ధంలో ఉక్కిరిబిక్కిరై దుర్బలపడిన ట్లయితే, అది అత్యంతవిషాదకరం. అప్పుడిక సామ్రాజ్యవాదాన్ని శక్తి వంతంగా ప్రతిఘటించేశక్తి ఏదీ లేనట్లేఅవుతుంది. పోనీ యీవిషయా న్నలావుంచినా, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదాన్ని బలపరిచే ఏచర్యఅయినా మనకు ప్రమాదకరంగానే పరిణమిస్తుంది. అందువల్ల యిప్పుడు మనం పరిస్థితులు స్పష్టంగా అర్థంచేసుకోవాలి. రష్యావట్ల ప్రస్తుతం బ్రిటిషు

ప్రభుత్వవిధానమేమిటో స్పష్టంగా అవగాహనచేసుకోవడం అత్యంతావశ్యకం. ఈ విధానానికి మనం పూర్తిగా వ్యతిరేకులమని, రష్యాకు వ్యతిరేకంగా బ్రిటిషుప్రభుత్వం ఎట్టిచర్యతీసుకున్నా, ఎలాంటిపరిస్థితులలోనూ అందు కంగీకరించబోమనీ, సహాయపడబోమనీ మనం విస్పష్టంగా ప్రకటించవలసివుంటుంది. మనం మనవిధానాన్ని స్పష్టపరిచిననాడు వ్యత్యాసమేమిటో ద్యోతకమౌతుంది. తాను ఏమిచేసినా నిరభ్యంతరంగా భారతదేశం అంగీకరిస్తుందని బ్రిటను అభిప్రాయపడినట్లయితే, అప్పుడీ యుద్ధం సర్వత్రా వ్యాపించడానికీ, రష్యా యీ యుద్ధంలో చిక్కుకోడానికీ, తత్ఫలితంగా మన స్వీయ భారతదేశసరిహద్దులకు ప్రమాదంవాటిల్లడానికీ అన్నిఅవకాశాలూ వున్నాయి. అలాకాక, ఇంగ్లండు రష్యాపై దండెత్తినట్లయితే, దానిని భారతదేశం ఒక్కనిముషంకూడా సహించదనీ, అలాంటివిధానాన్ని భారతదేశం ప్రతిఘటిస్తుందనీ, బ్రిటిషుప్రభుత్వం గుర్తించిననాడు యీ యుద్ధాన్ని యితరప్రాంతాలకు నిస్తరింపజేయడానికి ప్రయత్నించేముందు, కాస్త తటపటాయిస్తుంది. బ్రిటిషుప్రభుత్వం ప్రస్తుతం తానేమిచేయాలో తెలియనిపరిస్థితిలోపడిపోయినా రష్యాను ఢీకొనాలని ఉవిళ్ళూరుతూనేవుంది. కాని పర్యవసానమెలావుంటుందోనని భయపడుతోంది. భారతదేశంలోని పరిస్థితులు తనకు ఊపిరిసలపనిస్తే, అది ఒక్కపెట్టున రష్యాపైకి దుమకడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. అలాకానినాడు వెనక్కితగ్గి కిమ్మన్నాస్తిగా వూరుకుంటుంది. కనుక, యీవిషయంలో మనమనుసరించేవైఖరిమీద యిది చాలావరకు ఆధారపడివుంది. మనవైఖరిని ఎంతస్పష్టంగా, ఎంతదృఢంగా వ్యక్తంచేయగలమో అంత స్పష్టంగా అంతదృఢంగా ప్రకటించడం వాంఛనీయం.

3) ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సుదేశాలలో జరుగుతున్నసంఘటనలను మనం గమనించినట్లయితే, ఆ దేశాలు ఎంత అభివృద్ధినిరోధకంగా తయారౌతున్నాయో మనకు విదితమౌతుంది. ఫ్రాన్సులో ఇప్పుడు పౌరసత్వహక్కులు పూర్తిగా సర్వనాశనమయాయి. అక్కడ సైనికనియంతృత్వం నెలకొనివుంది. అనేకమంది పార్లమెంటుసభ్యులఅభిప్రాయాలు తనకు సరిపడనందున, వారిని ప్రభుత్వం నిర్బంధించింది. ఇదేకారణాన్ని పుర

మట్టుపెట్టారు. అబిసీనియా, స్పెయిన్, ఆస్ట్రియా, జకోస్లోవేకియా, ఆల్బే నియాలవిషయంలో వా రవలంబించినవిధానం దీనినే స్పష్టపరుస్తోంది. మంచూరియాపట్ల వా రవలంబించినవైఖరిసైతం దీని క్షేమాత్రం తీసి పోదు. ఇంతకుముందెన్నడూ వందసంవత్సరాలలోపున ఛేంబర్లేను ప్రభుత్వంవంటి అత్యంత అభివృద్ధినిరోధక సామ్రాజ్యవాదప్రభుత్వాన్ని ఇంగ్లండు కనీవినీ ఎరుగదు. ఇది జగద్విదితం.

ఏమైనప్పటికీ, తమ సామ్రాజ్యానికి ప్రమాదంవచ్చేసరికి బ్రిటిష్ వారు ప్రజాస్వామ్యమన్న సిద్ధాంతంచాటున తలదాచుకుని, దానిపేరిట ఈ యుద్ధాన్ని ప్రారంభించారు. వా రకస్మాత్తుగా ప్రజాస్వామిక వాదులుగా మారిపోయారని నమ్మడం చాలాకష్టం. ఇదివరకు ఏవిధానా న్ననుసరించారో, ఇప్పుడూ అదేవిధానా న్ననుసరిస్తున్నారు. అందులో ఏమాత్రం మార్పురాలేదని తరువాతజరిగిన సంఘటనలు స్పష్టంచేశాయి. అయితే, తమసామ్రాజ్యానికి ప్రమాదంగా పరిణమించిన హిట్లరును తొలగించాలనిమాత్రం ఇప్పుడు కోరుతున్నారు. అదే అప్పటికీ, ఇప్ప టికీ వారివిధానంలో కనిపించే తేడా. యూరపులో, దూరప్రాచ్యంలో ఆఖరికి అమెరికాలోవున్న అభివృద్ధినిరోధకశక్తులను ప్రోత్సహిస్తూ, ఈ అన్నిశక్తులకు, సామ్రాజ్యవాదానికి ఒక సవాల్‌గావున్న రష్యాను దుర్బలపరచడమే తమవిధానంగా వారు రూపొందించుకున్నారు. పెరిగి పోతున్న నాజీప్రభుత్వబలాన్ని చూసి, ఒపప్రిక్కి హడలిపోతూ, రష్యా సహాయంకోసం అప్పుడప్పుడు అరుర్రిలుచాచుతూనేవున్నారు. అయినా రష్యాఅన్నా, ప్రజాస్వామ్యమన్నా కంటగించుకుంటూనేవున్నారు. ఈ ఏవగింపుతో రష్యాతో ఏవిధంగానూ సహకరించడానికి వారు ఇష్టపడ లేదు. పైగా, ఆఖరిక్షణంవరకు హిట్లరు మునులోనీలను బుజ్జగిస్తూ వారికి విపరీతమైన శక్తిస్తోమతలు చేకూర్చిపెట్టారు సోవియటురష్యాపై హిట్లరును ఉసికొల్పి యుద్ధంచేయించాలని, ఆ యుద్ధంలో తమ ప్రధాన శత్రువులిద్దర్నీ దుర్బలపరచాలని ఆశించారు. అదే వారిలక్ష్యం. ప్రపంచం తల్లక్రిందులైనాసరే జర్మనీ, ఇటలీలలో ప్రగతికాముక ప్రభుత్వాలు తలఎత్తడం వారికి యిష్టంలేకపోయింది.

రానురాను పరిస్థితులు తనకు ప్రమాదకరంగా పరిణమిస్తున్నాయని రష్యా గ్రహించేవరకు, ఈవిధంగా బ్రిటిషుప్రభుత్వం నాటకమాడుతూనే వచ్చింది. బ్రిటిషుప్రభుత్వవిధానాన్ని పూర్తిగా శంకిస్తూ, నాజీజర్మనీతో ఒకఒడంబడికకువచ్చి, తనకు రానున్న ప్రమాదాన్ని తప్పించుకుందుకు రష్యా ప్రయత్నించింది. దీనితో బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వపథకం ఆ క్షణానికి తల్లక్రిందులైంది.

అయినప్పటికీ, బ్రిటిషుప్రభుత్వం మౌలికమైన తన సోవియటు వ్యతిరేకవిధానాన్ని అనుసరిస్తూనేవచ్చింది; నేటికిసైతం ఇంగ్లండు జర్మనీతో యుద్ధంచేస్తున్నా, రష్యాపట్ల బ్రిటిషుప్రభుత్వవిధానం అలాగే వుంది. ఈతరుణంలోసైతం బ్రిటిషుప్రభుత్వం జర్మనీకంటె రష్యాపై ఎక్కువ వ్యతిరేకభావాన్ని ప్రదర్శిస్తోంది. జర్మనీలో ఆంతరంగికమైన ఏదోఒకమార్పును తీసుకురావాలని, ఆ మార్పుతో హిట్లరుస్థానే జర్మను సేనానాయకులు అధికారంలోకివస్తే వారితో సంధికుదుర్చుకోవచ్చునని బ్రిటిషువారు కలలుకంటూనేవున్నారు. ఈ మార్పు వస్తుందో రాదో చెప్పడం కష్టం. కాని, ఒక్కవిషయంమాత్రం స్పష్టంగా పేర్కొనవచ్చును. యుద్ధానికిపూర్వం యుద్ధానంతరంకూడా బ్రిటిషుప్రభుత్వవిధానం ఎప్పుడూ అభివృద్ధినిరోధకంగానే వుంటోంది. అది సామ్రాజ్యవాదానికి అనుకూలమైనది. దానికి, వారు ప్రకటించే ఆశయాలకూ ఎంతమాత్రం పొత్తు కనబడదు.

2) రష్యా ఎన్నో పొరపాట్లుచేసింది. ఆచరణరీత్యా, సిద్ధాంతరీత్యా ఎలాచూసినా రష్యా ఫిన్లండుపై దండెత్తడం చాలా ఘోరమైన తప్పిదమని నా అభిప్రాయం. ఫిన్లండును రష్యాకు వ్యతిరేకంగా వుపయోగించుకోవాలని ఇంగ్లండు ఆశించింది. అందుకు సందేహంలేదు. భవిష్యత్‌లో ఆ దేశాన్నొక వేదికగాచేసుకొని, రష్యాపై దండెత్తాలని అది తలపోసింది. అక్కడ యుద్ధపరికరాలు సమీకరింపబడ్డాయి. ఈ పరిణామాలు చూసి రష్యా భయపడి ఆ దేశాన్నాక్రమించుకోవడంద్వారా యీ ప్రతిబంధకరపరిస్థితులను స్థంభింపచేసింది. ఇది చాలా తెలివితక్కువపని. ఇలాచేయడంవల్ల అది ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సులవలలో చిక్కుకుంది.

మనం పోరాటాన్ని రెచ్చగొట్టగూడదు. అలాగ రెచ్చగొట్టలేము కూడా. ఈమాట నిజమే అయినా, మనం గౌరవప్రదమైన రాజీకుదుర్చు కోవాలనే తాపత్రయంతో ఒకరిగుమ్మంముందు పడిగాపులుపడకూడదు. అలాంటిపద్ధతులు మీకు ఎంతమాత్రం గిట్టవు. అయినప్పటికి యిదివరకు మనం ఏషరతులుపెట్టేమో, ఆ షరతులప్రకారంమాత్రమే రాజీకుదురు తుందని, అందుకు భిన్నంగా ఎట్టిరాజీచేసుకోబోమనీ మనం స్పష్టపర చాలి. వాస్తవానికి యుద్ధపరిణామాలను దృష్టిలోవుంచుకొని, యీ షర తులనుసైతం పునరాలోచించవలసివుంటుంది. ఇది సామ్రాజ్యవాద యుద్ధం అవునా, కాదా అని అప్పుడడిగినట్లు యిప్పుడు మనం అడగ నగత్యంలేదు. ఇది అక్షరాలా సామ్రాజ్యవాదయుద్ధమేనని, బ్రిటిషు ప్రభుత్వం తన యుద్ధవిధానాలవల్ల విదేశాంగనీతివల్ల అడుగడుగునా, మనకు స్పష్టపరిచింది. ఇది జగమెరిగిన సత్యం. ఈ సత్యాన్ని మనం దృష్టిలోవుంచుకుని, ఇది సామ్రాజ్యవాదయుద్ధమనే చైతన్యంతో, మనం మన కార్యాచరణకు పూనుకోవాలి. ఇది సామ్రాజ్యవాదయుద్ధం కాదన్న వాదం ఎంతమాత్రం నిలవజాలదు. రానురాను ఈ యుద్ధమూ, బ్రిటిష్ రాజ్యాంగనీతీ, రోజుకురోజూ మరింత క్రౌర్యంగా తయారౌతున్నాయి; ఈ సామ్రాజ్యవాదయుద్ధంలో భారతదేశం తలదూర్చడం, నా కెంత మాత్రం గిట్టదు. ఇలాగ యిరుక్కున్ననాడు, భారతదేశం భౌతికసంపత్తిని మాత్రమేకాక, ఆత్మవిభూతినిసైతం కోల్పోతుంది. నే డీ విషయాని కత్యంత ప్రాధాన్యమున్నదని నా భావం.

ఇలాంటిపరిస్థితులలో, మనవైఖరిని మనం ఇతమిత్థంగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి, ప్రపంచానికి, భారతదేశప్రజలకు చాటిచెప్పడం అత్యవ సరం. రాజీవిషయమై ఎన్నో అపోహాలు అలముకున్నాయి. ఈ అపో హాలు మన కననుకూలమైనవి; బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వానికి అనుకూలమైనవి. వీటివల్ల మనకు నష్టంవాటిల్లుతుంది. బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాదానికి లాభం చేకూరుతుంది. ఈలోపున అది మన వనరులనన్నిటిని పూర్తిగా వినియో గించుకుంటూ, మన అండదండలు తనకున్నట్లుగా ప్రపంచంఎదుట నటిస్తోంది. మన మిప్పుడు చెయ్యిజాపి, బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వంవద్దకో, లేదా

వై[స్రాయివద్దకో వెళ్ళినట్లయితే, ఈ అపోహలు ఇనుమడిస్తాయి; బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం మరింత బిర్రబిగిసికూర్చుని, సబబైన రాజీకిరాకుండా యింకా దూరంగా తొలగిపోతుంది.

ఇటీవల రాజగోపాలాచారి కావించిన ఉపన్యాసాలు నన్నెంతో కలవరపెట్టాయి. అధినివేశప్రతిపత్తి, మరి అలాంటిదేదో కావాలని కోరుతూ ఆయన మరింత రాజీధోరణికి దిగజారిపోతున్నాడు. కాంగ్రెసు అనేకానేకగొంతుకలతో మాట్లాడుతోంది; ఇది గందరగోళానికి, విభ్రాంతికి దారితీస్తుందనడంలో ఆశ్చర్యంలేదు. పోనీ, కనీసం స్వాతంత్ర్య సమస్యపట్ల మనం ఒకేఒకగొంతుకతో మాట్లాడాలి.

మీ కీ రోజున నేను రెండు సుదీర్ఘమైన జాబులు వ్రాశాను. అందుకు మీరు నన్ను క్షమించాలని ప్రార్థిస్తున్నాను.

ప్రేమతో, మీ
జవహర్‌లాల్

299. అబుల్‌కలాం అజాద్‌కు,

అల్లాహాబాద్,
ఫిబ్రవరి 22, 1940.

నా ప్రియమైన మౌలానా,

మీ పరిశీలనార్థం కొన్నిఅంశాలను నేను మీముందు వుంచుతున్నాను. నిన్న మనం స్టేషన్లో ఏవిషయం చర్చించడానికీ వ్యవధిలేకపోయింది.

1) యుద్ధంప్రారంభమైనదిమొదలు, నాటినుంచి నేటివరకు బ్రిటిష్ప్రభుత్వంబుద్ధిపూర్వకంగా, అడుగడుగునా నిరంతరం, సామ్రాజ్యవాదపద్ధతులను అనుసరిస్తోందని, వారివిధానం స్పష్టంచేస్తోంది. యుద్ధానికి పూర్వం చేంబర్లేనుప్రభుత్వం నఖశిఖపర్యంతం అభివృద్ధినిరోధకమైనదని ప్రపంచానికంతటికీ విదితమైంది; అనేకసందర్భాలలో వారు ఫాసిస్టు నాజీప్రభుత్వాలను ప్రోత్సహించారు; యూరపులో ప్రజాస్వామ్యాన్ని

డకు వెళ్ళడంవల్ల భారతదేశ ప్రస్తుతపరిస్థితులు అమెరికావారు చక్కగా అర్థంచేసుకోగలుగుతారని నమ్మతున్నాను." మీ జాబు ఆయన కొక బాధ్యతాయుతమైన హోదానుయిచ్చి, పూర్తిగా సహాయపడుతుంది. అంతే కాక, అధ్యక్షునిహోదాలో వ్రాసినవుత్తరం తెచ్చిపెట్టగలపరిస్థితిని మీ ఉత్తరం నివారించగలుగుతుంది.

ముస్సోరీలో ముగ్గురుస్నేహితులయిళ్ళు ఇప్పుడు నిండిపోయి వున్నాయి. మీ స్నేహితులలో ఎవరైనా ముస్సోరీలో ఒక ఇల్లు యివ్వ గలరా? ఇది సాధ్యంకాకపోతే నేను అద్దె చెల్లించడానికి సిద్ధంగా వున్నాను. ఇల్లుమాత్రం బాగుండాలి; యిమ్ముగా వుండాలి. మీ కెవరైనా అలాంటి మిత్రులున్నట్లయితే, ఏర్పాట్లనుగురించి నాకు తంతియివ్వండి. కలకత్తా వాతావరణస్థితి నాకు బాగులేదు.

ముస్సోరీ కాకపోతే, నైనిటాల్‌కో లేదా ఆల్మోరాకో వెడదామను కుంటున్నాను. దీన్నిగురించి పంత్‌జీకి ఉత్తరంవ్రాస్తున్నాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,

ఎ. కె. అజాద్

302. కృష్ణకృపలానీకి

అల్హాబాద్,

ఫిబ్రవరి 20, 1940

శ్రీ కృష్ణ కృపలానీ,
శాంతినికేతనం, బెంగాల్

నా ప్రియమైన కృష్ణ,

నీ ఉత్తరం అందింది. నేను సుధీర్‌సేన్‌కు వ్రాసినఉత్తరాన్ని నువ్వు "విశ్వభారతి" సంచికలో ప్రచురించవచ్చును. కాని, అందులోని ఎల్మ్‌రిస్టుపేరును ప్రస్తావించకపోవడం బాగుంటుందనుకుంటాను. ఒక ఆంగ్లేయుని కా లేఖ వ్రాయబడినదని, నువ్వు పేర్కొనవచ్చును. ఈ దిగువపేర్కొన్నపంక్తులను, ఒక 'నోట్' గా నువ్వు చేర్చవచ్చును.

"భారతదేశ సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యం వెనువెంటనే సమకూడాలి; ఇది అత్యంతప్రధానమైన ఒక నిబంధన; ఈవిషయంలో ఇక చర్చలకు తావులేదు; దీన్నిగురించి వివరించవలసినఅగత్యం అంతకన్నా లేదు. స్వాతంత్ర్యంగురించి నేను మాట్లాడుతున్నానంటే, బ్రిటన్‌నుంచి అఖరుసారిగా మనం విడిపోతామని తప్పనిసరిగా దానితాత్పర్యం కాదు. బ్రిటన్ సామ్రాజ్యవాదధోరణిని విడనాడుకోవాలన్నదే నా ఆలోచనల కంతరార్థం. ఇలాగ అది ఒదులుకుంటుందన్నభావం ప్రస్తుతం ద్యోతకంకావడంలేదు; ప్రస్తుతమేకాదు, అద్యతనభావిలోనైతం యిందుకు సూచన కానరావశం లేదు. బ్రిటిషుప్రభుత్వం పూర్తిగా తానొక సామ్రాజ్యవాదశక్తిగా వ్యవహరిస్తోంది. తన సామ్ర్యాజాన్ని పదిలపరుచుకునేందుకు తనసామ్రాజ్యవాదాన్ని బలపరుచుకునేందుకు శతధా ప్రయత్నిస్తోంది. ఇలాగ ప్రయత్నిస్తున్నట్లు దానిచర్యలు మనకు స్పష్టపరుస్తూనేవున్నాయి. ప్రస్తుత అవ్యవస్థ ముస్ముందు ఇుంకా యిలాగే కొనసాగితే ఏమోకాని, రానున్న వ్యవస్థలో, భవిష్యత్‌లో, వివిధదేశాలమధ్య సన్నిహిత సహకారసంబంధాలు నెలకొనితీరాలి. ఇప్పుడు అందరూ ప్రపంచసమాఖ్యనుగురించి ఊరికే మాట్లాడుతున్నారు. ఎక్కడ విన్నా ఈ మాటే వినిపిస్తోంది. స్వతంత్రభారతదేశం అలాంటి యథార్థమైన ప్రపంచసమాఖ్యకు చెందుతుంది. కాని, యూరోపియన్‌రాజ్యాలసమాఖ్యను లేదా యూరపు, అమెరికా, బ్రిటిషుడొమినియన్ల సమాఖ్యను నెలకొల్పాలని ఎవరైనా ప్రతిపాదించినట్లయితే, దానిఅర్థం సామ్రాజ్యవాదదేశాలను బలపరుచుకొని, ఆసియా ఆఫ్రికాలను దోపిడీచేయాలనేగాని యింకొకటి కాదు. అందుకు మే మెంతమాత్రం అంగీకరించం.

"భారతదేశభవిష్యత్తు సామ్రాజ్యవాదనిర్మితితో ముడివడివున్నదని ఎవరైనా అంటే, అది మే మెంతమాత్రం అంగీకరించం. ఇది గమనించవలసిన ప్రధానవిషయం. రాజ్యాంగసభనుగురించి మేం మాట్లాడుతున్నామంటే, అది బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదచట్రానికి ఒదిగివుండవలసినదనికాదు; దీనికీ దానికీ ఎలాంటిసంబంధమూ లేదు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదపరిమితులకు రాజ్యాంగసభ ఏవిధంగానూ లోబడివుండదు. ఇం

దీనికి సమతుల్యమైన సల్లక్షణం మీ అనువాదంలో యింకొకటి ద్యోతకమౌతోంది; ఉపన్యాసరచనలో, వివరణలు ఉత్పన్నమైన భావనా ప్రౌఢిమను, మీరు చక్కగా ఆకళించుకున్నారు; నా వాక్యనిర్మాణానికీ, నా రచనారీతికీ కారణభూతమైన నా ఊహలను మీరు నిర్దుష్టంగా గ్రహించగలిగారు. నిజంచెప్పాలంటే, మిరు అనువదించేముందరే, నా ఉపన్యాసప్రణాళిక మీకు కరతలామలకమైంది. ఇది నిస్సందేహంగా మహత్తరమైనకృషి; అందులోనూ, నా రచన మీకు ప్రత్యక్షంగా సహాయ పడనప్పుడు, దీన్నింతరమ్యంగా మీ రెలాగ మలచగలిగారో, తలుచు కుంటే అద్భుతమనిపిస్తుంది.

కొన్నికొన్నిచోట్ల, ఆంగ్లానువాదానికి సరిపోయేటందుకుగాను, ఉర్దూపాఠాన్ని కొద్దిగా పెంచారు; లేదా సంక్షిప్తపరిచారు; నేను మీ అను వాదాన్ని పఠించి, ఈ మార్పులను జాగ్రత్తగా గమనించాను. కొన్నిసంద ర్భాలలో, మీరు నా రచనకు మెరుగులుదిద్దినందుకు చాలా సంతోషంగా వుంది. ఎక్కడా, మచ్చుకు చూద్దామన్నా, నా ఉపన్యాసంలోనిభావవ్యక్తీ కరణకుకాని, రీతికిగాని ఏమాత్రం భంగంకలగలేదు. వైస్రాయి ప్రకట నపై వ్యాఖ్యానిస్తూ నేను ఈ దిగువపంక్తులు వ్రాశాను.

"షఫాన్ పర్ షఫే పార్‌జానేకే బాద్ భీ బా....ముష్కిల్ ఇస్కాదర్ బతానే పర్ ముస్తా—ఎద్ హోతా హై....

ఇక్కడ "బా—ముష్కిల్" అనే పదం నా రూపకాలంకరణ యుక్తమైన భావవ్యక్తీకరణకు అతి ముఖ్యమైనది. ఈ అలంకారమాధు ర్యాన్ని అలాగ వుంచుతూనే, మీరు ఈవిధంగా దాన్ని విస్తరించి అభి వ్యక్తీకరించారు.

"ఒక్కొక్కపుటను చదువుతున్నకొద్దీ ఆఖరుకు ఎలాగైతేనేమి సంకోచిస్తూనే ఈ తెర ఎత్తినట్లు మనకు తెలియవస్తుంది. తెరతొల గించినవెంటనే ఇక మన కన్నులఎదుట కనిపించేది...."

"బా—ముష్కిల్" అనే పదంతో, నేను వ్యక్తీకరించవలెనన్న భావాన్ని మీరు ప్రయోగించినపదం మరింత అర్థవంతంగా, గంభీరంగా

వ్యక్తపరిచింది. నా రచనాపద్ధతికంటె, మీది మరింత యుక్తియుక్తంగా వుందని నే నంగీకరించకతప్పదు. మీరు ఇదేవిధంగా నా ఉపన్యాసానికి అనేకచోట్ల మెరుగులుదిద్దారు. ఉదాహరణకు నే నొకదాన్నిమాత్రమే పేర్కొన్నాను.

నేను బహుశా 30వతేదీన అల్లాహాబాద్ చేరుకోగలనని ఆశిస్తున్నాను. అప్పటివరకు మీరు అక్కడే వుంటారని అనుకుంటాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
అ. క. అజాద్

301. అబుల్‌కలాం అజాద్‌వద్దనుంచి

కలకత్తా,
ఏప్రియల్ 24, 1940

నా ప్రియమైన జవహర్లాల్,

మీరు ఏప్రియల్ 2వతేదీన వ్రాసిన వుత్తరానికి నా ధన్యవాదాలు. కృష్ణమీనన్ ఒకరిపనుపునకాక, తనకుతానుగా అమెరికా వెడితే ప్రస్తుత సమయంలో కొంతవరకూ ఉపయోకరంగావుంటుందన్న మీ అభిప్రాయంతో నే నేకీభవిస్తున్నాను. ఈ ప్రతిపాదన మన వర్కింగుకమిటీ సమావేశానికిముందు వచ్చివుంటే, అప్పుడే సమావేశంలో ఒకనిర్ణయానికి వచ్చివుండేవాళ్ళం. ఏమైనప్పటికీ ఆయనకు నూరుపౌనులు పంపించమని ప్రధానకార్యదర్శికి వ్రాస్తున్నాను. మీరు బొంబాయినుంచి యింకొక నూరు పౌనులు ఆయనకు పంపించేఏర్పాటుచేస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

ఆయనకు నన్ను వుత్తరంవ్రాయవలసినదిగా మీరు కోరారు. అధ్యక్షునిహోదాలో నే నాయనకు జాబువ్రాసినట్లయితే, అమెరికాకు ఆయన కాంగ్రెసుతరఫున వెడుతున్నట్లు దాని కర్థంచెప్పబడుతుంది; అలాగకాక మీరు వ్రాసినట్లయితే, ఈవిషయం అంతదూరంవరకూ వెళ్ళదు. కనుక మీ రిలా ఆయనకు ఉత్తరంవ్రాస్తే బాగుంటుంది. "మీరు అమెరికా వెడుతున్నారని విని నేను చాలా సంతోషించాను, మీ రక్క

ప్రదంకావాలంటే, అది ఈ చట్టపరిమితుల కేమాత్రం లోబడివుండ కూడదు. బ్రిటిష్‌సామ్రాజ్యవాదధోరణికి లవలేశమూ, దీనితో ప్రమేయ ముండరాదు. రాజ్యాంగసభ మన రాజ్యాంగచట్టాన్ని రూపొందించిన పిమ్మటమాత్రమే, మనకూ బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వానికీమధ్య ఎలాంటిసంబంధా లుండాలనేవిషయం ఆలోచనకు వస్తుంది. అంతవరకూ మనం దీనిని పట్టించుకోబోము. వయోజనవోటింగుపద్ధతిని అమలుపరచడానికి పరి పాలనరీత్యా ప్రస్తుతంవున్న యిబ్బందులను, పరోక్షఎన్నికలద్వారా అందాకా తొలగించుకోవచ్చును. మనం జాగ్రత్తవహించవలసిన ముఖ్యాంశమొకటి వుంది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదపరిధికీ, బ్రిటిషుపార్ల మెంటు పరిమితులకులోనుకాకుండా భారతదేశప్రజలు నడుచుకోడానికి ఈ రాజ్యాంగసభ ఒక ఉపకరణంగా వుండాలి. లేకపోతే, దీనికి అర్థం వుండదు. బ్రిటిష్‌పార్లమెంటు కావించిన శాసనంవల్ల, పుట్టినబిడ్డగా మాత్రమే ఇది వుండిపోతుంది.

9) ప్రస్తుతమున్న విధినిర్వహణల అజమాయిషీ మొదలైన అధి కారాలనుంచి రాష్ట్రప్రభుత్వాలు వెనక్కితగ్గడమంటూ వుండదని మనం స్పష్టపరచాలని నా అభిమతం. ఈ అంశాన్ని పంత్‌జీ నొక్కినొక్కి చెప్పినందుకు నా కెంతో ఆనందంగావుంది. ప్రభుత్వస్వరూపం ఆమూ లాగ్రంగా మారిపోవాలి.

ఇంత దీర్ఘమైనఉత్తరం వ్రాసినందుకు మీరు నన్ను మన్నించ గలరని భావిస్తాను. చెప్పవలసినవిషయా లింకా చాలా వున్నాయి; కాని ఇంతటితో ముగిస్తాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్

మౌలానా అబుల్‌కలాం అజాద్,
19, ఎబాలీగంజ్ సర్క్యులర్ రోడ్డు,
కలకత్తా.

300. అబుల్ కలాం అజాద్ వద్దనుంచి

కలకత్తా,
మార్చి 27, 1940

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

మీరుకావించిన నా ఉపన్యాస ఆంగ్లానువాదాన్ని 15వతేదీ ఉదయం రైలులో, నా చేతికిచ్చినపుడు, ఆ అనువాదాన్ని ఊరకే యథాలాపంగా చూశాను; దానిని జాగ్రత్తగా చదవడానికి యింతవరకూ నాకు తీరికలేక పోయింది. ఇప్పుడు, ఇదివరకటికంటే నాకు తీరికచిక్కింది; కనుక దానిని ఆమూలాగ్రంగా పఠించాను. మీ అనువాదం, నన్ను ముగ్ధుణ్ణి చేసింది. మీ సాటిలేనిఉపజ్ఞకు, ఎనలేని నేర్పరితనానికి నా హృదయపూర్వకాభివందనాలు తెలియజేయకుండా, నే నుండలేకపోతున్నాను. మీకు గల ఆంగ్లభాషాపాండిత్యం అపారమైనది; మీ కింతటిపాండిత్యమున్నదని నే నింతవరకూ ఊహించలేదు. ఇంత సర్వోత్కృష్టంగా ఈపనిని నిర్వర్తించడానికి, నేటి నిష్ణాతులలో చాలామందికి, ఎన్నోరోజులు పడుతుంది; కాని మీరు కొన్నిగంటలలో అప్రయత్నపూర్వకంగా అవలీలగా దీన్ని పూర్తిచేశారు.

ఒకవిధంగా చెప్పాలంటే, స్వతంత్రంగా వ్రాయడంకంటె, అనువాదంచేయడంఎక్కువకష్టం. మూలరచనలోని సాహిత్యవస్తువునుచెక్కుచెదరకుండా అనువదించడం, ఆ అనువాదం మూలరచయిత భాషాశైలిని తుచతప్పకుండావుండేటట్లుచేయడం మాటలతోపనికాదు. రెండుభాషలపై సమానాధికారంగల వ్యక్తికిమాత్రమే, యిది సాధ్యపడుతుంది. మూలంలోని ఏ శ్లోకడా మీ అనువాదంవల్ల చెదరిపోలేదు; అదీ మీ అనువాదంలో నాకుకనిపించిన ప్రత్యేకలక్షణం; అంతేకాక, నా ఉర్దూసాహిత్యశైలిని మీరు ఆంగ్లంలోనికి అనువదించారు. దీన్నిచదివిన పాఠకుడు, దీనిమూలం ఆంగ్లమనే అనుకుంటాడు తప్ప, ఉర్దూఅనిఅనుకోడంటే, నా కాశ్చర్యమనిపించదు!

అయితే, ఈ వాంఛ మౌలికంగా బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదాన్ని దిట్టపరు స్తుంది. మనవిధానం దీనికి పూర్తిగా విభిన్నమైనది. అది బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదాన్ని బలహీనపరుస్తుంది. ప్రధానమైన ఈ భేదంవల్ల సమాధానం కుదరడం సాధ్యంకాకుండాపోతోంది. బ్రిటిషుప్రభుత్వం తన సామ్రాజ్యవాదాన్ని విడనాడడానికి సంసిద్ధపడనిదే, వైస్రాయితో లేదా ముస్లిములీగుతో ఎన్నిసంప్రదింపులు కొనసాగించినా ప్రయోజనం శూన్యం. బ్రిటిషుప్రభుత్వం తన సామ్రాజ్యవాదాన్ని విడనాడడానికి సంసిద్ధపడాలని, కాంగ్రెసువర్కింగుకమిటీ సెప్టెంబరు 14వతేదీన ఒక ప్రకటనకావిస్తూ స్పష్టంగా కోరింది. బ్రిటిషుప్రభుత్వం యిందు కంగీక రించకపోగా, పై పెచ్చు, తన సామ్రాజ్యవాదాన్ని తాను మరింత ధృవ పరుచుకుంది. భారతదేశమై ఖరి, అమెరికా తదితరతటస్థదేశాలపై ప్రసరింప చేయగలదుకనుక, దాని కధికతరప్రాముఖ్యముంది. ప్రస్తుతం అమెరికా అత్యంతదృఢంగా హిట్లరును వ్యతిరేకిస్తోంది. ఈ అర్థంలో, అది బ్రిటిషుప్రభుత్వానికి అనుకూలంగావుంది. అయితే, అంతమాత్రంచేత, అది బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదాన్ని సమర్థిస్తున్నదని భావించరాదు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదాని కది అనుకూలంగాలేదు కనుక, బ్రిటిషుప్రభుత్వంతో తాను చేతులుకలుపడానికి సందేహిస్తోంది. భారతదేశంతో తాము ఒక సమాధానానికిరాగలిగామని బ్రిటిషువారు అమెరికాకు బోధపరచగలిగినట్ల యితే, అది వారి కెంతో ఉపకరిస్తుంది.

6) బ్రిటిషుప్రభుత్వంతో రాజీకుదరనున్నదనే వదంతులు గత కొన్నిమాసాలుగా భారతదేశంలోనూ, బయటా వ్యాపించిపోతున్నాయి. ఈవదంతులు మనప్రజలను, ప్రపంచదేశాలప్రజలను తప్పుదారులు పట్టి స్తున్నాయి. ఏమి జరుగుతున్నదో ఎవరికీ తెలియదు. ఈ సామ్రాజ్యవాద చక్రం యిలావుండగా, మనతో సమాధానం కుదుర్చుకోవడం సంభవం కాదని ఆఖరుసారిగా మనం ఖండితంగా స్పష్టపరచాలని నా అభిప్రాయం. రాజీప్రయత్నాలు మనం ఎంత త్వరగా మానుకుంటే అంత మంచిది. దీన్నిగురించి మనం తుదినిర్ణయంతీసుకోవాలి.

7) భారతదేశంలో గత కొన్నిమాసాలనుంచి, బ్రిటిషుప్రభుత్వం

అనుసరిస్తున్నవిధానం క్రమేపీ. అతి నిరంకుశంగా మారిపోతూవస్తోంది. ఈ నిరంకుశపరిపాలనకు మనం ఎలాగ తలయొగ్గి వుండగలుగుతున్నామని, విదేశప్రజలు ఆశ్చర్యచకితులౌతున్నారు. ప్రజలు ఎన్నుకున్న మన రాష్ట్రిపభుత్వాలు తల్లక్రిందుకాబడ్డాయి. అంతేకాదు; రాష్ట్రిపభుత్వాల పరిపాలనాధికారాన్నిసైతం తన సవరణశాసనాలద్వారా బ్రిటిష్‌పార్లమెంటు పరిమితంచేసింది. పైప్రాయి, పైకి ఎన్ని తీపికబుర్లు చెప్పినా, అవన్నీ లబ్బులని ఈ చర్యలు మనకు తేటపరుస్తూనేవున్నాయి. ఒక రాజ్యాంగచట్టాన్ని అమలుకానీయకుండా నిలిపివుంచినపుడు, సాధారణంగా అది సంఘర్షణకు దారితీస్తుంది. అయినాసరే, మారుమాటాడకుండా, మనం దీనిని సరిపెట్టుకున్నాం. అదేవిధంగా మన రాష్ట్రిపభుత్వాలఅధికారాలను హరించినా, సవరణశాసనాలనుసైతం సహించాం. మనకుసంబంధించినంతవరకు, బ్రిటిష్‌విధానపు ధోరణికిచెందిన మేరకు తప్ప, ఈ రాజ్యాంగచట్టసవరణ ప్రధానమైనది కాదు. మనకూ బ్రిటిష్ పభుత్వానికీ మధ్య సరిపడే లక్షణాలు మృగ్యమనీ, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదం ఎప్పట్లాగే బలపడుతూవుంటుందనీ, ఈ చర్యలు మనకు విదితం చేస్తున్నాయి.

8) నిన్న మీతో నేను చెప్పినట్లుగా. ప్రస్తుత శాసనసభలతో కూడిన రాజ్యాంగసభను అంగీకరించడం చాలా ప్రమాదకరమని నా అభిప్రాయం. అలా అంగీకరించినట్లయితే, వయోజనఓటింగుహక్కు కావాలని గత నాలుగుసంవత్సరాలుగా మనం చేస్తున్న ఆందోళనకు మనం తిలోదకాలివ్వడమే కాగలదు. అంతేకాక, దీనితో మన రాజ్యాంగసభ, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవాదచక్రంలో యిమిడిపోవలసినదుస్థితి కలుగుతుంది. ప్రస్తుతపరిస్థితులలో ఇది, అవే మతకలహాలను, తదితరసంఘర్షణలను ప్రకోపింపచేస్తుంది; ఆవిధంగా మన బలహీనతను బహిర్గతంచేయడానికి హేతుభూతమౌతుంది. ఇక రాజ్యాంగాన్నిగురించి ఏకాభిప్రాయం కుదరడానికి వీలులేకుండాపోతుంది. ఈ రాజ్యాంగచట్టాన్ని అంగీకరించడమంటే మనం కొన్ని స్వల్పమార్పులతో 1935 సంవత్సరపుచట్టాన్ననుసరించి పనిచేయడానికి పూనుకున్నామని దానిఅర్థం. రాజ్యాంగసభ ఫల

గ్లండు తదితరదేశాలతో సహకరించడానికి మా కెట్టిఅభ్యంతరంలేదు; కాని, సామ్రాజ్యవాదధోరణిగల ఏప్రయత్నానైనా మేం అభ్యంతర పరుస్తాం."

న్యూయార్కులోవున్న ప్రపంచసమాఖ్యవాదులు కొందరికి, మొన్న నే నొక ఉత్తరం వ్రాశాను. బహుశా ఆ ఉత్తరం నీకు ఆసక్తి కలిగించవచ్చును. కనుక దానిప్రతిని నీకు పంపిస్తున్నాను. నీ కిష్ట మున్నట్లయితే ఉత్తరంలోని కొన్నిభాగాలు ప్రచురించవచ్చును.

కుటీరపరిశ్రమలపై నేను మీ పత్రికలో వ్రాసినలేఖకు చాలా అచ్చు ప్రతులను మీరు పంపించారు. అవన్నీ నాకు అందాయి.

నందిత ఇక్కడవున్నపుడు కొన్ని ఫొటోలు తీసుకున్నాను. ఆమె ఫొటోలను నీకు అనిల్‌చంద్ చూపించాడా? కొన్నిఫొటోలు నీకు యిచ్చాడా?

నీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

303. ఎడ్వర్డు థామ్సన్ వద్దనుంచి

అయిల్స్‌బరీ, బక్స్,
మార్చి 7, 1940

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

బహుశా, ఈ లేఖ రంజిత్‌కు చేరుతుందనే అనుకుంటాను. ఈ లేఖను చదవడానికి నిజంగా తెలివైనపాఠకుడు అవసరం.

తెలుసుకోవలసినది: భారతదేశంలో గంగానది అని భారతీయులచే పిలువబడుతున్న, గేంజస్ అని ఇతరదేశాలవారిచే పిలవబడుతున్న నది ఒకటుంది. థేమ్సునదిని "ప్రవహిస్తున్నచరిత్ర" అని అందరూ అంటూం టారు. అలాగే గంగానదిసైతం ప్రవహిస్తున్న ఒక చరిత్రవంటిది. ఈ అక్టోబరునెలలో బహుశా నేను భారతదేశానికి తిరిగివస్తాను. శివునిజటా జూటమునుంచి ఉద్భవించిన గంగానది పుట్టినప్రదేశంనుంచి, సాగర

సంగమంవరకూ దానిని నేను చలనచిత్రంగా తీయాలనుకుంటున్నాను. అందుకని ఈ అక్టోబరునెల ప్రారంభంలోనే, నేను భారతదేశానికి చేరుకోవచ్చును. ఈ కార్యనిర్వహణకు అనువైనకాల మేదో నాకు మీరు తెలియచేయండి. గంగానదిని ఫిల్ముగాతీసేటపుడు ఎవరైనా ఈ విషయాలు దృష్టిలోపెట్టుకోవలసివుంటుంది: (1)ప్రకృతిదృశ్యరామణీయకత:వర్షాలు కురుస్తున్నపుడు, వరదలు పొంగుతున్నపుడు ఇందు కుపక్రమిస్తే బాగుంటుందనుకుంటాను. (2) సానుకూలత: అయితే వర్షాకాలంలో కొన్ని యిబ్బందులుండడంవల్ల ఇది అనుకూలమైనకాలం కాదు. (3)ఉత్సవాలు: మీ అల్హాబాద్‌లో జరుగుతూవుండే కుంభమేళాలవంటివి. ప్రకృతి సౌందర్యం, గాంభీర్యమే కాక అక్కడి జనులతోనూ, వారివేడుకలతోనూ ఉత్సవాలతోనూ సంబంధంకలిగివుండాలని ఎవరికైనా కోరికగా వుంటుంది. ఒకకారు అద్దెకుపుచ్చుకొని, నదిపొడుగునా ప్రయాణంచేస్తూ ఫిల్ముతీయాలనుకుంటాను.

మీరువ్రాసిన ఉత్తరం చూశాను. దానితో నేను ఏకీభవిస్తున్నాను. ఎల్మ్‌హిర్స్టు నాకు దాన్ని చూపించాడు.

ఇప్పుడు, మా పెద్దబ్బాయి సైన్యంలో రెండవ లెఫ్టినెంటుగా వుంటున్నాడు; త్వరలోనే దూరదేశాలకు వెళ్ళబోతున్నాడు; ఎక్కడికి వెళ్ళుతున్నాడో, ఉత్తరంలో నేను వ్రాయకూడదు. ఇంకొొకఆరునెలల్లో వాడికి ఇరవైఏళ్ళువస్తాయి. చిన్నవాడు స్కూల్లో చదువుకుంటున్నాడు, నా కీమధ్య ఫ్లూ వచ్చింది; ఫ్లూవల్ల మా ఆవిడ బొత్తిగా నీరసించిపోయింది. ఇది తప్పితే, మేం కులాసాగానే వున్నాం.

ఇందిరభోగట్టా విని మీరు సంతృప్తిపడ్డారని భావిస్తాను.

ఇవాళఉదయం నాకు చాలా ఉల్లాసమనిపించింది. ప్రభుత్వం పాలస్తీనావిషయంలో గట్టిపట్టుదలగావుంది. అది నా కెంతో ఉత్సాహంకలిగించింది. మా మురావారి అంటే, అతివాదుల, అత్యంత అవినీతికరమైన అభిఘాదనలను నే నింతకుముందెన్నడూ వినలేదు; వాళ్ళు చపలచిత్తులు; అరబ్‌వ్యతిరేకులు; జియోనిష్టుల కనుకూలురు. ఈధోరణి నన్ను వేగంగా

ఒక టోరీగా మార్చివేస్తున్నది. నేను భారతదేశానికి వచ్చినప్పుడు, టాగూరు శాంతినికేతనాన్ని కూడా ఫిల్ముతీస్తాను.

నాకు కొంతసమాచారాన్నందించి స్నేహితులు ఎక్కడ సహాయ పడగలరో! పాట్నావంటిప్రదేశాలలో హోటళ్లు వున్నాయనుకుంటాను. అయితే హరిద్వార్, అంతకంటె చిన్నచిన్నపట్నాలసంగతి ఏమిటి? కారుమీద, గంగాతీరమంతా ప్రయాణంచేస్తే, మరి చాలాచోట్ల ఆగవలసి వుంటుంది....తరువాత, రంజిత్‌తో కలసి, ఉత్కళ అటవీప్రదేశాలలో నేను పనిచేయవచ్చును. నా భార్య అంగీకరించినట్లయితే, ఆమెను భారత దేశానికి తీసుకురావాలని ప్రయత్నిస్తున్నాను.

ఈ ఉత్తరంతో మిమ్మల్ని విసిగించకూడదని, ఆమె అంటోంది. నేనూ అలాగే అనుకుంటున్నాను. దయవుంచి ఈ ఉత్తరం, రంజిత్‌కు చేర్చుతారా? ఆయనచిరునామా నావద్ద లేదు. నాన్ ఆఫీసు చిరునామా మాత్రమే వుంది.

మీ,

ఇ. టి.

304. ఎడ్వర్డు థామ్సన్‌కు

అల్హాబాద్,
ఏప్రియల్ 7, 1940.

ప్రియమైన ఎడ్వర్డ్,

మార్చి 7వతేదీన మీరువ్రాసినఉత్తరం నాకు అందింది. అక్టో బరులోనో, అంతకుముందో, మీరు భారతదేశానికి వస్తున్నట్లు తెలుసు కొని, నేను చాలా సంతోషించాను. అప్పుడు నన్నెచ్చట మీరు కలుసుకో గలరో, లేదా నన్ను కలుసుకొనడానికి వీలుంటుందో వుండదో, నాకు తెలి యదు. కాని భారతదేశంమాత్రం ఇక్కడే వుంటుంది; అలాగే గంగానది కూడా ఎక్కడికీ పోదు.

గంగానదిని ఫిల్ముతీయాలన్న మీ సంకల్పం ముచ్చటగావుంది. నాకంటె ఎక్కువ విజ్ఞుడైన రంజిత్‌కు మీ ఉత్తరాన్ని అందజేస్తున్నాను.

కాని, నా మటుకు నేనుకూడా అంతో ఇంతో భావుకుడను కనుక, దాన్ని గురించి కొన్నివిషయాలు చెప్పాలనుకుంటున్నాను. దురదృష్టవశాత్తూ రంజిత్‌కు యిప్పుడు వొంట్లోబాగులేదు; మంచంమీదవున్నాడు. అయితే, నే నీవిషయం అతనికి చెప్పాను; ఈమాట విన్నవెంటనే, అతనిఉత్సాహానికి మేరలేకపోయింది; ఎన్నెన్నో ఊహలు అతనికి కలిగాయి. ఇప్పుడు నేను వ్రాస్తున్నవిషయాలు కొంతవరకూ అతనిఊహలేనని చెప్పకతప్పదు.

మహానది గంగకు ఒక చరిత్రవుంది; కనుక, ఆ చారిత్రకవిషయాలన్నీ ప్రస్ఫుటమయేటట్లు ఫిల్ముతీయవలసివుంటుంది. కొన్ని పురాణకథలతో, సంప్రదాయంతో, సంస్కృతితో, కళతో, చరిత్రతో గంగానదికి సన్నిహితత్వంవుంది. ఆమె ఎక్కడపడితే అక్కడ పొంగులు వారుతూవుంటుంది. దీనిని సవ్యంగా చక్కగా ఒక ఇతివృత్తంగా స్వీకరించి నిర్వహించడం, అత్యద్భుతమైనకార్యం; కాని, ఎట్టిసందర్భంలోనూ దాని చారిత్రక సాంప్రదాయిక అంతరార్థాన్ని విస్మరించరాదు; నిర్లక్ష్యంచేయరాదు. అభూతకల్పనలను పెద్దజేసి చెప్పనవసరంలేదు. అయినప్పటికీ, భారతీయకళను, పురాణగాథలను అర్థంచేసుకొనడానికి పౌరాణిక సంబంధమైన గంగానదిపుట్టుకను స్పర్శించవచ్చును; అంటే, గంగ శివుని జటాజూటముపై బడడం, ఆయనశిరస్సు హిమాలయపర్వతములను స్ఫురింపచేస్తుంది. ప్రసిద్ధికెక్కిన శిల్పఖండాలను చూపించి, ఈభావాన్ని అభివ్యక్తీకరింపవచ్చునని నా ఉద్దేశం. ఇలాంటి శిల్పఖండాలు అనేకం వున్నాయి.

అటుతరవాత, కొన్ని ప్రసిద్ధిగాంచిన చారిత్రకదృశ్యాలను చూపించాలి. ఉదాహరణకు, ఆర్యులు ఆర్యావర్తానికి రావడం, గంగానదీతీరాన్ని చేరుకోవడం గంగనుచూసి వారు ముగ్ధులుకావడం, ఆనందించడం ఇవన్నీ చూపించవలసినదృశ్యాలు. సర్ మహమ్మద్ ఇక్బల్ వ్రాసిన "సారా జహాఁసే అచ్ఛా హిందూస్థాన్ హమారా" అనే గీతంలో ప్రసిద్ధిచెందిన రెండుచరణా లున్నాయి; ఇవి ఆర్యులఆగమనాన్ని తెలియచేస్తాయి. ఈ పంక్తులను చలనచిత్రంలో జ్ఞాపకంచేయడం ముఖ్యం. అవి యివి.

"ఐ అబ్-ఇ-రాడ్-ఇ గంగా వహ్ దిన్ హై యాద్ తుఝుకో
ఉతారా తేరే కినారే జబ్ కేరవాన్ హమారా"

పాకిస్థాన్ కావలెననే ఈరోజులలో, ఒక ముస్లింలీగునాయకుడు దీన్నిగురించి చేసిన వ్యాఖ్యకూడా గమనింపదగినది.

ఇంతేకాక, గంగానదీతీరంలో అనేకయుద్ధాలు జరిగాయి. చంద్రగుప్తమౌర్యునికాలంలో, గంగానదీతీరంలో గ్రీకులదండయాత్ర నిలువరింపబడింది. ఇది బహుశా, అలహాబాద్‌కు ఆట్టేదూరంలో జరగలేదనుకుంటాను. చంద్రగుప్తునికాలంలో జీవితపద్ధతులు ఎలావుండేవో, చూపిస్తే మనోహరంగా వుంటుంది. ఆరోజులలో కనోజ్ గొప్పనగరం. మహాయుద్ధాలకు, ఖడ్గాలకు, ఉక్కుఅస్త్రాలకు అది ప్రసిద్ధికెక్కింది. కనోజ్‌లోగల ఆయుధా లెలావుండేవో, సొరాబ్, రుస్తుంకథలనుబట్టి, అలెగ్జాండర్ దండయాత్రనువర్ణించిన షాహ్‌నామా వర్ణనలనుబట్టి మనం తెలునుకోవచ్చును.

ఇంతకంటె ముందుగానే రామాయణ, మహాభారతకథలను ఆధారం చేసుకుని దీనిచరిత్రను చిత్రింపవచ్చును. తరువాత అశోకునికాలం; ఆయన రాజధాని పాటలీపుత్రం గంగానదీతీరమందే వుంది.

భారతీయసాహిత్యమంతటా గంగానదిప్రస్తావన వుండనేవుంది. బర్మా, ఇండో-చైనా, తదితరదేశాలపాటల్లో దానిపేరు మనకు వినిపిస్తూనే వుంటుంది. హర్షునికాలంలో భారతదేశానికి వచ్చిన చైనాయాత్రికుడు హూయిన్‌సాంగ్ అల్హాబాదులో జరుగుతూవుండే కుంభమేళాను అభివర్ణించాడు. అప్పటికే ఈ ఉత్సవం అతి ప్రాచీనమైనది. గంగానదికి సంబంధించినవీ, చక్కగా పరిపోషించతగినవీ అనేక చారిత్రక సంఘటనలు వున్నాయి. గంగానదిలోయా, ముఖ్యంగా దొవాబపరిసరప్రాంతమూ, అనగా గంగా యమునానదులమధ్యగల ప్రదేశమూ, చారిత్రకగాథలతో సంప్రదాయంతో కవిత్వంతో నిండివున్నాయి. సుందరమైన గంభీరమైన యమునానదిని తలుచుకోగానే మధుర, బృందావనములచుట్టూ అల్లుకునివున్న కృష్ణునికథ కళ్ళకుకట్టినట్లుంటుంది. వ్రజభాషలోని అనేకగీతికలు చెవులలో ప్రతిధ్వనిస్తాయి.

ఏకాలంలో దీనిని దృశ్యంగా తీయవచ్చునో సరిగ్గాచెప్పడం కష్టం. శీతాకాలంలో గంగానది శుష్కించిపోతుంది. చూడడానికి చాలా చోట్ల ఏమీ కనబడదు. వర్షాకాలమయితే బాగానేవుంటుంది మరి. కాని గొప్ప గొప్ప మేళాలన్నీ యించుమించు శీతాకాలంలోనే జరుగుతాయి. అన్నింటిలోకి గొప్పది కుంభమేళా; ఇది పన్నెండుఏళ్ళకొక్కసారి అల్హాబాద్‌లో జరుగుతుంది. మీ రదృష్టవంతులు; ఇది వచ్చేసంవత్సరం జనవరి ఫిబ్రవరినెలల్లో జరుగబోతోంది.

గంగ ఆవిర్భవించినప్రదేశం గంగోత్రి; మీ రక్కడకు వెళ్ళ గలరో లేదో నాకు తెలియదు. ఇది కష్టంతోకూడినప్రయాణం. రైలుదిగి అక్కడికి వెళ్ళడానికి పదిహేనురోజులు పడుతుంది. బండిదారి లేదు, కనక చాలాదూరం గుఱ్ఱంమీద ప్రయాణంచేయవలసివుంటుంది. గుఱ్ఱం మీద వేగంగా వెళ్ళగలిగితే వారంరోజుల్లో అక్కడికి చేరుకోవచ్చును. నే నెప్పుడూ అక్కడకు వెళ్ళలేదుకాని, రెండేళ్ళక్రితం గార్వాలపర్వతాల గుండా ప్రవహించే గంగానదిని కొంతదూరంవరకూ అనుసరించాను. తరువాత అక్కడనుంచి విమానంమీద బదరీనాథ్ చేరుకొని. గంగానది గమనాన్ని ఆకాశమార్గంలోంచి వీక్షించాను.

గంగ ఉద్భవించిన పర్వతపంక్తులు, హరిద్వార్ పరిసరప్రాంతాలు చాలా ముఖ్యమైనవి.

బసచేయడానికి ఏమంత ఇబ్బందిగావుండదు. సాధారణంగా చౌకీగృహాలు, డాక్‌బంగళాలు వుంటూనేవున్నాయి, పాట్నావంటి పట్నాలలో తృతీయశ్రేణికిచెందిన హోటళ్ళుకూడా వున్నాయి. కాని స్నేహితులకు చెప్పి కొన్ని ఏర్పాట్లుచేయించుకోవచ్చును. అది కష్టమైనపనికాదు.

యమునానదీతీరాన నే నీమధ్యనే ఒకవారంరోజులు గడిపాను. రానురాను యమునకూ నాకూ మరింత గాఢానుబంధం ఏర్పడుతోంది.

"గేంజస్" అనే పదం మీరు ప్రయోగించరనే నే నాశిస్తున్నాను. నా కా పేరు యిష్టంలేదు. 'గంగ' అనే పేరు చెవికి మృదుమధురంగా వుంటుంది. మీ ముందుతరంవారు దీనిని "గేంజస్"గా ఎలా మార్చారో

నా కాశ్చర్యంగావుంది. గంగ గేంజస్‌గామారడానికి కారణమేమిటో ఒకా నొకస్నేహితుడొక వివరణ తెలియచేశాడు. అది సబబుగావున్నట్లు తోస్తోంది. గంగాజీ అనేపదానికి గేంజస్ అనేది అపభ్రంశరూపమని ఆయన చెప్పాడు.

నాన్, రంజిత్, నేనూ అందరమూ ఆనందభవనంలో వుంటు న్నాము. కనుక చిరునామాలో మార్పేమీలేదు. నాన్ ప్రస్తుతం బొంబా యిలో వుంటున్నాడు.

ఇందిర నెమ్మదినెమ్మదిగా కోలుకుంటున్నది. ఇంకొంచెం త్వరి తంగా కోలుకుంటే బాగుండును. త్వరలోనే, భారతదేశానికి రావాలని ఆమె తహతహలాడుతోంది. మూడునెలలుపోయాక, ఆమె ఇక్కడకు చేరుకోవాలని, నేనూ కోరుతున్నాను. కాని ఆమె ఎప్పుడువెళ్ళితే బాగుం డేదీ చెప్పవలసింది డాక్టర్లే కదా.

మీ,

జవహర్‌లాల్

డాక్టర్ ఎడ్వర్డు థామ్సన్,
అయిల్స్‌బరీ,
బక్స్ (ఇంగ్లండు)

305. ఎడ్వర్డు థామ్సన్‌వద్దనుంచి

అయిల్స్‌బరీ,
బక్స్,
ఏప్రియల్ 28, 1940

ప్రియమైన జవహర్లాల్,

మీరు స్వాగతమిస్తూ వ్రాసిన దీర్ఘమైనలేఖ నాకు అందింది. అవును; రంజిత్ నా మనిషని నాకు తెలుసును. కాని ఒక్కవిషయం; నాకు నాన్ అన్నా, రంజిత్ అన్నా చాలా భయం; మిమ్మల్ని మధ్యవర్తిగా పెట్టుకునితప్ప, వాళ్ళచేరువకు నేను వెళ్ళలేను.

సెన్సారునిబంధనలవల్ల, ఈ ఉత్తరంలో నేను మీకు వ్రాయతగది ఆట్టేవుండదు; నార్వేజియన్ యుద్ధం భీషణమైనదని మీకు బోధపడి వుంటుంది. ఇక్కడేమీ పనిలేకుండా కూచునేందుకు నాకు మనస్కరించ డంలేదు. ఎదుర్కొనేందుకు విపరీతాలేవీ కనిపించవు; పంథొమ్మిదేళ్ళ వయస్సుగల మా పిల్లవాడు, దూరప్రదేశాలకు వెళ్ళిపోకతప్పదు; అందు వల్ల నేనూ నార్వేవెళ్ళాలని ప్రయత్నిస్తున్నాను. దేవునిదయవుంటే, నాకు తుఫానులమధ్యనే వుండాలని వుంది తప్ప, తుఫానులనుతప్పించు కొని, వాటికి సాధ్యమయినంతఎడంగా వుండాలనిలేదు. స్కాచ్, ఐరిష్ వారి దుర్మార్గాన్నంతటినీ 'ఇంగ్లీషు' అనే నామధేయానికి మీవాళ్ళు అను వర్తింపచేస్తున్నారు. మా నాగరికతకు ఈ ఇంగ్లీషు నామధేయానికి వినా శంకలిగేయెడల వాటినుండి విడివడివుండాలని నాకులేదు. ఏమైనప్పటికీ, నావంటి వయసుమీరినవ్యక్తి, యుద్ధరంగానికి చేరువగావుండడం చాలా కష్టం.

నిజమే; మీరు చెప్పినవిధంగా 'గంగ'ను జ్ఞాపకముంచు కుంటాను. నేను మీకు ఉత్తరంవ్రాసినపుడు ఫిల్ము విషయమై నా ఉద్దేశాలు ఒకలాగ వున్నాయి. అప్పటికంటె ఇప్పుడు మా ఆశయాలు మరింత యిను మడించాయి. మా డైరెక్టరు ప్రస్తుతం కెనడాలో వున్నాడు. త్వరలోనే యిక్కడకు చేరుకుంటాడు. ప్రపంచంలో ఒక ఉత్తమచిత్రంగా, దీనిని మేము తీయాలని అనుకుంటున్నాం. మళ్ళీ నేను భారతదేశానికి వచ్చినట్ల యితే, ఈవిషయమై రంజిత్‌కు తెలియచేస్తాను.

భారతదేశానికిరావడం, రానురాను నాకు కష్టమౌతోంది. దక్షిణ భారతదేశంలో అసహ్యించుకోతగ్గ ఆంగ్లేయునిగా నేను తయారుకాబో తున్నాను. 1942వసంవత్సరం బి. ఏ. కు "ఏన్ ఇండియన్ డే" అనే గ్రంథాన్ని పాఠ్యగ్రంథంగా మదరాసువిశ్వవిద్యాలయంవారు వేసినట్లు తెలిసింది. ఆ గ్రంథానికి ఎవరో నోట్సు తయారుచేశారనుకుంటాను. మీ విశ్వవిద్యాలయాలు 'ఏన్ ఇండియన్ డే' అనే ఈ నవలకంటె 'ది రైజ్ అండ్ ఫుల్‌ఫిల్మెంట్' అనే పుస్తకాన్ని వినియోగించుకుంటే బాగుం టుందని నా ఊహ. అది మంచిపుస్తకం.

మా చిన్నవాడు మీకువ్రాసినఉత్తరాన్ని నేను భారతదేశంవచ్చిన పుడు పట్టుకువస్తే సరిపోను; కాని ఇందుతోపాటు దాన్ని జతచేసి మీకు పంపుతున్నాను. ఇది మీకు ఆసక్తికరంగావుండవచ్చును.

ఇందిర కులాసాగావుంటున్నదని అగాథా హారిసన్ వ్రాసింది. చాలా సంతోషం. ఆమె కామధ్య ఒంట్లో ఏమీబాగులేదు. ఆమె ఎప్పుడు ఇంగ్లండుకు తిరిగివస్తుందో, దయవుంచి తెలియపర్చండి. మీ రీ ప్రదేశాన్ని ఒకసారి వీక్షించాలని నా కోరిక. ఇంగ్లండు ఆగ్నేయప్రాంతాల్లో, యిది చాలా ముగ్ధమోహనమైన పల్లె. ఇటువంటి పల్లెను, అనేకవిధాలైన పుష్పాలతో, చరిత్రతో అలరారుతున్న యీప్రదేశాన్ని మిరు చూడనిదే, ఇంగ్లండుదేశాన్నిగురించి తెలుసుకున్నట్లుకాదు.

భారతదేశాన్నిగురించి నేను చాలా కలతపడుతున్నాను. నే నేమీ చెప్పలేను; కాని, నిర్విరామంగామాత్రం ఆలోచించగలను. గత నవంబరులో మీరు జిన్నాసాహేబ్‌తో ఒకపరిష్కారం కుదుర్చుకోలేకపోయినందుకు, నా కెంతో విచారంగావుంది; అలాగ ఒకఒడంబడిక కుదిరినపుడు, మిమ్మల్ని అది, బలమైనస్థానంలో వుంచివుండును. దీన్ని మీరు వాయిదావేయడం తార్కికంగా, సబబుగావుందని నాకు తెలుసును. కాని, అది జరిగినట్లయితేనా!! అది కుదురుతుందనే నే నప్పట్లో భావించాను. నేను మీకు విధేయుణ్ణి; నేను తోడ్పడేకాలం రావచ్చును. ఏమైనప్పటికీ, ఒకటిరెండువిషయాలు గాఢంగా లోతుగా వ్యాపించిపోయాయి భారతదేశంతో సంప్రదించకుండా, ఆ దేశం యుద్ధంలో పాల్గొంటున్నట్లుగా మేము ప్రకటించడం ఘోరమైన దోషమని ప్రతివాడికి తెలుసును. మిమ్మల్ని నేను కలుసుకోగలిగినట్లయితే, మీతో స్వయంగా చెప్పవలసిన సంగతులు అనేకం వున్నాయి. ప్రస్తుతంమటుకు ఒకమాటమాత్రం చెప్పగలను. మా ఆలోచనలన్నీ మీ ఆలోచనలవలె వున్నాయి; మా అభిప్రాయాలూ మీ అభిప్రాయాలూ ఒకటే; ఇందిర మళ్ళీ బాగా కోలుకుంటోందని మేమంతా ఆశిస్తున్నాము.

మీ

ఇ. టి.

306. అబుల్‌కలాం అజాద్ వద్దనుంచి

నైనిటాల్,
మే 9, 1940

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

ముస్సోరీనిగురించి, మీరిచ్చిన టెలిగ్రాం నాకు అందింది; అందుకు నే నెంతో కృతజ్ఞుణ్ణి. నైనిటాల్‌లో ఏర్పాట్లుచేసుకోవడంవల్ల ముస్సోరీకి వెళదామనేఅభిప్రాయం వదలుకున్నాను.

నే నిక్కడకు 6వ తేదీన చేరుకున్నాను. పరిస్థితులు అనుకూలించి నట్లయితే ఇక్కడ జూలై వరకూ వుంటాను. మీరు బొంబాయిలో మే మాసాంతంవరకూ వుండి, ఏమ్మట అల్హాబాద్ వెడతారని అనుకుంటాను. నైనిటాల్‌వచ్చి, నాతోపాటు కొంతకాలం మీ రెందుకుండకూడదు? ప్లానింగుకమిటీనివేదికను ఇక్కడే మీరు పూర్తిచేసుకోవచ్చునుకదా. రాష్ట్రికార్యకలాపాలకు సంబంధించినంతవరకూ అల్హాబాద్‌కూ నైని టాల్‌కూ భేదమేమీలేదు. అలహాబాద్‌లోవుంటే ఎలాగుంటుందో మీకు యిక్కడున్నా అలాగేవుంటుంది. ఇక్కణ్ణుంచిసైతం అక్కడనుంచి లాగే పనితో సంబంధంపెట్టుకోవచ్చును. అదీకాక, మీరు ఇక్కడవుంటే అనేకవిషయాలనుగురించి ఎప్పటికప్పుడు మీతో సంప్రదించేఅవకాశం నాకు వుంటుంది.

వార్ధాలో, శ్రీ పట్వర్ధన్‌తో నేను మాట్లాడాను. మరోమారు తాను నాతో మాట్లాడతానని ఆయన అన్నాడు కాని, ఇంతవరకూ ఆయన నన్ను కలుసుకోలేదు. వర్కింగ్‌కమిటీసభ్యుడుగావుండడానికి అంగీకరి స్తారో అంగీకరించరో ఆయన్ని మీరు దయవుంచి ఖోగట్టాచేయండి. నా కాయనచిరునామా తెలియక, మిమ్మల్నిలాగ యిబ్బందిపెడు తున్నాను. సోషలిష్టుమిత్రులు, బొత్తిగా కొరగానివారని తేటతెల్ల మయింది. పనిచేయడానికి వారికి ధైర్యంచాలదు; ప్రతిపక్షమంటే భయం. తమ స్వంతకాళ్ళమీద తాము నిలబడలేరు. ఈ క్లిష్టసమయంలో, వారు కొంతసహాయపడగలరని నే నాశించాను; కాని నా ఆశలన్నీ నిరుప యోగమయాయి.

వర్కింగుకమిటీసభ్యుడుగా వుండేటందుకు, పట్వర్ధన్‌కు యిష్టం లేకపోతే, వెంటనే ఇంకొకరిని నామినేటుచేయవలసివుంటుంది. మీరు ఎవరిపేరునైనా సూచించగలరా?

సమ్మెనుగురించి ది ఇంపీరియల్ టుబాకో కంపెనీవారు నా కొక 'నోట్' పంపించారు. కంపెనీవారికథనాన్నిబట్టి సమ్మెస్వభావం, కార్మికులు చెబుతున్నదానికి పూర్తిగా భిన్నంగావుంది. ఏమైనప్పటికీ, గౌరవప్రదమైన రాజీకుదర్చడానికి మార్గాంతరాన్ని కనుగొనేందుకు ప్రయత్నిస్తున్నాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
ఎ. కె. అజాద్

307. అబుల్‌కలాం అజాద్‌వద్దనుంచి

నైనిటాల్
మే 25, 1940

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

మీ 16వతేదీ ఉత్తరానికి నా ధన్యవాదాలు. పత్రికలలోపడిన రాజేంద్రప్రసాద్ ప్రకటనను నేను చదివాను; ఆశ్చర్యపడ్డాను. ఈలోపున ఆయనవద్దనుంచి నా కొక ఉత్తరం వచ్చింది. ఆయన ఆలోచనధోరణి ఎటుసాగుతున్నదో, నా కా ఉత్తరం స్పష్టపరిచింది. నే నాయనకు ఉర్దూలో వ్రాసిన ఉత్తరంనకలును, మీకు పంపలేకపోతున్నందుకు విచారిస్తున్నాను; ఆఫీసులో ఆఫీసుకుసంబంధించినఉత్తరాలనకళ్ళుతప్ప మరే నకళ్ళూ అట్టేపెట్టరు. కాంగ్రెస్‌ప్రస్తుతవైఖరికి సంబంధించినంతవరకూ ఈ ఉత్తరం యించుమించు మీ ఉత్తరాన్నే పోలివుంది. ఈ విషయంలో, మన ఆలోచనలు ఒకేమార్గాన కొనసాగుతున్నందుకు నా కెంతో సంతోషంగావుంది; గాంధీజీకూడా వీటితో ఏకీభవించడం నిజంగా ముదావహం.

రాజన్‌బాబుప్రకటనకంటె, అసఫాలీవత్రికాప్రకటన మరింత అభ్యంతరకరంగావుంది. వాస్తవానికి, దాన్నిచదివి,నే నెంతో ఖేదపడ్డాను. ఆయన్ని తీవ్రంగా విమర్శిస్తూ వెంటవెంటనే వరుసగా రెండుఉత్తరాలు

వాశ్రాను. ఇకముందు, తా నట్టి పత్రికటనలుచేయబోనని ఆయన నాకు వాగ్దానంచేశారు.

మీరు, నాకూ రాజన్‌బాబుకూ వ్రాసిన ఉత్తరాలలోనివిషయాలు, కాంగ్రెసుపై ఖరికిసంబంధించినంతవరకూ పూర్తిగా సరియైనవి. ప్రస్తుత దశలో, మార్పుఅనేప్రశ్న తలఎత్తడానికి అవసరమేమిటో బోధపడడం లేదు. కాని. మీఉత్తరాల్లో వీటితోపాటు రెండువిషయాలు వ్రాశారు; వాటితో నే నేకీభవించలేకపోతున్నాను. కాంగ్రెసుకార్యవిధానానికి, మీరు యోచిస్తున్న ఈ ఆలోచనలు ఎలా సరిపడగలవో నాకు అర్థంకాకుండా వుంది. రాజన్‌బాబుకు వ్రాసినఉత్తరంలో మీ రిలాగ పేర్కొన్నారు: "సత్యాగ్రహానికి మనం సంసిద్ధులమైవున్నప్పటికీ, వెనువెంటనే దాన్ని ప్రారంభించాలని సూచింపబడలేదు. ఈ ప్రత్యేకపరిస్థితుల్లో, బ్రిటన్ ప్రమాదావస్థలో చిక్కుకునివున్నసమయంలో, దాని నిస్సహాయస్థితిని ఒకఅవకాశంగాతీసుకుని, మనం దాని గొంతుకనులమడం భావ్యంకాదనీ, అది తప్పనీ నా భావం" ఇదే భావాన్ని మీరు మీ లక్నోఉపన్యాసంలో వ్యక్తపరిచారు; వయినీర్‌పత్రిక మీరుచెప్పినవాక్యాలను యథాతథంగా ఉదహరించడం అవసరమనుకుంది. "యహ్ బాత్ హిందూస్థాన్‌కీ షాన్‌కే ఖిలాఫ్ హై, కి, వహ్ ఇంగ్లండ్‌కీ కంజోరీసే ఫాయిదా ఉఠాకర్ ఇస్ వక్త్‌సత్యాగ్రహ్ షురూకర్‌దే" ఈవిధమైన ఆలోచనాపద్ధతిని నేను గ్రహించడానికి అశక్తుడనయిపోతున్నాను. వాస్తవానికి, మొత్తంమీద ఈరకమైన ఆలోచన పూర్తిగా తప్పు; రాజకీయపోరాటాలవిషయంలో మొట్టమొదట ఇటువంటిఊహలు ఊహించుకోవడం, మన కార్యాచరణకుసంబంధించి, దోషభూయిష్టమైన నిర్ణయాలకురావడం అసంగతం. భారతదేశానికి ఏది "గౌరవప్రదమో" మరి, నాకు తెలియడంలేదు. కావించిన నిర్ణయమేమిటో, ఆ నిర్ణయం మనలను ఎక్కడకు తీసుకుపోతుందో నేను తెలుసుకోగోరుతున్నాను. అంధులవలె మనం చీకట్లో తవుళ్ళాడలేం; కళ్ళుతెరచి, మనమొక నిర్దిష్టమైనమార్గాన్ని అనుసరించాలి. ముందొకమార్గాన్ని అనుసరించాలని నిర్ణయించుకొని, తరవాత,

దాన్నసుసరించ నిరాకరింపడం చాలా తప్పు. అంతకంటే దోషం యింకొకటిలేదు.

మనల్ని తనతోపాటు కూడాతీసుకువెళ్ళడానికి బ్రిటన్‌కు మనం అన్నిఅవకాశాలూ యిచ్చాం. కాని అలాచేయడాని కది మూర్ఖంగా మొండిగా నిరాకరించింది. ఈ సామ్రాజ్యవాదయుద్ధంలో పాల్గొనకూడదని మనం నిర్ణయించుకోక తప్పిందికాదు. మనం అలాగ నిర్ణయించుకోవలసినపరిస్థితిని అదే సృష్టించింది. మనం అవలంబిస్తున్న ప్రస్తుతవైఖరి గాంధీజీమాటలలో చెప్పాలంటే, బ్రిటన్‌కు ఆశ్చర్యకరంగావుంటే లేదా మీ మాటలలో చెప్పాలంటే అది భారతదేశానికి "గౌరవప్రదం"గా లేదంటే అందుకు మన మేమీ చేయలేము. దానికి గత్యంతరమంటూ ఏదీలేదు. ఇందుకు మన మెంతమాత్రం బాధ్యులంకాము. బ్రిటిషుప్రభుత్వపు మూర్ఖమైన స్వాతిశయమే యిందుకు హేతువు.

ప్రస్తుతపరిస్థితులలో మనం సత్యాగ్రహసమరాన్ని ప్రారంభించకూడదని మీ రంటున్నారు. కాని, సత్యాగ్రహమంటే ఏమిటని మీ ఉద్దేశం? కాంగ్రెసు యింతకుపూర్వం ఎన్నడూఎరుగని యుద్ధంకాదుకదా యిది? ఈ యుద్ధంలో బ్రిటిషువారికి సహాయపడకూడదని చెబుతూ అలాంటిసహాయాన్నిఆపుచేయడమే కాంగ్రెసుచేయదలచుకున్న యుద్ధం. అంతకన్న మరేమీకాదు. ఈ సహాయనిరాకరణ ఆచరణలో నిజంగా యింకా ప్రారంభంకానేలేదు, భవిష్యత్‌లో దీని నింకా ముందుకు కొనసాగించవలసివుంటుంది. యుద్ధానికిసంబంధించిన ఆర్డినెన్సులుండడం వల్ల, వ్యక్తులను అరెస్టుచేయడంవల్ల ఈ సత్యాగ్రహం దానంతట అదే శాసనోల్లంఘనోద్యమరూపాన్ని ధరించక తప్పదు.

భారతదేశగౌరవానికి సంబంధించి మీకుగల నైతిక తాత్త్విక దృక్పథం సబబైనదని భావించినట్లయితే దానర్థం యిది: రామ్‌ఘర్ తీర్మానం భారతదేశ గౌరవప్రతిష్ఠలకు పూర్తిగా విరుద్ధమైనది.

ప్రభుత్వంతో ఏదో ఒకవిధమైన పరిష్కారం కుదిరినట్లయితే మన భవిష్యత్‌కార్యక్రమమూ, వైఖరీ ఎలాగఉండాలో మీ రీ లేఖలో వ్రాసుకొచ్చారు. "ఇవన్నీఅంగీకరింపబడినప్పటికీ(అనగా స్వాతంత్ర్యం,

స్వయంనిర్ణయాధికారం, వయోజనఓటింగుపద్ధతిద్వారా ఏర్పడే రాజ్యాంగసభ) ఈ యుద్ధంలో మన ప్రధానశక్తిని వినియోగిస్తామని దానర్థం కా" దని మీ రంటున్నారు.

కాని, అదలాగ జరగనప్పుడు బ్రిటిషుప్రభుత్వం మనం అడిగిన దంతా యిస్తుందని మన మెందుకు ఆశించాలి? బ్రిటిషుప్రభుత్వంపై మనం ఒత్తిడితెచ్చినప్పుడు యిక గత్యంతరంలేక దానికి యిష్టంలేక పోయినా ఇవన్నీ విధిగా యివ్వడానికి అంగీకరిస్తుంది. కాని ఈ సమయంలో బలప్రయోగమన్న ప్రశ్నయేలేదు. సత్యాగ్రహమనే నైతిక శక్తిని ప్రయోగించడమే భారతదేశగౌరవానికి భంగకరంగా భావిస్తున్నపుడు ఇక ఒత్తిడిపెట్టడమన్నప్రశ్న రానేరాదు కదా!

ఇంతటి అశాస్త్రీయమైన, గజిబిజిగావున్న ఆలోచనలు మీ కెలాగ కలిగాయో నాకు అర్థంకావడంలేదు. అందరిమాటకేమిగాని, మీరుమాత్రం యీ పద్ధతిలో ఆలోచిస్తారని నే నెన్నడూ అనుకోలేదు.

లాహోరులో మీ ఉనికి, అక్కడికార్యకలాపాలకు దోహదకారిగా వుంటుందని ఆశిస్తున్నాను. సికిందర్ హయత్ ఈవేళ నా కొక టెలిగ్రాం యిచ్చాడు; దాని కాపీ బహుశా, మీకు అందగలదనుకుంటాను. ప్రస్తుత పరిస్థితికి బాధ్యతంతా, బ్రిటిషుప్రభుత్వానిదేనని, మా దెంతమాత్రం కాదని, నే నాయనకు తంతియిచ్చాను.

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ, మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
C/o డాక్టర్ ఖాన్‌సాహేబ్, ఎ. కె. అజాద్
మాజీ ముఖ్యమంత్రి, పెషావరు

308. ఖాన్ అబ్దుల్ గఫూర్ ఖాన్ వద్దనుంచి

డుంగాగాలీ,
అనువాదం హజరాజిల్లా,
జూలై 13, 1940

ప్రియమైన పండిట్‌జీ,

మీ టెలిగ్రాం నిన్న యిక్కడ నాకు అందింది. క్యాంపుకు యింకా తేదీ నిర్ణయింపబడలేదు; కారణం, వారంతా నాకోసం నిరీక్షిస్తు

న్నారు. ఇక్కడకు చేరినవెంటనే, వారికి ఉత్తరంవ్రాశాను. నిర్ణయించబడినవెంటనే తేదీ మీకు తెలియచేస్తాను. రాజాజీ, మౌలానాసాహేబ్‌లు వ్యక్తపరిచినభావాలు రేడియోద్వారా, మీరు వినివుంటారు. జిన్నా, మౌలానాసాహేబ్‌లకు జరిగిన సంభాషణలతాత్పర్యం మీకు అవగతమై వుంటుంది. మౌలానాసాహేబ్ ఏమిటిచెప్పారో గ్రహించగలిగాను కాని, జిన్నాఉద్దేశమేమిటో నేను బోధపరుచుకోలేకపోయాను.

క్యాంపువున్నన్నాళ్ళూ నే నిక్కడ వుంటాను; పిమ్మట పని ప్రారంభిస్తాను, ఇక్కడివాతావరణం చాలా బాగుంది. నా ఆరోగ్యం చాలా మటుకు బాగుపడింది. యూనస్ సాహేబ్‌వద్దనుంచికూడా నేను విన్నాను. శ్రీనగర్‌లో ఉష్ణోగ్రత ఎక్కువగావుంటుంది; ఆయన చాలావరకూ గ్రామీణప్రాంతాల్లోనే కాలంగడుపుతూవుంటారట.

నేను పూనాకు రాలేను; అక్కడకూడా అఖిలభారత కాంగ్రెసు కమిటీ, యిదేవిధంగా తీర్మానించినట్లయితే, కమిటీసభ్యత్వానికి రాజీనామాయివ్వడానికి నాకు స్వేచ్ఛవుంది.

మీరు కులాసాగావున్నారని తలుస్తాను. ఉపాధ్యాయకు తదితరులకు దయవుంచి న న్నొకసారి జ్ఞాపకంచేయండి.

అబ్దుల్ వాలీ, ఘనీ, రోషన్, మెహ్రాజ్ మిమ్మల్ని ఎప్పుడూ అడుగుతూవుంటారు; తమ సలామ్‌లను మీకు అందచేయమంటున్నారు.

మీ,

అబ్దుల్ గఫూర్‌ఖాన్

309. అబుల్‌కలాం అజాద్‌వద్దనుంచి

నైనిటాల్,

జూలై 19, 1940

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

మీ 16వతేదీలేఖకు నా ధన్యవాదాలు. దయవుంచి నా ప్రకటనను మళ్ళీ ఒక్కసారి చదవండి. తీర్మానం ఏకగ్రీవంగా ఆమోదింపబడిం

దని నే ననలేదు. తీర్మానఅంతర్భావాన్నిమాత్రమే నేను విశదీకరించాను. అలాగ విశదీకరిస్తూ, భారతదేశవాంఛ అంగీకరింపబడినట్లయితే, అది (భారతదేశం) యుద్ధంలో పాల్గొనాలని, అందరూ స్పష్టంగా భావిస్తున్నారని నేను చెప్పాను. స్టేట్సుమన్ మొదలైనపత్రికలు ప్రకటనకు యిదే అర్థమని గ్రహించాయి.

మనం పూనాలో సమావేశమయేలోపున, ప్రస్తుతం మీరు ఈవిషయాన్నిగురించి ఎట్టిప్రకటనచేయకుండావుంటే, మీకు నేనెంతో కృతజ్ఞుడను. ఈవిషయమై మీతో సాకల్యంగా మాట్లాడాలని అనుకుంటున్నాను. ఢిల్లీలో మనం మాట్లాడుకుందుకు మనకు అవకాశంలభించకపోవడం చాలా విచారకరం. చైనానుంచివచ్చిన లేఖాప్రతి నాకు అందింది.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
ఎ. కె. అజాద్

310 జయప్రకాశ్ నారాయణ్ వద్దనుంచి

[జయప్రకాశ్‌నారాయణ్ అప్పుడు హజారీబాగ్ సెంట్రల్‌జైలులో వున్నారు. అక్కడనుంచి ఆయన ఈ ఉత్తరం పంపించారు.]

ఖుద్దున పంపినలేఖ

జూలై 20, 1940

ప్రియమైన భాయ్,

ఇటీవలిసంఘటనలు మనల్ని ఎంత బాధపెట్టాయో, మన కెంత మనోవ్యథను కలిగించాయో మీరు ఊహించుకోగలరు. మనలను రాజాజీ వెన్నుపోటుపొడిచారు. ఈ అపఖ్యాతికరమైనకార్యాన్ని మీరూ ఖాన్ సాహెబూ వ్యతిరేకించారని విని, ఆత్మ ఉపశమిల్లింది. కాని, కేవలం వ్యతిరేకించడంతో యిది సరిపోతుందా? ఎ. ఐ. సి. సి. లో వున్న ప్రతిపక్షాన్ని, దేశాన్ని మీరు నాయకత్వంవహించి ముందుకు నడిపిస్తారని ఇక్కడివాళ్ళమంతా ఆశిస్తున్నాం. అందుకు మిమ్మల్ని అభ్యర్థిస్తున్నాం. కమిటీలో మీ పదవికి మీరు రాజీనామాయివ్వాలి. ఒడంబడిక

కుదిరినపిమ్మట అనగా అలాగ కుదిరిననాడు మీరు కాంగ్రెసును విడిచి పెట్టి యింకా అసంపూర్ణంగా మిగిలివున్న రాజకీయకార్యక్రమాన్ని భారత దేశ విప్లవ సాంఘిక ప్రధానకార్యభారాన్నినిర్వహించి వాటిని పరిపూర్తి చేయడానికి వేరే యింకొక రాజకీయసంస్థను నెలకొల్పాలి. ఇది మీరు చేస్తారా? కాంగ్రెస్‌మరణాన్ని రాజాజీతీర్మానం సూచిస్తున్నదని బహుశా, మీరందరూ అభినందిస్తారనుకుంటాను. కాంగ్రెసు విచ్ఛిన్నమౌతుందన్న భయం యిక యిప్పుడు అవాస్తవికమైనది. గాంధీజీ, తనమార్గాన తాను ఉదాత్తంగా వ్యవహరిస్తున్నారు. కాని, ప్రత్యక్షంగా కాకపోయినా, పరోక్షంగా ఆయనతోడ్పాటు దేశద్రోహులకు లభిస్తూనేవుంది. గాంధీజీతో విడిపోడానికి వల్లభాయ్, రాజాజీలు ఏమాత్రం సంకోచించలేదు. స్పష్టంగా కనిపిస్తున్న చారిత్రకమైనబాధ్యతను నిర్వర్తించడానికి మీరు సంకోచిస్తారా? అయితే, మీ రెంతవరకూ సాధించగలరో నేను చెప్పలేను. కాని, యిందువల్ల మీతరవాతవచ్చినవ్యక్తులకు ఒక మహత్తరమైన మార్గాన్ని మీరు ప్రకాశవంతంచేసినవారౌతారు.

ఈ ఉత్తరం ఉద్రేకంతోకాని, లేదా క్రోధంతోకాని వ్రాయలేదు. చాలా ప్రశాంతంగా, జాగ్రత్తగా ఆలోచించి వ్రాశాను.

మీ

జయప్రకాశ్

పి.యస్. అక్టోబరునెలమధ్యలో నేను విడుదలకావచ్చుననుకుంటున్నాను.

311. చెంగ్ ఇన్‌—ఫన్‌వద్దనుంచి

చైనా బ్రాంచి,
ఇంటర్నేషనల్ పీస్ కాంపైన్,
పోస్టుబాక్సు 123, చుంకింగ్, చైనా,
ఆగస్టు 21, 1940

ప్రియమైన శ్రీ నెహ్రూ,

మీకు మేం ఉత్తరంవ్రాసి చాలాకాలమైంది. ఈఏడు జనవరి 9వ తేదీన ఒకలేఖ వ్రాశాము. ఇంతకాలం ఉత్తరంవ్రాయకుండావుండడానికి

కారణం మా అలసత్వంకాదు; మీకు ఉత్తరం వ్రాయడానికి మేం ఎప్పుడూ ఉత్సాహపడుతూనేవచ్చాం; కాని, నెమ్మదిగా, నిర్విరామంగా, రోజులతరబడి జరుగుతున్న పోరాటంవల్ల ఉత్తరం వ్రాయడానికి వీలులేకపోయింది; మేము ఓర్మివహించి, సహనంతో కృషిసాగించవలసివుంది.

ఇంతకీ, ఇన్నాళ్ళనుంచీ అవ్యక్తంగా రాశీభూతమైవున్న భావాను భావాలను, ఇప్పుడు మీకు వ్యక్తంచేయకుండావుండలేం; భారతదేశ ప్రస్తుత క్లిష్ట చారిత్రకదశలోనైతేం, మీ రే ఆశయార్థం పోరాడుతున్నారో, అదేఆశయంకోసం పోరాడుతున్న మీ పొరుగునవున్న మీ మిత్రుణ్ణి మీరు మరువలేదు. చైనాపై మీకుగల అపారమైన సానుభూతిని ఇటీవల మీరు లక్నో "నేషనల్ హెరాల్డ్"లో వ్రాసిన "భారతదేశం, చైనా, ఇంగ్లండు" అనే వ్యాసం యింకొకఉదాహరణ. మీ నిరవధికమైన సానుభూతి సహకారాలకు, మళ్ళీ యింకొకసారి మా ప్రశంసలను కృతజ్ఞతను తెలియపరచనీయండి; ఇలాగ వ్యక్తపరచడంద్వారా, మేము మా సర్వ చైనాప్రజలమన్ననలనూ మీకు అందజేస్తున్నామని తలపోస్తున్నాము. "భారతదేశం, చైనా, ఇంగ్లండు" అనే మీ వ్యాసానికి చుంకింగ్‌లో, అపారమైన ప్రాచుర్యమీయబడింది. అత్యంత పలుకుబడిగల "టాకుంగ్ పావో" అనే పత్రికలోనూ, చుంకింగ్‌నుంచి వెలువడే "హాంకా హెరాల్డు" లోనూ పునర్ముద్రింపబడిన మీ వ్యాసభాగాన్ని కత్తిరించి, ఇందుతో ఆ కత్తిరింపులను మీకు పంపడానికి ఉత్సాహపడుతున్నాం.

ఇంగ్లండు భారతదేశంపట్ల అనుసరిస్తూవస్తున్న బుజ్జగింపు విధానం నానంతటదే లోకానికి వెల్లడయిపోయింది; తద్విధానవిషఫలితాలను ఇప్పుడది ప్రత్యక్షంగా అనుభవిస్తోంది. బర్మారహదారిని మూసివేయడం వల్ల, ఇంగ్లండుకు లాభించేదేదీలేదు; దాని తూర్పుసరిహద్దు సురక్షితంగా వుండజాలదు.; అంతమాత్రాన, ఇంగ్లండును జపానువారు ఖాతరుచేయరు: వారు ఏరోజునైనా, తూర్పుదిశనుంచి ముందుకుత్రోసుకువస్తారు. దీని వల్ల ఎభై అయిదుకోట్ల జనసంఖ్యగల ఒక అగ్రదేశపు స్నేహభావాన్ని ఇంగ్లండు పోగొట్టుకుంటోంది. కాని, దీన్నిచూసి, చైనాప్రజలు విభ్రాంతులౌకావడంలేదు; వారు నిశ్చేష్టులంతకన్నాకావడంలేదు. సంపూర్ణ స్వాతం

త్ర్యంతప్పు, మరేదీ భారతప్రజలనుసంతృప్తిపరచనప్లే, చైనాప్రజలు, తమ పోరాటాన్ని ఒదులుకొనేటట్లు ఏదీ చేయలేదు; మా మార్గంలో ఎన్ని కష్టాలు ఎదురైనప్పటికీ, మేము ఎందుకు ఆయుధాలను చేపట్టామో, ఆ లక్ష్యం నెరవేరి, విజయంసిద్ధించేవరకూ మేం పోరాటాన్ని విరమించ జాలం. కోట్లాది చైనాప్రజలజీవితాలు, అపారమైన సంపదలు నిరుప యోగంగా వెచ్చింపబడవు. ప్రజలు మాపట్ల వుంచిన విశ్వాసం ఊరికినే పోదు; వా రెన్నటికీ ఆశాభంగంచెందరు.

ఘాటిమాటికీ బ్రిటిష్ రాజనీతిజ్ఞులు తమ రాజకీయఎత్తుగడలలో విఫలులౌతున్నా, ఈ అనుభవం వారికి జ్ఞానోదయంకలిగించకుండా వుంది; తమ ప్రభుత్వవిదేశాంగనీతిని దురాక్రమణదారులు చక్కదిద్దుకో లేకపోతున్నా, దురాక్రమణకులోనయినదేశాలు ఈ పెద్దమనుష్యుల అతి తెలివైనపోకడలవల్ల గుణపాఠాలను నేర్చుకుంటూనేవున్నాయి. బ్రిటిష్ వారి చిత్తశుద్ధిని శంకించి, ఈ సంవత్సరారంభంలోనే, భారతజాతీయ కాంగ్రెస్ బ్రిటిష్ప్రభుత్వ యుద్ధప్రయోజనాలను ప్రశ్నించడం ఆశ్చ ర్యంగాలేదు. సంకుచిత స్వప్రయోజనాలవల్ల దృష్టి మందగించిన బ్రిటిష్ప్రభుత్వం మానవజాతికి ప్రధానమైన ఆశయాలు ప్రమాదావస్థలో వున్నవనేసత్యాన్ని గుర్తిస్తుందని కలలోకూడా విశ్వసించలేం. తన మాటలకూ చేతలకూ పొందనివిధానాన్ని బ్రిటిష్ప్రభుత్వం అవలం బిస్తోంది. ఈ విధానాన్ని ఇంగ్లండులోని విద్యావంతులు పూర్తిగా ఆమో దిస్తున్నారని మనం నమ్మడానికి సిద్ధంగామాత్రం లేం. ఏమీఅంటే యూరపులో యుద్ధంప్రారంభమయినవెంటనే బ్రిటిష్ ఐ. సి. పి. కావిం చిన నిశితమైనప్రకటన యింకా మనకు జ్ఞాపకంవుండనేవుంది. భారత దేశస్వాతంత్ర్యవాంఛను చిత్తశుద్ధితో అంగీకరించి ప్రజాస్వామికసిద్ధాం తాలపట్ల తనకుగల విశ్వాసాన్ని తాను రుజువుచేసుకోవలసినదిగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాన్ని వా రా ప్రకటనలో కోరారు. ప్రస్తుతం బర్మారహదారివిష యంలో అనేకమంది బ్రిటిషుప్రజలు చైనాపట్ల తమసానుభూతిని వ్యక్తంచేస్తూ ఇంగ్లండులోని చైనారాయబారికి శరపరంపరగా లేఖలు వ్రాస్తున్నారు. కాని దూరదృష్టిగల ఈ ప్రజలు యింతకంటే మరేమీ

చేయలేనపుడు ఈ స్థితి బ్రిటిషుప్రభుత్వవిధానాన్ని మార్చలేదు; ఇప్పటికీ తనపట్లగల సానుభూతిని బ్రిటన్ క్రమేపీ పోగొట్టుకుంటుంది. నైతికంగా భౌతికంగా తత్ఫలితం వినాశకరంగా పరిణమించకతప్పదు.

భారతప్రజలపట్ల మాకు అపారమైన సానుభూతివుంది. ఇక్కడివారు అమిత శ్రద్ధాసక్తులతో భారతదేశంలోజరుగుతున్న పరిణామాలను గమనిస్తున్నారు. జీవన్మరణసంగ్రామంలో పూర్తిగా మునిగివుండడంవల్ల చైనా ప్రస్తుతం మీ కేమీ సహాయపడలేకపోతోంది. అయినప్పటికీ మా విజయం, మీకు పరోక్షంగా సహాయపడగలదని మేము విశ్వసిస్తున్నాం. ప్రజాస్వామికచైనాకు జనకుడనదగిన డాక్టర్ సన్‌యట్‌సేన్ బోధలేమిటో మీకు బాగా తెలుసును. మా జాతీయతత్త్వం ఈ బోధనలతో నిండివుంది.

మీ స్వాతంత్ర్యపోరాటంనుంచి మేం నిరవధికమైన ప్రోత్సాహాన్నీ నూతనోత్సాహాన్నీసదాపొందుతూనేవున్నాం.ఒకప్పుడు తాముకోల్పోయిన స్వాతంత్ర్యాన్ని తిరిగి యిప్పుడు సముపార్జించుకునేందుకు, భారతీయ మిత్రులు అనేక కష్టాలకుసైతం లోబడి, అకుంఠితదీక్షతో పోరాడుతున్నారు; ఈ స్వాతంత్ర్యమన్నది ఎంతటి అమూల్యమైనదో, వారిపోరాటంవల్ల మేం గ్రహించగలిగాం; అందువల్ల మేం యిప్పుడు అనుభవిస్తున్న స్వాతంత్ర్యం అత్యంత ప్రియమైనదని ఎనలేనిదని మేం భావిస్తున్నాం. భారతదేశంలో శ్రీ గాంధీనాయకత్వాన, మీ నాయకత్వాన, చైనాలో జనరల్ జంగ్‌కై షేక్‌నాయకత్వాన, మనం మన జాతీయస్వాతంత్ర్యాన్ని సాధించగలమని నా విశ్వాసం. చైనా భారతదేశప్రజల సమైక్య అభీష్టాలకు ఆవరోధంకలిగించగలిగేదేదీ వుండదు. గత మూడేండ్ల ప్రతిఘటనసంగ్రామంలో, మేం గడించుకున్న అనుభవం మా కొక అప్రతిహతమైన విశ్వాసాన్ని కలిగించింది; బానిసలుగా పడివుండడానికి, దోపిడీ చేయబడడానికి, ఇప్పుడిక నలభైకోట్ల చైనాప్రజలు సంసిద్ధంగాలేరు; శత్రువు అధికబలవంతుడైనప్పటికీ, అపారమైన ఆయుధాలతనికి వున్నప్పటికీ, చైనాప్రజలు అప్రతిహతంగాఅతన్నెదిరించగలరు; అచంచలమైనవారివిశ్వాసమే శత్రువును నిరోధించగల అడ్డుగోడ కాగలదు.

భారత చైనాదేశాలచరిత్రను అవలోకించినట్లయితే, ఈ దేశాం కెన్నడూ సరిహద్దులలో ఎట్టిసంఘర్షణ కలగలేదన్నసంగతి విదితమౌతుంది; ఈ రెండుదేశాలవారూ తమతమ దూతలను ఒకరిదేశానికింకొకరు పంపుకుంటూ, ఒకరినాగరికతనుంచి యింకొకరు మంచిని స్వీకరించి, స్నేహభావంతో మెలగుతూవచ్చారని, చరిత్ర చాటిచెబుతున్నది. ఇది మన రెండుదేశాల సుదృఢమైత్రికీ గట్టి పునాదిరాయివంటిది. మనం మన జాతీయవిముక్తికోసం కృషిచేస్తున్నాం. ఈ కృషి మనకున్నస్నేహ సంబంధాలను యింకా దృఢతరంచేస్తుందని మా విశ్వాసం. ప్రపంచ శాంతికోసం, చైనా భారతదేశప్రజలు భుజంభుజంకలిపి, కృషిచేసేరోజు రావాలని మేం ఆత్రుతతో ఎదురుచూస్తున్నాం.

భారతదేశాన్నిగురించి చాలినంతభోగట్టా మా కిక్కడ లభించడం లేదు. మీరు ఏమాత్రం సమాచారాన్నిపంపడానికి శ్రద్ధవహించినా, మేం మిక్కిలి సంతోషిస్తాం. దానికి విస్తృతమైనప్రచారం లభించేటట్లు చేయగలమని, అందువల్లచైనా భారతదేశప్రజలు ఒకరినొకరు చక్కగా అర్థం చేసుకోగలరని మా నమ్మకం.

మీ ఉదాత్తకృషికి, మా హృదయపూర్వకాభివందనాలు.

గౌరవంతో, మీ,

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,
అల్హాబాద్, ఇండియా

చెంగ్ యిన్-ఫన్
కార్యనిర్వాహకకార్యదర్శి

212. మదాం జంగ్‌కై షేక్‌నద్దనుంచి

జనరలిస్మో ప్రధానకార్యాలయం,
చుంకింగ్, జెచువాన్,
చైనా,
సెప్టెంబరు 10, 1940

ప్రియమైన శ్రీ నెహ్రూ,

మీరు శ్రీ హ్స్యులియాన్—చుంగ్‌ద్వారా చైనీస్ కాన్సల్‌జనరల్ ద్వారా పంపించిన మీ ఉత్తరాలకు ధన్యవాదాలు తెలియచేస్తూ లేఖ వ్రాయాలని నే నెన్నోసార్లు అనుకుంటూవచ్చాను.

అనేకకష్టాలతోనిండివున్న ఈరోజులలో సైతం నేనూ, జనరలిస్సిమో భారతదేశంలో జరుగుతున్న పరిణామాలను ఎంతో ఆందోళనతో ఆత్రుతతో గమనిస్తూనేవున్నాం. మీరు చైనాను సందర్శించడంవల్ల భారతదేశ సమస్యల యథాతథస్వరూపాన్ని మేం మరింత సమగ్రంగా ఆకళింపుకోగలిగాం; ఆ అవగాహనతోనే భారతజాతీయకాంగ్రెస్‌పట్ల బ్రిటిషువారి విధానం యింతకంటే ఉదారంగా వుంటుందని మీవలె మేమూ ఆశించాం.

ఈ అక్టోబరునెలలో చైనాకురావలసినదిగా మీ సోదరి శ్రీమతి పండిట్‌ను మరికొందరు మహిళామణులను ఆహ్వానిస్తూ మీసోదరికి తంతియిచ్చాను. నే నిదివరకు మీకు ఉత్తరంలో సూచించినట్లుగా గడచిన వేసవికాలమెల్లా నిర్మలంగావున్న ప్రతిరోజూ జపాన్‌విమానాలు చుంకింగ్ నగరంపై బాంబులుకురిపిస్తూనేవచ్చాయి. నిజానికి ఒక్క చుంకింగ్‌నే కాదు; స్వతంత్రచైనాదేశపు అన్నిప్రాంతాలపై వారివిమానాలు దాడి చేశాయి. ఇప్పుడు మీరు చుంకింగ్‌కు వచ్చినట్లయితే, దాన్ని మీరు పోల్చుకోలేరు. వాణిజ్యవ్యాపారాలతో కలకలలాడుతూవుండే జిల్లాలలో, కొన్నిచదరపుమైళ్ళప్రాంతాలు నానాభీభత్సంగా తయారయ్యాయి. ఎటు చూసినా, శిథిలవాతావరణం మీకు కనిపిస్తుంది. కనుచూపుమేరవరకూ మరేదీ కనిపించదు. ఇదివరకెన్నడూ మానవుడెరుగని ఈ ఉన్మాదచర్య వల్ల మానవజీవితాల, ఆస్తుల విధ్వంసంవల్ల వేలాదిపౌరులు కొంపాగోడీ పోగొట్టుకొని, శరణార్థులుగా మారిపోయారు. వంట్లో ఓపికవున్న మావంటివాళ్ళం, ఈ శరణార్థులసహాయార్థం పగలూ రాత్రీ ఊపిరిసలపకుండా పనిచేస్తూనేవున్నాం.

వింతయేమంటే, ఇంతజరిగినా, మా ప్రజల ఆత్మస్థైర్యం చెక్కుచెదరలేదు. కొంతమంది యూరపియనులవలెకాక, మా ప్రజలు కష్టాలకు గురిఅవుతున్నకొద్దీ, ఆత్మస్థైర్యాన్ని పెంపొందించుకుంటూ, తాత్త్వికదృక్పథాన్ని అలవర్చుకున్నారు. మే మిప్పటికే అనేకబాధలుపడ్డాం; ఎన్నోకష్టాలు అనుభవించాం; ఓర్మివహించి కష్టాలను తట్టుకోవాలనీ, సదా చైనా మనగలిగేటట్లు, దురాక్రమణకు వ్యతిరేకంగా పోరాడాలని, జీవితమంతా యింతేనని మాకు అవగాహనఅయింది.

గత మూడువారాలపాటు నేను ఇన్‌ఫ్లూయన్‌జాతో బాధ పడ్డాను. ఈ మూడువారాలూ అతికష్టంమీద, మంచంమీదనే వున్నాను. మీ జీవితచరిత్రను చదువుతూ కాలంగడపడంవల్ల మంచంమీదపడిన నాకు కాస్త ఉపశమనంకలిగింది. ఒకగ్రంథాన్ని తీరికగా, ఒక్కసారి చదవడానికి జీవితంలో నాకు వ్యవధిదొరకడంకష్టం; మీ గ్రంథాన్ని తీరికగా, ప్రశాంతచిత్తంతో పఠించాలని అనుకున్నాను. ఇంతవరకూ, నాకందుకు అవకాశంచిక్కిందికాదు; ఇప్పుడు ఆ అవకాశం లభించింది. మీ దేశస్వాతంత్ర్యంకోసం, మీరుకావించిన వీరోచితపోరాటాలలో మీ హృదయం ఎట్టి అనుభూతులనుపొందిందీ, పరిశాంతంగా ఆలోచనా పూర్వకంగా తెలుసుకుందుకు నాకు అవకాశంకలిగింది కనుక, మిమ్మల్ని నే నిప్పుడు బాగా అర్థంచేసుకోగలిగానని అనుకుంటున్నాను.

మీ గ్రంథం అద్భుతమైన పత్రం. నిత్యనైమిత్తికాల కలితంగా, ప్రజ్ఞాపూర్వకమైన రసార్ద్రప్రపంచంలోనికిపయనించే మానవాత్మయొక్క యాత్రనుగురించి తెలియచేసే ఈ గ్రంథం హృదయాన్ని స్పందింప చేస్తోంది. అన్నియుగాలలోనూ, అత్యుత్తమగ్రంథాలశ్రేణిలో చేర్చదగిన గ్రంథం మీ జీవితచరిత్ర.

మీకూ భారతదేశానికీ ఉజ్జ్వలభవిష్యత్తు చేకూరవలెనని, ఆశిస్తూ నేనూ దీవనలిస్తూ, మా శుభాకాంక్షలు అందచేస్తున్నాం.

మీ విశ్వాసపాత్రమైన,
మేలింగ్ సూంగ్ చియాంగ్

313. జి-గెస్ట్ లెవోవద్దనుంచి

లండన్, సెప్టెంబర్ 29, 1940

పిరియమైన అయ్యా,

మీకంటే నేను ఎక్కువ జీవితకాలం గడిపాను కనుక, సహజంగా నేను అనేకభాషాగ్రంథాలు పఠించాను. ఈగ్రంథాల్లో ఏదీ ఆఖ

యితపట్ల నాకు వ్యక్తిగతగౌరవభావం అంతగా కలిగించలేదు. మీ గ్రంథం చదివిన నేను, మీరు మన్నించినట్లయితే, నా భావాలను మార్చు కుంటున్నాను. ఇప్పుడు కలిగిన భావం చాలా సబబైనదని నా నమ్మకం. కనుక షేక్స్పియర్‌గొంతుతో నా గొంతుక యిలాగ కలుపు తున్నాను.

ఆతని జీవిత మతి యుదాత్తమము
ఆదిభౌతికశక్తులన్నియు నతని
వ్యక్తిత్వమున బాగ వ్యక్తమయ్యెడిని;
కావున, ప్రకృతి కాంచి యతనిని
ప్రస్తుతించి మిగుల పలికె నిట్లనుచు,
"మానవు డనచెల్లు మహి నీత డొకడె,
మానవుడననేల మానవోత్తముడు!"

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జి. గెస్టెవో
(యం. ఏ. మాగ్దలెన్, ఆక్స్‌ఫర్డు)

314. ఖాన్ అబ్దుల్ గఫ్ఫార్‌ఖాన్‌వద్దనుంచి

లక్నో,
అనువాదం
అక్టోబరు 18, 1940

ప్రియమైన జవహర్లాల్జీ

నిన్న నే నిక్కడికి సురక్షితంగా చేరుకున్నాను; నెహ్రూసాహేబ్ స్టేషనుకు వచ్చారు. ఆయనయింటిలోనే దిగాను. చాలా హాయిగా గడి పాను. ఇవాళ రెండుగంటలబండిలో బయలుదేరి వెళ్ళిపోతున్నాను. ఆయన బహుశా నేను తనకు అతిధిననుకున్నారు కాబోలును, పంచ భక్ష్యాలతో విందుభోజనంపెట్టారు. నేను, మెహ్రతాజ్‌ను, ఆమె ప్రిన్సి పాల్‌ను కలుసుకున్నాను. మెహ్రతాజ్ చాలా మంచిపిల్ల అనీ, కాని ఉద్రేకస్వభావురాలనీ, ఇతరపిల్లలప్రభావానికి యిట్టే లోనౌతుందనీ

ప్రిన్సిపాల్ నాతో చెప్పింది. మెహ్రితాజ్ చదువు చక్కగా సాగేటట్లు చూడడమేకాక, ఇతరత్రా ఆమెనడవడినిగురించి శ్రద్ధవహిస్తాననీ, ప్రిన్సిపాల్ వాగ్దానంచేసింది. మీరుకూడా అప్పుడప్పుడు మెహ్రితాజ్‌కు ఉత్తరాలువ్రాస్తూవుండాలని నా కోరిక. ఈ ప్రపంచాన్నీ, తననుతానూ అర్థంచేసుకోవాలనీ, ఇప్పుడు తా నొక ఎదిగినపిల్లకనుక, చిన్నపిల్లవలె ప్రవర్తించరాదనీ, ఈ ఈ ఆశయాలను లక్ష్యాలను కలిగివుండాలనీ, ఆమెకు మీరు ఉపదేశిస్తూ ఉత్తరంవ్రాయాలని, నేను కోరుతున్నాను. ఈవిషయాలన్నీ మీకు పూర్తిగా తెలుసునుకనుక, ఇంతకంటె ఎక్కువగా నే నేమీ వ్రాయనవసరంలేదు.

ఇక్కడికివస్తున్నపుడు, నేను మౌలానాసాహేబ్‌నుకూడా కలుసుకొని, అయన కొకసంగతి చెప్పాను; ఆ విషయమై, మీతో ఫోన్‌లో మాట్లాడతానని ఆయన వాగ్దానంచేశారు. మీతో ఆ విషయం ఆయన మాట్లాడివుండవచ్చుననుకుంటాను. నిజానికి నా కీ విషయం సెగాన్‌లో మహాత్మాజీ చెప్పారు. జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ తనదృక్పథంతో ఎంత మాత్రం ఏకీభవించలేదని ఆయన కలవరపడ్డారు. వినోబా ఆయనతో జరిపిన సంభాషణలఅనంతరం ఆయన కీ మనోవ్యధ కలిగింది; ఆయన ఏమిచేయాలో ఆయనకే అర్థంకాలేదు. పండిట్‌జీని నేను స్టేషనువద్ద కలుసుకున్నానని, ఆయనతో మాట్లాడానని ఆయనతోజరిపినసంభాషణలు సంతృప్తికరంగా వున్నాయనీ, ఆయనకు నేను తెలియచేశాను. కొంత మందికి (సందేహాలు?) వున్నాయి. కనుక నేను వచ్చిరావడంతోనే నా అభిప్రాయాలు మౌలానాసాహేబుకు తెలియచేశాను. ఆయన నాతో ఏకీభవించారు. ఫోనుద్వారా మీకు తెలియపరచాలని నిర్ణయింపబడింది; మీరు మహాత్మాజీకి ఉత్తరం వ్రాస్తారని, మహాత్మాజీ ఆశించినట్లుగా వ్యవహారాలు తేటపడడానికి వీలుగా మీ రాయనకు వాగ్దానంచేస్తారని ఆశిస్తున్నాను. నేనూ, మౌలానాసాహెబూ అదే కోరుతున్నాము.

ఇక్కడ అంతా సవ్యంగావుంది; మీరంతా క్షేమంగావుండాలని కోరుతున్నాను.

మీ

అబ్దుల్ గఫూర్

315. జనరలిస్మో జంగ్ కై షేక్ వద్దనుంచి

(1940 అక్టోబరు 18వతేదీన వ్రాసిన ఉత్తరానికి అనువాదం)

ప్రియమైన శ్రీ నెహ్రూ,

క్రిందటిసంవత్సరం చుంకింగ్‌లో మనం జరిపిన ప్రసన్నవంతమైన సంభాషణ ఇప్పటికీ నాకు మధురస్మృతులను జ్ఞాపకంచేస్తున్నది. మీరు చైనాకు ఏచ్చేసినఫలితంగా, మనకు కలిగిన ఆత్మానుబంధాన్ని తరుచు నేను స్మరిస్తూవుంటాను.

దురాక్రమణదారులైన జపానువారిని మేము తీవ్రంగా ప్రతిఘటిస్తున్నామనీ, దేశమంతా ఒక్కమాటమీద నిలబడడంవల్ల, ఈ ప్రతిఘటన రానురాను మరింత శక్తినీ నైతికస్థాయినీ పొందుతున్నదనీ, మీకు తెలియచేయడానికి, ఈ అవకాశాన్ని వినియోగించుకుంటున్నాను. మన ఆసియాప్రజల సమైక్యపోరాటంవల్ల, ప్రస్తుత అరాచకపరిస్థితులవ్యవస్థస్థానే, భవిష్యత్‌లో ప్రపంచవ్యవస్థ రూపొందింపబడగలదని విశ్వసిస్తున్నాను. జపానువారిదురాశలను ప్రపంచపరిణామాలను దృష్టిలోపెట్టుకొని మనం మన స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాలను సంరక్షించుకుందుకు, శాంతికి విఘాతంకలిగించే ప్రధానశత్రువును గణనలోనికి తీసుకోవలసివుంటుంది.

ప్రపంచపరిస్థితులతో సన్నిహితసంబంధమున్న మీ దేశనాయకులు పరిస్థితులకనుగుణంగా, అటువంటివిధానాన్ని రూపొందించగలరనీ, దురాక్రమణకు వ్యతిరేకంగా సాగుతున్న మా పోరాటలక్ష్యాలతో, అనుభూతులతో పూర్తిగా పాలుపంచుకోగలరనీ నేను విశ్వసిస్తున్నాను.

శ్రీ టాయ్ చి-టావో స్నేహపూర్వకయాత్రార్థం మీదేశానికి బయలుదేరి వస్తున్నాడు; నా శుభాకాంక్షలను మీకు స్వయంగా తెలియచేయవలసినదని నే నాయన్ని కోరాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,

జంగ్ కై షేక్

316. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

వార్ధా,

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్, అక్టోబరు 21, 1940

ఇందుకు వినోబా నియమింపబడ్డాడు. ఆయన ఈ నాలుగురోజులు జరిపిన రాజకీయకార్యనిర్వహణ ఫలవంతమైనదని నా ఉద్దేశం.

నేనొక 'నోట్' జారీచేస్తున్నాను; నీ వది చూడగలవు. నువ్వు సిద్ధంగావున్నట్లు ప్రొఫెసర్ ఫోనుచేశాడు. నీ ప్రకటనకూడా నేను చూశాను. నా వ్రాతలలో, చేతలలో నీకు ఆమోదయోగ్యమైనదేదైనా కనిపిస్తున్నదా అని, ఇప్పటికీ నిన్ను నేను అడిగి తెలుసుకోవాలనుకుంటున్నాను. నువ్వు కేవలం క్రమశిక్షణపాటించి మెలగాలని నేను కోరడం లేదు. నా వ్యూహాన్ని, అన్నివివరణలలో కాకపోయినా, మొత్తంమీద నమ్మేవారు, దానిపై విశ్వాసమున్నవ్యక్తులు అవసరం. నీకు వీలుంటే తంతియివ్వు.

ప్రేమతో,
బాపూ

317. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

వార్ధా,

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్, అక్టోబరు 24, 1940

నీ తంతి అందింది. సంతోషం. నా పత్రికాప్రకటన అనుమతింపబడినట్లయితే, ఈ ఉత్తరం అందేలోపున, నువ్వు దాన్ని చూడగలవు.

నువ్వీపరికి సిద్ధంగావున్నట్లయితే,నీశాసనోల్లంఘనాన్నినువ్వులాంఛనప్రాయంగాప్రారంభించవచ్చును. ఇందుకు నువ్వు ఒకగ్రామాన్నిఎంచుకొని, ఆగ్రామస్థులఎదుటశాసనోల్లంఘనకార్యక్రమాన్నిప్రారంభించాలని సూచిస్తున్నాను.అధికారులు నువ్వు నీ ప్రవచనాన్ని పలికేలోపునే, నిన్ను నిర్బంధిస్తారని అనుకుంటాను. వినోభాకుసంబంధించినంతవరకు, వారు వారివ్యూహాలతో సిద్ధంగాలేరు. అయితే, వారు నిన్ను నిర్బంధించకుండా స్వేచ్ఛగావుండనిచ్చినట్లయితే, వినోబాపేకోసం రూపొందించబడినపథకాన్ని నువ్వు అనుసరించాలని నా సూచన. కాని, మరొకమార్గాన్ని

అనుసరించాలని నీకుంటే, నువ్వావిధంగానే చేయవచ్చును. నీ కార్యక్రమమేమిటో నాకుతెలియచేయాలనిమాత్రమే, నేను కోరుతున్నాను. శాసనోల్లంఘనను, నువ్వేతేదీన ప్రారంభిస్తావో, నాకు ముందుగా తెలియచేస్తే, నేను ఆ తేదీని, స్థలాన్ని ప్రకటించడానికి వీలుంటుంది. నీ మొట్టమొదటి కార్యక్రమానికే, వారు అంతరాయంకలిగించవచ్చును. ప్రభుత్వం అలాంటిచర్య ఏదితీసుకున్నా, నేనందుకు సంసిద్ధంగా వున్నాను. మనకార్యక్రమానికి ప్రచారం లభించడానికి అనువైన అన్ని న్యాయమార్గాలను నేను వినియోగించుకుంటాను; క్రమమైన ఆలోచన, భావపరివ్యాప్తి, దానిఫలితాలను అది సాధిస్తుందని నా నమ్మకం; దీని మీదనే నేను ఆధారపడ్డాను. ఈ నమ్మకం నీకు లేకపోయినట్లయితే, ఇప్పుడప్పుడే నువ్వొకనిర్ణయానికిరావలదనీ, ఫలితాలకోసం నిరీక్షిస్తూ వుండవలసినదనీ, నిన్ను నేను కోరుతున్నాను. నువ్వీవిధంగా ఓర్మి వహించగలవనీ, యిదేరీతిని మనప్రజలను నీవలె ఓపికపట్టివుండమని చెప్పగలవనీ, నాకు తెలుసును. నువ్వు నామీద విశ్వాసముంచి, నన్ననుసరించడానికి ఎంతబాధపడుతున్నావో, నేనెరుంగుదును. నామీద నువ్వు విశ్వాసముంచావు. నీ సద్భక్తిని నేనెంతో మెచ్చుకుంటున్నాను. ఈ కార్యక్రమం తగినస్థానాన్ని పొందుతుందని, నా నమ్మకం; ఏమీఅంటే, ఇది "చేయాలి, లేదా మరణించాలి" వంటిది. ఇక తిరిగి వెనక్కివెళ్ళడమనేదిలేదు. మనఉద్యమం అప్రతిహతమైనది. దీన్ని విడిచిపెట్టడమనేది జరగదు. పరిశుద్ధమైన అహింసాశక్తిని ప్రయోగించిచూడడానికి, నా మార్గాన్ని నాకు ఒదిలిపెడితే చాలును.

ద్వితీయసత్యాగ్రహిని నేను ఎంచుకోవాలని చెబుతూ, మౌలానా సాహేబ్ నాకు ఫోనుచేశారు. నువ్వు యిందుకు సమాయత్తమైనట్లయితే, ఇంకొకవ్యక్తిని ఎంచుకోనని, నేనాయనకు తెలియచేశాను.

హరిజన్‌విషయంలో నేను తీసుకున్నచర్యపట్ల నీకుగల అభిప్రాయాలను నేను తెలుసుకోగోరుతున్నాను.

ప్రేమతో
బాపూ

318. మదాం జంగ్ కై షేక్ వద్దనుంచి

హాంకాంగ్
జనవరి 16, 1941

ప్రియమైన శ్రీ నెహ్రూ,

మీరు శ్రీ టాయిచి-టావోద్వారా పంపించినఉత్తరం నాకు అందచేశారు. గత రెండుమాసాలు వ్యాధిగ్రస్తురాలనై, ఔషధసేవచేస్తూ హాంకాంగ్‌లో గడిపాను. యుద్ధంప్రారంభమయిన తొలిరోజుల్లో షాంఘై యుద్ధరంగంనుంచి కారులోవస్తూ నేను క్రిందపడిపోయాను; దెబ్బ గట్టిగా తగిలింది; ఎముక విరిగిపోయింది. ఒకవారం గడిచాక, తిరిగి మామూలుగా నా పనిని నేను చేసుకోజొచ్చాను. నాటినుంచి నా వెన్నెముక బాధ పెడుతూనేవుంది. కాని దాన్ని నే నంతగా లక్ష్యపెట్టలేదు. అప్పటికి బాగానేవుంది కాని, ఈ వేసవిలో భరింపశక్యంగానంతగా నొప్పి ఆరంభమయింది. ఈలోపున చుంకింగ్‌నగరంపై విమానాలు బాంబులవర్షం కురిపించసాగాయి. విమానదాడులకు గురిఅవుతున్న ఆ నగరాన్ని నాకు ఒదిలిపెట్టబుద్ధిపుట్టలేదు. బాంబులఋతువు ముగిసినతరవాత, అక్కణ్ణుంచి వెళ్ళిపోదామనుకున్నాను.

హాంకాంగ్‌కు వచ్చినపిమ్మట, ఎక్స్‌రేతీయించి చూస్తే, వెన్నెముక వంకరటింకరగా మారినట్లు తెలియజొచ్చింది. నా మతి మతిలో లేదంటే ఆశ్చర్యమేముంది! తగిన చికిత్సచేయించుకుంటున్నాను. ఇప్పుడు ఇదివరకటికంటె నయంగావుంది. కొన్నివారాలలో నా పని నేను చేసుకోవచ్చునని ఆశిస్తున్నాను. నేనుతిరిగివచ్చాక, శ్రీ టాయ్‌నికలుసుకుంటాను; మీ గురించినభోగట్టా తెలుకోగలుగుతాను.

మిమ్మల్ని నిర్బంధించారని విన్నాక నా మన స్సెంత కలవరపడిందో మీకు నేను వేరే చెప్పనవసరంలేదు. అప్పట్నుంచీ మిమ్మల్ని గురించి ఆలోచిస్తూనేవున్నాను. మీకూ భారతదేశానికీ ఏవిధంగానైనా తోడ్పడాలన్నవాంఛ నాలో జనించింది. మీరువ్రాసినట్లుగా, కాలం రోజుల వల్ల నిశ్చయింపబడదు. మీ రిక్కడ స్వల్పకాలమేవున్నప్పటికీ మీరు మాకు చిరకాలస్నేహితులని మేం భావించాం; ఇప్పుడూ అలాగే భావి

స్తున్నాం. మీ స్వభావమూ మా స్వభావమూ ఒకటేనని, మన ఆశయాలు లక్ష్యాలు ఒకటేకనుక మీరు నిజమైనమిత్రులని నేనూ, జనరలిస్మో సంతోషపడ్డాం.

మీకోసం నేను చేసేది వాస్తవాని కేమీలేదు. మీమీద మాకున్న ప్రేమ, విశ్వాసాలు ఇప్పుడు మీరు గడుపుతున్న రోజులభారాన్ని తగ్గించి నట్లయితే మీవంటి స్వార్థరహిత ధైర్యోపేతమైన ఆత్మలు కలవని మేము ఆనందిస్తున్నామని మీరు విశ్వసించండి. భారతదేశఉద్యమం విజయవంతమౌతుందని మా విశ్వాసం. మీ విజయంకోసం మేం చేస్తున్నప్రార్థనలు, మా హృద్గతప్రేమ నిరుపయోగంకావు.

ఈ ఉత్తరంవ్రాసి నే నొకస్నేహితునికి యిస్తున్నాను. ఆయన తొందరగా వెళ్ళిపోతూవుండడంవల్ల నే నింతకంటె ఎక్కువ వ్రాయ లేకపోయాను. నాదేశప్రజలు మీరు నిర్బంధింపబడ్డారన్నవార్త విని, ఎంత ఆందోళనపడ్డారో వారి ఆందోళనతరంగాలు ఎంతటివో మీకు కొద్ది మాటలలో వ్యక్తంచేయలేను. బ్రిటిష్ ప్రజాస్వామికంపట్ల విశ్వాస ముంచిన అనేకులు "మనం బ్రిటిష్సామ్రాజ్యవాదాన్ని చూసి ఉదార వాదంగా పొరబడలేదుకద" అని తమను తాము ప్రశ్నించుకుంటున్నారు; ఇంతకంటె మరేమీ నేను చెప్పనక్కరలేదు.

నా స్నేహితుడా, మీకు నా శుభాకాంక్షలు.

మేలింగ్ సూంగ్ చియాంగ్

319. జీన్ ఫ్రాస్టువద్దనుంచి

న్యూయార్కు,
మంగళవారం, ఏప్రియల్ 15, 1941

నా ప్రియమైన శ్రీ నెహ్రూ,

కేవలం అపరిచితుడనైన నేను, మీ కీవిధంగా ఉత్తంవ్రాయ డానికి సాహసించడం నిజంగా, నా మూర్ఖత్వమేకాని, ఏదో ఒక అంతః ప్రేరణవల్ల నేను వ్రాయకతప్పిందికాదు; అందుకు మీరు ఈ విషయాన్ని

పట్టించుకోరాదని మిమ్మల్ని నేను ప్రార్థిస్తున్నాను. మీరు నాకు ఆలోచించడానికి చాలా అవకాశంయిచ్చారు. మీకు నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞుణ్ణి. ఇప్పు డిక ఏమిప్రాయాలో నాకు తోచడంలేదు. కృతజ్ఞతాభావంతోనిండి వున్న నా హృదయాన్ని విప్పిచెప్పడానికి మాటలులేకపోగా, నా అధీనంలోవున్న కొద్దిపాటిమాటలతో, దాన్ని వ్యక్తంచేయకోరుతువ్నాను. నేను గాఢంగాఅనుభూతిపొందినఏవిషయాన్నైనా వ్యక్తంచేయడానికి నేనెప్పుడూ భయపడుతూనేవుంటాను కనుక, ఈ వాక్యాలలో నన్ను నేను ఎలాగ వ్యక్తంచేసుకోవాలో, నాకుతెలియడంలేదు. అలాంటిభయం ఎలాగూవుండనేవుంది కాని, నన్ను నేను వ్యక్తంచేసుకోవలసిన ఆవశ్యకతకూడావుంది; ఆ భయంకంటె ఈ ఆవశ్యకత హెచ్చుగా వున్నది కనుక, నా శక్త్యానుసారం ప్రయత్నించిచూస్తాను.

మీ ఆత్మకథను నేను చదువుతున్నాను; అది నా అభిమాన గ్రంథంగా మారిపోయింది. ఆ గ్రంథం, నన్ను నేను చూసి సిగ్గుపడేటట్లుగాచేసింది. నన్ను నేనుచూసి సిగ్గుపడడానికి కాలం మించిపోయింది. నేను గతంలో వ్యక్తిగతవిషయాలకు సంబంధించిన బురదగుమ్మిలో, నిరాశతో నిస్పృహతో విఫలమనోరథుడనై, పొర్లాడుతూ, ఎంతకాలం వృధాపుచ్చానో చెప్పలేను. జీవితంలో నాకు తారసపడిన ఆచరణయుక్తమైన ప్రతి వాస్తవికవిషయాన్ని దుయ్యబడుతూ, ఎట్టికార్యక్రమమూ లేకుండా, నిష్ప్రయోజనంగా నా జీవితకాలమంతా తిరగబడుతూవచ్చాను. మానవులకుదూరంగా అన్నిసంబంధాలను తెంచుకొని,ఏకాకినై పోయాను; నా హృదయం క్రుంగిపోతూంటే దీనికి కారణమేమిటని ఆశ్చర్యపడ్డాను; నేను ఏ సమాజంలో అయితే పెరిగానో, ఆ సమాజంనుంచి అవతలకి పోవాలని తహతహపడ్డాను; నా కుటుంబాన్ని పరిత్యజించి, సమాజానికి దూరంగావుండిపోయాను. ఇప్పుడు నా స్థితి "కాలుతున్న పెనంనుంచి మండుతున్నపొయ్యిలో పడ్డట్లుగా" వుంది. నా భారాన్ని, లేదా నా తీవ్రమైన అభిప్రాయాలను ఒదిలించుకుందుకు, నేనేమీ చేయలేదుకనుక, నిరభ్యంతరంగా, నిస్సంకోచంగా నా కుటుంబం నన్ను ఆదుకోవాలని సమర్థించాలని నేను భావించాను.

ఇప్పుడు నన్ను నే నొక కీటకంతో సరిపోల్చుకుంటున్నాను. సగర్వంగా తలఎత్తుకొని, నేను నిజాయితీపరుణ్ణని చాటుకోవాలని కోరుతున్నాను. చిట్టచివరకు, ఉత్సాహమంటూఒకటి కలిగింది. జీవితంలో ఆదర్శాలను కాపాడుకోవాలని, ఏమైనప్పటికీ, వాటికి భంగంరానీయకూడదనీ, అదే జీవితానికి ముఖ్యమనీ, నే నిప్పుడు గ్రహించాను. గతంలో జరిగిన సంఘటనలు మార్చడానికి వీలులేనివని, అయినప్పటికీ, పాపపరిహారార్థం పశ్చాత్తాపపడవచ్చునని, లేదా, అందుకు ప్రయత్నించవచ్చునని, ఒకప్పటిమనిషిని యిప్పుడు యిక నేనుకానని తలపోస్తున్నాను. విషయాలను ఎంత పేలవంగా వ్యక్తపరుస్తున్నాను !

నా దృక్పథం ఈవిధంగా మారిపోవడానికి మీ గ్రంథపఠనమే కారణం; అందుకు మీకు నా ధన్యవాదాలు. జీవించడానికి అనువైన చక్కటిస్థలంగా, ప్రపంచాన్ని మార్చడానికి నా బాధ్యతను నేను నిర్వర్తించాలని కుతూహలపడుతున్నాను. దూరంగా చీకట్లో కనిపిస్తున్న కాంతినిచూసి, ఈకీటకం గగ్గోలుపెడుతోంది. దానిఆత్మ ఘూర్ణిల్లుతోంది. మానవజాతిచేసే మోసాలకు లేదా ఎండకు,వానకు యిక ఇది లెక్కచేయదు. ఇటువంటి చైతన్యం కలిగించినందుకు మీకు నా ధన్యవాదాలు. నా భావాలను నే నాడంబరంగా వ్యక్తపరచితినేమో కాని, అవి యింతచక్కగా అభివ్యక్తం కాలేదనుకుంటాను. కాని ఏమైనప్పటికీ అవి నా హృదయాంతరాళంలోంచి వెలువడిన భావాలుమాత్రం అవును.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జీన్ ప్రాస్టు

320. రఫీ అహమ్మద్ కిద్వాయినద్దనుంచి

గోరఖ్‌పూర్,
ఏప్రియల్ 26, 1941

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్జీ,

శ్రీమతి పండిట్ పెట్టుకున్న అమెరికాప్రయాణంగురించి యుద్ధప్రమాదాన్ని దృష్టిలోపెట్టుకునికాదు కాని, ఇక్కడ భారతదేశపరిస్థితులను

సమాలోచించి నేను కొంత తటవటాయిస్తున్నాను. మన దేశవ్యవహారాల పట్ల మనకు శ్రద్ధాసక్తులున్నట్లయితే, మన కలాగ వున్నవని ఇతరులు విశ్వసించాలని మనం కోరుతున్నట్లయితే శ్రీమతి పండిట్‌వంటి ఉన్నత స్థాయికిచెందిన మనుష్యులు మనకు ప్రత్యక్షంగా సంబంధించని కార్య కలాపాలలో, కాలంవెచ్చించకూడదని నా అభిప్రాయం; రాజేంద్ర ప్రసాద్‌వంటి ఉన్నతస్థాయికిచెందినవ్యక్తి, దర్భంగాలోనో ఢిల్లీలో తాలిమీ సంఘంలోనో జరుగుతూవుండే ఉత్సవాలకు హాజరౌతూ, దేశమంతా తిరగడం సబబుగాలేనట్లే, శ్రీమతి పండిట్ భారతదేశం విడిచివెళ్ళడం న్యాయంగా కనిపించడంలేదు.

నే నిలాగ వ్రాసినందుకు, మీరుకాని, లేదా శ్రీమతి పండిట్‌కాని, అన్యథా భావించరని అనుకుంటాను.

నేను కులాసాగావున్నాను; ఈ యుద్ధం ఇరవై సంవత్సరాలు కొన సాగిస్తామనీ, అంటే దానిఅర్థం, మనల్ని అంతవరకూ నిర్బంధంలోవుంచు తామనీ, లార్డ్ హాలిఫాక్స్ బెదిరించే బెదిరింపులకు నే నేమీ బెదరడం లేదు.

మీ
రఫీ

321. పూర్ణిమా బెనర్జీ వద్దనుంచి

అలహాబాద్,
మే 7, 1945

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్జీ,

నాలుగుసంవత్సరాలనుంచి మిమ్మల్ని నేను చూడలేకపోవడం నాకే దుర్భరంగావుంది. మీరు లక్నోలోవున్నప్పుడు, మీ కొక్కక్షణం తీరికలేకపోయిందని నాకు తెలుసును; డెహ్రాడూన్‌లో వుంటున్న ఇప్పుడుకూడా బయటవారు మిమ్మల్నికలుసుకుందుకు వీలుకానంతగా మీకు పనులువుంటాయని నే నెరుగుదును. కాని, నాకు మిమ్మల్ని చూడాలని వుంది. ఇందుకు ప్రత్యేకకారణం ఏమీలేదు; కేవలం ఇది నా మనోవాంఛ.

పాపుతో నే నొక అనుచరురాలివలె, ముస్సోరీకి వెడదామను కుంటున్నాను. నేను వస్తానని వెంటపడినట్లయితే, తాను వెళ్ళనేవెళ్ళనని, మాడుసత్యాగ్రహంచేస్తానని ఆయన బెదిరిస్తున్నారు. ఈవిధంగా వస్తానని పట్టుబట్టి, విశ్రాంతితీసుకోవాలన్న ఆయనకోరికను భగ్నంచేయడం నా కిష్టంలేదు; అందువల్ల నేను లొంగకతప్పదు. ఈలోపున, నేను అరెస్ట యితే, ఇక ఈసమస్య రానేరాదు. దానంతటదే పరిష్కరింపబడుతుంది.

* * *

నే నేమీ ఈ ఉత్తరంలో విశేషించి వ్రాయదల్చుకోలేదు; అత్యవసరమైన మామూలువిషయాలుమాత్రమే వ్రాయదల్చుకున్నాను.

నేను 25వతేదీఉదయం ఏడున్నరగంటలకు, డెహ్రాడున్ చేరుతాను; అక్కడ మిమ్మల్ని చూడాలని నా కెంతో కోరికగావుంది. ఆవేళ, మిమ్మల్ని చూచేపాటిఅదృష్టం నాకు లేకపోతే, 25వతేదీతరవాత, ఏరోజునైనా మీఇంటర్వ్యూకోసం నిరీక్షిస్తాను. నేను ముస్సోరీ నుంచి సునాయాసంగా రాగలను.

మీతో ఇంటర్వ్యూ అనుమతించమని కోరుతూ, సూపరింటెండెంటుకు. ప్రత్యేకంగా దరఖాస్తుపెడుతున్నాను. ఈలోపున, నేను అరెస్టయినట్లయితే, ఆవిషయం సూపరింటెండెంటుకు తెలియచేస్తాను. అలా అయినట్లయితే, 25వతేదీన మీతో ఇతరులెవరైనా ఇంటర్వ్యూకోరినట్లయితే, వారికి నానుంచి యిబ్బందివుండదు.

ఈ ఉత్తరం మీకు చేర్చడానికి జైలుఅధికారులు యిష్టపడతారో లేదో, నాకు తెలియదు.

ఇందును కలుసుకుని ఆమెతో కొంచెంసేపు మాట్లాడాను. నేనప్పుడే పెద్దదాన్నయిపోయినట్లూ, ముసలిదాన్నయిపోయినట్లూ భావిస్తున్నాను. పిల్లలతల్లిననేభావం కలుగుతోంది. కనుక, యూరపునుంచి తిరిగివచ్చిన, తెలివిగలవ్యక్తులతో చర్చించలేకపోతున్నాను. కృష్ణమీనన్

*** ఇక్కడ వ్రాసిన వాక్యాలను సెన్సారుఅధికారులు కొట్టివేశారు.

గురించి భోగట్టా చేశాను. ఆయన ఎప్పట్లాగే అస్తవ్యస్తంగా ఉన్నాడని ఇందు చెప్పింది.

అల్హాబాద్‌లో ఇప్పు డెవరూలేరు. అందుకని, ఇప్పుడు జైల్లో వున్నా బయటవున్నా ఒకలాగే వుంటుంది.

అల్హాబాద్‌లోవున్న ఖైదీలు బాగానేవున్నారు. ముజఫర్‌ను పోల్చు కోలేం. ఆయన్ని నేను శనివారం చూచాను. శక్తి కూడబెట్టుకున్నాడు.

నేను బయలుదేరేముందు ఒకసారి మౌలానాను కలుసుకోవాలను కుంటున్నాను. ఈ ఎండలు, జైలు ఆయనప్రశాంతతను, జీవితంపై ఆయనకువుండే సహజదృక్పథాన్ని ఏమాత్రం భగ్నపరచలేకపోయా యనుకుంటాను. జైళ్ళు నిజంగా నిరర్థకమైన సంస్థలు. అవి ఎవర్నీ మార్చలేవు; దండించడంలోనూ, హింసించడంలోనూ అవి నిరుపయోగ మౌతాయి.

మీ రెలావున్నారు? ఇంటర్వ్యూలుసైతం నిరర్థకమైనవే; మిమ్మల్ని కలుసుకొనివచ్చినతరువాత, నా మనస్సు మరీ అధ్వాన్నంగావుంటుందని నాకు తెలుసును; అయినా, మిమ్మల్నిచూడడం కొంత నయం. మనస్సు పరిపరివిధాల బాధపడుతుందని, దాన్ని తప్పించుకోవడంలో నాకు నమ్మకంలేదు.

ఈ 8వతేదీన, అల్హాబాద్ స్త్రీసత్యాగ్రహులు విడుదలఅవుతారు. ఫైజాబాద్‌లో నాయకత్వంవహించినందుకు సుచేత పెనాల్టీ చెల్లించుకుం టోంది. ఆమెకు, లక్ష్మీదేవికి, ఉమాభాభికి ఒకసంవత్సరం శిక్షవిధిం చారు. కమ్యూనిటీ బేరక్స్‌లో వుంటున్నానన్న మనోవ్యధతప్ప నేను కులాసాగానేవున్నాను. శ్రీమతి పండిట్, నేనూ అల్హాబాద్‌లో కొంత సేపు గడిపాం.

నేను ప్రభావతిని కలుసుకున్నాను. జయప్రకాశ్ డియోలీలో వున్నట్లు బహుశా మీకు తెలుసుననుకొంటాను. రామ్‌మనోహర్ క్షేమం గానేవున్నాడు; కాని గడ్డంపెంచాడు; నున్నగా తలగీయించుకున్నాడు. చూచుకుందుకు ఎదుట అద్దంలేదుకనుక, ఆయన దాన్నంతగా పాటించడు;

అదివుంటే తన పూర్వపురూపానికి వచ్చివుండును. నే నాయన్ని గతనెల 28వతేదీన కలుసుకున్నాను.

డెహ్రాడున్‌లో చాలా మంచిమంచి పక్షులు వున్నాయి. అవి మీ జైలుఆవరణలోకి వస్తున్నాయా? పక్షులను పరిశీలించడంలో నాకు కొంత గట్టిఅనుభవం వుంది. మీకు సరదాగావుంటే, నే నొకపుస్తకం తెచ్చి మీకిస్తాను. దానిలో మన భారతదేశపక్షుల ఫోటోలు అంతా వుంది. ముస్సోరీలో వున్నప్పుడు, రోజూ చాలాదూరం నడిచివెళ్ళేదాన్ని. పక్షులను తిలకిస్తూ నడిచివెడుతూవుంటే ఎంతో ఆనందంగావుండేది.

గౌరవ నమస్కృతులతో,

మీ అభిమానంగల,
నోరా

322. రిఛర్డు రీజ్జెనర్ వద్దనుంచి

సుడెటాన్ జర్మన్ సోషల్‌డెమొక్రటిక్‌పార్టీ,
లండన్ ప్రతినిధి,
లండన్,
ఆగస్టు 13, 1941

ప్రియమైన పండిట్ నెహ్రూ,

ఎంతోకాలం ఆలోచించినతరవాత, ప్రవాసంలోవున్న సుడెటాన్ సోషలిస్టుల శుభాకాంక్షలను మీకు పంపడానికి మేము తీర్మానించుకున్నాం. 1938 వేసవిలో ఆ క్లిష్టదినాలలో బుడాపెస్టులో, ప్రేగ్‌లో మీతో మేం జరిపినసంభాషణలు ఇప్పటికీ మాకు జ్ఞాపకంవున్నాయి. హిట్లరుకువ్యతిరేకంగా మేం సాగిస్తున్న రాజీలేని పోరాటాన్ని, మీరు ఆనాడు ప్రోత్సహించారు; అందుకు మేము మీకు సదా కృతజ్ఞులం. మ్యూనిక్‌ఒడంబడిక జరిగినతరవాత, మేము యుద్ధరంగాన్ని విడిచిపెట్టవలసివచ్చింది. మాలో ఇరవైవేలమంది యోధులను మూడవ రీచ్ కాన్సెన్‌ట్రేషన్‌క్యాంపులలోనికి ఈడ్చుకొనిపోయారు. వీరిలో చాలామంది చనిపోయారు. అయినప్పటికీ, నాజీతత్వానికివ్యతిరేకంగా ఒక ప్రజా

స్వామికదేశంలో తుది రాజకీయపోరాటంచేయగల అవకాశం మా పార్టీకి దక్కింది. మా పోరాటంద్వారా మా పార్టీ ప్రతిష్టను నిలబెట్టగలిగామని మేం గర్విస్తున్నాం. శత్రువులబారినుంచి మూడువేలమంది స్నేహితులు తప్పించుకునేటట్లు సహాయపడ్డాం. ఇప్పుడు వారు తమకు అదను ఎప్పుడు వస్తుందా అని నిరీక్షిస్తూ ఇంగ్లండు, స్వీడను, కెనడాలలో ప్రవాసజీవితాన్ని గడుపుతున్నారు. స్వదేశంలోవున్న స్నేహితులపై హత్యానేరాలు మోపబడి ఘోరమైన విచారణలుజరుగుతున్నా వారు ప్రశాంతచిత్తంతో వున్నారు. దాబోల్‌లో రెండేళ్ళపాటు వున్న మా కామ్రేడ్స్‌వద్దనుంచి అనేక అభినందనలేఖలు మాకు చేరాయి. తమ పూర్వపు ఆదర్శాలకోసం పోరాడగలమన్న తమ దృఢనిశ్చయాన్ని వెలిబుచ్చుతూ మాకు వారు వాగ్దానంచేశారు.

పండిట్ నెహ్రూ!

అనేక సంఘటనలఫలితంగా ఏ ఉద్యమంలోని సంఖ్యాబలం తగ్గుతూవచ్చిందో, అలా తగ్గినప్పటికీ ఏ ఉద్యమం అప్రతిహతమైన పాశ్చాత్యదేశాల సామ్యవాదశక్తికి అంతర్భాగంగావున్నదో ఆ ఉద్యమము పేరిట మేము మీకు ఉత్తరం వ్రాస్తున్నాము.

మిమ్మల్నీ మీ స్నేహితుల్నీ నిర్బంధించారని విని, మే మెంతో విచారపడ్డాం. అభ్యుదయకరమైన, శక్తివంతమైన జాతీయకాంగ్రెసు ఈ మహాసమరానికి బయట దూరంగా వుండిపోవలసివచ్చినందుకు మాకు చాలా విచారకరంగావుంది. ప్రపంచంలోని ప్రజాస్వామిక సామ్యవాద శక్తులు జాతీయసామ్యవాదాన్నీ ఫాసిజాన్నీ ప్రతిఘటిస్తున్నక్షణంలో, జాతీయకాంగ్రెసు ప్రజాస్వామిక సామ్యవాదులసరసన నిలబడి పోరాడకుండా వుండిపోవలసివచ్చింది. జాతీయకాంగ్రెసు బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వ సంబంధాలలో ఏర్పడిన ప్రతిష్టంభన ఈపరిస్థితిని సృష్టించింది. భారతదేశ సమస్యకుగల చారిత్రక సామాజిక పూర్వరంగ మెలాంటిదో మాకు క్షుణ్ణంగా తెలియదు. కనుక ఈ సమస్యతో సంబంధంగల శక్తివంతమైన యిరుపక్షాలవారికీ సలహాయిచ్చే అధికారం మాకు లేదు. కాని, తప్పో

ప్రవేశించినతరవాత ఈ యుద్ధస్వభావం మారిపోయిందనీ, ఇది విముక్తి యుద్ధమనీ మేం విశ్వసిస్తున్నాము. హిట్లరు, ముసోలినీ, ఫ్రెంచి ప్రభుత్వాల ఓటమి ప్రపంచమంతటా ప్రజాస్వామికం నెలకొనడానికి దారి తీయగలదని, అప్పుడు భారతదేశం తనస్థితిని బాగుపరచుకుందుకు అవకాశం లభించగలదనికూడా మేం నమ్ముతున్నాం.

ఈ యుద్ధభీభత్సంనుండి సమైక్య స్వేచ్ఛాయుత యూరోపు ఉద్భవించాలనీ, మనప్రయత్నాలన్నీ ఈ గమ్యంచేరుకుందుకు ఉద్దేశింపబడాలనీ, సామ్యవాదులమైన మేం వాంఛిస్తున్నాం. మా మార్గంలో అనేక అడ్డంకులున్నాయి. ఐనప్పటికీ, వివిధదేశాల అత్యుత్తమ అభ్యుదయకర శక్తులు స్వేచ్ఛాయుతదేశాల ప్రజల పరస్పరసహకారంపై శాంతి భద్రతలు ఆధారపడివున్నవని స్పష్టంగా గుర్తించడం, ఎంతో ఆనందదాయకంగా ప్రోత్సాహకరంగా వుంది. స్వతంత్ర భారతదేశం తనసరసను తన భాగస్వామిగా వుండవలెనని యూరోపు వాంఛిస్తోంది. భారతదేశానికిసైతం స్వతంత్రయూరోపు భాగస్వామిగావుండడం అత్యవసరం.

ఈ లక్ష్యాన్ని దృష్టిలోవుంచుకొని, మీకూ మాకూ సమానంగా వున్న కొన్నివిషయాలనుగురించి, మా అభిప్రాయాలను మీకు మేం నివేదించవచ్చునుకదా!

ఆంగ్లేయులవిధానం అనేక పొరపాట్లతో కూడివుండవచ్చును. మ్యూనిక్ ఒడంబడికకు తొలిసారిగా బలిఅయినది మేమే; అయినప్పటికీ, రష్యాపై హిట్లరు దండెత్తిన, ఫ్రాన్సుపతనమైన ఆ సంవత్సరంలో, ప్రపంచదేశాల స్వాతంత్ర్యభారాన్ని నిర్వహించేబాధ్యత ఇంగ్లండు ప్రజలపై పడింది. 1938 గ్రీష్మఋతువులో ఇంగ్లండుపై మేము పెట్టుకున్న ఆశలన్నీ అడియాసలయ్యాయి; మా కప్పుడు కలిగిన పరితాపాన్ని పురస్కరించుకొని, ఇప్పుడు మీరు జైలులో ఎంత పరివేదనపొందుతున్నారో మేం అర్థంచేసుకోగలం. కాని, ఇక్కడకు మేము ప్రవాసం వచ్చినతరవాత, ఆంగ్లదేశం ఎంత బాధపడుతున్నదో, ఎన్నిఅవస్థలకు లోనవుతున్నదో, ఎంత వీరోచితంగా పోరాడుతున్నదో మేం గమనించాము; మా పరివేదన వారిదీక్షను ప్రస్తుతించేదిగామారిపోయింది. పండిట్

నెహ్రూ! మామాట నమ్మండి; దారుణమైన, హాస్యాస్పదమైన బాంబుల దాడిని ప్రతిఘటిస్తున్న లండన్ ప్రజలు పోరాటానికి సంసిద్ధమౌతున్న పుడు, వారిదృష్టిలో సామ్రాజ్యవాదఆశయాలు లేనేలేవు; సుడెటాన్ ప్రాంతాలలో వీరులైన ప్రజ్ఞావంతులూ, మీరూ మేమూ ఏ స్వాతంత్ర్యం కోసం పోరాడుతున్నామో అదేలక్ష్యసాధనకోసం ఆంగ్ల దేశప్రజలు పోరాడుతున్నారు.

శాంతియుత, స్వేచ్ఛాయుత, ప్రజాస్వామికయుగ సంస్థాపనార్థం, పోరాడుతున్న శక్తులన్నీ, ఈ యుద్ధానంతరం ఒకదానిసరసన యింకొకటి నిలబడి, అందరికీ ఏకైకలక్ష్యమైన మార్గాన్ని అనుసరించవలసి వుంటుందని మా అభిప్రాయం. భారతదేశవ్యవహారాలు ఫలప్రదమౌ యనీ, ఇంతకంటే మంచి చేకూరుతుందనీ మేం ఆశిస్తున్నాం.

మీ దేశంలోగల హిందూ—ముస్లింసమస్య అంతటి పెద్దదికాక పోయినా, మా జక్-సుడెటాన్-జర్మన్‌సమస్య పరిష్కారమౌతుందనీ, ఏదోఒకరోజున, మా స్వతంత్రదేశానికి మిమ్మల్ని ఆహ్వానించి, మధ్య యూరోపు నిర్మాణసమస్యలను మీతో చర్చించి, మీ సలహాలను స్వీకరించగలమనీ మేం ఆశిస్తున్నాం. మీ రింకొకసారి ప్రేగ్, బొదన్‌బర్గ్ లకు రాగలరని విశ్వసిస్తూ ఇదే మా ఆహ్వానంగా భావించవలసినదని కోరుతున్నాం.

మా ప్రవాసకాలాన్ని మేం వ్యర్థపుచ్చకుండా, ఆంగ్లభాషతో ఆంగ్లసాహిత్యంతో, ఆంగ్లతత్త్వంతో పరిచయం పెంపొందించుకు న్నాం; కనుక, మీ రీసారి మా దేశం వచ్చినపుడు, మేం మీతో ఆంగ్ల భాషలో సంభాషించగలం.

మా కామ్రేడ్సు అందరితరఫునా మా ప్రగాఢ సానుభూతిని మీకు తెలియచేస్తున్నాము. మా సహకారం ఎల్లప్పుడూ మీకు లభించగలదని వాగ్దానంచేస్తున్నాము.

రాజకీయసాహిత్యాన్ని చదవగలిగిన సావకాశం మీకు వుంటే, మీరు చదవగలరనే ఆశతో "ఇంగ్లండు: తుది జర్మన్ స్వతంత్రపౌరులు" అనే మా కరపత్రాన్నీ, సుడెటాన్ సమస్యపై మా పార్టీ కావించిన ప్రకటన ప్రతిని మీకు దీనితోపాటు పంపిస్తున్నాము.

మీ విశ్వాసపాత్రమైన,
రిచర్డు రీట్జనర్
వెంజల్ జాక్సీ

323. ఎలియనార్ ఎఫ్. రాథ్‌బోన్ వద్దనుంచి

[నేను అప్పుడు జైలులోవున్నందున ఈ లేఖ యు. పి. రాష్ట్ర గవర్నరుకు పంపబడింది. గవర్నరు దానిని డెహ్రాడూన్ జిల్లాజైల్లోవున్న నాకు పంపారు.]

కామన్సుసభ,
లండన్,
ఆగసు 28, 1941

ప్రియమైన పండిట్ నెహ్రూ,

మీరుపంపిన సుదీర్ఘమైనలేఖ చేరింది. ధన్యవాదాలు. అది కొన్ని వారాలక్రితమే నాకు అందినప్పటికీ, పనివత్తిడివల్ల ఇంతవరకు జవాబు వ్రాయలేకపోయాను. పార్లమెంటుసమావేశాలు ముగిశాక, సమాధానం వ్రాద్దామన్నదృష్టితో ఆగాను. ఈలోగా శ్రీ అమెరీ, అనేకమంది పార్లమెంటుసభ్యులు. ఇంకా భారతీయవ్యవహారాలలో ఆసక్తిగల అనేకమంది ఆ లేఖను చదివారు. అందుచేత కాలం వృధాకాలేదు.

మీ లేఖకు సమగ్రమైన జవాబుయివ్వడంలేదు. నాకు ముఖ్యవిషయాలుగా తోస్తున్నవాటికే సమాధానమిస్తాను.

"ఇండియా—ఇంగ్లండుదేశాలమధ్య సంబంధాలనుగురించి పరిశీలించేటప్పుడు ఏవిషయంలోను ఏకీభావం ఏమాత్రం వుండజాలదు" అని మీరు భావిస్తున్నందుకు విచారిస్తున్నాను. మనమధ్య కొంతవరకు ఏకీ

భావం సాధ్యమనే నేను ఆశించాను. ఉదాహరణకు ఇతర దేశాల ప్రజల మాదిరిగానే భారతప్రజలుకూడా స్వాతంత్ర్యం, ప్రజాస్వామ్యం, సామాజికాభ్యుదయం పొందాలన్నవిషయంలో అభిప్రాయభేదానికి అసలు తావే లేదు. పోతే, ఈ లక్ష్యాల నిర్వచనవిషయంలోనై తేనేమి, వాటిని సాధించేమార్గంవిషయంలోనై తేనేమి వాటిని ఎంతత్వరగా సాధించాలన్న విషయంలోనై తేనేమి మనమధ్య విభేదం హెచ్చుగా వుందనడం నిస్సందేహం.

ఈ లక్ష్యాలను ఎంతకాలంలో సాధించాలి అన్నవిషయంలోగల భేదాభిప్రాయమే అన్నిటిలోకి ముఖ్యమైనదని నేను భావిస్తున్నాను. గత 25 సంవత్సరాలకాలంలో వివిధదశలలో, దఫాలవారీగా సాధించబడిన స్వపరిపాలనను కొన్నిషరతులతో అధినివేశ ప్రతిపత్తి ఒసగబడుతుందన్న వాగ్దానాన్ని మీరు "అవమానకరంగాను, హేళనగాను" పరిగణిస్తున్నారు. అయితే, వివిధదశలలో, దఫాలవారీగా స్వపరిపాలనను మంజూరుచేయడం, ఇతర సంస్కరణలను అమలుజరపడం అన్న పద్ధతిని మా ప్రభుత్వాలు మావిషయంలోను అమలుజరిపివున్నవి. అదే పద్ధతిని ఇప్పుడు భారతదేశానికి వర్తింపజేయడం జరుగుతుంది. నేను, అలాగే ఇంగ్లండులోని ప్రతిఒక్కరూ ఇదేఅభిప్రాయం కలిగివున్నాము. పైన పేర్కొన్నపద్ధతిలోనే, క్రమక్రమంగా మాదేశంలో పౌరస్వతాలు రూపొందాయి. క్రమేణా అభివృద్ధి సాధించబడింది. అందుచేత "క్రమానుగతం, విధివిహితా" అన్న విశ్వాసం అనుభవంద్వారా మాలో నెలకొన్నది. ఇది వేదాంతజనితమైన విశ్వాసంకాదు; జీవితానుభవంలో నిగ్గుతేలిన ఒకసత్యం. ఈపద్ధతిని మేమూ అప్పుడప్పుడు దుయ్యబట్టుతుండవచ్చును. త్వరగా జరగవలసినపనులు నెమ్మదిగాసాగడం కద్దు. ఒకసంస్కరణను అమలుజరిపినతర్వాత, ఇది ఇంత ఆలస్యమైనదే అని అనుకోవడం బాధాకరంగానే వుంటుంది. ఏదిఏమైనప్పటికీ, 'క్రమానుగతం' అన్నపద్ధతి మొత్తంమీద మాకు ఉపకరించింది. దానిపుణ్యమా అంటూ మేము, ఇతరదేశాలప్రజలవలె, అనేక యమయాతనలకు లోను కాకుండా తప్పించుకోగల్గాం. రక్తప్లావిత విప్లవాలపీడ లేకుండా

పోయింది. మా ప్రజలలో విద్వేషాలు ప్రవర్తిల్లలేదు. తొట్రుపాటుతో మేము పిచ్చిపిచ్చిసంస్కరణలను పెద్దఎత్తున అమలుజరపలేదు. సంస్కరణల బాగోగులను ఆచరణలో అనుభవంద్వారా నిగ్గుతేర్చుకుంటూ మేము క్రమంగా ముందడుగువేశాం. అక్కరకురానివాటిని ఎక్కడికక్కడ ఒదిలివేస్తూవచ్చాం. "ఎంతవేగంగా యిది జరుగుతుందన్న" విషయంలో మీవంటి ఆలోచనగల భారతీయులమనస్తత్వం నాకు విచిత్రంగా కన్పిస్తోంది. "ఇస్తే అంతాయివ్వండి. లేకపోతే అసలేవద్దు. అంతా ఇప్పుడే జరగాలి, ఒక్కదెబ్బలో" అన్నధోరణిలో మీరున్నారు. భారతదేశం, దానితోపాటు ఇంకా అనేకదేశాల భద్రత, శ్రేయస్సు యిమిడివున్న పెద్దపెద్ద రాజకీయమార్పులనుగురించి చర్చించేటప్పుడు మీరు పైవిధమైనధోరణిని ప్రదర్శిస్తూ, అదేసమయంలో సామాజికసంస్కరణలు వచ్చేసరికి—నిజానికి వాటిని త్వరగా అమలుజరిపినా అంతగా ప్రమాదంవుండదు—భారతీయులు 'క్రమానుగత' ధోరణిని వ్యక్తం చేస్తున్నారు. ఇదే మాకు విచిత్రంగా కన్పిస్తున్నది. బాల్యవివాహాలు, పర్దా పద్ధతి రద్దువిషయంలో జరుగుతున్నదేమిటి? వీటివిషయంలో బ్రిటిషుఅధికారులు పిరికితనం ప్రదర్శిస్తూ, అతినెమ్మదిగా ముందుకుపోతున్నారు. అయినా దీనిని భారతీయసంఘసంస్కర్తలు మెచ్చుకుంటున్నట్టే కన్పిస్తున్నది. స్వతంత్రభారతదేశంలో వాటిని త్వరితగతిని రద్దుచేస్తామంటూ ఉద్ఘాటిస్తున్నప్పటికీ, అలా జరిగే సూచనలేమీ నాకు కన్పించడంలేదు. అంటరానితనంవిషయంలో శ్రీ గాంధీపై ఖరిమాత్రం విశిష్టంగావుందని చెప్పవచ్చును; అయితే, అస్పృశ్యతానివారణ అన్నది స్త్రీపురుషులిద్దరికీ వర్తించే సమస్య. బాల్యవివాహాలు, పర్దాపద్ధతివల్ల భారతదేశంలో ఆరోగ్యం, దేహదారుఢ్యం, విద్య మున్నగువాటి పురోభివృద్ధి ఎంతో కుంటుబడింది. నిజానికి బ్రిటిషుపాలనలో జరిగిన పొరపాట్లవల్ల జరిగిన హాని కన్నా, వాటివల్ల జరిగిన నష్టం అధికం.

మీ దృక్పథానికి సన్నిహితంగావుండే ఆంగ్లేయులు చేస్తున్న కృషిని మీరు చాలా తేలికగా చూస్తున్నారు. "సహృదయంగలవ్యక్తులు, గూఢిపుల పలుకుబడి, పరిభావం పరిభుత్వవిధానాలు రూపొందించేవిష

యంలోగానీ, దారిదోపిడీసామ్రాజ్యవాదాలపైగానీ ఏమాత్రం ప్రస రించదు" అని మీరు అంటున్నారు. ఈవిషయంలో మీకన్నా బ్రిటిష పార్లమెంటుసభ్యుడు సరిగా తీర్పుచెప్పగలడు. ఈవిషయంలో మీది పూర్తిగా పొరపాటుఅభిప్రాయం అని నిస్సందేహంగా చెప్పగలను. 1920నుంచి వివిధదశలలో దఫాలవారీగా ప్రవేశపెట్టబడిన స్వపరిపాలన కేవలం నామమాత్రమైనదిగా మాత్రమే కాక, 'అవమానకరంగాను, హేళనగాను' మీరు పరిగణిస్తున్నారు. పార్లమెంటులోపల, వెలుపల గల భారతదేశఅనుకూలురు ఈ సంస్కరణలు ప్రవేశపెట్టించేందుకు చాలా కృషిచేశారు; తద్వారా ప్రభుత్వవిధానాన్ని రూపొందించడంలో పాత్ర వహించారు. భారతీయఅనుకూలురులో కొందరు—తమ భారతీయ మిత్రుల అభీష్టానికి అనుగుణంగా—అసాధ్యమైనదానిని కోరారు. లేక పోతే, ఇప్పటిదానికన్నా ఇంకా ఎక్కువ సాధించేందుకు అవకాశం వుండేదనుకొంటాను. 1935చట్టంగురించి శ్రీ జోషీ చెప్పిన మాటలు నాకు గుర్తున్నవి. లేబరుపార్టీ తమ ట్రేడ్‌యూనియన్ కార్యకర్తలవిష యంలో సాధించలేనివానిని (ఓటింగుఅర్హతలు, సీట్ల రిజర్వేషన్ మున్నగువిషయాలలో) ముసాయిదాబిల్లును మరింత మెరుగుపర్చడంలో మీరు ఎలా కృతకృత్యులు కాగలిగారని శ్రీ జోషీ ప్రశ్నించారు. లేబరు పార్టీ అనుసరించేపద్ధతికి నా పద్ధతికి గల తేడాను నేను ఆయనకు వివరిం చాను. లేబరుపార్టీ చాలా తీవ్రస్వభావంగల్గిన సవరణలు ప్రతిపాదిస్తుం టుంది. పోతే, నేను ఎంతవరకు సాధించడానికి అవకాశంవుందో ముందుగానే అంచనావేసుకుని, దానిప్రకారం బేరానికి వీలుగా, 20శాతం పెంచి, వ్యవహారం నడుపుతాను. గరిష్టలక్ష్యంకాదు; సాధించడానికి వీలైనగరిష్టలక్ష్యంఅన్నదే నేను అనుసరించేసూత్రం. దీనిని వచ్చి అవ కాశవాదంగా మీరు భావించవచ్చును. తీవ్రంగా ద్వేషించవచ్చును; నేను చెప్పగల్గినదల్లా, 'ఇదే కార్యసాధనపద్ధతి.'

"హిట్లర్‌ఏజెంట్లకు వైస్రాయిలకు, గవర్నరులకు మధ్య సిద్ధాంత రీత్యాగానీ, ఆచరణదృష్ట్యాగానీ, తేడా ఏమీలే"దని మీరు వ్యాఖ్యానిం చారు. దీనినిబట్టి నా మనఃస్థితి ఎలావుందో తేలికగా అర్థంచేసుకో

వచ్చును; పైగా, నేను "క్రోధావేశంతో, కసితో కూడుకున్న యుద్ధమన స్తత్వాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నట్టు" మీరు ఆరోపిస్తున్నారు. ఈ పాలకులలో కొంతమంది—లార్డ్ హాలిఫాక్స్, వెల్లింగ్టన్, లిన్‌లిత్‌గో, హెయిలీ సర్ మాంటేగూ, బట్లర్, సర్ హెర్బర్టు ఎమర్సన్ (కొత్తవారిని గురించి నాకు తెలియదు.)—ఈక్షణాన నాకు గుర్తుకొస్తున్నారు. వీరంతా న్యాయంకోసం, సమరసభావంతో, నిష్పక్షపాతబుద్ధితో కడు దీక్షతో పరస్పరవిరుద్ధమైన లక్ష్యాలను సమన్వయపర్చడానికి ప్రయత్నించారు. వారి ప్రయత్నాలు అన్నిసందర్భాలలో విజయవంతం కాకపోతే కాకపోవచ్చుగాక. అలాంటివీరికీ, హిట్లరుఏజెంట్లకు సిద్ధాంతరీత్యాగానీ, ఆచరణదృష్ట్యాగానీ తేడా ఏమీలేదంటారు మీరు!

ఏమాటకు ఆమాటే చెప్పాలి; జనరల్‌విషయాలనుంచి ప్రత్యేక విషయాలు వచ్చేసరికి, మీ లేఖలో పేర్కొన్నఅంశాలను—భారతదేశ ప్రభుత్వంపై చేసిన ఆరోపణలను—అంత గట్టిగా కాదనగలిగినస్థితిలో నేను లేను. పోతే, యుద్ధపరిశ్రమకు సంబంధించినంతవరకు మీరు ఉదాహరించినవాటినిగురించి నేను చెప్పదలచింది ఇది: నిర్మించ తల పెట్టిన విమాననిర్మాణయంత్రాగారం, భారతీయనౌకాకంపెనీలవ్యవహారం ఆదిగాగల విషయాలనుగురించి శ్రీ అమెరీ పార్లమెంటులోనే కొంత వరకు సమాధానమిచ్చారు. మీరుచేసిన ఆరోపణలు పూర్తిగా నిరాధారాలని అమెరీ నాతో ముచ్చటిస్తూ ఉద్ఘాటించారు. (చర్చసందర్భంలో ఆగస్టు 1న సర్ జార్జి షుష్టర్ ప్రసంగాన్నికూడా చూడండి. 'హన్‌సార్డ్' పంపుతున్నాను) అసమగ్రమైన, పాక్షికమైన సమాచారంవల్ల నిర్ణయాలకురావడంలో కొన్ని పొరపాట్లుచేయడం, తప్పుడుఅంచనాలు వేయడం సంభవమే. ఈ దేశానికిచెందిన అగ్రనాయకులు బ్రిటిషు స్వార్థపరవర్గాల ప్రభావాలకులోనయి వ్యవహరిస్తారనిగానీ, అసూయతో భారతీయ యుద్ధోత్పత్తిని పరిమితంచేస్తారనిగానీ మీరు అనుకుంటేమాత్రం మీరు పూర్తిగా పొరబడుతున్నారు. ఇక్కడి ప్రజలహృదయాన్ని అర్థం చేసుకోవడంలో మీరు పూర్తిగా విఫలులయ్యారని తేలుతోంది. యుద్ధాన్ని జయించితీరాలన్న ప్రధానలక్ష్యంపైన ఇక్కడ జనమంతా దృష్టిని

లగ్నంచేసి, కృషిసాగిస్తున్నారు. వైట్‌హౌస్‌లోని ప్రభుత్వానికిచెందిన వారికి ఢిల్లీలోని ప్రభుత్వానికిచెందినవారికి భారతీయయుద్ధోత్పత్తికిగల అవకాశాలనుగురించి నాకన్నా ఎక్కువగానే తెలిసివుంటుందనడంలో సందేహంలేదుగదా. రవాణాసౌకర్యాలకొరత, ముడిసరుకులు, పరికరాలు, నిపుణులు మున్నగువారి కొరతలవల్ల ఏర్పడుతున్న పరిమితులు ఏమిటో వారికి బాగా తెలుసును.

పోతే, మీరు ప్రస్తావించిన ఇతరవిషయాలు—ఖైదీలవిషయంలోను డిటెన్యూలవిషయంలోను అధికారులు అనుసరిస్తున్న వైఖరినిగురించీ, గూఢచారిదళంగురించీ నేను ఆందోళనచెందుతున్నాను. ఈవిషయాలలో మీరు వాస్తవికదృష్టినే ప్రదర్శించివుంటారనుకొంటాను. పదేళ్ళక్రితం నేను భారతదేశంలో పర్యటించాను. ఆతర్వాత భారతీయులనుంచి, ఇంగ్లండులోని భారతదేశమిత్రులనుంచి నేను అనేకవిషయాలు విన్నాను. చివరకు శాంతికాలంలోసైతం అనవసరమైన క్రూరత్వాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నట్టు నాకు తెలిసింది. బహుశా, ఇది కేంద్రీకృతపరిపాలనవల్లనూ, సరియైన శిక్షణపొందిన సమర్థులైన పరిపాలనోద్యోగులు తగినంతగా లేకపోవడంవల్లను జరిగివుంటుందని భావిస్తున్నాను. టెర్రరిజంవల్ల జనించిన క్రోధావేశమూ భయోత్పాతమూ కారణంగా ఈ తీవ్ర ప్రతీకారచర్యలు జరిగివుంటాయని తలుస్తాను. 1935 చట్టంక్రింద రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు దఖలుపడిన విస్తృతాధికారాలు అమలులోకిరావడంతో ఇదంతా అదృశ్యమైపోతుందని నేను ఆశించాను. కాని, యుద్ధం పాశవికమనస్తత్వాన్ని ప్రజ్వలింపచేస్తుంది. టెర్రరిజంవలెనే, అది క్రోధాన్ని, భయాన్ని రేకెత్తిస్తోంది. సమర్థులైన పరిపాలకులంతా యుద్ధబాధ్యతలు స్వీకరించవలసిరావడం అందుకు ఒక కారణమైవుండవచ్చును. ఈవిషయాలనుగురించి బాధ్యులైనవారితో నేను చర్చిస్తాను. ఆ చర్చలవల్ల వాస్తవికవిషయాలు బయటపడవచ్చును. సంస్కారమార్గాలు కనుగొనడానికి ఆ చర్చలు కొంతవరకు ఉపకరించవచ్చును.

పోతే, మళ్ళీ అసలుసమస్యకు వస్తాను. మీ లేఖలో అసంగతమైన అంశం ముఖ్యంగా ఒకటి నాకు కొట్టొచ్చినట్టు కన్పిస్తోంది;

మొత్తం భారతావనికీ, యావన్మందిభారతీయప్రజకూమీరే ఏకైకప్రతినిధి అన్నభావం మీ లేఖలో అడుగడుగునా వ్యక్తంచేశారు. ("మేము కలిసి కట్టుగా వ్యవహరించలేకపోతే, బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వం మా గొడవలను మాకే వదిలేసి పోకూడదా") మీ రాకవిషయాన్ని విస్మరిస్తున్నారు. మీ గొడవలను ఏదోఒక కుంచెతో ఇట్టే తుడిచేయవచ్చునన్నట్లు మీరు మాట్లాడుతున్నారు. భారతదేశం భవిష్యత్తువిషయమై మీతో ఏమాత్రం ఏకీభవించనిజనం భారతదేశంలో అనేకమంది కలరు. 'మీగొడవలతో మేము విసిగివేసారిపోయాం. మీగొడవలు మీరే తేల్చుకోండి.' అని మేము ప్రకటించినపక్షంలో మిమ్మలను వ్యతిరేకిస్తున్న భారతీయులంతా మేము ద్రోహంచేసినట్లు ఎంచుతారు; తమను నట్టేటముంచి పోతున్నట్టు భావిస్తారు. వారు అలా భావించడంలో సబబులేకపోలేదు. మీరేకనుక మా స్థానంలో వుండివుంటే మీ రేమిచేస్తారు? మీ అంతటమీరే ఈప్రశ్న వేసుకొని, నిజాయితీగల వ్యక్తివలె జవాబుచెప్పండి.

కాంగ్రెసుకోర్కెల మంచిచెడ్డలమాట అలావుంచండి. మేము ఈనాడున్నస్థానంలోనే మీరున్నట్టయితే, ఒకేఒకపార్టీకి—అది పెద్దదే కావచ్చును. అత్యంత ప్రగతిశీలమైనదే కావచ్చును; మీరు లొంగిపోతారా? ఇతరపార్టీలకు, గ్రూపులకు లోగడ మీరిచ్చిన హామీలను, చేసిన వాగ్దానాలను మీరు ఆ పార్టీకోసం కాలదన్నగలరా? మీతో సహకరించినవారిని, సహాయపడినవారిని ప్రక్కకు నెట్టివేస్తారా? యుద్ధసమయంలో వారిసహకారం ఎంతో అవసరమైనతరుణంలో మీరు ఆ పని చేయగలరా? చేస్తామని వాగ్దానమివ్వగలరా? చెప్పండి. పైగా ఈ యుద్ధం జయాపజయాలపై బ్రిటన్‌భవితవ్యంమాత్రమే కాక, యూరప్, భారతదేశాల భవిష్యత్తుకూడా ఆధారపడివున్నసంగతి ఈ సందర్భంలో గమనించతగినది. కాంగ్రెసు, భారతదేశంపట్ల మేము కడు ఉదారంగా వ్యవహరిస్తే, ఇంతవరకు మాతో స్నేహంనెరపుతూవచ్చిన అనేక గ్రూపులను మేము దూరంచేసుకోవలసివుంటుంది. అదీకాక, కాంగ్రెసు మాతో సహకరిస్తుందన్న గ్యారంటీవుండదు. ఏదో ఆశాభావంపై ఆధారపడి, అలాంటిపనిని మేము ఎలాచేయగలం?

ఐర్లండువిషయంలోను, సంధిరేవులవిషయంలోను మేము గడించిన గుణపాఠాలనుదృష్టిలోవుంచుకున్నప్పటికీ, మీవిషయంలోమాకువిశ్వాసంకలగడంలేదు. అలాగే, మీ లేఖ ధోరణిగాని, మీ గ్రంథంపోకడగానీ, మీ పార్టీకిచెందిన ఇతరుల ఉద్ఘాటనలుగానీ మాలో విశ్వాసంకలిగించేవిగా లేవు. ఇలా వ్రాస్తున్నందుకు కోపగించకండి. మీ మాటలలోను, చేతలలోనుకూడా శతృత్వభావమే గోచరిస్తోంది. ఈ ధోరణి మారుతుందన్న నమ్మకంలేదు. ఎందుకంటే, ఈ ధోరణికిగల తల్లివేరు మార్పుకు అవకాశంలేనిగతంలో లోతుగా వేరుతన్నివుంది.

నిజమే, మీరన్నట్టు ఒండొరుల నిజాయితీని మనం శంకించకూడదు. అయితే, మీ నిజాయితీని చూస్తున్నకొలదీ, మనమధ్య అధిగమించలేని అగాధంవున్నట్టు నాకు కన్పిస్తున్నది. బహుశా నేను పొరబడేవుండవచ్చును.

భవదీయుడు,
ఎలినార్ ఎఫ్. రాథ్‌బోన్

తాజాకలం: మరొకకవరులో భారతదేశంపై తాజాచర్చపడిన 'హన్‌సర్డ్', భారతదేశంపై నేను రచించిన చిన్నపుస్తకాన్ని పంపుతున్నాను. మీ గ్రంథప్రతినికూడా పంపుదామనుకొన్నానుగాని, అందుకు సాధ్యంకాదేమో. మీగ్రంథప్రతిని మీరు చూడలేదన్నారుకదూ.

324. సర్ జార్జి షుష్టర్ వద్దనుంచి

మిడిల్‌బార్టన్, ఆక్సోన్
సెప్టెంబరు 23, 1947

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,

నేనూ, మరొకరు కలసి రచించిన గ్రంథం (భారతదేశం: ప్రజాస్వామ్యం) ప్రతులు నౌకలో భారతదేశంచేరగానే, దానిప్రతి నొకదానిని మీకు అందజేయవలసిందని మాక్మిలన్స్‌వారికి చెప్పాను. ఈ గ్రంథం జూన్‌మాసారంభంలో పూర్తిఅయింది. అప్పటికి రష్యాపై

దండయాత్ర ప్రారంభంకాలేదు. ఈ గ్రంథరచన పూర్తిఅయినపిమ్మట ఇంకా అనేకపరిణామాలు సంభవించాయి. పరిస్థితి అనుక్షణం మార్పు చెందుతోంది. అయితే, ఈ గ్రంథంలో దూరదృష్టితోకూడిన సింహావలోకనం జరిపాం. అందుచేత నిత్యం జరుగుతున్న మార్పులనుబట్టి ఈ గ్రంథంలో పేర్కొన్నవిషయాలు మార్చవలసిన అగత్యంలేదు. ఈ గ్రంథం రెండుభాగాలుగా వుంది. మొదటిభాగం వింట్ రచించాడు అందులో భారతదేశపు చారిత్రక, సాంఘిక పూర్వరంగందృష్ట్యా ఈనాటి పరిస్థితిని సమీక్షించాడు. ఈ భాగంలో ఉల్లేఖించిన అనేకఅంశాలతో మీరు ఏకీభవించరు. అయినప్పటికీ, ఎంతో చిత్తశుద్ధితో ఈ రచన సాగించాడు. ఆయన వాస్తవికదృక్పథం అందులో ప్రస్ఫుటమవుతున్నది. వింట్ దృక్పథంపై నా ప్రభావం ప్రసరింపచేయటానికి నేను ఎట్టిప్రయత్నం చేయలేదు. ఉపోద్ఘాతంలోనే ఉదాహరించినట్లు తద్భిన్నమైనఅంశాలను ఎన్నింటినో నేను ఉదాహరించాలనుకొన్నాను. అయితే, నేను రచించినభాగానికి, మొదటిభాగాన్ని ప్రాతిపదికగా తీసుకొన్నాను. ఆ ప్రాతిపదిక ఆధారంతో నా సొంతవ్యాఖ్యానంచేశాను. 'భవిష్యత్తు ఏవిధంగా వుంటుంది? మనం చేయవలసిన దేమిటి?" అని ప్రశ్నించాను. నేనురచించినభాగం మీకు తప్పక ఆసక్తికలిగిస్తుందని అనుకొంటున్నాను. ఈసందర్భంలో నేను ఒకమాటమాత్రం గట్టిగా చెప్పగలను. నాదృష్టికి వాస్తవంగా ఏమికన్పించినదో, దానినే నారచనలో వ్యక్తంచేశాను. ఈ రచనలో వ్యక్తమైన నా వైఖరిని బహుశా మీరు అర్థంచేసుకోగలరనీ, మొత్తంమీద సానుభూతితోనే చూడగలరనీ నా నమ్మకం. సత్యాన్వేషణకు నారచన ఉపకరిస్తే, తేలినసత్యం నేను ఊహించినట్టిది కాకపోయినప్పటికీ, నేను కృతార్థుడనైనట్లే భావించుకొంటాను.

మీదేశాన్నిగురించి విదేశీయులమైన మావంటివాళ్ళు రచనలు సాగించటం "పిలువనిపేరంటానికి తగుదుమమ్మాఅంటూ వచ్చినచందంగా మీరు పరిగణిస్తున్నారన్నసంగతి నాకు తెలుసును. పైగా, మీరు ఫలానావిధంగా వ్యవహరించాలని మేము సూచించినప్పుడు మీరు ఎలా భావిస్తారో ఇక వేరే చెప్పాలా? ఇలాంటివిషయాలలో వారు ఎలా చిరాకు

చెందుతుంటారో నేను మిమ్ములనుకలుసుకొన్న అనేకసందర్భాలలో గ్రహించాను. ఉదాహరణకు: గతపర్యాయం 'చాతంహౌస్' లో మీరు ప్రసంగించినప్పటిదృశ్యం ఇంకా నా స్మృతిపథంనుంచిచెరిగిపోనేలేదు. మళ్ళీ అలా జరగరాదనే ఆశిస్తాను. మీ తండ్రిగారిపట్ల నాకు ప్రగాఢాను రక్తి, అభిమానం కలవు. పోతే, మీకుసంబంధించినంతవరకు సిమ్లాలో పీటర్‌హౌస్‌లో మీరు నన్ను కలుసుకొన్నప్పటిదృశ్యాన్నిసదాస్మరించుకుం టూంటాను. మీరు అప్పుడు నాతోను, నా భార్య, ఇద్దరుపిల్లలతోను కలసి విందారగించారు. నా కొడుకులిద్దరూ అక్స్ఫర్డునుంచి సెలవులకు వచ్చారు. ఆ కాసేపు సహచరభావం, పరస్పర అవగాహన మెరుపులా మెరిశాయి. అలాంటిదే పదేపదే సంభవంకావాలని కాంక్షిస్తాను. బహుశా ఈ యుద్ధం ముగిసేలోపున, మన ఉభయదేశాలను ఎదుర్కొంటూన్న సమష్టిప్రమాదాలవల్లనైనా మనం మరింత సన్నిహితులం కాగలమేమో; లేదా యుద్ధాగ్నిజ్వాలల్లో గతానికిచెందిన ప్రతిఘటనాప్రతిబంధకాలు తునాతునకలైపోవచ్చును. మీరు చూసిన నా కొడుకులిద్దరిలో ఒకడు అప్పుడే యుద్ధాగ్నులకు ఆహుతిఅయిపోయాడు. రెండోకొడుకుకూడా విదేశాలలో ప్రమాదకరమైన యుద్ధరంగంలో పోరాటంసాగిస్తున్నాడు. ఈ ఘటనలఉప్పెనలో అల్పవిషయాలు దూదిపింజలవలె ఎగిరిపోతాయి. మూలవిషయాలుముందుకువస్తాయి. మూలవిషయాల్లోవిభేధించేవారుసైతం, ఉదాహరణకుమీరూ, నేనూ, నేనుమాత్రం అలాఅనుకోవడంలేదనుకోండి- ఒండొరుల నిజాయితీని శంకించడం మానేస్తే, పరస్పర అవగాహన సౌహార్దం సాధించడం అంత కష్టంకాదు. భారతదేశసమస్య ఒకవిధంగా బ్రిటన్‌కుకూడా చెందినదన్నవిషయం మీరు అంగీకరిస్తారనుకొంటాను. భారతదేశంలో స్వతంత్రప్రభుత్వం నెలకొనడానికి అవసరమైన పరిస్థితు లను కల్పించడంలో బ్రిటన్‌కూడా సహకరిస్తే, ఎన్నో బాధలు తప్పి పోతాయన్నవిషయం మీరూ ఒప్పుకొంటారనుకుంటాను. కాగా, మా నిజాయితీలో మీకు విశ్వాసంఏర్పడేటట్టుచేయడంలో నా గ్రంథం కొంత వరకు దోహదకారి కాగలదనుకొంటాను.

నా గ్రంథంలోనిఅంశాలు. మీకు నచ్చినా నచ్చకపోయినా, దానిపై మీ అభిప్రాయాన్ని మాత్రం తప్పక తెలియజేయండి.

భవదీయుడు,

జార్జి షుస్టర్

తాజాకలం: ఈ లేఖవ్రాసినపిమ్మట కుమారి ఎలియనార్ రాథ్ బోన్ తనకు మీరు వ్రాసినలేఖను తీసుకొచ్చి, నాకు చూపించింది.

ఆ లేఖను చూసినతర్వాత, నా లేఖలోని అంశాలుగాని, నా గ్రంథంలోనిఅంశాలుగానీ మీకు పూర్తిగా అంగీకారయోగ్యాలు కాగలవని నేను అనుకోవడంలేదు. మనం అనేక విషయాలలో—అన్నివిషయాల లోను కాదనుకోండి—పరస్పర "విరుద్ధమైన ఉద్దేశాలు" కలిగివున్నాం. కుమారి రాథ్ బోన్ కు మీరువ్రాసినలేఖలో పేర్కొన్నఅంశాలన్నింటికి సమాధానమివ్వాలని అనుకొంటున్నాను. మరొకసారి నేను మీకు లేఖ వ్రాయడం మీకు అభ్యంతరకరంకాబోదనే తలుస్తాను.

325 పూర్ణిమా బెనర్జీ నద్దనుంచి

సెంట్రల్ జైలు,

లక్నో,

నవంబరు 8, 1941

ప్రియమైన జవహర్ లాల్జీ,

నా మనస్సులో ఎలాంటి వేడుక జరుపుకోకపోయినా, ఈ లేఖ వ్రాయడంవల్ల 'జహ్వార్ దినోత్సవం' జరుపుకొందామనుకొన్నాను. నా లేఖ మీకు చిరాకుకల్పించబోదనే తలుస్తాను. ఒకవేళ ఇతరులవద్దనుంచి లేఖలకోసం మీరు ఎదురుచూస్తూవుంటే, ఆసందర్భంలో నా లేఖ మీకు చేరడం, తద్వారా మీకు చికాకుకల్గడం జరిగితే, నేను అందుకు విచారిస్తాను.

హావలాక్ ఎల్లిస్ ఆత్మకథను మీకు పంపుదామనుకొంటున్నాను. అది మీకు బాగా నచ్చుతుంది. అయితే, కొత్తగా వెలువడిన గ్రంథాలను

మీరు ఎప్పటికప్పుడు ముందుగా తెప్పించుకొంటారన్నసంగతి నాకు తెలుసును. అందుకే సందేహిస్తున్నాను.

అల్హాబాద్‌లో నెలరోజులు గడిపినతర్వాత నేను ఇక్కడకు వచ్చాను. సుచేతా, ఉమాభాభీల శిక్షకాలం ఈనెలలోనే పూర్తిఅవుతుంది. ఒకవేళ అధికారులుచేసినతప్పిదాన్ని జె. జగన్నాథ్ తన తీర్పులో సరి దిద్దినా, దానివల్ల వారికి ఎట్టి మేలు జరగబోదు. చివరకు డాక్టరు కట్జూకు జరిగే మేలుకూడా బహు పరిమితమైనదే అవుతుంది. ఇక నా సంగతి చెప్పనేఅక్కరలేదు. అయినా నేను అందుకు చింతించను. నాకు ఒరిగేదిగానీ, పోయేదిగానీ ఏమీలేదు. పోయేందుకు నాకు చేతులకు శృంఖలాలుకూడా లేవు. నా జీవితం జవాబులేని లేఖగా తయారైంది. సమాధాన మిచ్చేవారు ఎవరూ లేకపోతే,చివరకు కాలమే జవాబిస్తుంది. లేదా రోజులు దొర్లుకుపోతూనేవుంటాయి.

సుచేత నన్ను విడిచి వెళ్ళిపోతుంది. అయినా, ఒంటరిగా గడుపడం నాకు అంత కష్టంకాదు. ఇక్కడ జనం పలచబడిపోతున్నారు. కొద్దిరోజులకు మేము నలుగురంమాత్రమే మిగిలిపోతాం. మాలో ఇద్దరు శిక్షలు పడినవారు, మిగతా ఇద్దరూ డెటిన్యూలు.

కేంద్ర కార్యవర్గసమితినిగురించిన వార్త ఈరోజుఉదయం పత్రికలలో పడింది.

దియోలీజైలులో యువకులను చిత్రహింసలపాల్జేస్తున్న పద్ధతి తలుచుకొంటూంటే, మాకు ఇక్కడ బొత్తిగా అన్నం సయించడంలేదు. ఆ యువకులభార్యలనుగురించే నేను హెచ్చుగా బాధపడుతున్నాను. జయప్రకాశ్‌స్థితిని తలుచుకుంటే, జాలివేస్తోంది. విచారించడం మినహా చేయగలిగినదేమిటి? 'స్టేట్స్మన్' పత్రిక చదివారా? జైలులో చివరకు నడవడానికి నిర్దేశించిన నియమాలుసైతం ఎంత హాస్యాస్పదంగా వున్నాయి!

మీరు త్వరలోనే మామూలుస్థితికి చేరగలరు. డిసెంబరులో శ్రీ పండిట్ విడుదలకాగలరని విన్నాను. పదిమందితో కలిసివున్నా మీరు ఏకాంతజీవిలాగానే కన్పిస్తారు. పదిమందితోవున్నా లేక ఏకాంతంగావున్నా

మీకు ఒకటిగానే వుంటుందనిపిస్తూవుంటుంది. అందుచేత మీరు ఎన్నడూ ఏకాంతజీవికారనే నా నమ్మకం.

శ్రీ పండిట్‌ను, డాక్టరు రామ్‌స్వరూప్‌ను, మీ జైలర్‌ను అడిగినానని చెప్పండి.

అభివందనాలతో,

సెన్సార్‌చే ఆమోదింపబడింది. మీ అనురాగమాల,

నోరా

సంతకం: ఎస్. కె. పి. 1. ఎస్. లక్నో,
9—11—41

326. శ్యామప్రసాద్ ముఖర్జీ వద్దనుంచి

కలకత్తా,
నవంబరు 23, 1941

ప్రియమైన పండిట్‌జీ.

వెంటనే జవాబిచ్చినందుకు ధన్యవాదాలు. మీ జవాబు చూసి నేను ముగ్ధుడనయ్యాను. మీతో వాదించాలన్న అభిలాష నాకు లేదు. మీరు వెలిబుచ్చిన మనోభావాలతో నేను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తాను. ఈనాటి భారత దేశంలో ఎక్కడచూసినా బందిఖానాలే. వాటికి అవధులంటూ లేవు. మీ రెన్నో అగ్నిపరీక్షలలో నెగ్గినప్పుడే, భారతదేశం ఈప్సిత మీడేరుతుంది.

అయితే, మీకు నా వొక అభ్యర్థన. దయచేసి మీనిర్ణయాన్ని పునరాలోచించండి. ప్రపంచచరిత్రగురించి మీరుచేసిన సునిశితపరిశీలనవల్లనైతేనేమి, భారతపోరాటపు పూర్వరంగంద్రష్ట్యానైతేనేమి, ఈనాడు మీరు అగ్రరాజకీయవేత్తలశ్రేణిలో నిలబడివున్నారు. మన మీనాడు మహా సంక్షోభంలో వున్నాం. అనైక్యత అనే మేఘాలు, దమననీతి అనే మబ్బులు అప్పుడప్పుడు మనకు నిరాశకలిగిస్తున్నమాట నిజమే అయినా, ఇక పరిస్థితి కలకాలం స్థిరీభూతం కావడానికి మనం వచ్చినా అంగీక

రించం. దానికి మనం తలొగ్గేదిలేదు. మార్పు తప్పనిసరిగా జరిగితీరాలి. అయితే, ఆ మార్పును సాధించగలిగింది మానవాళిమాత్రమే. వినాశకర మైన మూడుశక్తుల ప్రాబల్యంనుండి—అధికారం, ఆక్రమణ, ప్రతిష్ఠ అనే శక్తుల ప్రాబల్యంనుండి — మానవాళి విముక్తంకాగలిగినప్పుడు మాత్రమే అది మార్పును సాధిస్తుంది.

ఇక భారతదేశపరిస్థితికిసంబంధించినంతవరకు, ముఖ్యంగా హిందువులభవిష్యత్తుకు సంబంధించినంతవరకు, కొన్ని అంశాలలో మీ దృక్పథం, నా దృక్పథం కలిగివున్నవారిమధ్య అభిప్రాయభేదాలకు తావుండడంలో అసహజమేమీలేదు. మానవహృదయానికి సంపూర్ణస్వేచ్ఛ అన్న అమరసందేశాన్ని భారతదేశం యుగయుగాలుగా ప్రపంచానికి చాటింది. ఈ అమరసందేశమే మానవనాగరికతను కాపాడి, దానిని మరింత మహోన్నతపథానికి కొనిపోతుందని మనందరివిశ్వాసం. మీకు అవకాశంవున్నప్పుడు, మీకు అంగీకారమైతే, ఫలానానాటికి అని నేను సూచించలేదు—కమలాఉపన్యాసాలపేరిట, భారతదేశచరిత్ర మంచిచెడ్డలనుగురించి సమగ్రమైన సమీక్షచేయవలసిందిగా మిమ్మలను కోరుతున్నాను. భారతదేశ శక్తి - స్తోమతులు, బలహీనతలు, రాజకీయ దాస్యంసైతం నిర్మూలించజాలని అమరవిలువలను రూపొందించడంలో భారతదేశం నిర్వహించినపాత్ర, స్వాతంత్ర్యం, ఆత్మగౌరవంగల జీవితం గడపడానికి అనువైనపరిస్థితులను కల్పించుకోడానికి భారతదేశం నిర్వర్తించవలసిన కర్తవ్యాలు మున్నగువాటినిగురించి మీరు వివరించవచ్చును; మానవజాతి ఈనాడు చాలా క్లిష్టమైనపరిస్థితులలో చిక్కుకొంది. సంకుచితమైన పార్టీప్రయోజనాలను పరిగణించకుండా ఉదాత్త భావంతో వ్యవహరించగలిగినవారు ఈనాడు బహు కొద్దిమందే వున్నారు. ఆ కొద్దిమందిలో మీ రొకరు. విభిన్నదృక్పథాలను మీరు అర్థంచేసుకో గలరు. వాటిని సహించగలరు. కూలిపోతున్న ఆధునిక నాగరికతనుంచి ఉజ్వలభవిష్యత్తును మీరు రూపొందించగలరు. తద్వారా భారతదేశానికి సముచితస్థానం సంపాదించగలరు.

దయచేసి నా కోర్కెను 'సరే' అని అంగీకరించండి. మీరు ఏ విషయంగురించి ప్రసంగిస్తారో ముందుగా తెల్పండి. ఇందుకుసంబంధించిన సన్నాహాలు పూర్తిచేసుకోడానికి అనుమతించండి.

శుభాకాంక్షలతో. మరి సెలవు.

భవదీయుడు,
శ్యామ్‌ప్రసాద్ ముఖర్జీ

327. జయప్రకాశ్ నారాయణనద్దనుంచి

దియోలీ డిటెన్షన్ శిబిరం,
దియోలీ, రాజపుటానా,
డిసెంబరు 7, 1941

ప్రియమైన సోదరా,

మీకు మనఃపూర్వకమైన వందనాలు.

.........దేశానికి మీ సారథ్యం అత్యవసరమైన ఈరోజుల్లో మీరు విడుదలఅవుతున్నందుకు కడు సంతోషం.

* * *

* * * *

నరేంద్రదేవ్‌ఆరోగ్యస్థితినిగురించి మీకు తెలిసేవుంటుంది, ఆయన తనఆరోగ్యంగురించి బొత్తిగా శ్రద్ధతీసుకోనే తీసుకోరు. ఆయనకున్న పెద్దలోపాలలో ఇదొకటి. ఆయన ఆరోగ్యంవిషయమై తగిన శ్రద్ధతీసుకోకపోయినపక్షంలో, జీవితాంతంవరకు ఆయన అవిటిబ్రతుకు వెళ్ళమార్చవలసివస్తుందేమోనని నేను భయపడుతున్నాను. యు. పి. గానీ, లేక ఉత్తరభారతంలోని ఇతరప్రదేశాలుగానీ ఆయనకు అంతఅనువుగాఉండవు. మహారాష్ట్రంలోని సతారావంటిజిల్లాలో లేక దక్షిణాదిన అనంతపురం జిల్లాలోని బళ్ళారివంటిప్రాంతమో ఆయనకు అనువుగా వుండవచ్చును; కనీసం గుజరాత్ అయినా ఫరవాలేదు. ఈవిషయం ఆయన సొంతనిర్ణ

** సెన్సార్ చేయబడిన భాగం

యానికి వదిలేసినపక్షంలో, యు. పి. లో ఎక్కడో ఒకచోటకు పోతారు. మహాఅయితే, ఆయనను శ్రీ ప్రకాశ్ బెనారస్‌లోని తన సేవా శ్రమానికి తీసుకుపోవచ్చును; ఆయన తన అశేష మిత్రుల సహాయం అర్థించడానికి సంకోచిస్తారు. అందుచేత ఈవిషయంలో మీరు ప్రత్యేక శ్రద్ధతీసుకోవాలని సూచిస్తూ నే నీ లేఖ వ్రాస్తున్నాను. అనువైనప్రదేశానికి ఆయనను పంపించండి. మీరు దీనిని ఆయనఇష్టానికి వదిలేయరాదు. బిడ్డను తండ్రిచూసినట్లుగా, మీ రీ విషయంలో ఆయనను చూడాలి. బాపూజీకూడా నరేంద్రదేవ్‌ఆరోగ్యంవిషయమై శ్రద్ధతీసుకుంటున్నందున మీరు ఈసందర్భంలో ఆయననుకూడా సంప్రతించవచ్చును.

నాకు ఇప్పుడు స్వస్థత చేకూరింది. నెమ్మదిగా బలం పుంజుకుంటున్నాను. సేఠ్‌జీకూడా కులాసాగా వున్నారు. మీకు శుభాకాంక్షలు తెల్పుతున్నారు. గౌతమ్ మలేరియాతో తీసుకొంటున్నాడు. ప్రస్తుతం ఆసుపత్రిలో వున్నాడు. మిగతా మిత్రులంతా క్షేమం.

ప్రేమతో, మీ
జయప్రకాశ్

దియోలీ డిటెన్షన్‌శిబిరం,
సెన్సార్‌చేయబడి, ఆమోదింపబడినది.
సూపరిన్‌టెన్‌డెంట్.

328. ఆర్. అచ్యుతన్‌వద్దనుంచి

సెంట్రల్‌జైల్,
రాజమండ్రి,
డిసెంబరు 8, 1941

నా ప్రియమైన పండిట్‌జీ,

మీరు జైలునుంచి విడుదల అవుతున్నసందర్భంలో మేము మా శుభాకాంక్షలను, ప్రేమానురాగాలను మీకు అందజేస్తున్నాం. మేమంతా ఈ రాష్ట్రంలోని విద్యార్థిడిటెన్యూలం. మీకు శుభాకాంక్షలు పంపించా

లన్న ప్రత్యేకాభిలాష మా అందరికీ కలదు. అందుకు కారణం లేక పోలేదు. యువతీ యువకుల ఆశలకూ, ఆశయాలకూ చిహ్నం మీరే. పండిట్‌జీ! ప్రేమానురాగబద్ధమైన మా ప్రణామాలు అందుకోండి. ఈ జైలునుంచి మేము మీకు పంపించగల్గింది ఈ లేఖ మాత్రమే.

మీరు విడుదలఅయినవెంటనే జారీచేసిన ప్రకటనను మేమంతా ఎగబడిచదివాం. జాతీయనిరుత్సాహ,నిస్తేజాలమధ్య మీకంఠారావం ఢంకా ధ్వానమై విన్పిస్తోంది. చివరకు జాతీయవర్గాలలోసైతం ఈనాడు కల్మష మైన పార్లమెంటరీమన స్తత్వం పెచ్చరిల్లుతోంది. ఇట్టితరుణంలో, మీరు యిచ్చిన పిలుపు, బాపూజీయిచ్చినపిలుపు మా హృదయాలను పులకిత మొనర్చాయి. నాలుగుగోడలమధ్య బంధితులమైవున్నప్పటికీ, మా గుండెలు ఉత్సాహంతో ఉప్పొంగుతున్నాయి.

మేమంతా జీవితాన్ని అలాగే ఈడ్చేస్తున్నాం. మా హృద యాలలో నాటుకుపోయిన ఆదర్శాలే మాకు ఉల్లాసాన్ని కలుగచేస్తు న్నాయి. ఈ దేశాన్ని చరమలక్ష్యంవైపు నడపడంలో అవసరమైన శక్తిస్తోమతులు, ధైర్యసాహసాలు, దూరదృష్టి మీకు కలుగుగాక అని కోరుకొంటున్నాను.

మనఃపూర్వకమైన శుభాకాంక్షలతో, సెలవు.

భవదీయుడు,
ఆర్. అచ్యుతన్

పండిట్ జవహర్‌లాల్‌నెహూ్రు,
అల్లాబాద్.

గమనిక: ఇదేమీ రాజకీయలేఖ కాదు. సెన్సార్‌వారు ఇది గమ నించకపోరు. మా ప్రియతమనాయకునికి ఈ లేఖద్వారా శుభాకాంక్షలు అందజేసుకొంటున్నాం.

సెన్సార్‌చేయబడెను. 8/12

ఆర్. అచ్యుతన్

329. సరోజనీదేవినద్దనుంచి

హైదరాబాద్, దక్కన్,
డిసెంబరు 9, 1941

ప్రియమైన జవహర్,

జైలునుంచి మీరువ్రాసిన అపురూపమైన లేఖను, విడుదలై వచ్చిన పిమ్మట జారీచేసిన మరింత అపురూపమైన మీ ప్రకటనను చూసి, నేనెంతో ఉత్తేజంపొందాను. దిగులుగొన్న నా మనస్సుకు అవిరెండూ ఎంతో ఊరటకల్గించాయి. ఈ లేఖవ్రాయటంలో ఆలస్యమైంది. మీకు సుస్వాగతమిస్తూ నేను పంపించిన తంతి మీకు అందేవుంటుందనుకుంటాను. (కిస్మస్‌సెలవులకు ముందా?)నాజీవితంలోకల్లా అత్యంత విషాదకరమైనదశ—మూడునూసాలకాలం—ఎట్లాగో గడిపేశాను, ఈదశలో కొదవలేని విషాదం పొందాను. ఏదిఏమైనా, స్వకీయమైన విచారమూ, బాధా వ్యక్తిగతమైనవీ, ఆంతరంగికమైనవేగదా: జీవితాంతం మరువలేని ఈ మూడునెలల్లోను నేను ఎంతో క్షోభ అనుభవించాను. రోజులతరబడి మృత్యువుతో పోరాడుతున్నవ్యక్తి శయ్యప్రక్కనే వుంటూ, చెప్పనలవిగాని బాధను అనుభవించాను. ఏమైనా మేమంతా—బంధువులు, మిత్రులు, ఆగంతుకులు అంతా—ఈ మూడునెలల్లోను ఆధ్యాత్మికంగా అభివృద్ధిచెందాం; ఉత్తేజితులమయ్యాం. వారంతా ఆసమయంలో రోగిప్రక్కనే వుండటం మా అదృష్టం. మరణశయ్యపైనుంచి మృత్యువుతో వీరోచితంగా పోరాడిన ఆడపిల్లను కనులారా చూడగలిగాం. నిజానికి ఆ పిల్ల కొనవూపిరితోవుంటూకూడా జీవితంకోసం ఎంతగానో పోరాడింది. నేనీరోజు అనుకుంటున్నాను, ఆశిస్తున్నాను, దేవుడిని ప్రార్థిస్తున్నానుగదా: ఆమె నిజంగా బాధాతప్తయాత్రను పూర్తిగా ముగించి, ఒడ్డుకుచేరివుంటుందని: శీతంగమ్మిన ఆమె నన్నునిచేతిని చేతబట్టుకొని బేబీ కూర్చున్నది. ఆమెబాధను చూసి, భరించలేని బాబా బయటకుపోయి, ఎక్కడో ఒకమూల కూర్చున్నాడు. రేయింబవళ్ళు నేను ఆమెకు సేవచేశాను. ఆమెను నేను గాఢంగా ప్రేమించాను. అలాంటి నేను మీకు ఈ లేఖను రాస్తున్నానంటే, ఇందులో పొందే ఊరట....నాజీవితంలో నేనెన్నడూ చూడ

లేదు. మనోబలంఅన్నది శారీరకబాధను అంతగా తట్టుకొని, గట్టిగా నిలవగల్గుతుందని, విజయంసాధిస్తుందని, మృత్యుకౌగలిలోకి పోతున్న సమయంలోసైతం అంతటి హుందాతనం, మర్యాద, సాహసం, సహనం ప్రదర్శించడం నే నెన్నడూ చూడలేదంటే నమ్మండి. మీరు ఈవాను చూసేవుంటారని ఆశిస్తాను. కొనవూపిరితోవుండి, మధ్యమధ్య గొంతుపెగిలినపుడల్లా అంటున్నదిగదా: "నేను జవహర్‌లాల్‌ను చూశాననుకొంటాను. ఆయన ఎలావున్నారు? ఆయనకు నాతరఫున ధన్యవాదాలు అందచేయి...."

అధ్యక్షులు కాంగ్రెసుకార్యవర్గాన్ని, అఖిలభారతకాంగ్రెసుసంఘాన్ని త్వరలోనే సమావేశపర్చగలరని భావిస్తాను. బహుశా, నేను ఆ సమావేశాలకు హాజరుకాగలను. తేల్చవలసిన ముఖ్యవిషయాలు వున్నాయి. మీకూ, నాకూ సంబంధించినంతవరకు, చేయతగు నిర్ణయం ఒక్కటే ఒకటి వుంది. మిగతావేవీ మన ఆదర్శాలకుగానీ, దేశానికిగానీ అనువైనవీకాదు, అర్థమైనవీకాదు.

ప్రేమతో,
సరోజని

330. ఫీల్డ్ మార్షల్ ఎ. పి. వేవెల్‌వద్దనుంచి

కమాండర్ ఇన్ చీఫ్ ఇన్ ఇండియా,
న్యూఢిల్లీ,
డిసెంబరు 28, 1941

డియర్ సర్,

ఈమధ్య నేను చుంకింగ్‌కు వెళ్ళినప్పుడు మదాం చాంగ్‌కైషేక్ "మీరు తిరిగి భారతదేశానికి చేరగానే, పండిట్ నెహ్రూకు నా శుభాకాంక్షలు తెలుపండి" అని నాతో చెప్పింది. ఆమె కులాసాగావుంది. ఉల్లాసంగాఉన్నట్లు కన్పించింది. అంతకుముందు ఆమెను నేను చూడలేదు. ఆమె నన్ను ముగ్ధుణ్ణిచేసింది.

దయచేసి దీనిని ఆంతరంగికమైనలేఖగా పరిగణించండి. శుభా కాంక్షలు అందజేయడంగామాత్రమే భావించండి. కమాండర్ ఇన్ ఛీఫ్ హోదాలో నే నీ లేఖను వ్రాయడంలేదు.

భవదీయుడు,
ఎ. పి. వేవెల్.

231. జడ్. ఎ. అహమ్మద్ వద్దనుంచి

డిటెన్షన్ శిబిరం,
దియోలీ, రాజపుటానా,
జనవరి 10, 1942

ప్రియమైన పండిట్‌జీ,

మీరు విడుదలైనప్పటినుంచీ మీకు లేఖ వ్రాద్దామనుకొంటూ వచ్చాను. అయితే, మీరు అనేక అతిముఖ్యమైనవిషయాలలో మునిగి తేలుతుంటారన్నదృష్టితో ఇప్పటిదాకా జాబు వ్రాయలేదు. మీకు ఉత్తరాలు అసంఖ్యాకంగా వచ్చిపడుతుంటాయి. జాగ్రత్తగా మీరు వాటన్నిటికి సమాధానాలిస్తుంటారు. ఇట్టిస్థితిలో నేను జాబురాసి, మీకు అదనపు శ్రమకల్గించడం ఎందుకన్న ఉద్దేశంతో నా లేఖను వాయిదావేస్తూవచ్చాను.

కాని ఈవేళ నేను మంచంపై పరుండి గతించినవిషయాలను తలపోశాను. గత ఐదారేళ్ళనుంచి మీతో నాకు సన్నిహితసంబంధాలు కొనసాగాయి. గతాన్ని తలచుకొంటూంటే, మీప్రభావం నాపై ఎంతగా ప్రసరించిందా అని ఆశ్చర్యమేస్తుంది. రాజకీయసమస్యలపట్ల నా వైఖరీ, అలాగే నిత్యజీవితంలో జరిగే సంఘటనపట్ల నాలో చెలరేగే భావాలూ మీ ప్రభావానికి లోనై మరీ రూపొందాయి. అందుచేత వెంటనే మీకు లేఖ వ్రాయాలని బుద్ధిపుటింది. అయితే, నేను చెప్పవలసింది అంతగా లేదేమోననిపిస్తున్నది. అయినా నాలుగుగోడలమధ్య బందిఖానాబ్రతుకు వెళ్ళబుచ్చుతున్న నాకు, మనస్సులో భావాలను విడమర్చి చెప్పటం సాధ్యమా? మాది ఎడారిబ్రతుకులా వుంది. రాజపుటానా ఎడారిలో మా జీవితం ఒకభాగమైపోయింది. మేముంటున్నచోటుకు 70 మైళ్ళదూరంలో

కాని రైలుస్టేషన్ అంటూ లేదు. బయటప్రపంచాన్ని, సజీవంగా సంచరించే మానవమాత్రులను, స్త్రీపురుషులను, ఉద్యమాన్ని, జీవితఉద్ధృతాన్ని మేము దాదాపు పూర్తిగా మర్చిపోయినట్టే. అవన్నీ లీలామాత్రమైన స్వప్నంగాకూడా మాకు జ్ఞాపకంలేవు! అందుచేత మమ్ములను తిరిగి మా స్వరాష్ట్రానికి 'బదిలీ'చేస్తున్నారని విని, ఎంతో సంతోషించాం. పుట్టి పెరిగిన రాష్ట్రంలోనిజైళ్ళలో వుంటే, కనీసం సజీవప్రపంచంలో జీవిస్తున్నట్టయినా అనిపిస్తుంది. ఇక్కడే మరికొంతకాలం వుంటే, ఎందుకూ పనికిరాకుండాపోతాం.

హజరా కొన్నినెలలకొకసారి ఇక్కడకు వచ్చి చూసి పోతున్నది. ఇక్కడకు రావటమంటే, ఎన్నో వ్యయప్రయాసలకు లోనుకావలసివుంటుంది. అందుకని తరచు రావద్దని ఆమెకు నేను నచ్చజెప్పుతున్నాను. సొంతరాష్ట్రంలోఅయితే, ఆమెను తరచు చూడడానికి అవకాశంవుంటుంది గదా.

మమ్ములను ఎప్పుడు బదిలీచేసేదీ ఇంకా తెలుపలేదు. ఎక్కడకు బదిలీచేస్తారోకూడా తెలియదు. ఏదిఏమైనా ఈనెలాఖరులోగా యు. పి. లోని ఏదోఒకజైలుకు మారుస్తారని ఊహిస్తున్నాం.

నా ఆరోగ్యం పర్వాలేదు. మొత్తంమీద బాగానేవుంది. నిరాహార దీక్షదెబ్బనుంచి పూర్తిగా కోలుకున్నాను.

శ్రీమతి విజయలక్ష్మిజీని, శ్రీ పండిట్‌ను, టాండన్‌జీని అడిగానని చెప్పండి. ఇతర మిత్రులకు, కామ్రేడ్స్‌కు, ముఖ్యంగా కేశవ్,లాల్ బహదూర్‌గార్లకు నా శుభాకాంక్షలు తెల్పండి.

భవదీయుడు,

జైన్

332. సయ్యద్ మహ్మద్‌కు

అలహాబాద్,

ప్రియమైన మహ్మద్,

ఫిబ్రవరి 2, 1942

జనవరి 25 న నాకు వ్రాసిన జాబు అందింది. హిందూముస్లిం సమస్యపై నీవు రచించిన చిన్నపుస్తకాన్ని చదివాను. అది చాలా బాగా

వుంది. బాగా నచ్చింది. అందులోని కొన్ని అంశాలతోను సూత్రీకరణల తోను నేను పూర్తిగా ఏకీభవించలేను. ఏమైనప్పటికీ, నాదృక్పథందృష్ట్యా మాత్రం ఆగ్రంథంలో సమస్యనుచాలాచక్కగా,సమర్థవంతంగా చిత్రించావని చెప్పవచ్చు. ఇదే సమస్యపై నేను వ్రాయడమే తటస్థిస్తే,మరొకవిధంగా వ్రాసివుండేవాణ్ణి. అంటే, నీవు దాదాపు వదిలేసిన కొన్ని అంశాలను వక్కాణించివుండేవాణ్ణి. ఇటీవల పరిణామాలను,ముఖ్యంగా భారతదేశంపై ప్రభావాన్ని ప్రసారంచేసే ప్రాపంచికఅంశాలను నీ సమీక్షలో అలక్ష్యం చేశావు. జిన్నా, ముస్లిలీగ్‌లవైఖరినిగురించి ప్రధానంగా నా ఉద్దేశం ఇది: తీవ్రమైనమార్పులను, లేదా ఇండియాలో ప్రజాతంత్రీకరణకార్యక్రమాన్ని నిరోధించాలన్న అభిలాషే వారివైఖరికి మూలంగావుంది. అంతేకాని, హిందువులమెజారిటీ అన్నది వారికి అంత ముఖ్యమైనవిషయం కాదు. ఎందుకంటే, తీవ్రవాదశక్తులు పైచేయిసంపాదిస్తే, ఫ్యూడల్ ప్రయోజనాలు మున్నగువాటికి అంతం తప్పదు. నీలేఖలో ఇదే విషయం ధ్వనింపచేశావు. రాజ్యాంగసభలో ప్రధానంగా ప్రజాశక్తులదే పైచేయిగావుంటుంది. అది మతసమస్యనుగాని, ఇతరసమస్యలనుగాని మధ్యతరగతిదృక్పథంనుంచి పరిశీలించదు. అసలు మధ్యతరగతిదృక్పథంవల్లనే ఈ ప్రతిష్టంభన ఏర్పడింది. మూడవపక్షం (బ్రిటిషువారు) రంగంనుంచి నిష్క్రమించనంతవరకు మనం ఎంత గట్టిగాప్రయత్నించినా, ఈ సమస్య పరిష్కారంకావడం కల్ల. ఇదే నా వ్యక్తిగతాభిప్రాయం. పరిస్థితులవత్తిడివల్ల తప్పనిసరిఅయినప్పుడు ఏదోఒక పరిష్కారానికి అంగీకరించక తప్పదు. అలాకాకపోతే, పెద్దఎత్తున సంఘర్షణలైనా తప్పవు. ఉభయపక్షాలలో దేనికీకూడా బ్రిటిషుసహాయంకాని, లేదా ఏఇతరదేశసహాయంకాని లభ్యంకాదని స్పష్టంగా తెలినప్పుడే ఇది సాధ్యమవుతుంది.

కాంగ్రెసుకాని, ముస్లింలీగ్‌కాని, (ఇతరులుకాని) అనుసరించదగుమార్గం—సరియైనమార్గం ఒకటేవుంది. అదేమిటంటే, ఒకవిషయంలో వారంతా ఏకాభిప్రాయానికి రావాలి. కావలిస్తే, పాకిస్తాన్‌ఏర్పాటు సమస్యతోసహా మిగతాసమస్యలవిషయంలో వారు తమ భేదాభిప్రాయా

లను అట్టిపెట్టుకోవచ్చును. విదేశఆధిపత్యానికి, జోక్యానికి వ్యతిరేకంగా అంతాకలవాలి, ఇదే అందరూఅంగీకరించవలసినఏకైక ప్రధానవిషయం. విదేశఆధిపత్యంతో విడిపోయినతర్వాత మనమంతా కలసి కూర్చుని, ఒక అంగీకారానికి రావడమో లేక పోరాడుకోవడమో చేసుకోవచ్చును: అప్పుడు ఒకఅంగీకారానికిరావడానికే హెచ్చు అవకాశాలు వుంటాయి. ఎందుకంటే, నిజమైన పోరాటంఅన్నది ఎవరికీ అంత ఆహ్లాదకరంకాదు కనుక.

జిన్నా బండిని తీసుకొచ్చి గుర్రంమొఖానికి తగిలిస్తున్నాడు. ఆయన తనషరతులన్నింటిని ముందుగా అంగీకరిస్తేతప్ప, రాజకీయరంగంలో ముందడుగువేయటం సుతరామూసాధ్యంకాదంటున్నాడు. అంటే, దీని అర్థం ప్రస్తుతపరిస్థితులలో అభ్యుదయంపై వీటో ప్రయోగించటమే. సరియైనమార్గం ఏమిటిఅంటే: పాకిస్తాన్ఏర్పాటుకే నేను కట్టుబడివుంటాను, ఈవిషయంలో తిరుగులేదు. దీనికిమినహా మరొకదానికి నేను అంగీకరించను. కాని, విదేశఆధిపత్యాన్ని మెడపట్టి బయటకునెట్టడంలోమాత్రం ఇతరులతో చేతులుకలపడానికి నేను సిద్ధంగావున్నాను, దీనినిబట్టి ఆయన, ప్రస్తుతపరిస్థితులు ఇలాగే కొనసాగాలని కోరుకొంటున్నట్టు స్పష్టమవుతున్నది. అందుచేత ఆయనవైఖరి ఏవిధంగానూ సమర్థనీయంకాదు;

అదృష్టవశాత్తు ప్రపంచం మారుతోంది. సంఘటనల సంఘర్షణలో అత్యంత జటిలసమస్యలుసైతం ఒకవిధంగా పరిష్కారమైపోతున్నవి. సంస్కారయుతమైన పరిష్కారమార్గం సరియైనదీ, వాంఛనీయమైనదీ అయితే, అందుకు కొంతకాలం పడుతుంది. ఘటనాపరంపరలో పడి మనం ఈనాడు కొట్టుకుపోతున్నాం. పెద్దపెద్ద పరిణామాలు త్వరితగతిని సంభవిస్తున్నాయి. ఈ పరిణామాలను మనం ఎంత తొందరగా గుర్తిస్తే, అంతమంచిది.

నీవు కాంగ్రెసుకార్యవర్గసభ్యుడవు. జిన్నా, ముస్లింలీగ్లతో ఒప్పందంకుదుర్చుకోడానికి నీవు కొన్ని సూచనలుచేశావు. కాంగ్రెసు కార్యవర్గసభ్యుడుగా నీవు ఇలాంటి సూచనలుచేయడం ఎంతవరకు

సమంజసమో నాకు తెలియదు. దీనివల్ల గందరగోళం, అపోహలు తప్పవు. ఈవిషయంలో నీవు మౌలానా అజాద్‌తో సంప్రతిస్తే బాగుంటుందేమో। ఆయన రేపు ఇక్కడకు వస్తున్నారు. మూడు నాలుగు రోజులపాటు ఇక్కడే వుంటారు. నీకు ఇష్టమైతే నీవ్రాతప్రతిని ఆయనకు అందజేస్తాను.

అనురాగంతో,
జవహర్‌లాల్

333. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

(మూలం హిందీలో)

వార్ధా,
మార్చి 4, 1942

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

నీ లేఖ నిన్ననే అందింది. ఈ లేఖ చదవటానికి నీవు అంతగా యిబ్బందిపడవనే ఆశిస్తున్నాను.

ఇందూవివాహవిషయం : బయటనుంచి ఎవరినీఆహ్వానించరాదని నా నిశ్చితాభిప్రాయం. అల్లాహాబాద్‌లోవున్నకొద్దిమందిని సాక్షులుగా ఆహ్వానించవచ్చును; ఆహ్వానపత్రికలను (లగ్నపత్రికలను) కావలసినంతమందికి పంపించుకో. అందుకు అభ్యంతరంలేదు. అందరినుంచి ఆశీర్వచనాలను ఆహ్వానించు. అయితే ఎవరూ ప్రత్యేకంగా వివాహానికి పనికట్టుకొనిరావలసినపనిలేదనిమాత్రం స్పష్టంగా తెలియజేయి. వివాహానికి రమ్మని వ్యక్తులను ఆహ్వానించడం మొదలుపెడితే, ఎవరినని వదిలిపెట్టగలం?

ఇలాంటి నిరాడంబరమైనవివాహం అసలు ఇందూకు ఇష్టమో లేదో ఆలోచించాలి. బహుశా నీకుకూడా ఇంత నిరాడంబరమైనవివాహం అంటే నచ్చకపోవచ్చును; అలాఅయినపక్షంలో నా సూచననుగురించి అంతగా పట్టించుకోకు.

ఇంకోవిషయంలో నీ అభిప్రాయాలు గమనించాను. అవి నాకు నచ్చాయి. నిత్యం ఆమె వివాహానికిసంబంధించినలేఖలు నాకు అందు

తున్నాయి. అందులో కొన్ని భయంకరంగావున్నాయి. అన్నింటినీ చించి పారేశాను. వీటన్నిటికిసమాధానంగా హరిజనపత్రికలో చిన్నవాఖ్యప్రకటిస్తున్నాను. ఆ వాఖ్య ప్రతిని ఇందుతో జతపర్చి పంపుతున్నాను. సోమవారంనాడు ఈ వాఖ్యవ్రాశాను. నిన్నటినుంచి ముస్లింలవద్దనుంచి లేఖలు ధారావాహికంగా వచ్చిపడుతున్నాయి. దాడిచేస్తామన్నబెదరింపులు వాటిలో వున్నాయి. అవ్వన్నీ పాతఫక్కీలోనివే. ఇది ఇలాగే సాగుతూ వుంటుంది.

స్వదేశసంస్థానాలవిషయంలో నాకు చేతనైనదంతా నేను చేస్తాను. నిరంతరంవేధించేది నిధులసమస్య. దీనికంతకూ పూర్తిబాధ్యతను జమ్నలాల్‌జీ నెత్తినవేసుకొన్నాడు. దానిని ఆయన ఎలా నిర్వహిస్తాడో తెలియదు. ఇప్పుడు డబ్బువసూలుచేయడం ఎలాగా అని తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నాను. వార్తాపత్రికనుగురించి పట్టాభితో సంప్రతిస్తున్నాను. బల్వంత్రాయ్ రావడం సాధ్యపడదు. అయినా అదంత ముఖ్యంకాదు. ఇక్కడ సహాయంచేసేవారు చాలామంది వున్నారు. నీవు ఇక్కడకువచ్చినప్పుడు అన్నివిషయాలు మాట్లాడుకొందాం. బొంబాయిలో పనిపూర్తిచేయడానికి మీనన్ బయలుదేరి వెడుతున్నాడు.

చాంగ్‌కై షేక్‌ప్రకటన చూశాను. బాగుంది. నీ ఆమోదంకూడా అందింది. అయితే ఆ లేఖను ప్రచురించవలసినఅగత్యం ప్రస్తుతం లేదనుకొంటాను. విషయం పాతదైపోయింది; ఆసక్తిని కోల్పోయింది.

భగీరధి వచ్చాడు. చంద్రసింగ్‌ను ఖాయిదాలోపెట్టటం కష్టంగా వుంది. అతనికి ఆవేశం జాస్తి; ఆలోచన నాస్తి. చిన్నచిన్నవిషయాలపై అతను కీచులాడుతుంటాడు. ఒకవేళ అతను ఎవర్నైనాకొట్టినా నేను ఆశ్చర్యపడను. అయితే అతను బాగా కష్టపడేవ్యక్తి. ఆందోళన చెందవలసినపనిలేదు. ఈ లేఖనుచదవడం నీకు కష్టంగావుంటే, మరింత స్పష్టంగావ్రాయడానికి ప్రయత్నిస్తాను. ఏమైనా, మనజాతీయభాషలోనే ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలునడుపుకోడం మన విధ్యుక్తధర్మం. కొంతకాలానికి ఇదే సులభంగావుంటుంది. పేదలకు ఎంతో లాభంచేకూరుతుంది.

బాపూవద్దనుంచి దీవెనలు

334. అబుల్ కలాం అజాద్ నుండి

కలకత్తా,
మార్చి 8, 1942

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

మీ రెండో లేఖ చేరేటప్పటికే మొదటిదానికి నేను జవాబు వ్రాశాను. వార్ధా వెళ్ళి రెండుమూడురోజులపాటు అక్కడ గడపవచ్చు నని ఇంతకుముందు అనుకొన్నాను. అయితే బెంగాల్‌లోని సునిశితపరి స్థితిదృష్ట్యా నేను ఇక్కడనుంచి కదలడానికి వీలులేకపోయింది. పౌర రక్షణకుసంబంధించిన కొన్నిక్లిష్టసమస్యలను వెంటనే పరిష్కరించ కుండా వాయిదావేయడానికి వీలులేదు. కాంగ్రెసు కార్యవర్గసమావేశం 17వతేదీన జరుగుతోంది. అందుచేత నేను ఈనెల 11, 12 తేదీలలో వార్ధాకు బయలుదేరుదామనుకొంటున్నాను. 17వతేదీకి రెండురోజులు ముందుగా మీరుకూడా వార్ధాచేరితే బాగుంటుంది. నేను ఎప్పుడుబయలు దేరేదీ తంతిద్వారా మీకు తెలియజేస్తాను.

వార్ధాలో వాగ్దానంచేసినప్రకారం ప్రకటన జారీచేయవలసిందని కోరుతూ బాద్షాఖాన్ నాకు అనేకలేఖలు వ్రాశాడు. అన్నికోణాలనుంచి ఆ సమస్యను పరిశీలించినపిమ్మట, ఆయనఅభిలాషను మన్నించడంమినహా మరొకమార్గంలేదని నా కనిపించింది. తదనుగుణంగానే పత్రికాప్రకటన జారీచేశాను. బహుశా మీరు దానిని చూసేవుంటారు. ఈలోగా ఆయనతో మీరు ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరిపిందీ లేనిదీ నాకు తెలియదు.

నాలుగైదురోజులక్రితం బెర్లిన్ రేడియో సుభాస్‌బాబుప్రకటనను ప్రసారంచేసింది. ఆ మరునటిరోజునే మరొకప్రకటనకూడా వెలువడింది. ఆయన తనప్రకటనను స్వయంగా మైక్‌ముందు నిలబడి చదివాడనీ, అది రికార్డుచేయబడినదనీ, ఆ రికార్డును రేడియోద్వారా ప్రసారంచేస్తామని ఆ ప్రకటనసారాంశం. దానిని నేను విన్నాను. అది సుభాస్‌బాబుగొంతే. బహుశా అది రికార్డుకాదేమోననుకుంటాను. ఆయనే స్వయంగా రేడి

యోలో మాట్లాడివుండవచ్చు. అయితే టోకియోనుంచివెలువడినప్రసారం మాత్రం తప్పనిసరిగా రికార్డే. రికార్డు మోత స్పష్టంగానేవిన్పించిందికూడా.

ఇక్కడి ఫార్వర్డ్‌బ్లాకుమంత్రులైన సంతోష్, బెనర్జీలు చాలా దిగులుచెందుతున్నారు. అసలు ఫార్వర్డుబ్లాకుతో తమ కెట్టిపొత్తూలేదని వారు అంటున్నారు.

భవదీయుడు,
ఏ. కె. అజాద్

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,
అల్లాహాబాద్.

335. మడాం చాంగ్‌కైషేక్ వద్దనుంచి,

జనరలిస్మో హెడ్‌క్వార్టర్స్,
చుంకింగ్, చైనా,
మార్చి 13, 1942

ప్రియమైన శ్రీ నెహ్రూ,

భారతదేశంనుంచి కున్మింగుగుండా మేము ఇక్కడకుచేరినతర్వాత పార్టీ హెడ్‌క్వార్టర్స్‌కు సోమవారంనాడు జనరలిస్మో ఒక నివేదికసమర్పించారు. ఆ నివేదికప్రతిని ఇందుతో జతపర్చిపంపుతున్నాను. అది మార్చి 9వతేదీ అని నాకు గుర్తు. ఆ ప్రసంగాన్ని కరపత్రంరూపంలో ప్రకటించి, అన్నిరాష్ట్రాలఅధిపతులకు, ప్రభుత్వసంస్థలుమున్నగువాటికి పంపడం జరుగుతుంది. కాని దానిని పత్రికలకు విడుదలచేయడమంటూ జరగదు. మీకు ఇప్పుడు పంపిస్తూన్న ఇంగ్లీషుఅనువాదాన్ని వాషింగ్టన్, లండన్‌లలోగల మా రాయబారకార్యాలయాలకు తంతిద్వారా పంపిస్తున్నాం. దీనిని చర్చిల్, రూజ్వెల్ట్‌లకు స్వయంగా అందజేయాలని మా రాయబారులకు స్పష్టమైన ఆదేశాలు జారీచేస్తున్నాం. భారతదేశంలో మా కళ్ళతోచూసినవిషయాలనుగురించి నిజాన్ని వెల్లడించడంభావ్యమని నేనూ జనరలిస్మో అభిప్రాయపడ్డాం. అలాచేయటం భారతీయమంత్రులపట్ల

మాకుగల విద్యుక్తధర్మాన్ని నెరవేర్చడంగా మేము ఎంచుతున్నాం. మేము బ్రిటిషుప్రభుత్వఅతిధులుగా అక్కడికి వచ్చాం. అందుచేత బ్రిటిషుప్రభుత్వాన్ని బాహాటంగా విమర్శించడం భావ్యంకాదుకదా. భారతప్రజలలో ఐక్యతలేనందువల్లనే నిజమైనఅధికారాన్ని వారికిఅప్పగించడం సాధ్యం కావడంలేదు అన్న వాదన మాకు అర్థరహితంగా కన్పించింది. ఈ వాదనను గట్టిగాసమర్థిస్తూ, లండన్‌క్రానికల్‌పత్రిక వ్యాసంవ్రాసినట్టు నేటిదిన పత్రికలద్వారా తెలుసుకొన్నాను. నాకు వళ్ళుమండదా మరి?

నిర్దిష్టమైనప్రతిపాదనలతో క్రిప్స్ భారతదేశానికి బయలుదేరబోతున్నట్లూ, దానినిగురించి వ్యాఖ్యానించవలసినదిగా విలేఖరి మిమ్మల్నికోరినట్టూ, దానికి మీరు అంతుచిక్కకుండా సమాధానమిచ్చినట్టూ పత్రికలద్వారా తెలుసుకొన్నాను. ప్రియమిత్రమా! మీరు రాజకీయవేత్తలు కాదని ఎవరనగలరు?

మేము కున్మింగ్‌చేరినమరుసటిరోజునే, ఫిబ్రవరి 22న, మీ కొక లేఖవ్రాశాను. నా రికార్డులో అలాఅనేవుంది. మీనుంచి నాకు జవాబు రాకపోయేసరికి, అసలు ఆ లేఖను మీకు అందజేసిందీ, లేనిదీ, ఒకవేళ అందజేస్తే ఏ తేదీన అందజేసిందీ వెంటనే తెలియజేయమని కలకత్తాలోని మా కాన్సల్‌జనరల్‌కు తంతిపంపాను. అతనివద్దనుంచి ఇప్పుడే జవాబు వచ్చింది — ఆ లేఖ తనకు మార్చి 5న అందినట్టూ, దానిని 6వతేదీన ప్రత్యేకదూతద్వారా మీకు పంపించినట్టూ అతను తెలియజేశాడు. ఆరి భగవంతుడా! ఉత్తరంజేరడానికి ఇంత ఆలస్యమా? ఇది ఊహాతీతమైన విషయం. ఈ లేఖ మీకు ఎప్పటికి జేరుతుందో నాకు తెలియదు. ఏరోనాటికల్‌కమిషన్‌కుచెందిన జనరల్ మావోద్వారా దానిని పంపిస్తున్నాను. దీనిని స్వయంగా కాన్సల్‌జనరల్‌కు అందజేసి, వెంటనే మీకు అందే ఏర్పాటుచేయించవలసిందిగా అతనికి ప్రత్యేకమైన ఆదేశంఇచ్చాను. జనరల్ మావో రేపు కలకత్తాకు బయలుదేరివెళుతున్నట్టు కొన్నినిముషాలక్రితంమాత్రమే నాకు తెలిసింది.

మీరు ఇక్కడకువచ్చినపుడు మమ్మల్ను ఏ యింట్లో అయితే కలుసుకొన్నారో, అక్కడనుంచే మీకు ఈ లేఖను వ్రాస్తున్నాను.

చుంకింగ్ సమీపంలోగల నది అవలిగట్టునేవున్న ఈ ఇల్లు మీకు గుర్తు వుండేఉంటుంది. కాస్త ఏకాంతంగా గడుపుదామని గతరాత్రే మే మిక్కడకు వచ్చాం. మేము స్వదేశంచేరినవెంటనే పనిఒత్తిడితోను, వచ్చేపోయేజనంతొక్కిడితోను సతమతమైపోతున్నాం. నగరంలో జనసందోహంజాస్తి. గాలి,వీధులు,చివరకువ్యక్తులసొంతగదులలోసైతంతొక్కిసలాటే ద్యోతకమవుతుంటుంది. లేనిపోనిఆలోచనలు ఏవేవో మనస్సులో చెలరేగుతుంటాయి. అందుచేత వ్యక్తులు పైకి ఎంత ప్రశాంతంగాకన్పించినా, లోలోనమాత్రం కంటికికనిపించని ఆలోచనాతరంగాలు క్షోభపెడుతూనేవుంటాయి. ఈ బాధనుంచి తప్పించుకొనేమార్గంలేదు. ఈ తొక్కిసలాటకంతకు ఏదో ఒక మనస్తత్వసంబంధమైనకారణం వుండివుంటుందనుకొంటాను. కాగా, ఈ కొండలనడుమ, ఉక్కిరిబిక్కిరిగానీ, తొక్కిసలాటగానీ వుండవు. నేను భారతావనిని ప్రేమిస్తాను. అయితే ఢిల్లీలోని ధవళభవనాలతేజస్సుతో నాకు గ్రుడ్డితనంప్రాప్తించినంతపనైంది. ఇక్కడ చుంకింగ్‌లో మేము ఇంచుమించు ఏడాదిపొడుగునా పొగమంచులోనే వుంటాం. కొండలకొనలను అన్నివైపులా ఆవరించిన పొగమంచు చూడముచ్చటగా కంటికి కన్పిస్తుంది. దానికితోడు కొండల ప్రక్కనే పచ్చదనంకప్పుకొన్న మైదానాలు (ఇవ్వన్నీ మీకు జ్ఞాపకం వున్నవా?) ప్రకాశవంతమైన సూర్యరశ్మికి అలవాటుపడనివారెందరికీ ఈ దృశ్యం ఎంతో మనోహరంగావుంటుంది. భారతదేశంలోవున్నాన్నాళ్ళు ఇంట్లోనుంచి అడుగుతీసి బయటపెట్టితేసరి, నాకు విపరీతమైన తలనొప్పి పుట్టుకువచ్చేది. ఇది మీకు గుర్తుందా? అయినప్పటికి భారతదేశయాత్ర నాకు మహదానందాన్ని కలుగజేసింది. దీనిని నా జీవితంలో ఎన్నటికీ మరువలేను.

నాన్‌కు కొన్నికానుకలు పంపుదామన్నదృష్టితో కొన్నివస్తువులు సేకరించుకుని నా కార్యదర్శికి ఫోనుచేస్తున్నాను. ఆ వస్తువులుసేకరించడం సాధ్యమవుతుందో లేదో చెప్పలేను. సాధ్యమైతే వాటిని జనరల్ మావోద్వారానే పంపిస్తాను. వెంటనే సాధ్యంకాకపోతే, తర్వాత మరొకరిద్వారా పంపిస్తాను. ఈ విషయం ఆమెకు తెలియజేయండి. కుమారి

చౌ వాహ్యాళికి వెళ్ళింది. (సర్వనాశనంపొందిన చుంకింగ్‌లో ఇది సాధ్యమా?)

మార్చి 6న ఇంటికి చేరినతర్వాత, లేఖలఫైలు తిరగేస్తుంటే, క్రిప్స్ వద్దనుంచి నా కొచ్చినలేఖ కన్పించింది. దానిని దీనితో జతపర్చుతున్నాను. మీరు జైలులోవుండగా, మిమ్మలనుగురించి మేము ఎంతగా ఆందోళన చెందామో, ఆ లేఖనుబట్టి మీరు గ్రహించవచ్చును. అయినా ఈవిషయం మీకు తెలిసేవుండాలి.

భారతదేశంలోని పరిస్థితులనుగురించి రూజ్వెల్టుకు జనరలిస్మో తంతిద్వారా తెలియపరుస్తున్నారు. ఆయనవద్దనుంచి మాకు తాజాగా అందినసమాచారం ఇది: రూజ్వెల్టుపంపిన తంతిలో ఈ క్రిందిఅంశాలు వున్నాయి: (1) శాంతిసభలోపాల్గొనే భారతప్రతినిధిని కాంగ్రెసు నియమించాలి. తద్వారా భారతదేశానికి నిజమైన ప్రాతినిధ్యంఒనగాలి. (2) భారతసమస్యపరిష్కరించడానికి దేశాన్ని రెండుగా—ముస్లింహిందూ విభాగాలుగా—చీల్చడమొక్కటే ఉత్తమమార్గం అని ఆయన భావిస్తున్నాడు. రెండోసూచన పూర్తిగా పొరపాటనీ, దానిని అసలు దృష్టిలోకే తీసుకో రాదనీ తెలియజేస్తూ జనరలిస్మో, నేనూ, నా సోదరుడు టి. వి. కి తంతి పంపాము. చైనావలెనే భారతదేశంకూడా అవిభాజ్యమైనది. భారతదేశ ప్రజలలో మతసంబంధమైనభేదాలు వుండవచ్చును. అంతమాత్రంచేత, వారంతా రాజకీయంగా ఏకం కాలేదనుకోడం పొరపాటు. అయితే వారికి అలాంటి అవకాశం కలుగజేయాలి. మూడోపార్టీ జోక్యం లేకుండా చేయాలి. అలాచేస్తే వారంతా రాజకీయంగా ఏకంకాగలరు.

లేఖనురాయడంముగించమని జనరలిస్మో తొందరపెడుతున్నారు. రూజ్వెల్ట్‌వద్దనుంచి వచ్చిన సందేశాన్నొకదానిని జనరల్ మగ్రూడర్ చేతబట్టుకువచ్చాడు. అతనితో సమాలోచనలుసాగించాలి. మీకు నిజమైన లేఖనురాయటానికి నాకెప్పుడూ క్షణంతీరికదొరికేటట్టుగాలేదు. ఎప్పుడూ, ఎల్లప్పుడూ తలదిమ్మెత్తిపోయేబాధ్యతలతో సతమతమైపోతున్నాం. ఏదో అర్థంపర్థంలేనివాక్యాలనుగిలికాను. మరి నావిషయంలోకోపగించకండేం?

తదేకంగా ఆలోచించుకొనేందుకు నాకు అవకాశంలేకుండాపోతోంది. గాంధీజీవలె దీర్ఘాలోచనాజనితమైన కార్యాచరణనురూపొందించుకోవడం, నా జన్మలో నాకు సాధ్యంకానట్టే కన్పిస్తున్నది.

నా ఆప్తమిత్రుడైన దేశదిమ్మరికి—సలాం:

వేలె,
ఎమ్. ఎస్. సి.

336. స్టాఫర్డు క్రిప్స్‌నద్దనుంచి

3, క్వీన్ విక్టోరియారోడ్డు,
న్యూఢిల్లీ,
ఏప్రియల్, 1942

వ్యక్తిగతం, ఆంతరంగికం.

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

మీ కిదే నా తుదివిజ్ఞప్తి. నిర్ణయంచేయవలసిన పృథుతరబాధ్యత మీపైనే వుంది. ఇప్పుడు మీరుచేసే నిర్ణయంమీదనే భవిష్యత్తులో మన రెండుదేశాలప్రజలమధ్య సంబంధాలు ప్రధానంగా తీర్చిదిద్దబడబోతున్న సంగతి గుర్తుంచుకోండి. మనం మనరంగాలలో మనం మనదేశాలప్రజలను స్నేహసహకారాలవైపు ముందుకు తీసుకుపోవాలి.

ఇప్పటి సదవకాశం మళ్ళీ లభించదు. ఇది విఫలమైతే ఇతర మార్గాలనేవి వుంటాయనుకోండి. అయినా మనప్రజలమధ్య స్నేహాన్ని పటుతరమొనర్చడానికి ఇప్పుడులభించిన సదవకాశానికిమించినది మరొకటి వుండదు.

నాయకత్వం—మీకున్ననాయకత్వంవంటిదిమాత్రమే సత్ఫలితం సాధించగలుగుతుంది. మహానాయకుడన్నవాడు అచంచలమైన సాహసంతో ముందంజవేయవలసినతరుణం ఇది. ఎన్నిప్రమాదాలనైనా, కష్టాలనైనా ధైర్యంగా ఎదిరించాలి. అనేక ప్రమాదాలు, కష్టాలు కలవన్నసంగతి నాకు తెలుసును. సాహసంతో ముందంజవేస్తే లక్ష్యాన్ని సాధించవచ్చును.

మీలోని శక్తి స్తోమతులు, సామర్థ్యం నాకు తెలుసును. వాటిని ఇప్పుడు ఉపయోగించవలసిందిగా నేను మిమ్ములను అభ్యర్థిస్తున్నాను.

భవదీయుడు,
స్టాఫర్డ్

337. ఫ్రాంక్లిన్ డి. రూజ్వెల్ట్‌కు

న్యూఢిల్లీ,
ఏప్రియల్ 12, 1942

అధ్యక్షమహాశయా,

మీకు ఈ లేఖరాయడానికి నేను సాహసిస్తున్నాను. ఈనాడు భారత దేశంలోని స్థితిగతులు, వాటివల్ల యుద్ధపరిస్థితిలోవచ్చేమార్పులనుగురించి మీరు కడుఆసక్తితోవున్నసంగతి నాకు తెలుసును. బ్రిటిషుప్రభుత్వానికి భారతప్రజలకుమధ్య ఒప్పందంసాధించడానికి సర్ స్టాఫర్డ్ క్రిప్స్ జరిపిన సంప్రదింపులు విఫలమయ్యాయి. ఈ పరిణామం మావలెనే మీకు విపరీతంగా బాధకల్పించి వుండవచ్చును. భారతదేశస్వాతంత్ర్యంకోసం అనేకసంవత్సరాలపాటు మేము పోరాటం సాగిస్తూవచ్చినసంగతి మీకు తెలియనిదిగాదు. అయితే యిప్పుడు ఏర్పడిన ప్రమాదందృష్ట్యా మిగతా విషయాలన్నింటినీ ఆవలకునెట్టి దురాక్రమణవాదుల్ని దండయాత్ర చేసే వాణ్ణినిరోధించేందుకు సిసలైనజాతీయప్రజాప్రతిఘటనోద్యమం నిర్మించా లని మేము గాఢంగాఅభిలషిస్తున్నాం. అయితే అందుకు మాకు అవకాశం కల్గించాలి. మాప్రజలకు స్వేచ్ఛ స్వాతంత్ర్యాలు ఒసగి 'మీ మాతృ దేశాన్నిరక్షించుకోండి' అని చెప్పడం ఉత్తమంగాఉంటుందని మా నిశ్చితా భిప్రాయం. అలా చేసే కోటానుకోట్ల ప్రజలహృదయాలు ప్రజ్వలిత మవుతాయి. ప్రజాహృదయాలలో రగిలిన అగ్నికణాలు దురాక్రమణ దారునిపాలిట దావాగ్నిగా మారుతుంది. ప్రతిఘటనోద్యమం విజయవంత మవుతుంది.

ఒకవేళ మేము అభిలషించినవిధంగా చేయడం యుద్ధావసరాల దృష్ట్యా సాధ్యంకానిపక్షంలో కనీసంప్రజాప్రాతిపదికపై ప్రతిఘటనోద్య

మాన్ని నిర్మించేందుకు అధికారాలు, బాధ్యతలతోకూడిన సిసలైన జాతీయ ప్రభుత్వాన్నైనా ఏర్పాటుచేయాలి. ఇది కనీసం చేయవలసినపని. దుర దృష్టవశాత్తు ప్రస్తుతానికి విఫలమైన సంప్రతింపులభోగట్టాన్నంతా ఇక్కడ ఏకరువుపెట్టి మిమ్ములను విసిగించదల్చుకోలేదు. ఇక్కడవున్న మీ ప్రతినిధులద్వారా ఆవిషయాలన్నీ మీకు అందేవుంటాయని తలుస్తాను. ఇంతకీ నేను మీకు తెల్పవలసిన విషయం ఒక్కటే వుంది.

భారతదేశరక్షణకు, స్వేచ్ఛా ప్రజాస్వామ్యాలరక్షణకు మా శక్తి కొలదీ పాటుబడాలని మేము గాఢంగా అభిలషింపాం. ఇప్పటికీ ఆతురత చెందుతున్నాం. ఈవిషయంలో మేము అనుకొన్నవిధంగా కృషిచేయలేక పోవడం నిజంగా మా కెంతో విచారంకలిగిస్తున్నది. మా దేశరక్షణకు సర్వస్వంఒడ్డి పోరాడడంఅంటే మా కెంతో యిష్టం. ఎన్నిత్యాగాలుచేయ డానికైనావెనుదీయం. దురాక్రమణదారుణ్ణి పారద్రోలి, దేశానికి స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యాలు సాధించడంకన్నా గొప్పవిషయం ఇంకేముంటుంది?

ఇప్పుడు మాకున్న శక్తిస్తోమతలు బహుపరిమితమైనవేకావచ్చును. గతంలో బ్రిటిషుప్రభుత్వం కావాలనికల్పించినఅవరోధాలవల్లనే భారత దేశంలో పారిశ్రామికీకరణ జరగలేదు. మా ప్రజలను నిరాయుధులనుచేసి వుంచారు. అయితే యుద్ధస్తోమతమాత్రం మాకు అపారంగావుంది. చైనా వలెనే మాకూ అంగబలంవుంది. సువిశాలమైన దేశంవుంది. ఇవ్వన్నీ మా కెంతో సహాయకారి కాగలవు. మాదేశంలో ఉత్పత్తిని త్వరితంగా పెంచ డానికి అనేక అవకాశాలువున్నాయి. యజమానులు కార్మికులమధ్య సహ కారంసాధిస్తే ఉత్పత్తిని తేలికగా పెంచగలం. దేశంలోనిప్రభుత్వం ప్రజాప్రాతినిధ్యంకలిగివున్నప్పుడుమాత్రమే ఈ స్తోమత అంతా పూర్తిగా వినియోగంలోకివస్తుంది. ప్రజాసహకారం ఎంతో అవసరమైన తరుణంలో ప్రజలతోసంబంధంలేనిప్రభుత్వం సాధించగల్గింది బహు పరిమితం. అందులోను విదేశీప్రభుత్వం సాధించగల్గేది మరీ తక్కువ. ఎందుకంటే, విదేశీప్రభుత్వంపై ప్రజలకుసహజంగా అయిష్టత, అనుమానాలువుంటాయి.

ప్రమాదమూ, ఉపద్రవమూ మమ్ములను చుట్టుముట్టుతున్నాయి. అద్యతనభవిష్యత్తు ముంచుకొస్తున్న దురాక్రమణప్రమాదం అనే కారు

మేఘాలతో అంతా అంధకారబంధురంగావుంది. దండయాత్రతోపాటు దానివెనుకనే అనేక ఘోరకృత్యాలూ ప్రత్యక్షమవుతాయి. చైనాలోకూడా సరిగా ఇలాగే జరిగింది. సర్ స్టాఫర్డు క్రిప్స్‌దౌత్యం విఫలంకావడంతో పరిస్థితి మరింత విషమించింది. దీని చెడుప్రభావం మా ప్రజలపై బాగా పనిచేస్తున్నది. ఎన్నికష్టాలు ఎదురైనా మేము ధైర్యసాహసాలతో నిలబడి, ప్రతిఘటనాపటిమ ప్రదర్శిస్తాం. మాకు ఎలాంటి అవకాశం లేకుండాచేశారు. భారతదేశంలో బ్రిటిషుఅధికారుల కార్యకలాపాలకు చేయూతనివ్వడానికి వీలులేకుండాచేశారు. అయినప్పటికీ, జపానుదురాక్రమణను, దండయాత్రను, లేక మరేదేశదురాక్రమణనైనాసరే మేము మా శక్తికొలదీ ప్రతిఘటించితీరుతాం. దురాక్రమణదారులకు మేము తలొగ్గేదిలేదు. స్వాతంత్ర్యంకోసం వెనుకటి దురాక్రమణకు వ్యతిరేకంగా దీర్ఘకాలపోరాటంసాగించిన మేము సర్వనాశనంపొందడానికైనా సిద్ధపడతాంగాని, కొత్తదురాక్రమణదారునికి తలొగ్గబోము.

ఫాసిజానికి వ్యతిరేకంగా, స్వాతంత్ర్య, ప్రజాస్వామ్యాలరక్షణకోసం పోరాటంసాగిస్తున్న శక్తులపట్లనే, మాకు సానుభూతివుంది. ఈ విషయాన్ని మేము అనేకసార్లు స్పష్టంగా ప్రకటించాం. మా దేశానికి స్వాతంత్ర్యంసిద్ధిస్తే, ఆ సానుభూతియావత్తూ మహత్తరమైన కార్యరూపంధరించడానికి వీలుండేది.

ఒక మహాదేశానికి మీరూ గౌరవనీయులైన అధిపతులు. మీ మహాదేశానికివే మా శుభాకాంక్షలు. అధ్యక్షమహాశయా! స్వాతంత్ర్యరక్షణలో మీ సారథ్యంకోసం, నేతృత్వంకోసం ప్రపంచం నాలుగుచెరగులా, అనేకమంది ఆతురతతో ఎదురుచూస్తున్నారు. అలాంటి మీకివే మా సాదరపూర్వకమైన ప్రణామాలు.

భవదీయుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

అధ్యక్షుడు ఫ్రాంక్లిన్ రూజ్వెల్ట్,
వాషింగ్టన్,
యు. ఎస్. ఏ.

338. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి
[మూలం హిందీలో]

వార్ధా,
ఏప్రియల్ 15, 1942

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

ప్రొఫెసర్ ఇక్కడే వున్నాడు. ఆయన అన్ని విషయాలు చెప్పాడు. నీవు యిచ్చిన ప్రెస్సుయింటర్వ్యూనుగురించికూడా తెలుసుకున్నాను. మన దృక్పథాలమధ్యగల విభేధాలు క్రమేణా ఇప్పుడు మన కార్యాచరణలోకికూడా జొరబడుతున్నాయి. ఈ పరిస్థితులలో వల్లభాయ్ గానీ, ఇతరులుగానీ, చేయవలసిందేమిటి? నీ కార్యవిధానాన్ని ఆమోదిస్తే ప్రస్తుతకార్యవర్గం యథాతథంగావుండేందుకు వీలులేదు.

దానినిగురించి ఆలోచించేకాలందీ. మొత్తంమీద నీవు పొరబడివుంటావన్నభావం నాలో బలపడుతోంది. అమెరికన్, చైనాబలాలు భారతదేశంలోకి ప్రవేశించినప్పుడు, గెరిల్లాపోరాటంలోకిదిగడం నాకు అంత సబబుగాతోచడంలేదు.

నిన్ను హెచ్చరించటం నా విద్యుక్తధర్మం.

ఇందూ, ఫిరోజ్ యిద్దరూ కుశలమనిభావిస్తాను.

ప్రేమతో,
బాపూ

ఉత్కళలో ఫార్వర్డ్‌బ్లాకువారు సాయుధులైనట్లు నిన్ననే నాకు తెలిసింది. కమ్యూనిష్టులు గెరిల్లాయుద్ధానికి సన్నద్ధమవుతున్నట్టుగాకూడా తెలిసింది. దీనిలో యదార్థం ఎంతో తెలియదు.

339. తువాన్ షెంగ్ షేన్‌వద్దనుంచి

నేషనల్ పెకింగ్ యూనిర్సిటీ,
కున్మింగ్, చైనా,
ఏప్రిల్ 18, 1942

ప్రియమైన పండిట్,

చనువుతీసుకొని, ఈ లేఖవ్రాస్తున్నందుకు మన్నించండి. (1939 ఆగస్టులో మీరు కున్మింగుకువచ్చినప్పుడు, హోటల్ డులాక్‌లో ఒక

సాయంత్రమంతా, వసపిట్టలాగా మాట్లాడినవ్యక్తి మీకు జ్ఞాపకంవున్నాడా? ఆ వ్యక్తి మీనుంచి ఎన్నోవిషయాలు నేర్చుకొన్నాడు. ఆవ్యక్తే, ఇప్పుడు ఈ లేఖవ్రాస్తుంట. యుద్ధంవల్ల మీపర్యటన మధ్యలోనే అంతమైపోతుం దని, మిమ్మల్లను తిరిగి చుంకింగ్‌లోకలుసుకోవడం సాధ్యంకాదనిముందు గానే తెలుసుకొనివుంటే, ఆరోజు నేను మిమ్మల్ని ఇంకా అనేకప్రశ్నలు అడిగేవాడిని. ఆరోజునేచుంకింగుకు ప్రయాణంకాబోతున్నాను. ప్రజారాజ కీయసమితిసమావేశంలోపాల్గొనేనిమిత్తం నేను ప్రయాణంపెట్టుకొన్నాను. తీరా నేనుచుంకింగుచేరేటప్పటికి మీరుఇండియాకు బయల్దేరనేబయల్దేరారు.

ఆరురాలుకాలంనుంచి మీకు లేఖవ్రాయాలని అనుకొంటున్నాను. మీకు వ్రాసేలేఖ మధ్యలో సెన్సార్ అవుతుందేమోనన్నభయంతో ఇప్పటి దాకా జాబువ్రాయలేదు. ఇప్పుడు పరిస్థితి కొంత మారింది. మధ్యలో ఎలాంటి అవాంతరంరాకుండా, ఈ లేఖను మా కాన్సల్ జనరల్ మీకు చేరుస్తారనే ఆశిస్తాను.

ఈమధ్య జరిగిన సంప్రదింపులు విఫలంకావడం నాకు విచారం కల్గించింది. ఈ సంప్రతింపులు విఫలమయ్యాయన్నవార్త నాకు చేర డానికిముందే ప్రొఫెసర్ లాస్కీకి ఈ క్రిందివిధంగా వ్రాశాను.

సర్ స్టాఫర్డ్ క్రిప్స్ వర్తనసూ, భారతదేశంలోని పరిస్థితులపరిణా మాలను నేను కడుజాగ్రత్తగా ఆసక్తితో పరిశీలిస్తున్నాను. ఒకవిధంగా ఈ రెండింటికీ అవినాభావసంబంధంవుంది. భారతీయసమస్యను సంతృప్తి కరంగా పరిష్కరించాలి. అందుకు సర్ స్టాఫర్డ్‌కన్నా అన్నివిధాల తగిన వ్యక్తి మరొకడులేడు. ఈ యుద్ధంలోనుంచి బ్రిటను విజయవంతంగా బయటపడాలంటే, బ్రిటిషుప్రభుత్వంలో సర్ స్టాఫర్డ్‌కు అత్యంత ప్రముఖమైనపాత్ర యిచ్చితీరాలి. అయితే సర్ స్టాఫర్డ్ అంటే బ్రిటను లోని పాలకపార్టీకి అంతగా గిట్టదు. కనుక ఈ ప్రతిబంధకాన్ని అధిగ మించాలంటే, ఆయన ద్విగుణీకృతమైన ధర్మాన్నిపాత్ర నిర్వహించాలి. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యంకావాలని కాంగ్రెసు ఒకవిధంగా పట్టుబట్టుతున్న దన్నసంగతి తెలిసికూడా, బ్రిటను ఇలాంటి ప్రతిపాదనచేయడం నాకు ఆశ్చర్యం కల్గించింది. ఆ ప్రతిపాదనను సర్‌స్టాఫర్డ్ స్వయంగా ప్రక

టించాడు. ఈ ప్రతిపాదనవల్ల కాంగ్రెసుకు, సర్ స్టాఫర్డ్‌కుకూడా చాలా అన్యాయం జరిగింది. ఈ ప్రతిపాదనకారణంగా ఐక్యస్వతంత్రభారత దేశం రూపొందడం దుర్లభమౌతుంది. కనుక కాంగ్రెసుకు ఎంతో అన్యాయం జరిగింది. పోతే, సర్ స్టాఫర్డ్‌భవిష్యత్తుకూడా దీనివల్ల పెద్దగా దెబ్బతింటుంది. నిజంగా ఇది ఒకవిధంగా ఆయనపాలిట వెన్నుపోటు అనవచ్చును. ఆయనకు లేనిపోనిప్రతిబంధకాలు కల్పించారు. ఆయనభవిష్యత్తుతో బ్రిటనుభవిష్యత్తు ముడివడివుంది. తాజావార్తలు కొంచెం ఉత్సాహకరంగా వున్నాయి. అయినా నాకున్న భయసందేహాలు పూర్తిగా పోనేలేదు. రాయిటర్ వ్యాఖ్యలను జాగ్రత్తగా చదివితే, బ్రిటిషుఅధికారవర్గాలవైఖరి తేలికగా బోధపడుతుంది. వారివైఖరి నాకేమీ నచ్చలేదు. అమెరికన్‌పత్రికల వ్యాఖ్యలుకూడా నాకు నచ్చలేదు. అవి బ్రిటిషుధోరణిలోనేవున్నాయి. మా ప్రభుత్వంకూడా, ఉమ్మడిరక్షణా వశ్యకతను వక్కాణించాలన్న ఆదుర్దాకొద్దీ, బ్రిటిషుఅధికారవర్గాలపన్నాగంలో పడిపోయినదనే నా భయం. ఇదే నిజమైతే మా ప్రభుత్వవైఖరీ నాకు నచ్చదు. సర్ స్టాఫర్డ్ పైకి చెప్పకపోయినా కనీసం హృదయంలోనైనా ఆదినుంచి కాంగ్రెసువైఖరిపట్ల సానుభూతి కలిగివున్నాడనిమాత్రం ఆశిస్తాను. కాంగ్రెసు ఎటుతిరిగీ మరికొన్నికోర్కెలుకోరటం తథ్యం. అప్పుడు ఆ కోర్కెలను అంగీకరిస్తే కాంగ్రెసుకు ఎంతో సంతృప్తి కలుగుతుంది. ఆవిధంగా తాము సమస్యను సంతృప్తికరంగా పరిష్కరించవచ్చునన్న ఉద్దేశంతోమాత్రమే సర్ స్టాఫర్డ్ మంత్రివర్గప్రతిపాదనను ఆమోదించివుంటాడని అనుకొంటున్నాను.

సంప్రతింపులు విఫలమైనతర్వాత మీరూ, సర్‌స్టాఫర్డు జారీచేసిన పత్రికాప్రకటనలపరంపరను నేను చదివాను. సర్‌స్టాఫర్డు తనవాదనలకు ఆధారంగాచేసుకొన్నఅంశాలుకొన్ని నాకు విస్మయంకలిగించాయి. వాటిలో మొదటివి: భారతదేశంలోని అధికసంఖ్యాకులఅభిమతాన్నిమన్నించడం కన్నా — అల్పసంఖ్యాకవర్గాలఅభిలాషలను ఈడేరేటట్లుచూడవలసిన నైతికబాధ్యత బ్రిటనుకు హెచ్చుగావుందని. రెండోఅంశం: అల్పసంఖ్యాకవర్గాలప్రయోజనాలను కాంగ్రెసుకన్నా బ్రిటిష్‌వారే హెచ్చుగా

మన్నించగలరని. మూడో అంశం: భారతరక్షణమంత్రి విధిగా సైన్యాధిపతులబాధ్యతలలో జోక్యంకల్పించుకొని, లేనిపోనియిబ్బందులు తెచ్చిపెడతాడని బ్రిటిషువారుచేస్తున్న ఊహాగానం. సంప్రతింపులు విఫలంకావడానికి ఈ మూడో అంశమే ముఖ్యంగా దారితీసింది. సర్ స్టాఫర్డ్ న్యాయం కోసంనిలబడేవ్యక్తిఅనీ, భారతదేశస్వాతంత్ర్యంపట్ల ఆయనకు సానుభూతివుందనీ నేను నమ్ముతూవచ్చాను. అందుచేతనే నేను అంతగా అమితాశ్చర్యంపొందాను. కొత్తదృక్పథాన్ని అలవర్చుకోకపోతే, బ్రిటను యుద్ధంలో విజయంసాధించడం కష్టసాధ్యమవుతుంది. అది శాంతిని సాధించలేదు. సర్ స్టాఫర్డువంటివ్యక్తికూడా అచ్చం కన్సర్వేటివ్‌వలెనే వ్యవహరించాడు. ఎందుచేతనో ప్రభుత్వాన్ని వదిలి, బాగా ముందుకు పోతే 1939 జనవరి—ఫిబ్రవరిలో జరిగినదే మళ్ళీ పునరావృతమవుతుందని ఆయన భయపడ్డాడా? ఈ ప్రశ్నకు నాకు జవాబుకన్పించడంలేదు. ముందుగా ఆయన కాంగ్రెసుఅభిప్రాయాలను బాగా ఆకళింపుచేసుకొని, ఆతర్వాత తన సహచరులుకూడా ఆ అభిప్రాయాలను అర్థంచేసుకొనేటట్లు నచ్చచెప్పగలడనీ, అలాంటి అవకాశం ఆయనకు లభించగలదనీ నేను ఇప్పటికే ఆశిస్తున్నాను.

ఈ వివాదంవిషయంలో మాప్రభుత్వంవైఖరి ఏమిటో నాకు తెలియదు, ఉమ్మడిరక్షణ, సౌహార్దంగురించిమాత్రం మాప్రభుత్వం వకాల్తాణించవచ్చును. కాంగ్రెసునాయకులప్రతిపత్తిని పూర్తిగా అర్థంచేసుకోడం జనరల్‌గా చైనావారికి సాధ్యంకాకపోవచ్చును. గాంధీజీ మహర్షిగా ప్రపంచానికితెలుసును. మీరేమో నిసలైన దేశభక్తులుగా గణుతికెక్కారు. మీరు కేవలం దేశభక్తులుమాత్రమేకాదు. మీరు రాజకీయ వేత్తలుకూడా. అబ్రహాంలింకన్ ఎలాంటిరాజకీయవేత్తో, మీరూ అలాంటివారే. మీవెనుక అశేషజనసామాన్యంవుంది. వారిని ముందుండి నడిపించవలసింది మీరే. భారతీయులకన్నా చైనీయులకు రాజకీయచైతన్యం తక్కువ. అందుచేత ఈవిషయాలన్నీ వారికీ అంతుచిక్కవు.

మాదేశంలోని రాజకీయపరిస్థితులుగానీ, ఆర్థికపరిస్థితులుగానీ నాకు ఎలాంటిసంతోషంకల్గించడంలేదు. దీనికిసంబంధించిన నా అభిప్రాయా

లను మరొకసారి వ్రాస్తాను; నేను వ్రాసేజాబు మీకు తప్పకుండా చేరు తుందన్న నమ్మకం నాకు కుదిరినప్పుడు, నేను ఉద్వేగధోరణిని వ్యక్తం చేయడం తలబిరుసుతనంప్రదర్శించడమే కాగలదు. అయినప్పటికీ, భారతప్రజలు తమదేశానికి తామే పాలకులమన్నభావంతో అన్నివిధాల మాతృదేశరక్షణకు సన్నద్ధంకాగలరని కాంక్షించడం క్షమార్హమేనని ఆశిస్తాను, భారతీయులు ఆవిధంగా చేయడంద్వారా భయంకరమైనశత్రువును తిప్పికొట్టడంలో సహాయపడడంమాత్రమే కాక, అద్యతన భవిష్యత్తులో పరిపాలనను, రాష్ట్రకేంద్రపరిపాలనను స్వీకరించడానికి సన్నాహాలు పూర్తిచేసుకొన్నవారు కాగలరు.

గౌరవభావంతో,

భవదీయుడు,
తువాన్ షెంగ్ షేన్

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,
అల్లాబాద్,
ఇండియా.

340. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి
(మూలం హిందీలో)

వార్ధా,
ఏప్రియల్ 24, 1942

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

నేను ఏదో ఒక చర్యతీసుకోవాలని మీరా బెన్ అంగీకరించింది. త్యాగంచేయడానికి ఆమె సిద్ధపడింది. నేను రాకపోయినా తాను అల్లాబాద్ వెళతానని ఆమె అంటున్నది. నా అభిప్రాయాలను తీర్మానరూపంలో ఆమెద్వారా పంపిస్తున్నాను. నేను అల్లాబాద్ వెళ్ళితీరాలని మౌలానా సాహెబ్ పట్టుబట్టాడు. అది నాకు సాధ్యంకాదన్నాను. ఈరోజుల్లో ప్రయాణంచేయడం నా కెంతో కష్టం. పైగా అదేకాలంలో మూడు సమావేశాలను ఏర్పాటుచేశాను. అందుచేత ఈవిషయంలో క్షమించవలసిందిగా

మౌలానాను కోరాను. నా అభిప్రాయాలను తీర్మానరూపంలోపంపిస్తానని ఆయనకు లేఖ వ్రాశాను. నా తీర్మానాన్ని సమర్థిస్తూ, వాదనలుచేయవలసినఅగత్యం నాకు కన్పించడంలేదు. నా తీర్మానం నీకు నచ్చకపోతే, దానినిగురించి నేను మొండిగా పట్టుబట్టలేనుగదా. మనలో ప్రతిఒక్కరు ఎవరికినచ్చినదారినివారు ఎంచుకోవలసినసమయం ఆసన్నమైంది.

ఫినీ, తదితరచోట్ల ప్రభుత్వప్రవర్తన దుస్సహంగావుంది. ఇలాంటిప్రభుత్వం నిలబడగలిగితేమాత్రం చివరకు చేసేది ఏమిటి? ఈనాడు అది మనుగడకోసం కొట్టుమిట్టాడుతోంది. ఈ ప్రభుత్వం పోయినతర్వాత మనం జపానువాళ్ళకు తగినవిధంగా జవాబుచెప్పగలమన్నవిశ్వాసం నాకు వున్నది, ఈ ప్రభుత్వం తొలగిపోయినతర్వాత మనలోమనం గుద్దులాడుకొంటామని ఎవరన్నాఅంటే అది వేరేవిషయం. అయితేమాత్రం మన ఆంతరంగిక తగవులనుంచి బయటపడడం కోసం ఈ ప్రభుత్వాన్ని దేవురించాల్సిన అవసరంవుందా?

ఆచార్య నరేంద్రదేవ్ తీర్మానాన్ని చూశాడు. అది ఆయనకు నచ్చింది.

ప్రేమతో,
బాపూ.

341. లూయీ జాన్సన్‌వద్దనుంచి

అమెరికా అధ్యక్షుని
ప్రత్యేకప్రతినిధి కార్యాలయం,
న్యూఢిల్లీ,
మే 12, 1942

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

"పూర్వరంగం" అన్నదానిని కడు ఆసక్తితో చదువుతున్నాను. వారంపదిరోజులకాలంలో నేను చదువుతున్నది ఇదే. ఆసుపత్రినుంచి నిన్ననే బయటకొచ్చాను. శుక్రవారంనాడో, శనివారంనాడో—ఇంకా స్పష్టంగా చెప్పాలంటే ఈదఫావచ్చే ప్రాటోలైనర్‌లో బయలుదేరుతాను.

మీరు విశ్రాంతికై వెడుతూ, తీరికచేసుకొని నాదగ్గరికి వచ్చినందుకు ధన్యవాదాలు. మీరు పూర్తిగా విశ్రాంతిపొందగలరని ఆశిస్తాను. మీరు ఇక్కడకు తిరిగివచ్చినతర్వాత, కొద్దిరోజులకే కొచ్చిన్ భవనం నుంచి, నేను చెప్పివెళ్ళుతున్నసంగతులు మీకు చేరగలవు.

మీ పరిచయభాగ్యంవల్ల నా భారతదేశపర్యటనకు సార్థక్యంచేకూరింది. నాకుసంబంధించనంతవరకు, మన పరిచయం కొద్దికాలంపాటేకాక మీతో స్నేహంకొనసాగాలని కాంక్షిస్తూంటాను.

భవదీయుడు,
లూయీ జె.

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,
నగ్గర్ (కులూ)

తాజాకలం: ఇంటికితిరిగిపోతూ దారిలో "రివర్ ఆఫ్ కింగ్స్" చదువుతాను. దానిని పంపించినందుకు మీ కివే నా ధన్యవాదాలు.

జర్మన్లు ఈవేళనే తమ దండయాత్ర ప్రారంభించారు. మనం ఇప్పుడు సంక్షోభంలోకి ప్రవేశిస్తున్నాం. యుద్ధం త్వరలోముగిసేదీ, లేక దీర్ఘకాలం సాగేదీ దానిపైనే ఆధారపడివుంటుంది.

మీ స్నేహితుడు,
లూయీ

342. జ. అధికారివద్దనుంచి

మే 3, 1942

ప్రియమైన పండిట్‌జీ,

అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘసమావేశ పర్యవసానాలనుగురించిన కొన్నివిషయాలు మీముందుంచడంకోసం నేనీ లేఖను వ్రాస్తున్నాను. మీతో నాకు అంతగా పరిచయంలేదు. క్రిప్స్‌రాయబారంసందర్భంలో ఢిల్లీలో మిమ్ములను కలుసుకొన్న నా మిత్రుడు, సహచరుడు మీకు సుపరిచితుడే. అయినా ఇది అంత ముఖ్యవిషయంకాదు.

ఏ. ఐ. సి. సి. సమావేశపర్యవసానాలనుగురించి మేము తీవ్రంగా ఆందోళనచెందుతున్నాం. ఏ. ఐ. సి. సి. సమావేశనిర్ణయాలవల్ల దేశమూ, ప్రజలూకూడా మరింతవిషమపరిస్థితిలో చిక్కుకున్నారని మేము అనుకొంటున్నాం. ఈ నిర్ణయాలు మీకూ అంత ఉత్సాహకరంగాలేవనే నేను భావిస్తున్నాను. నా భావన పొరపాటుకావచ్చు. కాని, ప్రధానఅధికార తీర్మానంపై మీరు చేసిన ముగింపుఉపన్యాసంలో మీరు ధ్వనింపచేసిన అంశాలనుబట్టి నాకు అలాంటి అభిప్రాయంకలిగిందనిమాత్రం చెప్పగలను. మీ ఉపన్యాసానికి ఉపోద్ఘాతమా అన్నట్టు మీరు సుదీర్ఘమైన, వ్యక్తిగతమైన, ఆత్మపరిశీలనాత్మకమైన అంశాలెన్నో పేర్కొన్నారు. వాటినిబట్టే నేను అలాంటి అభిప్రాయానికివచ్చాను. ఆ తీర్మానానికి మీరు కొన్నిసవరణలు ప్రతిపాదించినట్టు కన్పిస్తున్నది. వాటిలో కొన్ని ఆమోదించబడినవి. మరికొన్ని తిరస్కరించబడినవి. ఈ యుద్ధంలో ఉభయపక్షలను ఒకే గాటనుగట్టుతున్నవారిని మీరు మందలించినతీరు చాలా చక్కగావుంది.

ఇదే అసలువిషయంకూడా. ఇద్దరు శత్రువులమధ్య సంపూర్ణమైన తాటస్థ్యం అన్న భావంతో తీర్మానం రూపొందించబడినదనడం నిస్సందేహం. ఇద్దరు శత్రువులమధ్య తారతమ్యాలను తీర్మానంలో ఉదహరించనేలేదు. సవరణలు, ఏవైనప్పటికీ అసలుతీర్మాన స్వరూప, స్వభావాలను ఏమాత్రం మార్పుచేయలేకపోయాయి. క్రిప్స్‌రాయబారం విఫలమైన వెంటనే పత్రికలవారికి మీ రిచ్చిన ఇంటర్వ్యూ చాలా బాగావుంది. ఆ ఇంటర్వ్యూలో మీరు వెలిబుచ్చినభావాలకు ఈ తీర్మానానికి అసలు సామ్యమేలేదు. ఇదే మాకు ఆందోళనకలిగిస్తున్నది. ఈ క్లిష్టసమయంలో ప్రతిదేశభక్తుణ్ణీ కలవరపర్చేదీ ఇదే.

మీకు అసంతృప్తిగానేవుండవచ్చును. అయినా మీరు మావైపుకు తిరిగి అంటారుగదా; ఇంతకన్నా చేయగలిగింది ఏముంది? మన ప్రజలలో బ్రిటిషువారిపట్లగల తీవ్రవ్యతిరేకతను మీరు గుర్తించడంలేదుఅని. లేదు, కామ్రేడ్; మేము ఆ విషయాన్ని స్పష్టంగా గుర్తిస్తున్నాం. ఈ తీర్మానం, మొత్తం ఏ. ఐ. సి. సి. చర్చలూ బ్రిటిషువ్యతిరేకతను రెచ్చగొట్టడానికే ఉపకరిస్తాయి. దీనివల్ల చివరకు జరిగే దేమిటి? మరింత సామ్రా

జ్యవాదవ్యతిరేకతా? మరింత స్వాతంత్ర్యఅభిలాషా? మరింత ఆత్మ విశ్వాసమా? ఇదేదీ కాదని నా భయం. తటస్థవైఖరి అవలంబించాలన్న ధోరణితోను, శత్రువు మనదేశంలోకి జొరబడివచ్చినపుడు అహింస పాటిస్తూ సహాయనిరాకరణ సాగించాలన్నలక్ష్యంతో బ్రిటిషువ్యతిరేక భావాన్ని మిళితంచేసినప్పుడు, బ్రిటిషువ్యతిరేకతనుంచి జపానుఅను కూలత పుట్టుకొస్తుంది; పరాస్తమనస్తత్వం పెంపొందుతుంది.

ఈ విషమతరుణంతో ఏ. ఐ. సి. సి. మన ప్రజలకు సరియైన దారి చూపలేకపోయింది. ఆశ, ఆత్మవిశ్వాసాలను వారిలో రేకెత్తించలేక పోయింది. కార్యాచరణమార్గాన్ని చూపలేకపోయింది. అయితే ప్రజలలో బ్రిటిషువ్యతిరేకతనుమాత్రం విపరీతంగా రెచ్చగొట్టి కూర్చున్నది. ఈ బ్రిటిషువ్యతిరేకజ్వరం తగ్గిపోగానే, ప్రజలలో పరాస్తమనస్తత్వం ప్రబలి, జపానుఅనుకూలభావాలు అంకురించితీరుతాయి. దురాక్రమణ దారునికి, రహస్యంగా స్వాగతమిచ్చేవారినిగురించి మౌలానా మాట్లాడారు. కాంగ్రెసువెనకాలగల మధ్యతరగతిప్రజలలో ఈ భావం ప్రబలంగావుంది. ప్రస్తుతం కాంగ్రెసుతీసుకొన్నవైఖరితో ఆ భావం మరింత బలపడుతుంది. ఆ భావం తప్పనిసరిగా మన ప్రజలహృదయా లను క్రమేణా కలుషితంచేయకమానదు. సౌమ్యంగా చెప్పాలంటే ఈ భావం ప్రబలమవడంవల్ల శత్రువుతోపోరాడాలన్నదీక్ష సడలిపోతుంది.

మనం జాతీయప్రభుత్వాన్ని సాధించుకోలేకపోయాం. ప్రజలను సాయుధులుగాచేయడానికి మనకు యింకా ఆయుధాలు లేవు. ఆత్మగౌరవం గల వ్యక్తులవలె దేశరక్షణకు నడుంబిగించేందుకు మనకు అవకాశాలు లేవు. ఇవన్నీ నిజమే, దీనికంతకూ బ్రిటిషువారే కారణం. అయితే, ఇక ఇంకా మనం జాతీయప్రభుత్వాన్ని సాధించుకోలేం. ఆయుధాలు సంపా దించుకోలేం. సమయంకూడా చేయిదాటిపోతున్నది. అహింసాపద్ధతిలో మనకుమనం జోహారుచేసుకోడంతప్ప మరొకమార్గంలేదు అని ప్రజలకు చెప్పడంఅంటే....సౌమ్యంగా చెప్పాలంటే ఇంతకన్నా ప్రమాదకరమైన పరాస్తమనస్తత్వం మరొకటి వుండబోదు. బ్రిటిషువారు మనకు జాతీయ ప్రభుత్వాన్ని యివ్వలేదు. వారు మనకు ఆయుధాలు ఇవ్వలేదు............

అందుచేత మన ప్రజలవద్దగల ఏకైక ఆయుధాన్ని క్రిందపడవేయమని మనం చెబుదామా? అంతేనా మనం చేయవలసింది? మనదేశాన్ని సమర్థవంతంగా రక్షించుకోవడానికి బ్రిటిషువారు మనలను అనుమతించరు. అంతమాత్రంచేత మనం మన ప్రయత్నాలన్నింటినీ విరమించుకోవలసిందేనా? వారిపై మనం ఒత్తిడితీసుకరానక్కరలేదా?..........తటస్థ వైఖరి, దురాక్రమణదారునితో అహింసాపద్ధతిలో సహాయనిరాకరణ, దండయాత్రకులోనైన ప్రాంతంలో పోరాటంసాగిస్తున్న బ్రిటిషుసైన్యంతో సహకరించనిరాకరించడం అంటే అర్థం అంతేకదా? ఇంతకన్నా అవివేకమైనవిషయం మరొకటి మాకు కన్పించడంలేదు. మన వేళ్ళతో మన కళ్ళనే పొడుచుకుంటామా?

నా అభిప్రాయాన్ని స్పష్టంగా వివరించగలిగానో లేదో నాకు తెలియదు. ఇంతకీ నేను చెప్పదల్చుకొన్నవి ఇవి: పత్రికాప్రకటనలో మీరు వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలకూ, ఏ. ఐ. సి. సి తీర్మానంలోని భావాలకూ చాలా తేడా కన్పిస్తోంది. ఎ. ఐ. సి. సి. లో చేసిన ప్రసంగాలనుబట్టి చూస్తే, కాంగ్రెసుకుచెందిన మధ్య (రాష్ట్ర) నాయకత్వం ఈ తీర్మానం ఏవిధంగా ప్రజలకు వ్యాఖ్యానించి చెప్తుతారో ముందుగానే ఊహించవచ్చును; దీనికి ఉదాహరణగా, ఏ ఐ. సి. సి. లో మాట్లాడిన ఒక వక్తమాటలను తీసుకోవచ్చును; జపాను బ్రిటిషుప్రభుత్వానికి శత్రువు (మనశత్రువుకాదు!)అని ఆ వక్త చిత్రించాడు. ఇదేదో ఒకవ్యక్తి నోటజారడంగాతీసుకోరాదు. ద్వేషంతోకూడిన తటస్థతాభావంయొక్కఫలితమే ఇది. అనేకమంది కాంగ్రెసువాదులు తీర్మానాన్ని ఇదేధోరణిలో అర్థం చేసుకొంటారు; ఇదేతీరులో వ్యాఖ్యానిస్తారు. మన ప్రజలహృదయాలలో మొక్కవోనిధైర్యసాహసాలను రేకెత్తించేదీ, మన ప్రజల పోరాటపటిమను పెంపొందించేదీ వీరేనా? కాదండి. దీనివల్ల ప్రజలలో ఓటమితత్వం వేరూనుతుంది. శత్రువును తీవ్రంగా ద్వేషించడంనేర్చుకొనిదే శత్రువును గట్టిగా ప్రతిఘటించడం ఎవరికీ సాధ్యంకాదు. రెండురోజుల క్రితం మేదినోత్సవసందర్భంలో స్టాలిన్ తన ప్రజలను ఉద్బోధిస్తూ ఇదేవిషయం చెప్పారు.

ముఖ్యంగా ఈసమయంలో ఈ గుణపాఠాన్ని స్టాలిన్ ప్రసంగం నుంచిగ్రహించడం మనకు మేలుచేకూర్చుతుంది. ఈరోజున ముఖ్యంగా మనం నిర్వర్తించవలసినకర్తవ్యం ఒకటి వుంది. జపానుదురాక్రమణ దారులకు వ్యతిరేకంగా దేశంనాలుగుచెరగులా పెద్దఎత్తున ప్రచారం చేయాలి. జపానుదురాక్రమణదారులపట్ల, రాజులపట్ల ప్రజలలో ద్వేషాగ్నినిరగుల్కొల్పాలి. ఫాసిస్టులు మనదేశంపై కన్నువేసివుంచారన్నసంగతినీ,మనప్రజలను బానిసత్వంలోముంచెత్తడానికి పన్నాగాలుసిద్ధంచేశారన్న విషయాన్నీ మనం ప్రజలకు వివరించి చెప్పాలి. దీనివల్ల ప్రయోజన మేమిటని మీరు ప్రశ్నించవచ్చును. దీనివల్ల ప్రజలలో జాతీయరక్షణ భావం పెంపొందుతుంది.

ప్రజారక్షణదళాలు, తదితర కార్యకలాపాలకు నిర్దిష్టమైన ధ్యేయం ఏర్పడుతుంది. మనదేశంలోని దేశభక్తయువజనులందరినీ ప్రజారక్షణ దళాల్లో సమీకరించవచ్చును. దేశరక్షణకు, తదితర రక్షణావసరాలకు వారిని సుశిక్షితులుగా తయారుచేసుకోవచ్చును; వారిలో జపానుప్రతికూల భావాలను రేకెత్తించవచ్చును. ఈ యుద్ధంలో ప్రధానంగా తేలే అంశ మేమిటో వారికి విశదీకరించవచ్చును. ఫాసిస్టులు మనదేశంపైకి దండెత్తి వచ్చినప్పుడు, ప్రజారక్షణదళాలే గెరిల్లాదళాలుగా రూపాంతరంచెందుతాయి. బ్రిటిషుప్రభుత్వం ఎన్ని అడ్డంకులుకల్పించినా, దురాక్రమణదారులను ప్రతిఘటించడంలో మనప్రజలకు ఆయుధాలు లభింపగలవన్న నమ్మకం నాకు వుంది. అయితే ఈలోగా మనప్రజలహృదయాలలో జపాను వ్యతిరేకభావాలు గట్టిగా వేరూనుకునేటట్లు మనం చూడాలి. 1937కు పూర్వం అనేకసంవత్సరాలపాటు చైనావారు ఇదేవిధంగా చేశారు. ఓటమితత్వాన్నిప్రేరేపించే తటస్థతాభావంతో ప్రజలమనస్సులు కలుషితం చేయకండి. ప్రజారక్షణదళాలలో మా పార్టీ యువకులు వున్నారు. అయితే వారు జపానువ్యతిరేకప్రచారంచేస్తున్నారన్నదృష్టితో, ఇది మన యుద్ధం అని ప్రచారంచేస్తున్నారన్న కారణంతో, మన స్వాతంత్ర్యరక్షణకు సాగుతున్నయుద్ధం అని చెప్పినందుకు, ప్రజారక్షణ దళాలలోనుంచి వారిని వెళ్ళగొట్టేధోరణి ప్రస్ఫుటమవుతున్నది. ఈ తీర్మానంవల్ల ఈ ధోరణి మరింత ప్రబలుతుంది.

ఎ. ఐ. సి. సి.లో తలెత్తిన ఇతర రాజకీయవివాదాలజోలికి నేను పోదల్చుకోలేదు. తీర్మానంలోని ఒకానొకఅంశంపట్ల మా అభిప్రాయ భేదమిటో వివరించడమే ఈ లేఖ ప్రధానోద్దేశం. ఈ తీర్మానంఫలితంగా సంభవించే చెడుపర్యవసానాలను చక్కదిద్దడానికి మీరు ఇచ్చగించగల రన్నదృష్టితోను, ఈవిషయంలో పరస్పరం అభిప్రాయాలుతెలుపుకోవడం మీకు ఆమోదకరంగావుంటుందన్నభావంతోను నేను మీకు ఈ లేఖను వ్రాస్తున్నాను. పోతే, కాంగ్రెసుసభ్యులలో ఎవరైనా దేశభక్త జపాను ప్రతికూలప్రచారంసాగించినా, యుద్ధంయొక్క నిజస్వభావాన్ని ప్రజలకు విడమర్చి చెప్పినా, అలాంటివారిని కాంగ్రెసునుంచి బహిష్కరించాలన్న తలంపు వుందా? ఈవిషయం తెలుసుకోగోరుతున్నాం. కొంతమంది కార్యకర్తలు, రైతు, విద్యార్థిసంఘాలలో పనిచేస్తున్న కార్యకర్తలు తటస్థతకు వ్యతిరేకంగా ఓటమితత్వానికి వ్యతిరేకంగాను తీవ్రమైన ప్రచారం ప్రారంభించబోతున్నారు. ఆ ప్రచారంలోపాల్గొన్న కాంగ్రెసు వాదులను బహిష్కరిస్తారా? ఇలాంటిసమస్యలు ఉత్పన్నమవుతాయి. తీర్మానాన్ని పచ్చి తటస్థవిధానంగా వ్యాఖ్యానించడాన్ని వెంటనే నివారించడం అవసరమనుకొంటాను. చైనావారు అంటున్నట్లు నైతికంగా ప్రజలనుసమీకరించడానికి ఉద్యమించినవారికి ఈ తీర్మానం గుదిబండ కారాదు. దురాక్రమణపరులకు ప్రతికూలంగా, అందుబాటులోవున్న అన్ని పద్ధతులలోను జాతీయప్రతిఘటనోద్యమాన్ని నిర్మించడానికి తల పెట్టినవారిపాలిట ఈ తీర్మానం ప్రతిబంధకం కారాదు.

మిగతావిషయాలలో అభిప్రాయభేదాలు ఎన్నివున్నా, ఒకవిషయంలోమాత్రం ఏకాభిప్రాయం అవసరం. దేశప్రజలలో దేశభక్త జపానుప్రతికూల దురాక్రమణవ్యతిరేకచైతన్యం కల్గించాలి. జాతీయరక్షణకు వారిలో ధైర్యసాహసాలను పెంపొందించాలి. మనప్రజలు దొరికిన ఆయుధాలన్నింటినీ చేతబుచ్చుకొని, దురాక్రమణదారులను ప్రతిఘటిస్తూ బ్రిటిషుసైన్యంతో సహకరించాలి. దీనివల్ల మనకు నష్టమేమీలేదు; పైగా ఎంతో మేలుచేకూరుతుంది. పరిస్థితులు ఇలాగే కొనసాగినట్లయితే, కొద్ది చోట్ల మాత్రమే, బహు తక్కువ గెరిల్లాదళాలుమాత్రమే ఏర్పడతాయి.

అయినప్పటికీ ఈ దళాలు తమ ఆత్మత్యాగంద్వారా మాతృదేశానికి పేరు ప్రతిష్ఠలు తెచ్చిపెట్టగలవు. భారతదేశం మరీ అంతనిస్సహాయస్థితిలోలేదని ప్రపంచానికి తెలిసివస్తుంది. సైనికసమీకరణ, యుద్ధసన్నాహాల విషయంలో బ్రిటిషుప్రభుత్వం సహకరించాలని కమ్యూనిస్టులు చేస్తున్న సూచన మీకు ఆమోదకరంకాకపోవచ్చును; అయినా అదే దురాక్రమణ దారులను దెబ్బతీసి, ప్రజలనురక్షించేమార్గం. ప్రజ్వలితమవుతున్న దేశ భక్తిభావంతో కలోనిస్టులు ఈ సూచనచేస్తున్నారన్నసంగతినైనా మీరు గుర్తించండి. బ్రిటిషువ్యతిరేకవాగాడంబరతకు తటస్థభావాన్ని జోడించి నప్పుడు, పర్యవసించేది ఓటమితత్వంమాత్రమేనని గుర్తుంచుకోండి. మాతృదేశాన్ని రక్షించుకొనే దేశభక్తయోధులను సృష్టించుకొనేమార్గం అదికాదు. అది శత్రువుకుమాత్రమే సహాయకారి అవుతుంది.

అందుచేత, ఫాసిస్టుఅనుకూలశక్తులచేతుల్లో ఈ తీర్మానం ఒక సాధనంకాకుండాచూడాలని మీకు విజ్ఞప్తిచేస్తున్నాం. మీరు పత్రికాప్రకట నలో వెలిబుచ్చినభావాలకు అనుగుణంగా (ఉదా: గెరిల్లాపోరాటం, 'దగ్ధ పటలవిధానం') ఈ తీర్మానం అమలుజరిగేటట్టుచూడండి.

ఇంత దీర్ఘమైన లేఖవ్రాసినందుకు నన్నుమన్నించండి. మహత్తర మైన మన జాతీయసంస్థలో అద్వితీయస్థానంలోవున్న మీకు ఒక దేశ భక్తుడు చేసిన విజ్ఞప్తిగా దీనిని పరిగణించండి. ఎ. ఐ. సి. సి. తీర్మానం వల్ల ఉత్పత్తిల్లనున్న ఘోరప్రమాదాలను నివారించగల్గినశక్తి మీకేవుంది.

భవదీయుడు

*జి. అధికారి.

343. మౌలానా అజాద్‌వద్దనుంచి

కలకత్తా,

మే 13, 1942

ప్రియమైన నెహ్రూ,

ఢిల్లీనుంచి పంపిన తంతికి, వ్రాసినలేఖకు మీకు ఇవే నా ధన్య వాదాలు. నేను 'ఐ థ్యాంక్యూ' అని ఉపయోగించినసంగతి గమనించండి.

*జి. అధికారి భారతకమ్యూనిస్టుపార్టీప్రముఖులలో ఒకరు.

'థ్యాంక్స్' అనిమాత్రమే వూరుకోలేదు. ఆవిధంగా మీరు నాకు ఢిల్లీలో చెప్పినట్టు, రెండింటిమధ్యగల స్వల్పమైన తేడానుకూడా పాటించాను.

కిద్వాయ్‌నుంచి ఒకలేఖ, పాలీవాల్‌పంపిన తంతి నాకు అందాయి. పిల్లలతరలింపునకు పాలీవాల్ తన సంసిద్ధతను వ్యక్తంచేశాడు. బెంగాల్ ప్రభుత్వంతో వివరాలను మాట్లాడబోతున్నాను. ఆ చర్చలు నిర్దిష్టరూపం తీసుకోగానే యు. పి. మిత్రులకు తెలియజేస్తాను.

అయితే కిద్వాయ్‌ని హఠాత్తుగా నిన్న భారతరక్షణచట్టంక్రింద అరెస్టుచేసినట్టు ఇవాళే తెలిసింది. ఇది నాకు చాలా ఆశ్చర్యంకలిగించింది. గత కొలదిరోజులలో కిద్వాయ్ ఏమిచేశాడని ఇప్పుడు ఆయనను అరెస్టు చేశారు? మళ్ళీ యు. పి. ప్రభుత్వానికి ఆయన ప్రమాదకరంగా తయారయ్యాడు గావును!

బొంబాయికి బయలుదేరుతున్నానని క్రితంలేఖలో వ్రాశాను. అయితే బెంగాల్‌లోనిపరిస్థితులదృష్ట్యా నేనిక్కడనుంచి కదలటానికి వీలులేకపోయింది. అందువల్ల నా ప్రయాణాన్ని వాయిదావేసుకొన్నాను. చిటగాంగ్‌పై జపాను విమానదాడిజరపడంతో ఇక్కడిప్రజలు భయాందోళనలకు లోనవుతున్నారు. కలకత్తాపైకూడా విమానదాడి త్వరలో తప్పదని భయపడుతున్నారు. పైగా, బెంగాల్‌కోస్తాప్రాంతాల ప్రజలవిషయంలో అనేక క్లిష్టసమస్యలు హఠాత్తుగా తలెత్తాయి. అందువల్ల నేను రాష్ట్రం వదిలిరావడానికి వీలులేకపోయింది.

ఇఫ్తకార్ మితిమీరుతున్నట్టున్నాడు. అది నాకు బాధకలిగించింది. ఆయనను దారికితీసుకురావడానికి మీరు ప్రయత్నించారా? అయితే ఫలితం ఏమిటి?

కులూలో మీరు ఎక్కువరోజులపాటువుంటే, నేనెంతో సంతోషిస్తాను. అల్లాహాబాద్‌లో మీరు దిగులుగావుండడం చూసి నేను ఆందోళన చెందాను. మీరు ఇప్పుడు అరవైయ్యోపడిలోపడుతున్నారు. అందుచేత మీ ఆరోగ్యంగురించి మరింత జాగ్రత్తతీసుకోవడం అవసరం.

భవదీయుడు,
ఏ. కె. అజాద్

344. క్లేర్ బాత్ లూస్ వద్దనుంచి

గ్రీన్‌విచ్, కానెక్‌టికట్
జూన్ 4, 1942

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,

మొదటిప్రపంచయుద్ధకాలంలో డిప్లొమాటుగాపనిచేసిన మిత్రుడు ఒకడు చెప్పినకథ ఇప్పటికీ నాకు గుర్తుంది. వర్సెయిల్స్‌సంధి జరిగిన పిమ్మట కొన్నిసంవత్సరాలకు ఆయన పడెరెవిస్కీతోకలసి విందారగిస్తు న్నాడు (అని ఆయనచెప్పాడు). ఆ మిత్రుడు పడెరెవిస్కీతో ఇలా అన్నారు. "ఎంతో విశ్వాసపాత్రంగా ప్రవర్తించిన యూరపుదేశాలకు 'పిన్‌స్ట్రైప్డ్‌ట్రౌజర్డ్' పెద్దమనుష్యులు చాలా అన్యాయాలుచేశారు; అద్దాల మేడలో కూర్చుని తమయిష్టంవచ్చినవిధంగా విభజించారు. అలాంటి పరిస్థితిలో పోలెండు, మిగతాదేశాలతోపోల్చితే, అంత పెద్దదిగాను, స్వాతంత్ర్యంతోనూ బయటపడడం నిజంగా ఆశ్చర్యకరమే. మీరు యుద్ధకాలంలో వాషింగ్టన్‌లో రాయబారిగా పనిచేశారు. మరి మీరు ఏ విధంగా శ్రీ విల్సన్‌ను ఒప్పించి, పోలెండుకు లాభంచేకూర్చగలిగారు? ఇందులో ఏదో కిటుకువుండాలి" దీనికి ఆ పోలిష్‌పెద్దమనిషి ఇచ్చిన జవాబిది (అని ఆ మిత్రుడు చెప్పాడు):"ఓ అదా,నేనుఅసలువిల్సన్‌తో ఎప్పుడూ రాజకీయాలనుగురించి చర్చించేవాడినేకాదు. అనేకసందర్భా లలో నేను వైట్‌హౌస్‌నుసందర్శించినమాట నిజం. నిజంచెప్పాలంటే, నేను పియానోవాయిస్తుంటే ఆయన చెవికోసుకొని వింటుండేవాడు. అందుకే నేను అక్కడకు వెళ్ళుతుండేవాణ్ణి."

ఈ కథ నిజంగా కల్పితమైనదేకావచ్చును;.... ఇంతకీ నేను దీనిని ఎందుకు ప్రస్తావించానంటారా? ఇప్పటివలెనే అప్పుడూ, అప్పటివలెనే ఇప్పుడూ దేశాలభవిష్యత్తును వాషింగ్టన్, వైట్‌హౌస్‌లు నిర్ణయిస్తు న్నాయి ('విజయం' సాధించితేనే అనుకోండి). అయితే ఇప్పుడుకూడా అప్పటివలెనే గొప్పవ్యక్తుల విచిత్రప్రభావంవల్ల దేశాలకు స్వాతం త్ర్యం లభించనూవచ్చును; లేదా శతాబ్దంపాటు రావణాకాష్టంలాగాకాలుతూ వుండే సంఘర్షణలు ప్రజ్వరిల్లనూవచ్చును.

అమెరికాను సందర్శించడానికి, మీరు అవకాశందొరికితేమాత్రం తప్పకుండా రండి; దానిని నిరాకరించకండి. భారతదేశంలోను, ఇంగ్లండులోను, అమెరికాలోను కొంతమంది వ్యక్తులున్నారు. వారంతా ఒకగదిలో కూర్చొని చర్చిస్తేమాత్రం భారతసమస్యాపరిష్కారానికి మార్గాలు కనుగొనగలరన్నవిశ్వాసం నాకు ఉన్నది. అలా జరిగితే మీ పని సుకరమవుతుంది; బ్రిటనుకూ, మాకూ ఎంతో లాభంచేకూరుతుంది; భవిష్యత్తులో ఏలాంటిగొడవలు లేకుండా హాయిగా జీవించవచ్చును! అలాంటి వ్యక్తులలో పండిట్ నెహ్రూ ఒకరు; ప్రెసిడెంట్ రూజ్వెల్ట్ మరొకరు. ఇందులో సందేహంలేదు. మీ ఇద్దరికీ ఒకరిపట్ల మరొకరికి, సద్భావం వుందో లేదో నాకు తెలియదు. సద్భావం ఏర్పడడానికిముందు సాన్నిహిత్యం అవసరం. అయితే, మీ యిద్దరూ 19వ శతాబ్దపు భాషలోకాకుండా 20వ శతాబ్దపుభాషలో మాట్లాడుకోగలరు! మా అధ్యక్షులు అనేకసార్లు పెద్దతప్పిదాలే చేశారు; (గుడ్డొచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లుంటుందని తెలిసికూడా ఈ మాట చెప్పుతున్నాను) అయితే ఆయన ఎప్పుడూ సరియైనమార్గంలోనే పయనిస్తున్నాడు. ఆ మార్గంలో ఆయన అప్పుడప్పుడు పొరపాట్లుచేస్తున్నాడు. అయినా అది సరియైనమార్గం; అదే గదా ముఖ్యం. మీ యిద్దరిమనస్సులు తేలికగా కలుస్తాయనడంలో నాకు సందేహంలేదు. మూలవిషయాలలో మీరు ఏకీభావానికిరాగలరు. ఇంతకన్నా చెప్పగల్గిందిలేదు. మంచి జరుగుతుందని మీకు నమ్మకంకుదిరితే తప్ప మీరు రారు; ఇతరులు ఎంతచెప్పినా లాభంలేదు. అమెరికా అధ్యక్షునికి మంచిపని అని తోస్తేతప్ప, మీకు మంచిపనిగా గోచరించదు.

ఈవేళ ఉదయాన, ఈ వారంలోను భారతదేశంనుంచి వచ్చిన సమాచారం కొంత మెరుగుగావుందిగదా! అంతే దేశంలోదిగుతున్న సైన్యాలనుగురించిసుమా నేను చెప్పుతున్నది. చివరకు ఇదంతా ఎలా పర్యవసిస్తుందో నేను ఊహించలేను. జపానువాళ్ళు చిటగాంగ్ముంగిట భారతదేశంవెలుపలా ఏమి చేస్తారో నాకు తెలియదు.

మీరు క్షేమంగావుండాలి. పిలవనిపేరంటంఅన్నట్టు, నేను జోక్యం కల్పించుకొని సలహాలు ఇస్తున్నందుకూ, సూచనలు చేస్తున్నందుకూ మన్నించండి. మనస్సులో క్షోభ మళ్ళీ ప్రారంభమైంది. ఆస్ట్రేలియా వెళదామనుకొంటున్నాను. శుభాకాంక్షలు అందుకోండి.

క్లేర్ లూస్

345. యస్. హెచ్. షెన్‌వద్దనుంచి

న్యూ ఢిల్లీ,
జూన్ 16, 1942

ప్రియమైన పండిట్ నెహ్రూ,

మహాత్మాగాంధీ జనరలిస్మోకు వ్రాసినలేఖను మీరు జూన్ 14వ తేదీన వ్రాసినఉత్తరం డాక్టర్ మీనన్‌ద్వారా నాకు చేరాయి.

గాంధీజీవ్రాసినలేఖను, చియాంగ్‌సతీమణికి మీరు వ్రాసినలేఖను ట్రాన్స్‌మిట్‌చేయవలసినదిగా జనరల్ లోట్సాయిన్‌కు అందజేశాను. ఆయన బర్మాలోవున్న మా సైన్యాలకు అధిపతి; జంగ్‌కైషేక్‌ను కలుసుకుందుకు ఆయన రేపు న్యూఢిల్లీనుంచి చుంకింగ్‌కు బయలుదేరి వెళుతున్నాడు. దీనికితోడు ఆ సందేశాన్ని మా రహస్యసైనికసాంకేతిక భాషలో టెలిగ్రాంద్వారా జనరలిస్మోకు పంపించాను. ఇందువల్ల టెలిగ్రాం త్వరగా చేరుతుంది.

ఈలోపున స్వతంత్రించి నేను మహాత్మాగాంధీ తమలేఖలో వ్రాసినవిషయాలను తెలుసుకుందుకు సాహసించాను. భారతదేశానికి వెను వెంటనే స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాల నొసంగవలెననే వాదన కికతిరుగులేదని, అదే సముచితమైనమార్గమని, చైనాకు హానికలిగించే ఎలాంటిపనుల కైనా తాను దూరంగావుండగలనని, చైనాపైకాని, లేదా భారతదేశంపై కాని జపాను దురాక్రమణసాగించినపుడు దానిని తాను సమర్థింపజాల నని, ఆయన తమలేఖలో ఉద్ఘాటించారు. వారినిర్ణయం అర్థవంతమైనదని ఆ లేఖ చదివిన ఎవరికైనా విశ్వాసంకలగకమానదు. మీరు తలపెట్టిన

ఉద్యమం చైతన్యయుతమైనది; దానిలో చిత్తశుద్ధి తొణికిసలాడుతోంది. ఆ ఉద్యమాన్ని చైనాప్రజలందరూ హృదయపూర్వకంగా బలపరచి తీరుతారు. మీకు న్యాయంగా రావలసిన స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాలు మీకు లభిస్తాయని మీ ఉద్యమం విజయలక్ష్మిని చేపట్టగలదని నేను నమ్ముతున్నాను.

మీరు మళ్ళీ న్యూఢిల్లీకి ఎప్పు డొస్తారా అని ఆతృతతో ఎదురు చూస్తున్నాను. అప్పుడు మీరు ఈనాటి ప్రధానసమస్యలనుగురించి ప్రసంగిస్తూ నాకు ఆత్మవికాసాన్నికలిగిస్తారని నా ఆశ.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
యస్. హెచ్. షెన్

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,
బొంబాయి

346. లామ్‌ప్టన్ బెర్రీకి

జూన్ 23, 1942

ప్రియమైన శ్రీ బెర్రీ,

కల్నల్ జాన్సన్‌సందేశాన్ని తెలియచేస్తూ మీరు జూన్20వతేదీన వ్రాసినఉత్తరం నాకు చేరింది. అందుకు ధన్యవాదాలు. ఆ సందేశానికి నేను స్వాగతమిచ్చాను. శ్రీ వెల్స్ కావించిన ఉపన్యాసంకూడా నేను ఆసక్తితో చదివాను. కలనల్ జాన్సన్‌ఆరోగ్యం బాగుపడుతున్నదని తెలుసుకొని నే నెంతో సంతోషించాను; కొద్దిరోజుల్లోనే, ఆయనకు పూర్తిగా నిమ్మళిస్తుందని ఆశిస్తున్నాను. నేనూ తరచు ఆయన్నిగురించి ఆలోచిస్తూవుంటానని తెలియచేస్తూ, నా గౌరవభావాన్ని ఆయనకు అందచేస్తారని నమ్ముతాను.

ఇటీవల శ్రీ గాంధీకావించిన ప్రకటనలనుకొన్నింటిని అమెరికాలో చాలామంది అపార్థంచేసుకున్నారని, నేను అర్థంచేసుకోగలను. బహుశా, గాంధీజీ మొన్నమొన్న చేసినప్రకటనలు, ఈ అపార్థాన్ని పోగొట్టడానికి తోడ్పడివుంటాయనుకుంటాను. ఒకవిషయంమాత్రం స్పష్టం : జపాను

దాడిని అరికట్టడానికి, భారతదేశీయదురాక్రమణను నిరోధించడానికి, తన శక్తికొలదీ కృషిచేయాలని, తనకు చేతనైనంతవరకూ పాటుపడాలని శ్రీ గాంధీ అనుకొంటున్నారు. భారతదేశప్రజలను ఉత్తేజితులనుకావించాలని ఆయన సంకల్పించుకొన్నారు. భారతీయులు జపానువారికి లొంగిపోవడం ఆయ నెంతమాత్రం సహించజాలరు. ఆయనపై ఖరి యిలావుండగా, భారతదేశంలో బ్రిటిష్ప్రభుత్వం అనుసరిస్తున్నవిధానం దానికి విరుద్ధమైనఫలితాలను కలిగిస్తోంది. అందువల్ల ప్రజలలో అలసత్వం ఏర్పడుతోంది. ప్రస్తుతపరిస్థితులకు మారుగా, ఏదో ఒక మార్పు, అది ఎంత చెడ్డదైనాసరే, రావాలని ప్రజలు వాంఛిస్తున్నారు. ప్రజలలో ఏర్పడిన యిట్టిధోరణి హానికరమైనది; అత్యంత ప్రమాదకరమైనది. ఈ ధోరణిపై ధ్వజమెత్తి పోరాడాలని శ్రీ గాంధీ తలపోస్తున్నారు.

జపానువారు మలయా బర్మాలను ఆక్రమించుకొన్నతరవాత ఆ సంఘటన చూసిన భారతదేశప్రజలలో ఒకభావం బాగా వ్యాప్తిచెందింది. జపానువారు భారతదేశంపై ముఖ్యంగా బెంగాల్పై దండెత్తివస్తే, భారతదేశంలోవున్న బ్రిటిషుప్రభుత్వం వారిదాడిని ఎదుర్కోలేదనీ, దాని కట్టి శక్తిసామతలు లేవని ప్రజలు నమ్ముతున్నారు. ఒకవేళ జపాన్వారు దండెత్తివచ్చినట్లయితే, ఏ యే స్థానాలను ఏవిధంగా ఖాళీచేయాలో, ఉన్నతోద్యోగులు తమ తాబేదార్లకు పనులనుఅప్పగించి ఏ పద్ధతి ప్రకారం నిష్క్రమించవలసివుంటుందో స్పష్టంగా వివరంగా సూచిస్తూ బెంగాల్లోని అధికారులకు ప్రభుత్వం రహస్యమైన లాఖీదులను పంపించింది. శత్రువుఆదేశానుసారం దైనందినకార్యక్రమాన్ని నిర్వహించి కార్యాలయాల్లో చిన్నచిన్న ఉద్యోగులు మసులుకోవలసివుంటుందని, ప్రభుత్వం తెలియచేసింది. చిన్నఉద్యోగులు యిలా పనిచేసుకుపోవడం అంతర్జాతీయన్యాయసూత్రానికి అనుగుణమైనదేకదా. ఇలాంటి సూచనలు ప్రతిఘటనోద్యమానికి ఉపకరించవు. ఇవి ఓటమితత్వానికి చెందినట్టివి. రెండునెలలక్రితం మద్రాసుప్రభుత్వం సంచరించినపద్ధతి ఎంతో వింతగావుంది. జపానువారు బహుశా దండెత్తిరాగలరనేభీతితో (తర్వాత యిది ఒట్టి పుకారని తేలిపోయింది) అధికారులు పలాయనం చిత్తగించారు.

ముందు ఖాళీచేసి, తరవాతదశలో జపానువారిని తీవ్రంగాప్రతిఘ టించాలని భావించినప్పటికీ. బెంగాలురాష్ట్రం కనుక వారిచేతికిచిక్కితే, తత్ఫలితాలు భారతదేశమంతటా దారుణంగావుండకతప్పదు. గ్రామసీమ లలో సైనికులస్థావరాలను నెలకొల్పడంమాట అటుంచి, పౌరపరిపాలన క్రమక్రమంగా కుంటువడిపోతుంది. ఇందువల్ల సైనికపరిస్థితులు తారు మారై, బలం సన్నగిల్లిపోతుంది. ఇది తప్పదు.

అమెరికావిమానాలు, తదితర సహాయకసాధనాలు పరిస్థితులను ఎంతవరకు మెరుగుపరిచాయో నాకు తెలియదు. కాని, పరిస్థితి రెండు మాసాలక్రితం ఎలాగవున్నదో, ఇప్పుడూ యించుమించు అలాగే వుండి వుండాలి; భారతీయుడెవడూ ఈ పరిస్థితిరాబోతుందని ఊహించజాలడు. అంటే దేశంలోగల ప్రధానప్రదేశాలను జపానువారు ఆక్రమించుకోవడం, తదితరప్రాంతాలలో తత్ఫలితంగా, అరాచకం వ్యాప్తిచెందడం అని దా నర్థం. అయినప్పటికీ, ఈ పరిస్థితిని నివారించగలమని మేం భావిస్తు న్నాం. కేవలం సైనికదృష్ట్యా ఆలోచిస్తే మేము అద్యతనభావిలో చేయ గలిగింది ఆట్టేవుండదు. సైనికచర్యలన్నీ భారతదేశంలోగల మిత్ర దేశాలసైనికదళాలే నిర్వహించుకోవలసివుంటుంది. అయితే, భారతదేశ స్వాతంత్ర్యాన్నిగుర్తించి, జాతీయప్రభుత్వాన్ని నెలకొల్పినపుడుమాత్రం, అది, భారతదేశవాతావరణాన్ని విద్యుద్దీకరిస్తుంది; ప్రపంచంలో అందు వల్ల ఎంతో మార్పు కనిపిస్తుంది. దరదృష్టవశాత్తు, ఒకవేళ జపానువారు భారతదేశంలో కొన్ని ప్రాంతాలను ఆక్రమించుకోగలినప్పటికీ, అంత మాత్రాన మిగిలినప్రాంతాలు వారిచేతికి చిక్కవు. చైనాప్రజలవలె, ఇతరప్రాంతాలప్రజలు ప్రతిఘటిస్తూనేవుంటారు. అసంతృప్తి నిర్లిప్తంగా వున్నప్పటికీ, క్రమక్రమంగా చైతన్యవంతమైన ప్రతిఘటనకు దారి తీస్తుంది.

కనుక, మిత్రదేశాలసైనికులతోసహకరించి భారతదేశాన్ని కాపాడ డానికీ, చైనాకు తోడ్పడడానికీ, భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్య మీయడం అత్యవసరం. ఇది ఎంతో ముఖ్యమైనప్రయోజనాన్ని సాధిస్తుంది. ఈ

నాటిసమస్యను ఈ విషయాన్నిమాత్రమే దృష్టిలోవుంచుకొని ఆలోచించ వలసివుంటుంది.

మాలో కొంతమందిమి, ఎంతో కొంతబాధ్యతను స్వీకరించి, కేవలం వ్యక్తులుగా వ్యవహరించినంతమాత్రాన, అది చాలదు. అలాగ చేయవలసినదేకాని అందువల్ల అంతగా ఫలితం కనబడదు. ఈ బాధ్యతను మావలె, తాముకూడా స్వీకరించాలని ఇతరులకు మేం నచ్చచెప్పాలి. సవ్యమైనమార్గంలో ప్రజలభావాలువుండేటట్లుగా మేం మలచగలగాలి. ఈ పనిచేయడానికి నేను అన్నివిధాలా ప్రయత్నిస్తూనేవున్నాను. ఎట్టిపరిస్థితులలోనూ, భారతదేశం ఎట్టిదురాక్రమణకు తలవొగ్గడం నేను సహించను. దురాక్రమణను చైతన్యవంతంగా నిరంతరం ప్రతిఘటించాలని నేను కోరుతాను. అయితే ఈ ప్రతిఘటన బలోపేతమైనదిగావుండాలంటే భారతదేశంలోవున్న బ్రిటిషుప్రభుత్వం, తొలగిపోయి, దానిస్థానే జాతీయ స్వతంత్రప్రభుత్వం నెలకొనితీరాలి. ఈ జాతీయప్రభుత్వం, దేశరక్షణ ఏర్పాటులతోగాని, సైనికచర్యలతోగాని ప్రమేయంపెట్టుకోదు.

జనరలిస్మోకు శ్రీ గాంధీ వ్రాసినలేఖ జూన్21వతేదీ హరిజన పత్రికలో అచ్చుకాబోతున్నదని, లోగడ మీకు వ్రాసినలేఖలో నేను తెలియచేశాను. ఆ లేఖ అచ్చుఅవుతున్నఆఖరుక్షణంలో, జనరలిస్మో వద్దనుంచి మా కొక కబురువచ్చింది. ఆ లేఖను ఇప్పుడుకాక మరొకసారి ఎప్పుడైనా పత్రికలో ప్రచురించవచ్చునని అయన తెలియచేశారు. లేఖ పత్రికలో అచ్చయిందికాని, పత్రికలను మేము బయటకు విడుదల చేయలేదు. పదివేలపత్రికలను యిందువల్ల ధ్వంసంచేయవలసివచ్చింది.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహూ

శ్రీ లామ్‌ప్టన్ బెర్రీ,
అమెరికాఅధ్యక్షుని వ్యక్తిగత ప్రతినిధికార్యాలయం,
న్యూఢిల్లీ

347. యస్. హెచ్. షెన్‌వద్దనుంచి

న్యూఢిల్లీ,
జూన్ 25, 1942

ప్రియమైన పండిట్ నెహూృ,

మీరు జూన్ 23వ తేదీన వ్రాసినజాబు నాకిప్పుడే అందింది. దానికి జవాబువ్రాస్తూ శ్రీ రఘునాధ్‌శరణ్ ఎలాగూ లక్నోవస్తున్నారు కనుక, ఆయనకిచ్చి మీకు పంపిస్తున్నాను.

నే నిదివరకు డాక్టర్ మీనన్‌ద్వారా మీకు పంపించినలేఖలో పేర్కొన్నట్లుగా, మీరు మళ్ళీ ఢిల్లీ ఎప్పుడు వస్తారా అని ఎదురుచూస్తున్నాను. మీరు ఢిల్లీవస్తే అనేక ప్రస్తుతసమస్యలపట్ల మీ అభిప్రాయాలు తెలుసుకొనే మహద్భాగ్యం నాకు కలుగుతుంది. ఇప్పుడు ఢిల్లీలో జరుగనున్న సమావేశాలకు మీరు హాజరుకాకపోతే, అవి ఎంతో వెలితిగా వుంటాయికనుక, మిమ్మల్ని ఢిల్లీకి ఆహ్వానించడానికి నా కెంతో ఉత్సాహంగావుంది; ఇంకొకచోట ఇవి జరుగబోతున్నట్లయితే, మిమ్మల్ని ఢిల్లీకి నే నాహ్వానించివుండను. అలా ఆహ్వానించడం మర్యాదకరమూ కాదు; అర్థవంతమైనదీకాదు; నేను వ్రాస్తున్న వ్యక్తిగతమైనలేఖలమీద నేను స్వయంగా సంతకంచేయడంలేదని మీరు, శ్రీమతి నెహూృద్వారా నాకు తెలియచేశారు. ఇందువల్ల కలిగినఅపార్థాలను నే నికముందు వ్రాసేఉత్తరాలమీద స్వయంగా దస్కత్తుచేస్తూ, పోగొడతాను. ఇది మీ అంగీకారాన్నిపొందగలదని విశ్వసిస్తున్నాను.

జనరలిస్మోకు గాంధీజీ వ్రాసినఉత్తరాన్ని హరిజన్‌పత్రికలో మొదటఅచ్చువేసి, తరువాత ఆ పత్రికను విడుదలచేయకుండా ఆపడంలో మీకు కలిగిన ఇబ్బందులకు, అందువల్ల పత్రిక ఆలస్యంగా వెలువడవలసివచ్చినందుకు నే నెంతో విచారిస్తున్నాను. నామటుకునేను నా బాధ్యతను వెనువెంటనే నెరవేర్చాను. గాంధీజీ ఉత్తరంలోనివిషయాలను టెలిగ్రాఫ్‌ద్వారా జనరలిస్మోకు ఏమాత్రం జాగుచేయకుండా ట్రాన్సుమిట్ చేశాను; ఆ లేఖను ప్రచురించవద్దన్న తన కోరికను జనరలిస్మో సైతం ఎట్టి ఆలస్యంలేకుండా వెంటనే తెలియచేశారు. ఏమైనప్పటికి

ఆ ఉత్తరాన్ని ప్రకటించకుండా నిలిపివుంచినందుకు జనరలిస్మో కోరికను మన్నించి అందుకనుగుణమైనచర్యను వెంటనే తీసుకున్న మీ కార్యాలయంవారికి నా ధన్యవాదాలు. ఈ విషయంలో మీరుకావించిన సహాయానికి జనరలిస్మోకూడా మీకు ధన్యవాదాలర్పించగలరని చెబుతున్నాను.

వార్ధాలో జరుగబోతున్న కాంగ్రెసువర్కింగ్‌కమిటీసమావేశంలో మిమ్మల్ని అదృష్టదేవతవరించాలని నేను కోరుతున్నాను. ఈ సమావేశం చేయగల మహత్తరనిర్ణయాలపట్ల నా ఆనందాన్ని వ్యక్తంచేస్తూ నేను వ్రాస్తున్న ఈ వాక్యాలకు మీరు అభ్యంతరపెట్టరని తలుస్తాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
యస్. హెచ్. షెన్

పండిత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,
లక్నో

348. మదాం జంగ్‌కై షేక్ వద్దనుంచి

ఈ ఉత్తరం మీ ఆంతరంగికసమాచారార్థం ఉద్దేశింపబడింది.
ఉత్తరంసంఖ్య 8.

జనరలిస్మోకార్యాలయం, చైనా,
చుంకింగ్, స్జెచువాన్,
జూన్ 26, 1942

ప్రియమైన శ్రీ నెహ్రూ,

మీ 9వ నెంబరుగల ఉత్తరం, ఖుద్దున 10వనంబరుఉత్తరం నాకు అందాయి. ఇంతకంటె కాస్తముందుగా, మీకు జవాబు వ్రాయలేకపోయినందుకు నేను చాలావిచారిస్తున్నాను. చేయవలసినపనులు చూస్తే చాలా వున్నాయి. తక్షణమే పరిష్కరించవలసినసమస్యలు నన్ను ఊపిరిసలపనివ్వలేదు; అంతేకాక, ఇవన్నీ, నా ఒంట్లో బొత్తిగా బాగులేనప్పుడే,

దాపరించాయి. జనరలిస్సోమోతోపాటు నేనూ ఛంగ్టూ వెళ్ళాను. ఇప్పుడే ఛుంకింగ్‌కు తిరిగివచ్చాను. సమస్యలు యిలాగవున్నా, నా ఒంట్లో బాగా లేకపోయినా, మీరూ, భారతదేశమూ నా స్మృతిపథంలో నిరంతరం వుంటూనేవున్నారు.

గాంధీజీ, తనకు వ్రాసినఉత్తరం, అందగానే, జనరలిస్సోమో అమెరికా, చైనాదేశాలు నిర్దిష్టమైన కార్యాచరణకు పూనుకోవాలని, వాషింగ్టన్‌కు టెలిగ్రాఫ్‌చేశారు. ఇప్పుడాయన, గాంధీజీ వ్రాసిన ఉత్తరానికి సమాధానం వ్రాస్తున్నారు; కాని ఈలోపున, అంటే, తాను వాషింగ్టన్‌తో జరుపుతున్న రాయబారాలఫలితాలు స్పష్టంగా తేలేవరకు, భారతదేశంలో ఏదీ జరిగకూడదని మీకు తెలియచేయమని నన్ను కోరారు. అంటే దానిఅర్థం యిది: జనరలిస్సోమోవద్దనుంచి స్పష్టమైనవార్త మీకు అందేవరకు, గాంధీగాని, లేదా కాంగ్రెసుకాని, ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించడం మంచిదికాదు.

అయితే జనరలిస్సోమో, ప్రస్తుతం మీ కెట్టివార్తను పంపించలేరు. కాని, స్పష్టమైనసమాచారంఅందీఅందగానే, దానిని, మీకు తెలియచేస్తారు. ఒకసారి కనుక ఉద్యమం ప్రారంభమయితే, దుష్ఫలితాలు లేకుండా, దానిని ఆపడం ఎవరితరంకాదు. భారతదేశంతరపున తా నెంత చేయగలరో, అంతా జనరలిస్సోమో చేస్తున్నారు. చైనానుంచి వాషింగ్టన్‌కూ వాషింగ్టన్‌నుంచి చైనాకు టెలిగ్రాములు శరపరంపరగా చేరుతున్నాయి. చర్చిల్ వాషింగ్టన్‌లోవుండడం, మన కొక అవకాశంగా వినియోగించుకోవచ్చును.

భారతదేశానికి ఎంతమేలుచేయగలమో, అంతా, నేనూ, జనరలిస్సోమో చేయగలమని, మీరు విశ్వసించవచ్చును. రాయబారాలు ఫలప్రదమయేసూచన కనిపించినట్లయితే, మేం ఎలాంటిజాగుచేయకుండా, అన్నివిధాల ప్రయత్నిస్తాం.

హృదయపూర్వకాభివందనాలతో,

మీ విశ్వాసపాత్రులు,

మెయిలింగ్ సూంగ్ చియాంగ్

పి. యస్. గాంధీజీ తనవైఖరిని మార్చుకొని ఇంతమేరకు ఆ విధంగా వ్రాయడానికి మీ రెంత కష్టపడి మీ ప్రభావాన్ని ఆయనమీద నెరపారో, నాకు తెలుసును; కలకత్తాలో ఇదివరకు మేం ఆయన్ని కలుసుకున్నప్పుడు ఆయనవైఖరి యీవిధంగాలేదు. జపాన్ కనుక దురాక్రమణకు దిగినట్లయితే తాను సహాయనిరాకరణను, అహింసను అవలంబించగలనని అప్పు డన్నారు. కాని ఇప్పుడు జపానును భారతదేశం ప్రతిఘటించడానికి ఆయన అంగీకరించారు. ఇది నిజంగా చెప్పుకోతగ్గవిషయం. ఇది ఒక ముందడుగు.

అమెరికాకు నేను ఎప్పుడు వెళ్ళగలుగుతానో, ఇప్పటికీ నాకు తేలలేదు. ఇక్కడ నేను లేకపోతే ఏపనీ జరగదు. అదీకాక, నాకు మళ్ళా గాస్ట్రిక్‌నొప్పివచ్చింది. అందువల్ల అక్కడ ఎండవేడికి తట్టుకోగలనని నే ననుకోను. ఇంతకీ, ఆకురాలుకాలంవచ్చేసరికల్లా విమానమార్గం బంద్ అయిపోతుందేమో ఎవరుచెప్పగలరు? టోబ్రుక్‌వలె ఈజిప్టుకుడా శత్రువులచేతికి చిక్కినట్లయితే ఇది తప్పక సంభవిస్తుంది. అలాంటప్పుడు నేను రష్యామీదుగా వెళ్ళవలసివుంటుందనుకుంటాను. కాని నేను భారతదేశంమీదుగా వెడితే బాగుంటుందనుకొంటాను. అలాఅయితే మిమ్మల్నొకసారి చూడవచ్చును. ఇలాగ నేను కోరడం సహజమని మీకుమాత్రం తెలియదూ!

అభివందనాలతో,

తొందరగా,
యమ్. యస్. సి.

349. యస్. హెచ్. షెన్‌వద్దనుంచి

న్యూఢిల్లీ,
జూలై 8, 1942

ప్రియమైన పండిట్ నెహ్రూ,

జనరలిస్మోవద్దనుంచి ఈ దిగువపేర్కొన్నవిధంగా వాషింగ్టన్ నుంచి నా కొక టెలిగ్రామ్ (చైనాభాషలో) చేరింది.

"ప్రస్తుతం సెలవుమీద లండన్లో వుంటున్న లార్డ్ హాలిఫాక్స్ తాను అమెరికానుంచి బయలుదేరివెళ్ళేముందు వాషింగ్టన్‌లోవున్న మా ప్రతినిధి కొక విషయాన్ని తెలియచేశాడని నీవు పండిట్ నెహ్రూ ద్వారా గాంధీకి తెలియచేయి. లార్డ్ హాలిఫాక్స్ తాను భారతదేశసమస్యా పరిష్కారానికై తన ప్రభుత్వానికి కొన్ని నిర్దిష్టమైనసూచనలు అంద చేయగలనని, పరిణామాలను ఎప్పటికప్పుడు మనప్రతినిధికి తెలియచేస్తూ వుంటానని చెప్పాడు. లిబియాలోనిపరిస్థితిని ప్రస్తుతం అమెరికా నిల ద్రొక్కుకున్నదికనుక దానిదృష్ట్యా నా కొక అభిప్రాయమేర్పడింది. భారతదేశంలో తొందరపడి కాంగ్రెసు ఎట్టిచర్యకు పూనుకోరాదని, మిత్ర దేశాల సమష్టిప్రయోజనార్థమై ఉపలక్షింపబడిన సైనికస్థావరాలకు ప్రమాదంకలిగించేచర్యలకు కాంగ్రెస్ దూరంగావుండాలని నేను అభి ప్రాయపడుతున్నాను. ఇలాగచేయడంవల్ల భారతదేశంపట్ల మిత్రదేశాల- వారికిగల సానుభూతి హెచ్చుతుంది. భారతసమస్యాపరిష్కారాని కిది దోహదపడుతుంది—జంగ్ కై షేక్"

1940లో మహాత్మా గాంధీని కలుసుకునే మహద్భాగ్యం నాకు కలి గింది. ఆయన కీ సమాచారాన్ని అందచేయడంతోపాటు నా గౌరవ నమస్కృతులను వారికి తెలియచేయవలసిందిగా మిమ్మల్ని అభ్యర్థిస్తు న్నాను.

మీ ప్రస్తుతసమావేశం జయప్రదంకావాలని మనసార వాంఛి స్తున్నానని తెలియచేయడానికి ఈ అవకాశాన్ని నేను వినియోగించు కొంటున్నాను.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
యస్. హెచ్. షెన్

పండిత జవహర్లాల్ నెహ్రూ,
వార్ధా.

350. లాంప్టన్ బెర్రీనద్దనుంచి

అమెరికా అధ్యక్షుని వ్యక్తిగత ప్రతినిధి
కార్యాలయం,
న్యూఢిల్లీ,
అగష్టు4, 1942

ప్రియమైన పండిట్ నెహూర్,

కలొనెల్ జాన్సన్‌వ్రాసినఉత్తరం విమానంలో, నా కిప్పుడే చేరింది; అది సురక్షితమైనహస్తాలద్వారా నా కందింది. అమెరికన్‌పత్రికలవ్యాఖ్యానాలు, ఇక్కడిపత్రికలలో అచ్చుఅయినాయి. దానినిగురించి మీకు నేను తెలియచేసినసందేశం మీకు అందివుంటుందని భావిస్తున్నాను. ఇక్కడ వెలువడిన అమెరికన్‌పత్రికలవ్యాఖ్యానాలు, అమెరికాలోని పత్రికలభావాలను చక్కగా అభివ్యక్తంచేస్తున్నవని, వాటికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నవని, నేను మీకు గట్టిగా చెప్పగలిగేస్థితిలోవున్నాను.

ఆఖరిక్షణంలో ఏదో ఒక పరిణామం రావచ్చునని, అది, మీరు ఉద్యమాన్నిప్రారంభించకుండా నిలువరించగలదనీ ఆశిస్తున్నాను; అలాంటిఉద్యమం అనవసరమని మీరూ వాంఛిస్తారని నా నమ్మకం.

మీ విశ్వాసపాత్రమైన,
లాంప్టన్ బెర్రీ

పండిట్ జవహర్లాల్ నెహ్రూ,
బొంబాయి.

పి. యస్. ఈ ఉత్తరాన్ని మీ కందజేస్తున్నవ్యక్తికి, యిందులో వున్నవిషయాలు తెలియవు.

351. క్లేర్ బూత్ లూస్‌వద్దనుంచి

[ఇది మొట్టమొదట శ్రీ వెండల్ విల్కీకి అందచేయబడింది. అప్పుడు నేను అహమ్మద్‌నగరుకోటజైలులో వున్నాను. ఈ ఉత్తరం ఈ దిగువ పేర్కొనబడిన "నోట్"తోపాటు, అటుపిమ్మట నాకు పంపబడింది.

"నవంబరు 2, 1942; శ్రీ విల్కీ, అమెరికానుంచి బయలుదేరే టపుడు, ఆయన కీ ఉత్తరాన్ని శ్రీమతి లూస్ యిచ్చింది: అందువల్ల, ఇది ఇప్పటికే ప్రపంచమంతా, విల్కీతోపాటు పర్యటించింది. శ్రీ కు సౌజన్యంవల్ల మీ కీ ఉత్తరం ఆయనద్వారా, యిప్పుడు పంపబడు తున్నది."

గ్రీన్‌విచ్,
కనెక్టికట్,
ఆగస్టు 25, 1942

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,

అద్భుతమైన సంధానకర్త శ్రీ వెండల్ విల్కీకి ఈ ఉత్తరాన్ని మీ కందచేయమని యిచ్చాను; ఆయన దీన్ని మీ చేతిలోవుంచినట్లయితే, దానర్థం మనం యుద్ధంలో జయించినట్లే; ఇదొక శుభసూచన. భారతదేశంలో శ్రీ వెండల్ విల్కీ, ఈ ఉత్తరాన్ని మీ చేతుల్లోవుంచడం మాకూ, మీకూ, మిత్రమండలి విదేశాలవారికీ అత్యంత ప్రధానవిషయం; యుద్ధాశయాలకుగల సత్యం ఎటువంటిదో, అన్వేషణ నిజంగా ఏనాడో ఆరంభమయింది. శ్రీ విల్కీ, ఒక మైనారిటీపార్టీ రాజకీయాశయాలకు కాక, అత్యధికసంఖ్యాక అమెరికన్ ప్రజలమనోభావాలకు ఆశయ ఆద ర్శాలకు ప్రాతినిధ్యంవహిస్తున్నాడు.

అమెరికా ఈ యుద్ధంలో ఎందుకు పోరాడుతున్నదో, దాని లక్ష్యాలేమిటో, ఆశయాలేమిటో, భారతదేశంలోవున్నప్రజలకు సరిగ్గా సమాచారంఅందడంలేదని నేను విన్నాను. అదేవిధంగా, భారతసమస్యకుగల వాస్తవికతనుగురించి మా కిక్కడ తెలియరావడంలేదు. ప్రపంచంలో అయిదవవంతుజనసంఖ్యగల భారతదేశానికీ, మా దేశానికీ మధ్య సెన్సార్ అనే ఏషాదకరమైన అతిఎత్తైన ఒక గోడ నిర్మించబడివుంది. అందుచేత ఇరుదేశాలవారూ తమతమభావాలను ఒకరికొకరు సరిగ్గా తెలియచేసుకోలేకపోతున్నారు. కనుక, పరస్పర అననుకూల్యత, అపార్థాలు, తెలియనితనం నెలకొనడం సహజం. శ్రీ వెండల్ విల్కీ భారత దేశాగమనం, ఈ అడ్డుగోడను మొట్టమొదటిసారిగా బ్రద్దలుకొట్టగలదు.

యింతవరకూ ఆనకట్టవేయబడి నిరోధింపబడిన సత్యమనే ప్రవాహం ఆయనఆగమనంవల్ల, కెరటాలుగా ముందుకు చొచ్చుకువస్తుంది. అయితే, ఆయన అక్కడ మీతో ముఖాముఖీ ఏకాంతంగా సంభాషించడానికి వీలు చిక్కినపుడు, ఆయన భారతదేశానికిరావడంవల్ల కొన్నిభ్రమలు జనించక తప్పదు. మీరు ప్రజాస్వామ్యానికి, ఆసియాపట్ల అమెరికాకుగల ఆశయాలకు, గాఢమిత్రులన్నవిషయం మాలో చాలామందికి తెలుసును. కాని, వెండల్ విల్కీ గాఢమైన నిజమైన స్నేహితుడని ఎంతమంది భారతీయులకు తెలుసును? మీ సమావేశం తప్పక జయప్రదమౌతుంది. ఎవరో కొందరు విరక్తులు నిరాశావాదులు ఇది జయప్రదంకాదని సందేహిస్తారు; నాకు మాత్రం అలాంటి సందేహం లేనేలేదు.

శ్రీ వెండల్ విల్కీ, ఇక ఇప్పుడే తన సుదూరప్రర్యటనార్థం విమానంఎక్కబోతున్నాడు. ఇది మీకు చేరడానికి, కొన్నినెలలుపట్టినా పడుతుంది; మీరు కులాసాగావున్నారని, మీరు హాయిగావున్నవేళ యిది మీకు చేరుతుందని నే నాశిస్తున్నాను.

ఈ ఉత్తరం, నేను మాటలలోవ్యక్తంచేసినభావాలకంటె మిన్న అయినభావాలను వ క్తంచేస్తుందన్నభావంతో, ఆశతో, నే నేమీ చెప్ప దలుచుకోలేదు; నా భావాలను మాటల్లో వ్యక్తంచేయగలుగుతాననుకోవడం నిరర్థకం; అవివేకం.

ప్రతిచోటా, సదభిప్రాయాలుగల స్త్రీపురుషు లనేకులున్నట్లు మీకు తెలుసుకదా; అమెరికాలో, భారతదేశంలో, బ్రిటన్‌లోసైతం వారు కలిసి కట్టుగా కృషిచేసి యుద్ధంలో జయాన్నిపొందేమార్గాలను అన్వేషిస్తు న్నారు. జయాన్నేకాదు; శాంతినికూడా సాధించడానికి అనేకమార్గాలను వెదకుతున్నారు.

ఈ ఉత్తరం మీమీద ఎంతో ప్రీతితో,
అతి తొందరలో వ్రాశాను.

విశ్వాసపాత్రమైన,
క్లేర్ బూత్ లూస్.

352. అసఫ్ అలీవద్దనుంచి

[భారతజాతీయకాంగ్రెసుకార్యవర్గసభ్యులు 1942 ఆగస్టు9న అరెస్టు చేయబడి, 1945 మార్చి28వరకు అహమ్మద్‌నగర్‌ఫోర్టుజైలులో వుంచబడ్డారు. అటుతర్వాత అధికారులు వారందరినీ క్రమంగా వారివారి రాష్ట్రాలలోని జైళ్ళకు బదిలీచేశారు. నరేంద్రదేవ్‌నీ నన్నూ మార్చి28న అహ్మద్‌నగర్ జైలునుంచి మార్చి, అటుతర్వాత వరుసగా యు. పి. లోని అనేక జైళ్ళలోబంధించారు. మిగతావారు తరువాత ఏప్రిల్‌లో అహ్మద్‌నగర్ జైలునుంచి మార్చబడ్డారు. అసఫ్ అలీని పంజాబులోనిజైలుకు మార్చారు. అక్కడ నుంచే ఆయన ఈ లేఖను వ్రాశారు. అహ్మద్‌నగర్‌ఫోర్టు జైలునుంచి నన్ను బదిలీచేయడంగురించి ఆయన ఈ లేఖలో ప్రస్తావించారు]

సబ్‌జైలు,
గురుదాస్‌పూర్ (పంజాబు)
ఏప్రియల్ 30, 1945

ప్రియమైన జవహర్,

మీరు వెళ్ళిపోవడం నాకు, మౌలానాకు పెద్ద గొడ్డలిపెట్టువంటిది. మరుసటిరోజుఉదయందాకా మేము దానిని గుర్తించనేలేదు. మౌలానాను నేను వదిలిపెట్టి, వెళ్ళిపోతుంటే ఆయన ఎంతో దిగులుచెందినట్టు కన్పించారు.

మీకు తెలియజేయవలసినసమాచారం బోలెడువుంది. కట్టలు త్రెంచుకొనిప్రవహించే నదీవరదలాగా అది పెల్లుబుకుతోంది. ఇదిగో సమాచారాన్ని స్వీకరించండి.

1) మీరు సీసాలో భద్రపర్చిన 'లియానా'ను దాని నీటిత్రేళ్ళతోను, సుకుమారమైన ఆకులతోసహా తోటమాలి పీరాజీకి కానుకగా యిచ్చివచ్చాను. ఆఖరిక్షణంవరకు అతను నన్ను ఎంతో బాగా చూశాడు. మర్చంటు నావద్ద సెలవుతీసుకోటానికి వచ్చినప్పుడు గులాబీమొక్క

అన్నింటినీ అతని కప్పగించి, నా బాధ్యతను అక్కడితో వదిలించు కొన్నాను. మర్చంటుతోటలో ఆ గులాబీమొక్కలను నాచే బాధ్యతను పొందక్ తీసుకొన్నాడు. ఎంతప్రయత్నించినా కాఫీక్లబ్బును పునరుద్ధరించు దామని మాటల్లోనే అనుకొని వూరుకొన్నాం. మేము కొద్దిమందిమి మాత్రమే వున్నాం. పికొత్తసంప్రదాయంనెలకొల్పుదామనుకొన్నాఅందుకు కావలసిన మనస్థిమితం కరువైపోయింది. అయితే నేను మామూలుగా పూలతోటవెంటతిరగడం మానలేదు. బాట్మింటన్కోర్టు పచ్చికబయలుగా మారింది. అయితే వాలీబాల్టీములుమాత్రం కడకంటా జోరుగా, మహా ఉత్సాహంగా ఆడుతూవచ్చాయి. అన్నట్టు పంచదారను మస్తుగా ఎక్కిం చాను. పదిహేనురోజులకోటాను ఒక్కసారే ఎక్కించాను. నా వీలు నామాలో ఈవిషయం తప్పక పేర్కొనాలి. పంచదారను ధారాళంగా పంచిపెట్టాలని నా వీలునామాను అమలుజరిపేబాధ్యత అంతా మౌలానాకు మాత్రమే సంక్రమిస్తుంది. ఔనౌను, ఆ చిన్న, చిన్నారిపిల్లి నా దగ్గరకు పరుగెత్తుకొచ్చింది. (నిజమైన లాబేలువలె చప్పుడుచేయకుండా) రెండు సొసర్లపాలు దానికి కేటాయిద్దామనుకొన్నాం. వెంటనే గుర్తుకొచ్చింది. ఆ రేషన్ను నికరంగా పాటించలేకపోతేనో? (పాటించడం అసాధ్య మన్నవిషయం సుస్పష్టం) అంతకన్నా క్రూరత్వం మరొకటివుంటుందా? నా ఉత్సాహాన్ని చంపేసుకొన్నాను. మిగతావన్నీ యథామాదిరి వున్నాయి. కాగాపోగా "వీడిపోయిన ఆత్మలు" కొరత కన్పించింది. నేనూ వచ్చే శాను.

2) ఇచ్చటకు వస్తూంటే దారిలో ఎన్నెన్నో చిత్రాలు జరిగాయి. నే నూహించినవాటికన్నా మిన్నగా శారీరకబాధ క్రమంగా హెచ్చింది. ఆరోగ్యం క్రమంగా తగ్గిపోయింది. ఢిల్లీ చేరేసరికి, నిద్ర సరిగాలేనం దునా, జాగ్రత్తగా సమపాళ్ళలో రూపొందించుకున్న నా నిత్యకార్యక్ర మం తలక్రిందులైనందునా, నా శారీరకస్థితి,మనస్థితి సంక్షోభశిఖరాన్నందు కొంది. కళ్ళుతెరిచిచూసేసరికి నేను జైలుకటకటాలమధ్య బంధించబడి వున్నాను. ఇది నా మనోఫలకంపై చెరగని ముద్రవేసింది.

3) పత్రికలు మామూలుగా తప్పులే ప్రకటిస్తున్నాయి. 'కొందరు

బంధువులు' నన్ను చూడడానికి వచ్చినపుడు 'అశ్రుధారపూరితమౌనాన్ని' ప్రదర్శించాననటం చాలావరకు అతిశయోక్తి. అది ఉత్ప్రేక్షాలంకారమే మోననుకొంటాను. ఖూలాభాయ్‌కి యిచ్చిన "రాజకీయేతరసందేశానికి" మధ్యనే సంధికొట్టిందనటం కేవలం ఊసుపోని ఊహాగానం. కాగా, 'హృద్రోగంఅనిఅనుమానించబడుతున్నదన్నవార్త' ఊహాగానమే; ఇదీ గురితప్పింది. అయితే పత్రికలవిషయంలో మనం చేయగలిందేమిటి? ఈ వార్తలను అధికారరీత్యా ఖండించడానికి నేను కనీసం వారం పది రోజులైనా ఆగక తప్పదు. అయితే జగన్నాధరధచక్రాలవలెనే, పత్రికా రధచక్రాలుకూడా నిరవధికంగా దొర్లుకుపోతూంటాయి.

4) (పేరాగ్రాఫులకు నంబర్లువేస్తున్నందుకు మరి కోపగించకండి. పాత 'సెక్రటరీ' అలవాటు ఇది. లేక న్యాయశాస్త్రసంబంధమైన విజ్ఞప్తులపద్ధతి ఇది.) ఎట్టకేలకు 4, 5 పౌనుల బరువు తగ్గినతర్వాత ఇక్కడకు చేరాను. నికరంగా 100, 101 పౌనుల బరువుతేలాను. తల బ్రద్దలైపోయే తలనొప్పి, కడుపులో తిరుగుబాట్లసంగతి చెప్పనేఅక్కర్లేదు. చివరకు 'కంటకంకోసం వేట' ప్రారంభించాను. గంటగంటకు ఏదో ఒక మార్పుచేసుకొంటూ, కొత్తవాతావరణానికితగినవిధంగా వ్యక్తిగతఅవసరాలను కత్తిరించుకుంటూ, స్థిరపడ్డాను. ఇక్కడ కొత్తనియమాలు, నిబంధనలు పాటిస్తున్నాను. పాటించక ఏమిచేస్తాను? మళ్ళీ యధాస్థితిలోపడడానికి మరొక పదిహేనురోజులు పట్టింది. అప్పటికికాని యంత్రం పనిచేసేస్థితిలోపడలేదు.

5. ఇప్పుడిప్పుడే నా మనస్సు "కోలుకొంటున్నది" మనస్సుకు సంబంధించిన కార్యకలాపాలన్నింటినీ కట్టిపెట్టేశాను. చేతిలోనిపని పూర్తికావడం నిజంగా నా అదృష్టం. ఏమాత్రం ఎగుడుదిగుడు వచ్చినా, మనస్సులోని ఉత్సాహమంతా యిట్టే యింకిపోతుంది. ఇది మీకు తెలియనిదికాదు. సరదాకోసం మరొకపని ప్రారంభించాను. సంతృప్తికరంగా సాగుతోంది. షుమారు 100 పద్యాలు పూర్తయ్యాయి. ఇంతలోకే ఈ మార్పు వచ్చిపడింది. నే నేం చేస్తాను? ఆ పని ఇక్కడ ఎందుచేతనో గాని సాగటంలేదు. అందుచేత ఆ పథకానికి స్వస్తిచెప్పాను. అసం

పూర్తిగా మిగిలిన ఇతరపనిని దేనినైనా పూర్తిచేసేందుకు నేను ప్రయత్నించవచ్చు. అయినా బుద్ధిపుట్టినప్పుడుగదా. ఈలోగా సర్దుబాట్లకార్యక్రమం కొనసాగుతోంది.

6. ఇది పర్వతశ్రేణిప్రాంతం: రోరిక్ ఇల్లు బహుశా ఇక్కడకు కనుపించే మంచుదిగువభాగంలో వుండి వుండాలి, అని నేను ఊహిస్తున్నానుసుమా! అది పరాన్‌కోటకు సమీపంలోనేవుంది. హిమాలయపర్వతశ్రేణిలో కొంతభాగం ఇక్కడకు కన్పిస్తోంది. అదంతా మంచుకప్పబడి వుంది. ఇక్కడున్నా, గుల్మార్గ్‌లోవున్నట్టేవుంది. అయితే వాతావరణం మారింది. కొన్నిసందర్భాలలో భరించలేనంత ఉక్కపుట్టుకొస్తోంది. తొందరలోనే నాకు పంకా సప్లయిచేయవచ్చు. నేనిప్పుడు ఆసుపత్రిలోని ఒకభాగంలో వున్నాను. నిజానికి నాకోసం స్టోర్‌రూమ్‌ను ఖాళీచేయించి వుంచారు. మొత్తంమీద ఫరవాలేదు. ఇది చాలా చిన్నజైలు. అహ్మద్‌నగర్‌లోని యెర్రిడ్జ్ కోషక్ అంత వుంటుంది. అంతకన్నా కాస్త పెద్దదనే చెప్పాలి. అయితే ఈ జైలుకు ఇనుపతలుపులు, కంచెలు, తాళాలు ఆదిగాగలవన్నీ వున్నాయి. అచ్చం జైలుఅంటే ఇదే. నా గదిలో రోగులబట్టలు దాచుకొనేందుకు ఒక చెక్కలబీరువా వుంది. అన్ని అవసరాలకు దానినే మప్పితంగా వాడుకుంటున్నాను. దోమలకుకూడా అది ఆశ్రయమిస్తున్నదనుకోండి. ఇది కొత్తమార్పు. ఇలాంటివే మీకూ వుండివుంటాయి కావాలంటే పందెంవేస్తాను. బహుశా ఈగలవిషయంలో మాత్రం నేనే నెగ్గవచ్చు. కాగా, అనేకరకాలనల్లులుకూడా ఇక్కడ పుష్కలంగావున్నాయి. మేము (అంటే మా జైలు) స్వయంగా మామిడిపళ్ళు, జమూన్లు, మల్బరీలు పంపిస్తున్నాం. కావలసినన్ని పూలున్నాయి. నాలుగువారాలఎడబాటు అయితే మాత్రమే, ఇదంతా హాయిగా లేదూ?

మీకు, నరేంద్రదేవ్‌కు నా ప్రేమానురాగాలు.

మీ అనురాగపాత్రుడు,

అసఫ్.

తాజాకలం: దయచేసి మన పుస్తకాలకాంట్రాక్టునుగురించి మరచిపోకండి. ఢిల్లీనుంచి పత్రికలనుతెప్పించేఏర్పాట్లు చేస్తున్నాను. ఇక్కడ

అంతా గందరగోళంగానేవుంది. కుదటపడిందనుకోకండి. రూజ్వెల్టు సంగతి విచారకరం. శాన్‌ఫ్రాన్సిస్కోలోవున్న సరూప్‌ఆరోగ్యం గురించి తెలుసుకొంటున్నాను. స్థానికపత్రికలు వట్టిచెత్తగావుంటున్నాయి. ఆమెకు జాబు రాశాను.

353. తేజ్ బహద్దూర్ సప్రూవద్దనుంచి

ముస్సోరి,
జూన్ 15, 1945

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్జీ,

ఒకటిరెండురోజుల్లో, మీరు అలహాబాద్‌లో వుంటారని నేను ధైర్యంచేసి చెప్పగలను. మీకు స్వేచ్ఛనొసంగబడినట్లుగా, వైస్రాయి నిన్నరాత్రి రేడియోలో ప్రసంగించినట్లు, అది విన్న నా మిత్రుడొకడు నాకు తెలియచేశాడు. ఆ వర్తమానాన్ని పురస్కరించుకొని, మీరు ఒకటి రెండురోజుల్లో అల్హాబాద్‌లో వుంటారని నేను చెప్పగలుగుతున్నాను. మీరు స్వేచ్ఛను తిరిగిపొందాలనివాంఛిస్తూ అందుకు స్వాగతమిస్తున్నాను. మీరు కావించనున్ననిర్ణయం భారతదేశానికి ఎంతో ప్రయోజనకారికాగలదని ఆశిస్తున్నాను.

మీకు ఒంట్లో నయంగావుందని మీ శరీరఉష్ణోగ్రత మామూలుగా వుంటున్నదని ఆశిస్తున్నాను; పత్రికలలో, అలాగే వార్తపడింది మరి. ప్రశాంతమైన ఏదో ఒకప్రదేశంలో మీరు కాస్తవిశ్రాంతితీసుకోవడం చాలా అవసరం; కాని వచ్చే నాలుగయిదువారాలపాటు మీకు శ్రమ అధికంగావుంటుందని, నా భయం.

ఆనంద్‌ను చూడడానికి, నేను జూన్ 13వతేదీన ఇక్కడకు వచ్చాను. ఆనంద్ ఇప్పుడు నెమ్మదినెమ్మదిగా నడవగలుగుతున్నాడు. ఇక్కడ నేను 25వతేదీవరకు వుంటాను. ఆవేళ, అలహాబాద్ బయలుదేరగలను.

హృదయపూర్వకాభివందనాలతో,

ప్రేమగల మీ,
తేజ్ బహద్దూర్ సప్రూ

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,
అల్హాబాద్

354. యం. యస్. సాహా

యూనివర్సిటీ ఆఫ్ సైన్సు,
డిపార్టుమెంట్ ఆఫ్ ఫిజిక్స్
కలకత్తా,
ఆగష్టు 12, 1945

నా ప్రియమైన పండిట్‌జీ,

మీరు జూలై 28వ తేదీన శ్రీనగర్‌నుంచి వ్రాసిన ఉత్తరానికి ఎంతో సంతోషం. మీ కింకా కావలసినంత విశ్రాంతి లభించలేదని పత్రికా వార్తలవల్ల తెలిసింది, అయినప్పటికీ, ఆరోగ్యప్రదమైన కాశ్మీరు వాతావరణం, కొన్నివారాలలో మీ ఆరోగ్యాన్ని మీరు తిరిగి పూర్తిగా కోలుకొనేటట్లు చేస్తుందని ఆశిస్తున్నాను.

మీరు అల్లాహాబాద్ ఎప్పుడువస్తారో, నాకు వ్యవధివుండగా తెలిస్తే నేను ప్రయాణసౌకర్యాన్ని సాధించగల్గితే, మిమ్మల్ని అక్కడ ఎప్పుడు పడితేఅప్పుడు కలుసుకోగలను; కాని ఈరోజులలో ప్రయాణసౌకర్యం లభించడం కష్టం. కాని రెండురోజులు వ్యవధివుంటే, నే నది బహుశా సాధించగలననుకుంటున్నాను. నేను మిమ్మల్ని స్వయంగా కలుసుకుని, నా అమెరికా, బ్రిటను, సోవియట్‌రష్యాల పర్యటనానుభవాలను మీకు తెలియజేయడానికి ఆతృతపడుతున్నట్లు వేరే చెప్పనక్కరలేదనుకొంటాను.

కమలాఉపన్యాసాలసందర్భంలో, మిమ్ముల్ని మౌలానా అజాద్‌ను ఉపన్యసించవలసినదిగా కోరడానికి, కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయంవారు నిర్ణయించుకొన్నారు; మౌలానా ఆంగ్లభాషలో ఉపన్యసించలేరని ముస్లింలీగర్లు అభ్యంతరపెట్టారు. ఆగస్టునెలలో ఉపన్యసించడానికి, మీకు తీరిక చిక్కినట్లయితే, మేం సంతోషిస్తాం. ఏవిషయంమీద ఉపన్యసిస్తారో, అది మీ యిష్టం. అయితే శీర్షిక నింకా మీరు ఎంచుకోకపోయినట్లయితే, మీరు "జాతీయనిర్మాణపథకం" అనే విషయాన్నిగురించి ఉపన్యసించవలసినదిగా మీకు నేను సూచిస్తున్నాను.

కాంగ్రెసు, తాను అధికారంలోకివచ్చినట్లయితే, ఎట్టి నిర్మాణ కార్యక్రమాన్ని పథకాన్ని తలపెట్టనున్నదో తెలియచేయడానికి అదను వచ్చిందని నా నమ్మకం. ప్రస్తుతం, దాని కార్యక్రమం పాతప్రపంచపు ఆదర్శాలకు ఎంతగానో ముడివడివుంది; రాట్నంత్రిప్పడం, ఇంట నూలువడకడం, మధ్యయుగాలలోమాదిరి పనిని విభజించుకోవడంపైననే, దానిదృష్టి లగ్నమైవుంది. విజ్ఞానశాస్త్రంసాధించిన సాధనాలను, శక్తిగల వనరులను, రసాయనిక పరికరాలను, ఇంధనాలను అనేకవిధాలుగా ఉపయుక్తపడగల నీటినీ, భూమినీ పూర్తిగా వినియోగించుకోవాలని, కొత్త పద్ధతులపై సమాజాన్ని పునర్నిర్మించాలని, ఇది "భారతదేశప్రజానీకానికి చక్కటి జీవితాన్ని ప్రసాదించగలదని" మనం దేశానికి కొత్తకొత్త నినాదాల నీయాలి. "నేచర్" "హిందూస్థాన్‌స్టాండర్డ్" పత్రికలలో అచ్చుపడిన నా వ్యాసాలను రెండింటిని, మీకు దీనితోపాటు పంపిస్తు న్నాను; అవి నా అభిప్రాయాలను తెలియచేయగలవు.

ప్రేమాభివందనాలతో,

మీ విశ్వాసపాత్రమైన
యం. యన్. సాహా

పండిట్ జవహర్లాల్ నెహ్రూ,
అల్లాబాద్.

365. యస్. హెచ్. షెన్‌వద్దనుంచి

చైనా రిపబ్లిక్ కమీషనర్‌కార్యాలయం,
న్యూఢిల్లీ,
ఆగస్టు 15, 1945

ప్రియమైన పండిట్ నెహ్రూ,

యూనాన్ ఎగ్జామినేషన్ అధ్యక్షులైన హిజ్ ఎక్సలెన్సీ డాక్టర్ టాయ్-చిన్-టావో 1940వ సంవత్సరంలో సౌహార్ద్రప్రతినిధిసంఘాధ్యక్షుడుగా భారతదేశాన్ని సందర్శించడం బహుశా మీకు జ్ఞాపకముండి

వుంటుంది. ఆ సంఘంలో నే నొక సభ్యునిగావుండే అవకాశం నాకు కలిగింది. క్రిందటిఏడాది మీరు చైనాకు కావించిన పిలుపును పురస్కరించుకుని ఈనాడు మేం భారతదేశానికి వచ్చాం; కాని దురదృష్టవశాత్తూ మేం మిమ్మల్ని కలుసుకొనలేకపోయాం.

ఇది డాక్టర్ టాయ్‌కి ఎంతో ఆశాభంగం కలిగించింది. తన ఆశాభంగాన్ని వ్యక్తపరుస్తూ ఆయన ఒక గీతాన్ని రచించారు. దాన్ని మీకు ట్రాన్స్‌మిట్ చేయవలసిందిగా శ్రీమతి పండిట్‌కు అందచేశారు. ఆవిడ మమ్మల్నెంతో అప్యాయంగా అల్హాబాద్‌లో సత్కరించి, ఆతిథ్యమిచ్చారు.

ఈమధ్య జరిగిన పరిస్థితులదృష్ట్యా మీకు విజయం లభించాలని కోరుతూ, మీకూ, మౌలానా అజాద్‌కూ తన శుభాకాంక్షలనందజేయమని డాక్టర్ టాయ్ నన్నాదేశించారు. ఆయన కూర్చిన గీతాన్ని ఆయనే తన అందమైన పేరెన్నికగన్న దస్తూరితో నాకు పంపించారు.

ఆ గీతాన్ని ఆంగ్లభాషలోనికి అనువదించడానికి ప్రయత్నించాను. అయితే ఏ భాషలో రచించినగీతమైనా ముఖ్యంగా చైనాభాషలో నుంచి అది అనువదింపబడుతున్నపుడు మూలంలోని సొగసును పోగొట్టుకుంటుందన్నవిషయం మీకు తెలియనిదికాదు.

శుభాకాంక్షలతో,

మీ విశ్వాసపాత్రిమైన,
యస్. హెచ్. షెన్

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూకు

నిన్ను తలచుకొంటూ నే నెంతో బాధపడుతూ
నిన్ను వెదుక్కుంటూ సుదూరంనుంచి వచ్చాను వచ్చాను
వెదకి వెదకి నీకోసం వేసారిపోయాను
ఎవరు బుద్ధునివలె హృదయంలో, వీరునివలె
మేధతో, అహరహం కృషిచేసి ఆత్మత్యాగం
చేస్తారో వారే ఉదాత్తులు మహోదాత్తులు.

—టాయ్—చిన్—టావో.

356. గోవింద వల్లభ్ పంత్ వద్దనుంచి

నైనిటాల్,
ఆగష్టు15, 1945

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్‌జీ,

నా జవాబుతోపాటు, గంగన్‌విహారీ వ్రాసిన ఉత్తరాన్నికూడా, ఇందుతోపాటు మీకు పంపిస్తున్నాను. ఆ ప్రతిపాదనలను నేను అంగీకరించలేదు కనుక, మీ కింతకంటె ముందుగా ఉత్తరం వ్రాయలేకపోయాను. ఏమైనప్పటికీ మీ రా ప్రతిపాదనలను పరిశీలిస్తున్నట్లు పత్రికావార్తలవల్ల నేను తెలుసుకున్నాను. ఆ విషయం మీ పరిశీలనలో వున్నట్లు "సివిల్ అండ్ మిలిటరీ గెజెట్" పత్రికావిలేఖరి స్పష్టంగా ఒక ప్రకటన కావించాడు. కనక, గంగన్‌విహారీ కావించిన సూచన మీకు ఇందుతోపాటు అందచేస్తున్నాను: ఈవిషయంలో నా అభిప్రాయాలేమిటో, మీకు తిరిగి నేను చెప్పనక్కరలేదు. గంగన్‌విహారికి నేను వ్రాసినజాబులో నా అభిప్రాయాలు తెలియచేశాను; ఆ లేఖను టైపు చేయించి మీకు దీనితోపాటు జతపరచి పంపుతున్నాను. ఇంగ్లండులో వున్న లేబర్‌పార్టీని చూసి నేను ప్రత్యేకంగా, మురిసిపోవడంలేదు. లేబర్‌పార్టీ అధికారంలోకివచ్చిందని కొంతమంది మిత్రులు దానిని పొగడుతున్నారు కాని, వారు ప్రదర్శిస్తున్న హర్షాతిరేకాలలో నేను భాగస్వామిని కాలేను. ఆ పార్టీ నాయకులు మన కేదో ఒరగబెడతారని నేను ఆశించడంలేదు; అయితే, ప్రస్తుతపరిస్థితులలో, అట్లీసైతం యింకా అలాగే కిమ్మనాస్తిగా ప్రశాంతంగా కూర్చుంటాడని నే ననుకోను. త్వరలోనే ఏదో ఒక రోజున, లాస్కీ లేదా లేబరుపార్టీనాయకుల్లో ఎవరో ఒకరు మిమ్మల్ని రమ్మని ఆహ్వానించవచ్చును. క్రిప్స్‌వైఖరి ఏమిటో నాకు సరిగ్గా స్పష్టంగా తెలియడంలేదు. సిమ్లాసమావేశానంతరం, ఆయన చేసిన ప్రకటన సందేహాస్పదంగానూవుంది; వ్యాకులపరచేదిగానూవుంది. 1942లో తాను కావించిన మరదృష్టకరప్రతిపాదనలకుసంబంధించిన సంప్రదింపులలోను, మిగిలిన కార్యాచరణలోనూ, ఆయనప్రవర్తన ఆయనగౌరవప్రతిష్టలను హెచ్చించలేదు. మీకూ, జిన్నాకూ మధ్య సమ

తూకంఉండేటట్లుగా చూడాలని పాపం! ఆయన అనవసరమైన శ్రద్ధతీసు కొన్నాడు; అతిజాగ్రత్తతోకూడుకొనివున్న ఆయనవైఖరికి అర్థంపర్థం లేదు. జిన్నాతో యిచ్చకాలాడి, ఆయన్ని సంతోషపెట్టాలనుకొనే క్రిప్సు ధోరణి, క్రిప్సుకు సహజంగా పుట్టినటువంటిదో, ఇందులో చర్చిల్ అమెరీ, లిన్‌లిత్‌గోలపాత్ర ఎంతమటుకు ఉన్నదో చెప్పడం కష్టం. దాన్నిగురించి ఈ నా డెవరూ బాధపడనక్కరలేదు. ఆయనప్రస్తుతవైఖరి ఎలావున్నప్పటికీ, ప్రస్తుతపరిస్థితులలో, భారతదేశానికిసంబంధించినవ్యవహారాలలో, ఆయన ప్రముఖపాత్రమాత్రం నిర్వహించగలడు, అందుకు సందేహంలేదు; కామన్సుసభలో లేబరుపార్టీకి అధికసంఖ్యాక బలమున్న దన్నవిషయాన్ని దృష్టిలోవుంచుకొని, ఇటువంటి అసంబద్ధఊహాలతో—అదెంత నిర్మాణయుతమైనపార్టీఅయినా, క్రిప్సు వాటికి అధీనుడై కొట్టుకు పోకుండావుంటాడనిమాత్రం నే నాశిస్తున్నాను. ఎంత చెప్పినా, నా సందేహాలు నాకు వుండనేవున్నాయి. ఆయనస్వభావం నియమరహితమైనది కాకపోయినా, బహుశా ఆయన నిగూఢమైనమనిషి.

మీరు త్వరలోనే ఇక్కడకువస్తారు, అంటే అప్పటికి మీరు కాశ్మీరులో నెలరోజులున్నట్లు లెక్క. ప్రశాంతమైన పరిసరాలు, ఆరోగ్యదాయకమైనవాతావరణం, చక్కటి విశ్రాంతి, మీ కెంతో మేలుచేకూర్చిందని నమ్ముతాను. అహమ్మదాబాద్‌లో మనం కలసివున్నపుడు, మీ ఆరోగ్యం పూర్తిగా దెబ్బతింది. మీ ఆరోగ్యాన్నిగురించి నే నపుడు పడినబాధ యిప్పటికీ నన్ను కలవరపెడుతూనేవుంది. మీకు ఏమాత్రం సేవచేయలేకపోతినిగదా అని, నా నిస్సహాయస్థితిని, అసమర్థతను నేను సహజంగా నిందించుకొంటూ, బాధపడుతున్నాను. మీరు మళ్ళీ యథాప్రకారం మీ ఆరోగ్యాన్ని పుంజుకొన్నారని, శక్తిని కూడగట్టుకోగలిగారని ఆశిస్తున్నాను.

నే నీవేళ ఆల్మోరా వెడుతున్నాను. అక్కడ పదిహేనురోజుల పాటు వుందామనుకుంటున్నాను.

ప్రేమతో మీ
జి. బి. పంత్

357. షి షిన్ హెన్ఫ

చైనా రిపబ్లిక్ కమిషనర్ కార్యాలయం,
రిఫరెన్సు నంబరు 5666. న్యూ ఢిల్లీ,
ఆగస్టు 22, 1945

ప్రియమైన పండిట్ నెహ్రూజీ,

కమిషనర్ ప్రస్తుతానికి చుంకింగ్‌లో వున్నందున, జనరలిస్మో పంపిన ఈ క్రింది ప్రతిని మీకు అందజేయటానికి సంతోషిస్తున్నాను.

"జపాను లొంగిపోయినసందర్భంలో మీరుపంపిన శుభాకాంక్షలకు నా ధన్యవాదాలు. ఈ విజయోత్సవంనాడు చైనాప్రజలు ఐ.రా.స.యొక్క ఉన్నతాశయాలను సాధింపటానికి ప్రయత్నిస్తామని తిరిగి ప్రతినబూను తున్నారు. ముందున్న శాంతి కర్తవ్యాలనిర్వహణలో వారు శక్తివంచన లేకుండా పాటుబడతారు. భవిష్యత్తులో చైనా, భారతదేశాల సఖ్య స్నేహం మరింతగా పరిఢవిల్లగలదన్న సంపూర్ణ విశ్వాసం నాకున్నది. కొత్త ప్రపంచవ్యవస్థను రూపొందించడంలో మన ఉభయదేశాలప్రజలూ ప్రశంసనీయమైన కృషిచేయగలర్ని నమ్ముతున్నాను.

చాంగ్ కై షేక్"

దయచేసి దీనిని గమనించండి.

భవదీయుడు,
షి షిన్ హెన్ఫ (?)

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

358. అరుణా అసఫాలీవద్దనుంచి

నవంబరు 9, 1945

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్జీ,

మీరు దయతో నన్నుగురించి చెప్పిన విషయాలకు నేను మీకు ధన్యవాదాలర్పించాలని అనుకోలేదు. ఎందుకంటే, వ్యక్తిగతంగా నన్ను

మీరు ప్రశంసించలేదు. మీరు ప్రశంసించింది తిరుగుబాటునే. మీరు చెప్పే పద్ధతి అది. ఆ తిరుగుబాటులో మీ పాత్ర ఏమిటో అందరికీ సరిగా తెలియదు.

మీరు క్రితంసారి బొంబాయివచ్చినప్పుడు నన్ను కలుసుకొంటారని ఆశించాను. మీరు చాలా హడావిడిలోవున్నందున, నా అంతట నేను మీదగ్గరకు రావడానికి ప్రయత్నించలేదు.

రేపు మన చర్చలు సాఫీగా సాగడానికి వీలుగా నే నొక పద్ధతి కనిపెట్టాను. దయచేసి ఇందుతో జతపర్చిపంపుతున్న లేఖలు చదవండి– నా రాజకీయాలనుగురించి తెలుసుకోవడానికి అది మీకు ఉపకరించ వచ్చును.

అనురాగంతో,
అరుణ.

359. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

[మూలం హిందీలో]

పూనా
నవంబరు 13, 1945

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

నిన్నటి మన సంభాషణలు నాకు సంతోషం కలిగించాయి. మనం ఇంకా ఎక్కువసేపు మాట్లాడుకోవడానికి వీలులేకపోయింది. అందుకు విచారిస్తున్నాను. ఒకేసారి కూర్చొని తేల్చడం సాధ్యంకాదని భావించాను. మనం అనేకసార్లు కలసికూర్చొని చర్చించడం అవసరమనుకొన్నాను. పరుగెత్తడానికి నా శారీరక పరిస్థితి అనువుగావుంటే, నీవు ఎక్కడున్నప్పటికీ, నీ దగ్గరకు ఎగిరివచ్చి వాలేవాడిని. నీతో రెండురోజులపాటు వుండి, మనస్సువిప్పుకొని ముచ్చటించుకొన్నతర్వాత తిరిగివచ్చేవాడిని. ఇంతకుముందు ఇలాగే చేశాను. మనిద్దరం పరస్పరం బాగా అర్థంచేసుకోవలసినఅవసరం వుంది. అలాగే ఇతరులుకూడా మన ఇద్దరి అభిప్రాయాలు ఏమిటో స్పష్టంగా తెలుసుకోగల్గాలి. ఇప్పటిలాగే మనిద్దరి మన

స్సులు కలిసివున్నంతకాలం, చర్చలలో ఏకాభిప్రాయంఏర్పడకపోయినా, మనకు ఏకీభావం కుదరదనే అని అనుకొన్నా ఫరవాలేదు. నిన్నటి సంభాషణలనుబట్టి, మన ఇద్దరి దృక్పథాలలోను నాకు అట్టే తేడా కన్పించలేదు. ఇది వాస్తవమో కాదో తేల్చుకోడానికి నిన్న చర్చలను నేను ఎలా అర్థంచేసుకొన్నానో ఇక్కడ ఉదాహరిస్తాను. ఒకవేళ ఎక్కడన్నా తప్పువుంటే సరిదిద్దు.

(1) మానవునియొక్క మేధాశక్తిని, ఆర్థిక, రాజకీయ, నైతిక ప్రమాణాలను సాధ్యమైనంత ఉన్నతస్థాయికి కొనిపోవడమే అసలు సమస్య అని నీవు అన్నావు. దానితో నేను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నాను.

(2) ఇందుకు అందరికీ సరిసమానమైన హక్కులు, అవకాశాలు వుండాలి.

(3) ఇతరమాటల్లో చెప్పాలంటే, ఆహారపానీయాదులప్రమాణం దుస్తులు, తదితర జీవనస్థితిగతులవిషయంలో పట్టణవాసులకు, గ్రామీణ ప్రజలకు మధ్య సరిసమానత్వం వుండాలి. ఈ సరిసమానత్వం సాధించే నిమిత్తం ప్రజలు తమకు కావలసిన జీవితావసరవస్తువులను, బట్టలు, ఆహారపదార్థాలు, ఇళ్ళు, దీపాలు, నీరు మున్నగువాటిని తామే తయారు చేసుకోవాలి.

(4) మానవుడు ఏకాకిగా జీవించడానికి పుట్టలేదు. మానవుడు ప్రధానంగా సామాజిక జంతువు. స్వతంత్రజీవి; పరస్పర పరాధీనప్రాణి. ఎవరూ ఎవరినెత్తినా ఎక్కి పెత్తనంచేయకూడదు. అలాంటి జీవితం రూపొందించే పరిస్థితులను సృష్టించాలనుకొంటే, అందుకు గ్రామాన్ని సమాజంలో యూనిట్‌గా తీసుకోకతప్పదు. ఆ యూనిట్‌ను గ్రామం అని పిలవండి, లేదా చిన్న సమూహం అని పిలవండి. ఏ పేరుపెట్టి పిలిచినా, ఆ యూనిట్ (ప్రధాన జీవితావసరవస్తువులవిషయంలో) స్వయం సమృద్ధిని సాధించగలుతుంది. పరస్పర సహకారం, పరస్పర సహాయంతో ఆ యూనిట్ అవిచ్ఛిన్నంగా నిలుస్తుంది.

ఇంతవరకు రాసిన విషయాలనుబట్టి, నేను నిన్ను సరిగా అర్థం

చేసుకొన్నట్టేనా? అయినట్టయితే తరువాతలేఖలో సమస్యకుసంబంధించిన మరో అంశాన్ని పరిశీలిస్తాను.

నీకు నేను రాసిన మొదటిలేఖను రాజకుమారిచేత అనువాదం చేయించాను. అది ఇంకా నాదగ్గరే పడివున్నది. ఆ లేఖ ఇంగ్లీషుఅనువాదాన్ని దీనితో జతపర్చి పంపుతున్నాను. నా భావాలు నీకు పూర్తిగా, స్పష్టంగా అర్థంకావడానికి ఇంగ్లీషుఅనువాదం ఉపయోగించవచ్చును. పైగా, నిన్ను నేను సరిగా అర్థంచేసుకొన్నదీ లేనిదీ స్పష్టంగా తేల్చుకోటానికి వీలుఅవుతుంది.

ఇందుకు నా దీవెనలు.

ప్రేమతో,
బాపూ

360. సర్ ఫ్రాన్సిస్ వైలీనద్దనుంచి

గవర్నర్ క్యాంప్.
యు. పి.
ఫిబ్రవరి 22, 1946

గవర్నరు యు. పి.

ప్రియమైన పండిట్ జీ,

మనం ఎన్నడూ కలుసుకోలేదు. అది నా దురదృష్టం. అయితే మనిద్దరికి ఉమ్మడిమిత్రులుమాత్రం అనేకమంది వున్నారు. మీ గ్రంథాల ద్వారా మీతో సంవత్సరాలబట్టి నేను సంబంధం ఏర్పరచుకొన్నాను. క్రితం నెలలో నేను అల్లాహాబాద్ వెళ్ళినసందర్భంలో, మనం కలుసుకోగలమో లేదో మిమ్మల్ని అడుగుదామనే ప్రధానంగా అనుకొన్నాను. చిల్లర మల్లర విషయాలు—అనుకోకుండా వచ్చిపడుతున్న పార్లమెంటరీ ప్రతినిధివర్గంతోసహా—నాకు అంతరాయం కల్గించాయి. ఈలోగా అగథా హారిసన్ వచ్చి నన్ను కలుసుకొంది. మిమ్మల్ని సాధ్యమైనంత త్వరలో కలుసుకోమని ఆమె నాకు సూచించింది. పాపం, ఈమాటచెప్పటానికే ఆమె యింతదూరం, లక్నోదాకా స్వయంగా వచ్చింది. ఈవిషయంలో నాకు నచ్చజెప్పవలసిన అగత్యంలేదు. అయితే యిక్కడ వత్తిడిపనుల

మూలంగా మిమ్మలను కలుసుకోవాలన్న అభిలాష కొంత వెనుకబ
పోయింది. అగథా వెళ్ళిపోయింది. ఏదో ఒకటి వెంటనే చేయాలను
కొన్నాను. అల్హాబాద్‌లోని వెంకటాచారితో ఫోనుమీద మాట్లాడాను.
ఆయన ఇంట్లో నన్ను కలుసుకునేందుకు మీకు అవకాశం వుందో లేదో
తెలుసుకోమని కోరాను. కొన్నిగంటలతర్వాత పూర్తిగా ఆశాభంగంకలించే
కబురు అల్హాబాద్‌నుంచి అందింది. మీరు అల్హాబాదునుంచి వెళ్ళిపోయా
రనీ, 23వ తేదీదాకా తిరిగిరారనీ, తిరిగివచ్చినతర్వాత వెంటనే మరొక
సారి ఎన్నికల పర్యటనకు బయలుదేరతారనీ తెలిసింది.

వీలైతే మనం కలుసుకోవడం మంచిదని నేను ఇప్పుడు గట్టిగా
అభిప్రాయపడుతున్నాను. మనం మాట్లాడుకొంటే పరిస్థితులు చాలావరకు
చక్కబడగలవని నేను చెప్పటం అంత సముచితంకాదనుకొంటాను.
రహస్యంగా వచ్చి మిమ్మలను కలుసుకోవడం నాకు యిష్టంలేదు. మీరు
నాతో లక్నో రావడం సాధ్యపడకపోయినపక్షంలో, నన్ను కలుసుకోవ
డానికి మీకు ఎక్కడ వీలైతే అక్కడకు రావడానికి నేను సిద్ధంగా
వున్నాను.

ప్రత్యేక దూతద్వారా ఈ లేఖను పంపిస్తున్నాను, ఈ జాబు
తెచ్చినవ్యక్తిద్వారానే దయచేసి మీ జాబు పంపిస్తారని ఆశిస్తాను,

భవదీయుడు,
ఎఫ్. వి. వైలీ

361. మహాత్మా గాంధీవద్దనుంచి

[గాంధీజీ నాకు రాసిన ఒక లేఖకు ఇది ఆంగ్లానువాదం. మూలం
హిందీలో వుంది. ఢిల్లీలో ఏర్పడిన మతవైషమ్యంపట్ల తమ విచా
రాన్ని వ్యక్తంచేయడంకోసం గాంధీజీ నిరసనవ్రతం పూని, కొన్ని
రోజులపాటు కొనసాగించిన పిమ్మట, ఆ దీక్షను విరమించారు. దీక్ష
విరమించినరోజునే ఆయన ఈ లేఖ వ్రాశారు.

ఢిల్లీలో ఘటనలు, అలాగే గాంధీజీ నిరాహారదీక్ష నా కెంతో
ఆందోళన కల్గించాయి. ఒకటి రెండు రోజులపాటు నేను భోజనంచేయ

లేదు. ఇది నిరశనవ్రతంవంటిది కాదు. ఏవేవో గొడవలు సంభవించి నప్పుడు, బాధపడి చేసేపని ఇది. ఈ సంగతి ఎవరికీ తెలియదు. కాని గాంధీజీ ఎలాగో ఈవిషయం తెలుసుకొన్నారు. నిరాహారదీక్ష విరమించ మని అందు కీ సలహాయిచ్చారు.

"భారతదేశానికి మణి" అన్న పదానికి విశిష్టార్థం ఏమీలేదు. గమ్మత్తుకు ఉపయోగించిన మాట అది. నా పేరు జహ్వార్; జహ్వార్ అంటే మణి అని అర్థం.

ఆయన నాకు వ్రాసిన అఖరిఉత్తరం ఇదే. పన్నెండురోజుల తర్వాత, 1948 జనవరి 30వతేదీన, ఒక హంతకుని చేతిలో ఆయన చని పోయాడు.]

జనవరి 18, 1948

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్,

నీవు నిరశనవ్రతం విరమించు.

పాకిస్తాన్‌పంజాబు స్పీకరువద్దనుంచి నాకు వచ్చిన తంతి ప్రతిని ఇందుతో జతపర్చి పంపుతున్నాను. సరిగ్గా నీకు నేను చెప్పినట్లుగానే సయ్యద్ హూరున్ (?) చెప్పాడు.

నీకు దీర్ఘాయువు కలుగుగాక. భారతదేశానికి మణిగా వెలుగొం దుతూవుండు.

దీవెనలతో,

బాపూ

పశ్చిమ పంజాబు శాసనసభ స్పీకరునుంచి వచ్చిన టెలిగ్రామ్

నిస్వార్థభావంతో మహోన్నతలక్ష్యసాధనకై, మీరుసాగిస్తున్ననిరా హారదీక్షనుగురించి జనవరి13వతేదీనశాసనసభలోపలువురుచేసిన ప్రసంగా లలోని అంశాలను మీకు తెలియజేయడానికి నా కెంతో సంతోషంగా వుంది. ఈ ప్రసంగాలలో వ్యక్తమైనభావాలతో నేనూ, శాసనసభవారూ ఏకీభవిస్తున్నాం.

మాలిక్ మహ్మద్ ఫిరోజ్‌ఖాన్ నూన్ "మత ప్రవక్తలను మినహాయిస్తే, ఇంతటి మహాపురుషుణ్ణి, మహాత్మాగాంధీకి మించిన మహనీయుణ్ణి ప్రపంచంలో మరేదేశం సృష్టించలేదు."

గౌరవనీయులైన మియాన్ మహ్మద్ ముంతాజ్‌ఖాన్ దౌల్తానా (ఆర్థిక మంత్రి) "ముస్లిములపట్ల మహాత్మాగాంధీ నిరాహారదీక్ష వ్యక్తం చేస్తున్న సద్భావాన్ని అర్థంచేసుకోడం మన విధ్యుక్తధర్మం. హిందూ ముస్లింఐక్యతకోసం ఆత్మార్పణచేయడానికి సిద్ధంగావున్న కనీసం ఒక్కడైనా భారతదేశంలోవున్నాడని దీనినిబట్టి స్పష్టమవుతున్నది. ఆయన నిరాహారదీక్ష ఇంకా కొనసాగించవలసిన అవసరం తప్పిపోవాలని సర్వేశుండైన దేవుడిని ప్రార్థిద్దాం. అల్పసంఖ్యాకులహక్కుల రక్షణవిషయంలో మహాత్మాగాంధీఅభిప్రాయాలతో మనం పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నామని శాసనసభప్రాంగణంనుంచి ఆయనకు నేను హామీయిస్తున్నాను."

గౌరవనీయులైన ఖాన్ ఇఫ్తికార్ హుస్సేన్‌ఖాను, ప్రధానమంత్రి "ఉదాత్తమైన ఆశయంకోసం కృషిచేస్తున్న మహాత్మాగాంధీ చెందుతున్న ఆందోళనలో మనం పాలుపంచుకొంటున్నాం. మహాత్మాగాంధీ సాగిస్తున్న కృషికి నా తరఫున, నా సహచరులతరఫున ప్రగాఢమైన ప్రశంసను, హృదయపూర్వకమైన అభినందనలను అందజేస్తున్నాను. అమూల్యమైన ఆయన జీవితాన్ని కాపాడడానికి ఈ రాష్ట్రంలో చేయగల్గినదంతా మనం చేస్తాం"

స్పీకరు, పశ్చిమ పంజాబుశాసనసభ

362. జార్జి బెర్నార్డ్ షాకు

న్యూఢిల్లీ,
సెప్టెంబరు4, 1948

ప్రియమైన షా,

ఈ ఉత్తరం నేనెందుకు వ్రాస్తున్నానో నాకే తెలియదు. ఎందుకంటే మనిద్దరంకూడా క్షణంతీరికలేని మనుష్యులం. మీ మీద అదనపు

శ్రమ రద్దాలన్న దృష్టి నాకు లేదు. అయితే, జూలై 16వతేదీన మీరు దేవ దాసుగాంధీకి రాసిన లేఖప్రతిని, ఆయన నాకు పంపించాడు. దానితో ఈ లేఖను రాయాలన్న బుద్ధి నాలో కల్గింది.

40 సంవత్సరాలకు పూర్వం—అప్పుడు నా వయస్సు 18యేళ్ళు. కేంబ్రిడ్జివిద్యార్థిని. ఒకనాడు సభలో మీ ప్రసంగం విన్నాను. అప్పటినుంచి మళ్ళీ యింతవరకు మిమ్మలను చూడనేలేదు. మీకు ఉత్తరమైనా వ్రాయ లేదు. అయితే, నా తరానికిచెందిన అనేకమందివలెనే, మీ రచనలు, గ్రంథాలమధ్య మేము పెరిగి పెద్దవాళ్ళమయ్యాం. మీ గ్రంథ అధ్య యనం నన్ను కొంతవరకు మూసపోసింది. దాని అంశం నాలో ఇప్పటికీ కొంత వుందనుకొంటాను. ఇది మీకు గర్వకారణం అవునో కాదో నాకు తెలియదు.

మీరు ఒకవిధంగా నాకు సన్నిహితులు; ఇంకా వివరంగా చెప్పా లంటే, మీరు నా ఆలోచనలకు చాలా సన్నిహితులు. మీతో సన్నిహిత సంబంధా లేర్పరచుకోవాలనీ, మిమ్ములను కలుసుకోవాలనీ, నేను ఎన్నో సార్లు అనుకొన్నాను. కాని అందుకు అవకాశం లభించలేదు. అందుచేత మిమ్మలను కలుసుకోడానికి ఉత్తమమార్గం మీ రచనలను చదవడమే నన్న నిర్ణయానికి వచ్చాను.

గాంధీజీని పొట్టబెట్టుకున్న హంతకుణ్ణి ఏమిచేస్తే బాగుంటుందని దేవదాసు మిమ్ములను సలహా అడిగినట్టున్నాడు. బహుశా అతనికి ఉరి తప్పకపోవచ్చు. నే నింతకు ముందు మరణశిక్షను రద్దుచేయాలన్న సూచనకు సుముఖంగా వున్నప్పటికీ, ఈ హంతకునికి మాత్రం మరణ శిక్ష పడవలసిందే. ఈ హంతకునికి ఉరిశిక్షపడకుండా తప్పించటానికి నేను ప్రయత్నించను, కాని, మామూలుకేసులలో అయితే, మరణశిక్ష విధించుటకన్నా, పదిహేను ఇరవై యేళ్ళపాటు నేరస్థుడిని జైలులోపెట్ట టం మంచిదా కాదా అని ఇప్పటికీ అనుకొంటున్నాను.

జీవితం అన్నది చాలా చౌక అయిపోయింది. కొంతమంది నేరస్థు లకు మరణశిక్ష విధించినా, విధించకపోయినా ఈ పరిస్థితులలో మార్పు

ఏమీ వుండదు. ఒకొక్కప్పుడు అనిపిస్తుంటుంది గదా, అసలు జీవించ డంకన్నా భయంకరమైన శిక్ష మరొకటి వున్నదా అని.

భారతదేశంగురించి అభిప్రాయాలు తెల్పవలసిందంటూ మిమ్మ లను మా దేశస్థులు కొందరు వేధించుకొనితింటున్నందుకు నేను మిమ్మ లను క్షమాపణకోరుతున్నాను. ఇతరులనుంచి యోగ్యతాపత్రాలు పొంద డానికి ఆతురతచెందే అలవాటునుంచి మాలో చాలామంది ఇంకా బయట పడలేదు. ఒకరకంగా దీనికి కారణం ఆత్మవిశ్వాసం కొరవడడమే కావచ్చు ఘటనలు మమ్మలను తలక్రిందులుచేస్తున్నాయి. మేము ఊహించుకొన్న ఉజ్వలభవిష్యత్తు వాస్తవంలో అంత ఉజ్వలంగా కన్పించడంలేదు.

వచ్చే అక్టోబరునెలలో నేను ఇంగ్లండు రావచ్చు; అక్కడ రెండు మూడు వారాలపాటు వుంటాను. ఆ సందర్భంలో మీ యింటికి ఒకసారి రావాలనివుంది. మీ నిత్యకార్యక్రమానికి విఘాతంకల్గకపోతేనే సుమా. ప్రశ్నలతో మిమ్మలను నేను విసిగించబోను. మనస్సులో సందేహాలకు లోటులేదు. వాటికి సరియైన సమాధానాలున్నట్టు కన్పించదు. ఒకవేళ వాటికి సరియైన సమాధానాలున్నా, అవి అక్కరకురావు. ఎందు కంటే, వాటిని ఆచరించవలసినది మానవులు కనుక అవి ఆచరణలోకి రావడం కల్ల. మీతో కాసేపు కాలక్షేపంచేయడానికి అవకాశం చిక్కితే దానివల్ల నేను ఎంతో లాభిస్తాను. దానిని కలకాలం గుర్తుంచుకొంటాను.

భవదీయుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

జార్జి బెర్నార్డ్ షా,
అయోత్ సెయింట్ లారెన్స్,
వెల్విన్, హెర్ట్స్, ఇంగ్లండు.

363. జార్జి బెర్నార్డ్ షానద్దనుంచి

లండన్,

సెప్టెంబరు 18, 1948

ప్రియమైన శ్రీ నెహ్రూ,

నా రాజకీయరచనలను మీరు చదివారని తెలుసుకొని, ఎంతో సంతోషించాను. మీరు నా యింటికి రావడంకన్నా, మహద్భాగ్యం మరొకటి వుంటుందా? దానినిగురించి వేరే చెప్పాలా? అయినా మీరు నా యింటికి వచ్చి పొందగలిగిందేముంది? మీ అమూల్యకాలాన్ని పాడు చేసుకోవడం మినహా నన్ను వెతుక్కుంటూ ఇంతదూరం మారుమూల నున్నకుగ్రామానికి మీరు రావడమా? అయినా, బెర్నార్డ్ షాలో ఇప్పు డే మున్నది. అస్థిపంజరం మినహా? అసలు బెర్నార్డ్షా ఏనాడో చచ్చి పోవలసింది.

వెనక ఒకప్పుడు ఒకవారం బొంబాయిలోను, మరొకవారం సింహళంలోను గడిపాను. భారతదేశంగురించి స్వయంగా తెలుసు కొన్నది అంతవరకే. మానవజాతికి పసిపాపడుయ్యాలవలె సింహళం నా కంటికి కన్పించింది. అక్కడ కన్పించింది ప్రతిదీ ఒరిజినల్గానే వుంది. పోతే మిగతా జాతులన్నీ మూకుమ్మడిగా ఉత్పత్తిఅయాయి.

పత్రికలలో పడిన సంగతులు మినహా భారతదేశంగురించి నాకు ఇంకేమీ తెలియదు. అయినప్పటికీ నేను భారతదేశాన్ని వాస్తవికదృష్టి తోనే చూడగలను. ఎందుకంటే, నేను ఆంగ్లేయుణ్ణి కాదు; ఐర్లండ్ దేశ స్థుడిని. ఇంగ్లీషుపాలననుంచి విముక్తికావడానికి మా దేశం దీర్ఘకాలం సాగించిన పోరాటంలో నేను పెరిగి పెద్దవాణ్ణయ్యాను.

మా దేశాన్ని రెండుగా—ఐర్, ఉత్తర ఐర్లండుగా—చీల్చారు. దీనిని పాశ్చాత్య హిందూస్థాను, పాకిస్తానుగా తీసుకోవచ్చు.

మీరు కేంబ్రిడ్జ్కి ఎలా విదేశీయులో, అలాగే నేనూ ఇంగ్లండుకు విదేశీయుణ్ణే.

జిన్నార్ (పాపం శమించుగాక) మరణంవల్ల మీరు ఇంగ్లండుకు రావడం వాయిదాపడుతుందేమోనని భయపడుతున్నాను. ఆయనకు సమర్థుడైన వారసుడు లభించకపోతే, మీరే మొత్తం ద్వీపకల్పాన్ని పరిపాలించవలసివుంటుంది.

భవదీయుడు,
జి. బెర్నార్డ్ షా

హిజ్ ఎక్సలెన్సీ ప్రధానమంత్రి,
న్యూఢిల్లీ, ఇండియా

364. బెర్నార్డ్ షాకు

జార్జి హోటల్,
పారిస్,
అక్టోబరు 28, 1948

ప్రియమైన షా,

మీరు సెప్టెంబరు 18న ఢిల్లీకిపంపిన లేఖ ఈవేళ పారిస్‌లో నాకు చేరింది. మీరు జాబురాసినందుకు ధన్యవాదాలు. ఆ లేఖ ఢిల్లీ చేరడానికి, మళ్ళీ అక్కడనుంచి ఇక్కడకు రావడానికి ఎందు కిన్నిరోజులు పట్టాయో తెలియకుండావుంది. అక్టోబరు 15 న ఆ లేఖ ఢిల్లీకిచేరినట్టున్నది. మీ లేఖ నాకు ఇంత ఆలస్యంగా అందడం విచారకరం.

నేను ఇంతకుముందే వ్రాసినట్లు, ఇంగ్లండుకు వచ్చినసమయంలో మిమ్మల్ని కలుసుకొనడానికి ఎంతో సంబరపడ్డాను. అయితే ఇంగ్లండులో నా కార్యక్రమాన్ని నిర్ణయించినవారు మరొకరు. ఊపిరి సలపని కార్యక్రమం నిర్ణయించారు. అందుచేత తప్పనిసరిగా చేయాలను కొన్నపనులుకూడా చేయలేకపోయాను. అయినప్పటికీ ఎలాగైనాసరే తీరికచేసుకొని, మిమ్మల్ని కలుసుకొనివుండేవాణ్ణి. కాని, నేను వ్రాసిన లేఖకు మీనుంచి సమాధానం నాకు చేరనందున, నా రాకవల్ల మీకు ఏమైనా యిబ్బంది కలుగుతుందేమోనని భయపడి, మీ దగ్గరకు రాలేదు.

నేను భారతదేశానికి తిరిగిపోతున్నాను. మిమ్ములను కలుసుకొని, నా ధన్యవాదాలు అందజేసుకొనే అవకాశాన్ని కోల్పోయినందుకు నే నెంతో విచారిస్తున్నాను. అయితే ఈ సదవకాశం కనీసం భవిష్యత్తులో నైనా నాకు లభించగలదని ఇప్పటికీ ఆశిస్తున్నాను.

భవదీయుడు,
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

జార్జి బెర్నార్డ్ షా,
అయోట్ సెయింట్ లారెన్స్,
వెల్విన్ హెర్ట్స్,
ఇంగ్లండు.

365. జార్జి బెర్నార్డ్ షానుండి

4, వైట్‌హాల్ కోర్టు (130),
లండన్, ఎస్. డబ్ల్యు—1,
నవంబరు 12, 1948

ప్రియమైన పండిట్ నెహ్రూ,

నేను ఆశాభంగంపొందలేదు. మీరు లండన్‌లోవున్నప్పుడు చాలా హడావిడిగావుంటారన్నసంగతి నాకు తెలుసును. ఊపిరాడని కార్యక్రమంలో మునిగితేలే మీరు నన్ను చూడడానికి మారుమూలనున్న కుగ్రామానికి రావడం సాధ్యంకానివిషయం అని నేను అప్పుడే అనుకొన్నాను. అయితే, వస్తేమాత్రం మీకు మనఃపూర్వకమైన సుస్వాగతం యిచ్చివుండేవాణ్ణనిమాత్రం తెలుసుకోండి.

మహాసభలలో మీరు నిర్వహించినపాత్ర గొప్ప విజయం సాధించింది. మీ రేడియోప్రసంగం మిగతా ప్రసంగాలకన్నా భిన్నంగావుంది. ఆసియాలో స్టాలిన్‌తో సరితూగగలవారు మీరేనని మీ ప్రసంగాలు రుజువు చేస్తున్నాయి. వెంటనే యుద్ధంరాగల ప్రమాదం లేదని మీ రిచ్చిన హామీ

సరియైనసమయంలో యిచ్చిన సరియైన అభయం. మా మంత్రివర్గ సభ్యులు బుద్ధిలేనివారు కాదు; అయితే వారికి తాము మాట్లాడుతున్న దేమిటో తెలియదు.

జి. బెర్నార్డ్ షా

366. తేజ్ బహదూర్ సప్రూ వద్దనుంచి

అలహాబాద్,
డిసెంబరు 2, 1948

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్జీ,

మీరుచెప్పే ప్రతివిషయాన్ని పత్రికాముఖాన చూస్తూనేవున్నాను. మీపట్లనాకుగల అభిమానం అనుదినం హెచ్చుతోంది. మీ జన్మదినోత్సవ సందర్భంలోనే మీకు లేఖ వ్రాద్దామనుకొన్నాను. కాని, ఆ సమయంలో నా ఆరోగ్యం బొత్తిగా బాగాలేదు. ఇప్పుడు ఫర్వాలేదు. గాలిబ్ మహాకవి అమరవాక్కులలో మీకు నా శుభాకాంక్షలు సమర్పించుకొంటున్నాను.

"..

...."

భాషాసమస్యపై యు. పి. కాంగ్రెసునాయకులలో కొందరు అవలంబిస్తున్న వైఖరి నాకేమాత్రం నచ్చడంలేదు. హిందీభాష అవశ్యం అభ్యసించవలసిందే. అయితే, ఉర్దూ ముస్లిములభాషకాదన్నసంగతి మర్చిపోరాదు. ఉర్దూభాషాభివృద్ధికి హిందువులు ఎంతో తోడ్పడ్డారు. యు. పి. తూర్పుప్రాంతంలో వాడుకలోవున్న హిందీభాష రోహిల్‌ఖండ్ లోను, పశ్చిమప్రాంతంలోను గల ప్రజలకు బొత్తిగా అర్థంకాదు. ఇతర ప్రాంతాలలోని ప్రజలుకూడా ఈవిషయంలో చాలా ఆందోళనచెందుతున్నారన్నసంగతి నాకు తెలుసును. ఉన్నతశ్రేణిహిందీని అర్థంచేసుకోవడం వారికి మహా కష్టం. కొన్ని ఇంగ్లీషుపదాల హిందీఅనువాదాన్ని మీరు సైతం అర్థంచేసుకోలేరని నేను గట్టిగా చెప్పగలను. ఈ సమస్యను గురించి తాపీగా యోచిస్తున్నకొలదీ, పరిస్థితి గొడవకు దారితీసేట్టుగా వుంది. దీర్ఘమైన లేఖను డిక్టేట్‌చేసే ఓపికకూడా నా కిప్పుడు లేకుండా పోయింది.

నా శారీరకపరిస్థితిలో చెప్పుకోతగ్గ అభివృద్ధి కన్పించటంలేదు. పక్షవాతం, మూత్రకోశంబాధకుతోడు, కడుపునొప్పికూడా ఆరంభమైంది. వీటన్నిటిపర్యవసానం ఒకటే; అంతిమయాత్రకు సిద్ధం కావాలి. మీ సారధ్యంలో భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యంసిద్ధించటం నా కళ్ళారా చూడ గలగడం నిజంగా నా అదృష్టం.

గౌరవాభివందనాలతో,

మీ ప్రేమపాత్రుడు,
తేజ్ బహదూర్ సప్రూ

గౌరవనీయులైన పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహూ్రు,
భారత ప్రధానమంత్రి,
న్యూఢిల్లీ

225 యం. సహోస్ వద్దనుంచి

శాన్‌స్టెఫనో,
ఆగష్టు 2, 1938

ప్రియమైన జవహర్‌లాల్ నెహ్రు,

నాపట్ల, నా సహచరులపట్ల ఉదాత్తప్రేమపూరితభావాలను వ్యక్తం చేస్తూ, ఓడలోనుంచి, లండన్‌నుంచి మీరు పంపిన ఆహ్లాదకరమైన మీ రెండులేఖలు నా కిప్పుడే అందాయి.

మీ ఆగమనం మా కందరికి, ముఖ్యంగా నాకు ఎంతో సంతోషాన్ని ఆనందాన్ని కలిగించిందని నేను మీకు వేరే చెప్పనక్కరలేదు. అది ఒక మరపుకురాని సంఘటనగా మేము భావిస్తున్నాము.

మీ రిక్కడకు వచ్చి మాతో కొన్నిగంటలుమాత్రమే గడిపారు. అయితేనేమి, ఆ కొన్నిగంటలు అమిత హర్షదాయకమైన కాలంగా మేము ఎంచుకొంటున్నాము. మన ఉభయదేశాలరక్షణకు మనం కావిస్తున్న పవిత్రోద్యమాన్నిగురించి మనర మనదృక్పథాలను, అభిప్రాయాలను ఒకరికొకరం తెలుపుకుందుకు మీ రిక్కడవున్న ఆ కొద్దిగంటల

కాలం ఎంతగానో తోడ్పడింది. స్వాతంత్ర్యసాధనకుకావించే మన ఉభయ దేశాలపోరాటాలను సమన్వయపరచడానికి దారిని సుగమంచేసిందని దానిని మనం తప్పక పరిగణించగలము.

ఇంతవరకు మీకు ఉత్తరం వ్రాయకుండా ఆలస్యం చేశానంటే అందుకు కారణంలేకపోలేదు; జాతీయ వాఫ్డ్‌కాంగ్రెసుసమావేశం ఎప్పుడు జరపాలో ముందొక తేదీ నిర్ణయించి, ఆ సమావేశాలు జరుగుతున్నప్పుడు ఈజిప్టుకు రావలసినదిగా మిమ్మల్ని మీ పార్టీకిచెందిన సౌహార్ద్ర ప్రతినిధులను స్వయంగా ఆహ్వానించాలనుకొన్నాను. అటుపిమ్మట, నా యూరోపుపర్యటనకార్యక్రమాన్ని స్పష్టంగా తిరిగి నిర్ణయించుకోలేక పోవచ్చును.

ఈ సంవత్సరం నవంబరు 24, 25వ తేదీలలో వాఫ్ట్, మహాసభలను జరుపుకొంటున్నది. భారతజాతీయకాంగ్రెస్‌ప్రతినిధులను, పాలస్తీనా తదితర అరబ్ దేశాలవంటి సమీపప్రాచ్యరాజ్యాల పీడితప్రజల ప్రతినిధులను ఈ సంవత్సరపు మహాసభలకు ఆహ్వానించి స్థానికస్వభావాన్ని అధిగమిస్తూ ప్రాచ్యలక్షణాలను మరింత ప్రస్ఫుటంచేసుకోవాలని, వాఫ్ట్ నిర్ణయించుకొన్నది. నా సహచరులతరపున, నా తరపున, మీకు భారతజాతీయకాంగ్రెస్‌ప్రతినిధులకు ఈ ఆహ్వానాన్ని అందచేస్తున్నందుకు నా కెంతో ఆనందంగావుంది. మీ హృదయపూర్వక ఆహ్వానాన్ని పురస్కరించుకొని, వాఫ్ట్‌ప్రతినిధివర్గాన్ని సంతోషపూర్వకంగా భారత దేశానికి పంపుతాము.

ఇక నా యూరోపుయాత్రాకార్యక్రమాన్ని నా భార్యతో సంప్రదించినపిమ్మట నిర్దిష్టంగా నిర్ణయిస్తాను. కార్యక్రమం ఈ దిగువ పేర్కొన్నవిధంగా వుంటుంది; మే మిక్కడనుంచి "కాసార్" అనే ఓడమీద ఆగష్టు11వ తేదీన, జెనీవాకు బయలుదేరుతాము; ఇటలీలోని మాంటికేటినీకి వెళ్ళి అక్కడ చికిత్సనిమిత్తం పదిహేను ఇరవై రోజుల వరకు వుంటాము. చికిత్సఅయినపిమ్మట, కార్టినాడి అంపెజో అనే పర్వతంమీద (ఇటలీలో వున్న హోటల్ మిరామొన్టి) పదిరోజులు విశ్రాంతితీసుకొంటాము. తరువాత స్విడ్జర్లండుమీదుగా ప్రయాణంచేసి

పారిస్ చేరుకొంటాము; మమ్మల్ని కలుసుకొందుకు మీకు వీలువుంచే, మే మిక్కడ ఆగుతాము. అక్టోబరు 11వతేదీవరకు పారిస్‌లో వుండి, ఆ మరునాడు మార్సెల్లీస్‌లో బయలుదేరి 'నైల్' అనే ఓడలో తిరిగి వస్తాము.

ఈ ప్రయాణంలో ఎక్కడో అక్కడ యూరోపులో మిమ్మల్ని కలుసుకుందుకు మా ప్రయాణం పొడిగించవలసివస్తే అది నిజంగా ఆనందదాయకమే మరి. గత జూన్ 10వతేదీన శాన్‌స్టెఫనోలో ప్రారంభ మైన మన ఆసక్తిజనకమైన సంభాషణలను తిరిగి ప్రారంభించడానికి మనసమావేశం వీలుకలిగిస్తుంది.

మీ ఆనందకరమైన ఆగమానికిసంబంధించిన మూడు ఫోటోలను, వేరే ఒక కవరులో భద్రపరిచి పంపిస్తున్నాను.

మీ అత్యంత విశ్వాసపాత్రుడు,
యమ్. నహాస్.

232 ముస్తాఫా ఎల్ నహాస్‌వద్దనుంచి

హెలియోపొలిస్
17-10-1938

నా ప్రియమైన జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ,

మీరు వ్రాసిన రెండు ఉత్తరాలు నా కిప్పుడే అందాయి; మేము కైరోకు వెళ్ళినప్పుడు ప్రజలు మా కిచ్చిన స్వాగతసందర్భంలో పోలీసులఏజెంట్లు దూర్తంగా ప్రవర్తించినందుకు, ముందే ఊహించుకొని మాపై అతినీచంగా హత్యాప్రయత్నం కావించినందుకు, మీరు ప్రకటించిన సానుభూతికి నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞత.

మా మీద దాడి జరిగి మాకు తీవ్రమైనగాయాలు తగిలినప్పటికీ, ప్రాణాలుపోకుండా భగవంతుడు మమ్మల్ని కాపాడాడు; ఆ గాయాల నుంచి మే మింకా పూర్తిగా కోలుకోలేదు.

మ[క్రాంపాషాకు నుదుటమీద ఆపరేషన్ చేశారు: అదృష్టవశాత్తు నాకుకాని, మక్రాంపాషాకు కాని ఎముకలు దెబ్బతినలేదు. ప్రజలు ఆవేశపూరితులైనారు; ఎక్కడ చూచినా ఉద్రిక్తత నెలకొన్నది.

మీ సోదరి అలెగ్జాండ్రియాకు వచ్చినపుడు ఆమెకు, మా అనుచరులలో కొందరు సంతోషంతో స్వాగతమిచ్చారు; ఆమెతోపాటు మేము కూడా ప్రయాణంచేయడానికి ఆమెకు సౌకర్యాలుకలిగించడానికి, మీకు అవకాశం కలుగుతున్నది.

మీరు మీకుమార్తెతో అలెగ్జాండ్రియాకు విచ్చేసినపుడు, మా సహచరుల ప్రతినిధివర్గం మీకు అక్కడ స్వాగతమిస్తుంది; కైరోలో ఈజిప్టులో మీరు మాతో ఒక వారం ఉండే అవకాశం మీకు కలుగుతున్నది.

పాలస్తీనాసమస్యపై ప్రభుత్వస్థాయిలో జరుగబోతున్న సమావేశంపై, సామ్రాజ్యవాదంపై మీరు వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలన్నిటితోను, మేము పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నాము.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
ముస్తాఫా ఎల్ నహాస్

ఈ లేఖ ప్రతి నొకదానిని జాగ్రత్తకోసం లండన్ చిరునామాకు పంపిస్తున్నాను.

244. ముస్తాఫా ఎల్ నహాస్ వద్దనుంచి

హెలియోపొలిస్,
12—12—1938

ప్రియమిత్రమా,

మీరు వెళ్ళిపోతూ, పోర్టుసయ్యద్ నుంచి వ్రాసిన లలితమైన మీ ఉత్తరం నన్ను పరవశుణ్ణిచేసింది. మీ రిక్కడ మాతో స్వల్పకాలం మాత్రమే వుండి ఎన్నెన్నో జ్ఞాపకాలను మీవెంట తీసుకుపోతున్నారంటే నమ్మండి; ఆ జ్ఞాపకాలను మీ రిక్కడ అట్టేపెట్టినట్లయితే, మీ స్నేహితులు మిమ్మల్ని భద్రంగా చూసుకొని మీకు సేవచేసినరీతినే, వాటిని భద్రపరుచుకుందురు.

ఈజిప్టుమీదుగా మీరు చేసిన మీ ప్రయాణ కథనాన్ని ప్రచురించిన పత్రికలను మీకు నేను పంపించాను. ఈజిప్టుదేశభక్తులకు మీపట్లగల గౌరవమర్యాదలు సాటిలేనివని అవి మీకు వ్యక్తంచేస్తాయి.

మనదృష్టిని ఆకర్షిస్తున్న ఒక సమస్యపై నే నిప్పుడు తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నాను; పరస్పరం వికాసాన్ని పొందడానికి మనము ఆయత్తపడదాము. మనస్వాతంత్ర్యపరిరక్షణకు ఏకీకృతలక్ష్యాలతో మనమిద్దరము, సామ్రాజ్యవాదానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడుదాము. మనం పురోగమిద్దాం. పురోగమించి ప్రపంచసంక్షోభానికి కల్లోలానికి కారణభూతమైన సామ్రాజ్యవాదపోకడల దుర్మార్గప్రవర్తనలతాహతు ఎంతో చూద్దాము.

మీరు పోర్టుసయ్యద్ చిరునామాకు పంపించిన మీ పుస్తకానికి నా అభినందనాలు. గ్రంథాన్ని పఠించినతరువాత మీ సాహసోపేతమైన జీవితంపట్ల నాకుగల గౌరవం యినుమడించింది.

వాఫ్డిస్టు జాతీయకాంగ్రెస్ సరిగ్గా ఏ తేదీన జరుగుతుందో మీకు నేను త్వరలో ఎరుకపరుస్తాను; మహాసభలలో అతిముఖ్యమైన సమస్యలు చర్చింపబడతాయి.

మీ సోదరి అలెగ్జాండ్రియాకు వెడుతున్నపుడు హాజరుకావడానికి ఆమె ఆరోగ్యాదిసౌకర్యాలను చూడడానికి మా స్నేహితులకు వీలుకుదరలేదు; అందుకు నే నెంతో విచారిస్తున్నాను. ఈ పని మేము చేసివుండినట్లయితే, మాకు ఆమెఎడలగల గౌరవభావాన్ని వ్యక్తపరచినట్లయేది; మా కర్తవ్యాన్ని మేము సంతోషపూర్వకంగా నెరవేర్చినట్లయేది. ఇక మీపట్ల—నమ్మండి నామాట, ప్రియస్నేహితుడా, మీతో చిత్తశుద్ధితో స్నేహంచేస్తున్నాను. మీకు మీ ముద్దులకూతురుకు నేను నాభార్య మా శుభాకాంక్షలను ఉత్తమజ్ఞాపకాలను తెలియజేస్తున్నాము.

మీ విశ్వాసపాత్రమైన
యం. నహాస్.

మీరు వెడుతున్నపుడు వీడ్కోలుసందర్భంలో తీసిన కొన్ని ఫొటోలను మీకు పంపించాను.